พระธมฺมวโร หลวงปู่สิงห์ทอง

วัดป่าแก้วชุมพล อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

อนุสรณ์พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม ในพระสังฆราชูปถัมภ์
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
๙๙๙ หมู่ ๙ บ้านหนองกลางดอน ตำบลคลองกิ่ว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

พระธมฺมวโร หลวงปู่สิงห์ทอง
อนุสรณ์พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระธมฺมวโร หลวงปู่สิงห์ทอง

วัดป่าแก้วชุมพล อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

อนุสรณ์พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์

วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม ในพระสังฆราชูปถัมภ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระธมฺมวโร หลวงปู่สิงห์ทอง

เลขมาตรฐานหนังสือ : ๙๗๘-๖๑๖-๙๓๐๐๒-๐-๕

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ตุลาคม ๒๕๖๐

จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย : มูลนิธิพุทธสมุนไพรคู่แผ่นดินไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

สงวนลิขสิทธิ์ : ห้ามคัดลอก ตัดตอน เปลี่ยนแปลง แก้ไข ปรับปรุง ข้อความใดๆ ทั้งสิ้น หรือนำไปพิมพ์จำหน่าย หากท่านใดประสงค์จะพิมพ์เพื่อให้เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อขออนุญาตจากทางมูลนิธิพุทธสมุนไพรคู่แผ่นดินไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์ที่ : บริษัท ด่านสุทธาการพิมพ์จำกัด เลขที่ ๓๐๗ ซอยลาดพร้าว ๘๗ ถนนลาดพร้าว แขวงคลองเจ้าคุณสิงห์ เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ ๐-๒๙๖๖-๑๖๐๐-๖ โทรสาร ๐-๒๕๓๙-๒๕๑๒, ๐-๒๙๖๖-๑๖๐๙
E-mail: darnsuthapress@gmail.com www.darnsuthapress.com

คำปรารภ

เรื่องการจัดทำหนังสือมรดกธรรมยอดโอวาทคำสอนของสมณะนักปราชญ์วิสุทธิเทวา (พระป่า) จัดทำขึ้น ๓๔ องค์ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างปี พุทธศักราช ๒๔๖๐-๒๕๕๔ โอวาทธรรมยอดแห่งคำสอนของวิสุทธิบุคคล ท่านแสดงบริสุทธิ์สมบูรณ์ไม่ว่ายุคใดสมัยใด นำผู้สนใจพยายามตั้งใจปฏิบัติตาม ย่อมก้าวล่วงทุกข์ไปได้สมความปรารถนา คณะปสาทะศรัทธาเห็นควรจัดทำขึ้นสงวนรักษาไว้ เพื่อกุลบุตรสุดท้ายภายหลังที่ พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม บ้านหนองกลางดอน ตำบลคลองกิ่ว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ผู้สนใจกรุณาเข้าไปศึกษาได้ตามโอกาส เวลาพอดี

ผู้ฉลาดยึดหลักนักปราชญ์เป็นแบบฉบับพาดำเนินปกครองรักษาตน

คณะปสาทะศรัทธา

ห้ามพิมพ์เพื่อจำหน่าย สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

	หน้า
ชีวประวัติท่านพระอาจารย์ธมฺมวโร สิงห์ทอง	๑
พระธรรมเทศนา	
การเกิด	๔๐
ฆราวาสธรรม ธรรมะไม่ครึไม่ล้าสมัย	๕๕
เทศน์อบรมเนื่องในวันบวชของพระอาจารย์สุดใจ	๗๔
สัลเลขธรรม	๘๘
พระกรรมฐานกับการปฏิบัติ	๑๐๖
คันถธุระและวิปัสสนาธุระ	๑๒๑
การฟังธรรมะด้านปฏิบัติ	๑๓๖
นักบวชที่ไม่มีธรรม	๑๕๕
ให้พิจารณาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย	๑๖๘
ความตาย	๑๘๕
หนังสืออ้างอิง	๑๙๙
คำแผ่กุศลแก่สรรพสัตว์ทั่วแดนแห่งไตรภพ	๒๐๐

พระอาจารย์ สิงห์ทอง ธมฺมวโร
๒๔๖๘-๒๕๒๓
วัดป่าแก้วชุมพล จังหวัดสกลนคร

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระธมฺมวโร หลวงปู่สิงห์ทอง

ท่านพระอาจารย์สิงห์ทอง ธมฺมวโร บรรพชาเมื่อ ปี ๒๔๘๗ ที่วัดป่าสำราญนิเวศน์ ตำบลบ้านบ่ง อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีท่านพระครูทัศนวิสุทธิ (มหาดุสิต เทวิโร) เป็นพระอุปัชฌายะ

ท่านได้มีโอกาสพบและปฏิบัติธรรมกับท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ในปี ๒๔๙๑ เมื่อท่านพระอาจารย์มั่นมรณภาพ ท่านติดตามเป็นศิษย์ปฏิบัติกับท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน มาโดยตลอด

ปี ๒๕๐๘ ท่านรับนิมนต์ชาวบ้านตำบลค้อใต้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าแก้วชุมพล แทนหลวงปู่ขาว อนาลโย ซึ่งไปสร้างวัดใหม่ที่ถ้ำกลองเพล และอยู่เรื่อยมาจนมรณภาพ เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓

ชีวประวัติ
ท่านพระอาจารย์ธมฺมวโร สิงห์ทอง

ท่านพระอาจารย์สิงห์ทอง ธมฺมวโร นามสกุล ไชยเสนา ท่านเกิดเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ตรงกับวันเสาร์ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีชวด ณ บ้านศรีฐาน ตำบลกระจาย อำเภอลุมพุก จังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันอำเภอลุมพุก เปลี่ยนเป็นอำเภอคำเขื่อนแก้ว ขึ้นกับจังหวัดยโสธร และปัจจุบันบ้านศรีฐานเป็นตำบล ตำบลศรีฐาน ขึ้นกับอำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร

ท่านมีพี่น้องร่วมมารดา-บิดาเดียวกัน ๕ คน เป็นชาย ๓ เป็นหญิง ๒ บิดาของท่านชื่อ นายบุญจันทร์ มารดาชื่อ นางอบมา ไชยเสนา ท่านเป็นบุตรคนที่ ๓ พี่ชายของท่านคนหัวปีได้เสียชีวิตไปตั้งแต่ยังเล็ก ส่วนพี่ชายคนรองก็ได้เสียชีวิตไปอีกในตอนที่มีครอบครัวและมีลูก ๓ คนแล้ว ยังเหลืออยู่แต่น้องสาวของท่าน ๒ คน ชื่อ นางกอง จันใด และนางแก้ว ป้องกัน

ปฐมวัย - การศึกษา - อุปสมบท

โยมแม่ของท่านเคยเล่าให้ฟังว่า ก่อนที่จะปฏิสนธิ โยมแม่ของท่านฝันว่ามีคนเอาห่อของไปให้ แล้วบอกโยมแม่ของท่านว่านี้เป็นของฝากของเทวดา ให้เก็บรักษาเอาไว้ เมื่อแก้ออกดูเป็นซ้องกับหวี ต่อมาโยมแม่ของท่านก็ตั้งท้องเมื่อยังเป็นเด็ก ท่านได้ช่วยพ่อแม่ผู้มีอาชีพทำนาและช่วยในกิจการทุกอย่างเท่าที่จะช่วยได้ เมื่อท่านอายุครบพอเข้าโรงเรียนแล้ว ก็ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนประชาบาลจนจบชั้น ป.๔ ครั้นเรียนจบชั้น ป.๔ แล้ว ท่านก็ได้ช่วยพ่อแม่ทำนาต่อไป จนอายุครบ ๒๐ ปี จึงได้อุปสมบท เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗

ก่อนเข้าพรรษา ๗ วัน ณ พัทธสีมาวัดป่าสำราญนิเวศน์ ตำบลบ้านบุ่ง อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีพระครูทัศนวิสุทธิ์ (มหาดุสิต เทวิโร) เป็นพระอุปัชฌาย์ ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์เดียวกันกับพระอาจารย์จวน กุลเชฏฺโจ วัดภูทอก แต่พระอาจารย์สิงห์ทองบวชหลัง ๑ พรรษา ครั้นบวชแล้วได้มาจำพรรษา ณ วัดป่าศรีฐานใน ซึ่งเป็นวัดป่าของหมู่บ้านศรีฐาน โดยมีพระอาจารย์บุญสิงห์ เป็นพระอาจารย์ผู้ให้การอบรมสั่งสอนด้านสมาธิภาวนา

ท่านพระอาจารย์บุญสิงห์องค์นี้บวชที่วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา เป็นลูกศิษย์ของท่านพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม ท่านเกิดที่บ้านหัวเมย ทุกวันนี้เข้าใจว่าเป็นอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร เดิมท่านเป็นครูประชาบาล ต่อมาท่านได้ลาออก นิสัยของท่านเป็นคนพูดน้อยและไม่เคยดุใครเลย ท่านขยันทำความเพียรมาก ปกติพอฉันจังหันเสร็จท่านมักจะเข้าที่เดินจงกรม ท่านเดินได้ตลอดวัน ไปเลิกเอาเวลาประมาณบ่าย ๔ โมง ซึ่งเป็นเวลาทำกิจวัตรปัดกวาดลานวัด และตักน้ำใช้ น้ำฉัน เป็นต้น เมื่อสมัยที่ท่านยังไม่ได้บวชพระ ยังเป็นตาปะขาวอยู่ได้ฝึกหัดด้านสมาธิภาวนากับท่านพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม ที่วัดป่าสาลวัน ท่านเคยอดอาหารติดต่อกันเป็นเวลา ๑๔ วันเพื่อทำความเพียรให้จิตสงบ ในช่วงเวลาที่อดอาหารนั้น ท่านได้ทำข้อวัตร คือ ท่านตักน้ำใส่ตุ่ม ใส่โอ่ง ใส่ไหให้ครูบาอาจารย์ในวัดทุกวัน โดยท่านตั้งใจไว้ว่า ตราบใดยังรู้สึกว่าการหาบน้ำยังหนักอยู่จะไม่ยอมหยุดจะทำอยู่อย่างนั้น เมื่อเต็มหมดตามโอ่ง ตามตุ่ม ตามไหแล้ว ท่านก็รดน้ำต้นไม้ต่อ ทำจนว่าไม่มีความรู้สึกหนัก หาบน้ำข้างละ ๑ ปีบ ท่านว่าเหมือนเดินไปตัวเปล่าแล้วท่านจึงได้หยุด ท่านเป็นคนที่พูดน้อยแต่ทำจริง (อย่างที่ว่าพูดน้อยแต่ต่อยมาก) ทั้งนี้หมายถึงว่าการที่ผู้ประสงค์จะบวชเป็นพระกรรมฐานสมัยก่อนนั้น ครูบาอาจารย์จะทดสอบด้านสมาธิภาวนาให้เป็นที่พอใจ แล้วจึงอนุญาตให้บวชเป็นพระได้ บางราย ๓ ปีก็มี

อยู่ด้วยพระอาจารย์บุญสิงห์

เมื่อท่านพระอาจารย์สิงห์ทองได้มาอยู่ในความดูแลของท่านพระอาจารย์บุญสิงห์ ได้รับการอบรมสั่งสอนจากท่านว่า การทำความเพียรไม่ให้ถือเอาเวลา ให้ถือเอาความสงบเป็นสำคัญ ให้ทำความเพียรไปจนกระทั่งจิตสงบลงรวมจึงหยุด หมายความว่า ไม่ว่าจะเดินจงกรมหรือนั่งสมาธิภาวนา จะเป็นเวลากี่ชั่วโมงก็ตาม ถ้าจิตยังไม่สงบแล้วห้ามเลิก คือท่านทำของท่านแบบนั้น ถ้าในกรณีจำเป็น เช่น จะต้องไปบิณฑบาต ฉันจังหัน เมื่อเสร็จกิจแล้วให้เข้าที่ภาวนาต่อจนกว่าจิตจะลงรวมได้จึงจะหยุดพักผ่อน

ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองเคยเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า มีคราวหนึ่งท่านพาเดินทางไปธุระ เดินไปตลอดวัน เวลาพักก็พักในโบสถ์ด้วยกัน ท่านเตือนว่า อย่าเพิ่งนอนเลย ให้ทำจิตให้สงบก่อน ถ้านอนเลยมันจะนอนมาก ถ้าได้พักจิตให้สงบก่อนแล้ว นอนหลับนิดเดียวก็อิ่ม ท่านเตือนอย่างนั้น แล้วต่างองค์ต่างก็ลงเดินจงกรม พอเหนื่อยก็เข้ามาพัก แต่ท่านพระอาจารย์บุญสิงห์ท่านยังไม่เข้ามา ท่านยังเดินจงกรมอยู่ นั่งภาวนาไปพอสมควรแล้วก็ล้มนอนลง เวลาตื่นขึ้นมามองเห็นท่านพระอาจารย์บุญสิงห์ท่านนั่งสมาธิอยู่ เลยไม่ทราบว่าท่านนอนเมื่อไหร่ ท่านทำให้เห็นเป็นตัวอย่างอย่างนั้นเสมอ ๆ

ท่านพระอาจารย์บุญเพ็ง (วัดถ้ำกลองเพล) ได้เคยเล่าให้ฟังครั้งสมัยที่ท่านยังเป็นสามเณรอยู่ว่า ท่านพระอาจารย์บุญสิงห์ชวนไปภาวนาที่ป่าช้า (ป่าช้าบ้านศรีฐาน) ท่านพาเดินจงกรม ทีแรกก็คิดในใจว่าจะเดินแข่งกะท่านว่าคนแก่จะเดินเก่งขนาดไหน แต่พอเดินไป ๆ เจ้าหนุ่มน้อยเหนื่อย สู้ไม่ไหวก็เลยขึ้นกะแคร่นอน พอตื่นขึ้นมายังมองเห็นท่านยังเดินอยู่จนจะถึงเวลาปัดกวาดคือ ๔-๕ โมงเย็น ท่านจึงพากลับ บทเวลาท่านนั่ง ท่านก็นั่งได้ทั้งวันอีกแหละ ท่านเป็นคนที่ทำจริงทำจังเอามาก ภาวนาไม่เป็นมันก็อยู่ไม่ได้แหละเพราะทำไม่ถอย

ทางเดินจงกรมของท่านอาจารย์บุญสิงห์มีอยู่ ๓ เส้น แต่ละเส้นเดินจนเป็นร่องลึก ต้องได้ถมกันอยู่บ่อยๆ ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองกล่าวว่า ท่านอยู่ได้เพราะมีพระอาจารย์ผู้นำดี ท่านปฏิบัติดีให้เห็นเป็นตัวอย่าง ทำให้ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองมีความมานะพยายามเดินจงกรมและนั่งสมาธิภาวนาตามแบบฉบับของพระอาจารย์ของท่าน เวลากลางคืนเมื่อไปจับเส้นถวายท่าน ถ้าวันไหนจิตไม่สงบ ท่านจะพูดธรรมะในด้านอสุภกรรมฐานให้ฟัง ถ้าวันไหนภาวนาดี จิตสงบ ท่านพระอาจารย์จะนิ่งไม่พูดอะไร

เกิดสุบินนิมิต

การภาวนาของท่านพระอาจารย์สิงห์ทองในพรรษาต้นๆ นั้นง่าย จิตของท่านสงบลงรวมได้ง่าย แม้กระทั่งทำวัตรไหว้พระสวดมนต์อยู่กับหมู่คณะ กำหนดไปตาม จิตของท่านก็สามารถสงบลงรวมได้เป็นบางครั้ง แต่ความตั้งใจของท่านนั้น ตั้งใจว่าจะลาสิกขา เกรงว่าถ้าทำความเพียรมาแล้วจะได้เป็นพระอรหันต์จะไม่ได้สึก ครั้นเมื่อท่านตัดสินใจที่จะไม่สึกแน่นอนแล้ว การภาวนากลับยากไม่ง่ายเหมือนแต่ก่อน

ระหว่างที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าศรีฐานในนั้น ท่านได้เกิดสุบินนิมิต ปรากฏว่ามีพาหนะ ๓ ชนิด คือ ช้างเผือก ม้าขาว และวัวอุสุภราช ท่านมีความรู้สึกในความฝันว่า ท่านได้ขี่พาหนะทั้ง ๓ ตัวนั้น ท่านองค์เดียวแต่ขี่พาหะได้ทั้ง ๓ ตัวในขณะเดียวกัน และได้ยินเสียงดนตรีบรรเลงออกมาจากหมู่บ้านดังออกมายังศาลาที่วัด คล้ายกับว่าชาวบ้านจะมาทอดผ้าป่าหรือทำการกุศลชนิดใดชนิดหนึ่ง แต่พอมาถึง ปรากฏว่าไม่มีคน มีแต่ดอกไม้นานาชนิดลอยมาสูงระดับหน้าอก แล้วเวียนรอบศาลา ก็พอดีท่านรู้สึกตัวตื่นจากความฝัน นี่เป็นเหตุให้ท่านมีความมั่นใจว่าการบวชของท่านนั้นจะบรรลุผลอันพึงพอใจ

ในช่วงที่อยู่วัดป่าศรีฐานในนั้น ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองก็ได้ศึกษา คือเรียนนักธรรมควบคู่กันไปกับการปฏิบัติภาวนา และท่านก็สอบได้นักธรรมชั้นโท

ในช่วงพรรษาแรก

ในช่วงระหว่างที่ท่านอยู่วัดศรีฐานในนั้น มีชาวบ้านศรีฐานไปติดเชื้อฝีดาษมาจากที่อื่นและมาป่วยตายที่บ้านศรีฐาน ชาวบ้านยังไม่รู้จักก็พากันไปงันศพตามประเพณีของทางอีสาน คนที่ไปงันศพนั้นติดเชื้อฝีดาษทุกคน ฟังว่าเชื้อนี้ไปจากเพชรบูรณ์ คนที่ตายคนแรกเป็นทหารสมัยเพชรบูรณ์ โรคนี้จึงระบาดไปทั่วทั้งหมู่บ้าน มีคนตายวันละ ๗-๘ คนทุกวัน จนชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพออกจากหมู่บ้านไปอยู่ตามทุ่งตามนา และภายในหมู่บ้านเงียบเหงาวังเวงมาก เมื่อมีคนตาย ชาวบ้านก็มานิมนต์พระไปสวดมาติกาบังสุกุล ทำบุญให้กับผู้ตาย

ระหว่างนี้ วันหนึ่ง ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองท่านฝันว่า ท่านพระอาจารย์เพียรสมัยท่านยังเป็นเด็ก เอาพุลูกเหล็ก (ไม้ซาง) มายิงท่าน ท่านห้ามว่าอย่ายิงๆ ก็ไม่ฟัง ก็เลยยิงท่านจริงๆ ท่านว่าเข้าไม่ลึกเท่าไร และท่านอาจารย์เพียรพูดว่ายิงแค่นี้จะเปื่อยไปทั้งตัวนะ แล้วท่านอาจารย์ก็เลยหักพุ (ไม้ซาง) แล้วตีท่านอาจารย์เพียรจนเลือดอาบทั้งตัว ท่านพระอาจารย์เพียรนี้ ท่านเป็นญาติกับท่านพระอาจารย์สิงห์ทอง คือโยมแม่ของท่านอาจารย์เพียรเป็นพี่สาวของโยมพ่อพระอาจารย์สิงห์ทอง พอรู้ตัวตื่นขึ้น เมื่อได้โอกาสท่านก็เล่าความฝันนั้นถวายพระอาจารย์บุญสิงห์ และท่านพระอาจารย์บุญสิงห์ก็ทำนายความฝันนั้นได้แม่นยำ ว่าท่านจะต้องเป็นฝีดาษกับเขานะ แต่ไม่ตายดอก เพราะท่านได้ชนะเขา พอท่านทราบดังนั้นท่านจึงได้หลบโรคร้ายนี้ไปพักอยู่วัดหนองไคร้ ตำบลหนองหิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

วันหนึ่ง ขณะท่านเดินจงกรมอยู่ ปรากฏว่ามีความรู้สึกเหมือนแผ่นดินหมุนติ้ว จนท่านไม่สามารถยืนอยู่ได้ จึงล้มตัวลง แล้วค่อยพยุงตัวไปยังที่พัก แล้วปรากฏว่าปวดหัวอย่างแรง ท่านจึงลุกขึ้นนั่งภาวนา โดยตั้งใจว่าถ้าความปวดนี้ไม่หายเมื่อใดจะไม่ยอมเลิก ตั้งใจเสียสละชีวิตต่อสู้ทุกขเวทนา ถึงอย่างไรจะต้องพิจารณาให้รู้จักทุกขเวทนานี้ให้ได้ ท่านได้ต่อสู้ทุกขเวทนาจนจิตของท่านสงบ และปรากฏว่าทุกขเวทนาหายเงียบไปหมด พอทุกขเวทนาหายไปหมดแล้ว ท่านจึงออกจากสมาธิแล้วล้มตัวลงนอน และได้กลิ่นตัวของตัวเองคล้าย ๆ กับกลิ่นฝีดาษ จึงทราบว่าท่านได้ติดเชื้อฝีดาษแล้ว ครั้นต่อมาก็มีอาการไข้

เมื่อโยมพ่อของท่านได้ทราบข่าวการป่วยของท่าน โยมพ่อของท่านจึงไปรับท่านกลับมาอยู่ที่วัดป่าศรีฐานใน ท่านพยายามเดินมาจนถึงวัด เพราะสมัยก่อนยังไม่มีรถ ระยะทางก็ประมาณ ๓๐๐ เส้น (๑๒ กิโลเมตร) ต่อมาตุ่มก็เริ่มออก ตุ่มออกเต็มทั้งตัว จนกระทั่งฝ่ามือฝ่าเท้า ต่อมาพอตุ่มสุกแล้วก็เปื่อย โรคอันนี้เหม็นคาวมาก ท่านพระอาจารย์ถึงต้องนอนใบตองกล้วยเพราะออกแสบออกร้อนสารพัด ขณะนั้นท่านพระอาจารย์บุญเพ็ง วัดถ้ำกลองเพล ยังเป็นสามเณรอยู่ เป็นผู้อุปัฏฐากท่านพระอาจารย์ แต่ท่านอาจารย์บุญสิงห์สั่งพระเณรที่อุปัฏฐากรักษาว่าอย่าเข้าไปทิศใต้ลมให้เข้าไปทางเหนือลม ให้สังเกตดูลมเสียก่อน ท่านกลัวว่าเชื้อโรคจะติดพระเณร ในที่สุดท่านก็หายและรอดตายมาได้โดยที่ไม่มีรอยแผลเป็นเหมือนกับคนอื่นที่เคยเป็นโรคนี้ แต่ส่วนมากมักจะตายกัน ถ้าลงได้เป็นโรคอันนี้แล้วจะเหลือเพียง ๒๐% เท่านั้น

ไปบอกลากำนันเหลา

ในช่วงพรรษาที่ ๑-๔ ปี พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๙๐ ท่านจำพรรษาที่วัดป่าศรีฐานใน ๓ พรรษา และวัดบ้านหนองแสง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร อีก ๑ พรรษา ครั้น

พรรษาที่ ๔ ล่วงไปแล้ว ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ เดือน ๓ (เดือนกุมภาพันธ์) ท่านก็ได้ออกธุดงค์ โดยมุ่งหน้าจะไปไหว้พระธาตุพนม มีพระเณรติดตามท่านไปด้วย ๓ องค์ ๔ กับองค์ท่าน เป็นสามเณร ๒ องค์ เป็นพระ ๒ องค์ และท่านพระอาจารย์พวง สุขินฺธริโย (ปัจจุบันท่านเป็นพระสุนทรธรรมภาณ) วัดศรีธรรมาราม เจ้าคณะจังหวัดยโสธร สมัยนั้นท่านยังเป็นสามเณรอยู่ ท่านก็ได้ติดตามพระอาจารย์ไปด้วย

ก่อนจะออกเดินทางจากบ้านศรีฐาน ท่านได้ไปบอกลากำนันเหลา กำนันเหลาคนนี้เคยพูดกับท่านอาจารย์เอาไว้สมัยท่านจะบวชว่า ถ้ามึงบวชอยู่ได้พอพรรษาแล้ว ให้มึงมาขี้ใส่บ้านกูนะ ชอบที่ไหนให้ขี้ใส่เลย ให้เอาหมอนกูนั้นเช็ดก้น ท่านจำไม่ลืม เวลาท่านจะออกจากบ้านไปเที่ยววิเวก (ธุดงค์) ท่านจึงได้ไปลา พอขึ้นไปบ้าน เขาก็ปูสาดปูเสื่อต้อนรับพูดคุยหัวเราะกัน เพราะออกจะสนิทกันอยู่มาก พอแล้วท่านอาจารย์ก็มองโน้นมองนี้แล้วพูดว่า จะให้ขี้ใส่ตรงไหนล่ะ กำนันร้อง โอ้ย ผมนึกว่าครูบาลืมแล้ว หัวเราะกัน แล้วก็ขอขมาคารวะท่าน อย่าให้โยมเป็นบาปเป็นกรรมเน้อ โยมไม่นึกว่าครูบาจะอยู่ได้ ได้เวลาพอสมควรแล้วท่านอาจารย์ก็ลากลับวัด

เหตุใดกำนันจึงพูดอย่างนี้กับท่าน เพราะท่านอาจารย์สมัยที่ยังไม่บวชเป็นคนขี้ดื้อ (ซน) ชอบเล่นสนุก แต่ไม่ใช่ว่าจะเป็นนักเลงดอกนะ การลัก การขโมย การฆ่าการตีคนอื่นนั้นไม่ใช่ เพียงแต่นิสัยของท่านชอบเล่นสนุก โยมแม่ของท่านเคยเล่าให้ฟัง แม้กระทั่งวันจะบวช พอโกนผมเสร็จแล้ว ยังไม่ถึงเวลาบวช ท่านก็ยังชวนหมู่ที่เป็นนาคด้วยกันชนกันว่าหัวโล้นชนกันเถอะ แล้วก็ไล่ชนกันกับหมู่ตามใต้ถุนศาลา แล้วทำเหมือนควายจะชนกัน พูด แงะ-แงะ แล้วเบิดไล่ชนกัน โยมแม่ของท่านพูดช่างไม่อายชาวบ้านอื่นเขา เพราะที่ไปบวชนั้นก็มีหลายหมู่บ้าน ท่านขี้ดื้อ (ท่านซน) ไปในลักษณะนี้แหละ

ท่านออกเดินทางไปไหว้พระธาตุพนม

สมัยก่อน ชาวจังหวัดอุบลและจังหวัดใกล้เคียง หรืออาจจะกล่าวได้ว่าชาวอีสานส่วนใหญ่แทบทุกจังหวัด นิยมเดินทางไปนมัสการพระธาตุพนมกันเป็นประจำทุกปี ส่วนใหญ่จะไปกันตอนเดือน ๓ เพ็ญ เพราะมีงานในช่วงนี้ ทางวัดจัดงานไหว้พระธาตุเป็นประจำทุกปี สมัยก่อนที่ไปมาหาสู่กันสะดวก ทางฝั่งลาวก็ข้ามน้ำมาร่วมเป็นจำนวนมากเหมือนกัน การเดินทางจะเดินไปด้วยเท้า เพราะสมัยก่อนยังไม่มีรถมาก เพราะถนนหนทางรถก็ไม่คอยดี ตอนหลังๆ มาหน่อยถึงจะมีรถไปรับ (รถรับเหมา) บางคนบางหมู่ก็จะไม่ยอมขึ้นรถไป เขาพูดกันชวนกันว่า เราเดินไปจึงจะได้บุญมาก ได้บุญทุกก้าวเดิน เห็นพวกโยมแม่เคยไปกันถ้าขึ้นรถไปกลัวจะไม่ได้บุญมาก

การเดินทางก็เดินตามทางเกวียนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ค่ำไหนนอนนั่นอาหารและน้ำก็อาศัยขอตามหมู่บ้านที่ผ่านไป แต่ชาวอีสานเดิมก็มีดีอยู่อย่างคือ เวลามีแขกมาพัก ส่วนมากจะพักในวัดกัน พอตกกลางคืนถึงเวลากินข้าวชาวบ้านจะพากันเอาข้าวเอาอาหารมาส่ง สุดแล้วแต่เขาจะมีอะไร มีน้ำพริกหรือปลาร้า ผัก เหล่านี้เป็นต้น จะไม่ค่อยได้ซื้อกันเหมือนสมัยทุกวันนี้ พวกหนุ่มสาวก็ลงมาคุยกันก็มี เพราะไปแต่ละหมู่แต่ละคณะก็มีทั้งหนุ่มทั้งแก่ ถ้าไปอย่างนี้สมัยก่อนจะต้องมีคนแก่ไปด้วย ถ้าไม่มีคนแก่ไปด้วย หญิงสาวจะไม่ยอมไปเด็ดขาด ต้องอาศัยคนแก่ ในระหว่างทางที่เดินไป บางแห่งก็ร่มรื่นด้วยแมกไม้ทุกคนดูจะมีความสุขที่จะได้ไปไหว้พระธาตุพนมและการเดินทางก็ปลอดภัยปราศจากอุบัติเหตุและโจรผู้ร้าย บางพวกก็เป่าแคน ร้องรำกันไป เป็นที่สนุกสนานตลอดระยะทาง

สำหรับท่านพระอาจารย์นั้นก็ได้เดินทางไปเหมือนกัน พอไปถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ชื่อบ้านตากแดด อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ท่านทราบว่ามีถ้ำ

ที่ภูเขาลูกหนึ่ง ซึ่งเป็นภูเขาที่ไม่ใหญ่เท่าไรนัก ชื่อว่าภูทอก มีถ้ำ แล้วเมื่อท่านอาจารย์และหมู่ไปถึงก็คิดอยากจะไปพักในถ้ำ เพราะท่านคงยังไม่เคยเที่ยวในถ้ำมาก่อนเลย ถามชาวบ้าน ชาวบ้านเขาก็ห้าม ว่าครูบาจะอยู่ได้หรือ ถ้ำนี้เข็ดมากนะ (แรงมากนะ) เมื่อ ๒-๓ วันนี้ก็มีพระมาพัก แต่อยู่ไม่ได้ หนีไปกลางคืนเลย ครูบาจะอยู่ได้หรือชาวบ้านเขาห้าม แต่ท่านอาจารย์ก็อยากจะลองพักดู เลยขอให้ชาวบ้านไปส่ง เมื่อเขาตามส่งถึงถ้ำแล้วเขาก็กลับ ท่านพระอาจารย์และพระเณรที่ไปด้วยกันก็ทำข้อวัตร ปัดกวาดเสร็จแล้วก็สรงน้ำสรงท่าเสร็จ เป็นเวลาจวนจะมืด ต่างองค์ต่างก็เดินจงกรม ส่วนท่านอาจารย์ท่านเดินอยู่ที่ปากถ้ำ พอมืดเข้ามาหน่อยก็ได้ยินเสียงดังลงมาจากหลังเขา คล้ายๆ กับเสียงลมพัดหนักๆ พอดีวันนั้นเป็นวัน ๑๔ ค่ำ ไม่ทราบว่าข้างขึ้นหรือข้างแรม จำไม่ได้ เสียงนั้นก็ดังใกล้เข้ามา ใกล้เข้ามาเรื่อย แต่เมื่อเสียงนั้นใกล้เข้ามา ปรากฏว่าไม่ใช่เสียงลมเสียแล้ว เป็นเสียงงูเหมือนกับงูเลื้อยมา เสียงท้องของงูกวาดกับหิน ปรากฏว่าจะตัวใหญ่มากทีเดียวในความรู้สึกของท่านว่าเหมือนกันกับการลากเสื่อหวาย ธรรมดาเสื่อหวายจะกว้างกว่าเสื่อธรรมดาประมาณเมตรห้าสิบ หรือสองเมตร ท่านว่าถ้าเป็นงูก็จะตัวใหญ่ขนาดนั้นแหละ

ในภูเขาลูกนี้ มีหลวงพ่อองค์หนึ่งท่านอยู่ประจำมานานแล้ว แต่ท่านเป็นพระมหานิกาย (มหานิกายปฏิบัติ) ท่านได้ยินเสียงด้วย ท่านก็เลยตะโกนบอกว่าไม่เป็นไรดอก มาเยี่ยมเฉยๆ แต่ด้วยเหตุที่ท่านอาจารย์ไม่เคยประสบมาก่อนและยังไม่เคยออกวิเวกตามถ้ำตามเขามาก่อนเลย ท่านก็อดกลัวไม่ได้ ท่านว่าเมื่อเสียงยังดังอยู่ไกลหน่อย เดินจงกรมก็สุดทางข้างนั้นข้างนี้ เมื่อเสียงนั้นใกล้เข้ามาๆ เดินจงกรมไปได้ครึ่งทางเพราะกลัว พอใกล้เข้ามาจริงๆ ก็ก้าวขาไม่ออกเลย ท่านว่านึกจะสวดกรณีก็ได้แต่ กรณี กรณี ขยายความไปไม่ได้ ท่านว่าคนเราเมื่อกลัวถึงที่แล้วจิตจะไม่ปรุง จิตตั้งอยู่เหมือนกับเทียนอยู่ในโคมไฟ มันปรุงไม่ออก ท่านว่าจากนั้นเสียงก็ได้เงียบไป ท่านอาจารย์และพระเณรก็เข้าที่ของใครของมัน สำหรับท่านอาจารย์มีแคร่นอน แต่องค์อื่นนอนกับพื้น

พอขึ้นแคร่แล้ว ก็ทำวัตร ไหว้พระ สวดมนต์ เสร็จแล้วก็นั่งภาวนา เมื่อได้เวลานานพอสมควรแล้วก็เลยนึกว่า วันพรุ่งนี้จะต้องเดินทางต่อจะพักสักหน่อย ถ้าไม่พักนอนเลยก็จะเหนื่อยในการเดินทาง แล้วก็ล้มตัวลงนอน ภาวนาไปด้วย พอเคลิ้มจะหลับ ก็ได้ยินเสียงขู่ขึ้นมาจากใต้แคร่ ท่านก็รู้สึกตัวว่าเสียงที่ขู่ขึ้นมานั้นเป็นเสียงงู ท่านก็เลยปลุกพระเณรว่า ลุกๆ งูจะกินหัวนะ ท่านเจ้าคุณพวงท่านว่า ยังไม่หลับ (สามเณรพวง) พอหมู่ลุกขึ้นนั่งหมดแล้ว ก็ขู่ขึ้นมาอีก ท่านอาจารย์ก็เลยพูดว่าเดี๋ยวนะ ผมจะขีดไม้ขีด เพราะแต่ก่อนท่านไม่มีไฟฉาย มีแต่ไม้ขีด ที่ใส่น้ำมันก๊าด ท่านก็ขีดไม้ขีด ยื่นแขนออกมาจากมุ้ง ท่านยังไม่ได้ลุกนะ แล้วเสียงก็ขู่ดังขึ้นมาอีกเป็น ๓ ครั้ง ส่องดูก็ไม่มีอะไร จากนั้นเสียงก็ดังลงไปข้างล่างเหมือนกับป่าไม้ป่าไผ่แถวนั้นจะราบไปหมด ในความรู้สึกของท่านท่านนอนก็ไม่เป็นหลับเป็นตื่น เพราะกลัว

เวลารุ่งเช้าขึ้นมา ป่าไม้ก็ปกติธรรมดา ท่านอาจารย์ก็เลยพูดกับหมู่ว่า ถ้าเราจะเดินทางวันนี้เลยก็กลัวว่าเขาจะตำหนิว่าเรากลัว นอนได้คืนเดียวก็เผ่น ท่านว่าเราพักอีกสักคืนเถอะ ก็เลยได้ค้างที่ถ้ำนั้น ๒ คืน แต่คืนหลังนี้ เงียบ ไม่มีอะไร หลวงพ่อองค์ที่อยู่นั้นเล่าให้ท่านฟังว่า ในเดือนหนึ่งจะมีอยู่ ๔ ครั้ง คือ ขึ้น ๗-๘ ค่ำ, ๑๔-๑๕ ค่ำ และแรม ๗-๘ ค่ำ, ๑๔-๑๕ ค่ำ วันนอกนั้นก็ธรรมดา ไม่มีอะไร

ในบริเวณถ้ำแห่งนี้ คนจะไปทำผิดศีลผิดธรรมไม่ได้ จะมีอันเป็นไปให้เห็นอย่างว่าไปฆ่านก หรือกบเขียดหรืออะไรในบริเวณนั้น ก้อนหินจะกระโดดปั๊บๆ ร้องเป็นเสียงนก เสียงกบ เสียงเขียด เวลาไปดูแล้วก็เป็นก้อนหิน ในบริเวณนั้นแต่ก่อนหลวงพ่อองค์นั้นว่า อดน้ำ กันดารน้ำใช้ น้ำฉัน ท่านเลยจุดธูปเทียนอธิษฐานขอน้ำ ก็เลยปรากฏว่ามีน้ำไหลออกมาจากแอ่งหิน วันหนึ่ง ท่านอาจารย์ว่าหลวงพ่อเล่าให้ฟังว่า มีแม่ออกคนหนึ่ง (ผู้หญิง) ไปเก็บมะม่วงไข่ตามแถวนั้นหิวน้ำก็มากินน้ำ เลยคิดอยากอาบน้ำ เพราะร้อน ก็เลยอาบน้ำ แต่เข้าใจว่าคงเปลือยกายอาบ เสร็จแล้วก็กลับบ้าน จากนั้นน้ำนั้นปรากฏว่าน้ำมีกลิ่นเหม็นคลุ้ง

เหมือนกันกับซากวัวซากควายตาย แล้วน้ำนั้นก็ได้แห้งไป จากนั้นหลวงพ่อก็ไม่มีน้ำจะใช้จะดื่ม จึงอธิษฐานขอใหม่ พร้อมกับว่าจะบอกไม่ให้เขาทำอย่างนั้นอีก น้ำนั้นจึงได้ไหลออกมาอีกตามเคย

หนูเดินจงกรม

หลวงพ่อพูดต่อไปว่า วันหนึ่ง ท่านพาชาวบ้านไปนวดดิน ท่านจะทำธาตุ (เจดีย์) นวดดินปั้นอิฐ พอกลับมาเหนื่อยเลยไม่ได้เดินจงกรม พอวันหลังก็พาชาวบ้านไปทำอีกเพราะยังไม่เสร็จ แต่บังเอิญท่านลืมของใช้ ท่านจึงกลับมาเอาของ แต่ก่อนท่านคงจะพักอยู่ในถ้ำ พอมาถึงถ้ำแล้วมองเห็นผิดสังเกตคือมองเห็นหนูเดินจงกรม ที่ถ้ำนั้นข้างบน มีหินยื่นออกมาประมาณ ๑ คืบ หรือ ๑ ฟุต ยาวไปตามถ้ำ หนูตัวนั้นเดินไปพอถึงสุดทางด้านนั้น ก็กลับคืน แล้วยืน ๒ ขา เอาขาหน้ากอดอก ยืนอยู่คล้ายกับกำหนดจิต พอสมควรแล้วก็เอาขาหน้าลงแล้วเดินไป พอถึงหัวท้ายข้างนั้นก็กลับหลัง แล้วยืน ๒ ขา เอาขาหน้ากอดอก ยืนอยู่คล้ายกำหนดจิตอีก แล้วเดินกลับไปกลับมาอยู่นั้น หลวงพ่อท่านเห็นแล้วก็ระลึกได้ว่า นี่หนูมันเดินจงกรม คงจะเป็นเทวดา หรือเจ้าที่แสดงให้เห็น เพราะเมื่อวันก่อนนั้น ท่านขาดเดินจงกรม ต่อมาหลังจากนั้น ท่านจึงไม่เคยขาดการเดินจงกรม นั่งภาวนา ถึงจะเหน็ดเหนื่อยก็ต้องบังคับตัวเองทำ ไม่เคยขาด

ถึงพระธาตุพนม

ท่านอาจารย์เมื่อเดินทางถึงพระธาตุพนมแล้ว ก็ได้เข้าไปกราบนมัสการพระธาตุพนม เสร็จแล้วก็ได้ออกไปพักวิเวกแถวบ้านน้ำกำและหมู่บ้านริมโขงแถวนั้น หน้าเดือนกุมภาพันธ์ (เดือน ๓ นี้) มะขามหวานกำลังสุก เขตเมืองมุก

เมืองธาตุพนมนั้นมีมะขามหวานมาก ท่านไปพักในเขตอำเภอธาตุพนม เขาเอามะขามหวานมาจังหัน เห็นว่าท่านชอบฉันเขาก็เอามาไม่ขาด ต่างคนต่างเอามาและจะให้ท่านอาจารย์เป็นคนตัดสินว่าของใครจะหวานกว่ากัน เขาเอามาแข่งกัน ท่านอาจารย์ก็ไม่รู้จะว่าอย่างไร ถ้าจะบอกว่าของคนนั้นดี ของคนนี้ไม่ดี ก็คงจะกลัวว่าเขาจะเสียใจและไม่เอาไปจังหันอีก ท่านก็เลยตอบเขาไปว่า มันก็หวานดีทุกต้นนะ หวานดีทุกต้นแหละ

คุยกันเรื่องผีปอบ

เมื่อท่านอาจารย์ฉันเสร็จแล้ว ชาวบ้านก็เริ่มกินข้าวกันและพูดคุยกันไป คุยกันไปถึงเรื่องผีปอบในหมู่บ้าน พอท่านอาจารย์ได้ยินเรื่องเขาคุยกันถึงเรื่องผีปอบ ท่านก็พูดกับเขาว่าอาตมาก็เป็นปอบเหมือนกันนะโยม ชาวบ้านเขาก็งงและตกใจว่าพระอะไรจะเป็นปอบ เขาเลยถามท่านว่าเป็นปอบได้อย่างไร ท่านอาจารย์ตอบว่า ปอบมะขามหวาน ชาวบ้านก็พากันหัวเราะ ท่านว่ายิ่งหวานเท่าไรยิ่งกินดี ปอบคนอื่นเขากินคน แต่ปอบของท่านอาจารย์กินมะขามหวานขันดี

เรื่องของผีปอบ (จะอธิบายเรื่องของผีปอบ)

เรื่องของผีปอบนี้ ทางอีสานโดยเฉพาะบ้านนอกเขาจะรู้กัน แต่ภาคอื่นส่วนใหญ่จะไม่รู้จัก และบางคนอาจจะไม่เคยได้ยิน คนที่เป็นปอบ (เจ้าของปอบ) นี้เป็นลักษณะของผีเทียม เวลาไปกินคนจะบอกชื่อของคนที่เป็นปอบนั้น ผีปอบนี้เกิดจากคนที่เรียกวิชาบางอย่างมา แล้วรักษาตามคำสั่งของครูของอาจารย์ไม่ได้ หรือเกิดจากการสักว่านกระจายโพงแล้วรักษาไม่ได้ก็มี หรือพวกสบู่เลือดเหล่านี้เป็นต้น มักจะเป็นปอบ

คนที่จะเป็นผีปอบนี้ เริ่มแรกมักจะฝันว่าได้กินของดิบ เช่น เนื้อดิบ ลาบดิบ เหล่านี้ ทีแรกก็จะกินเป็ด กินไก่ จากนั้นก็จะกินคน ส่วนมากมักจะกินคนป่วย คนธรรมดาที่ไม่ป่วยก็มีส่วนน้อย เวลาปอบเข้ากิน ทีแรกคนที่ถูกปอบเข้าจะมึนชาทั้งตัว ต่อไปก็จะไม่รู้สึกตัว ทั้งหัวเราะทั้งร้องไห้ และหลบหน้าเป็นไปในลักษณะนี้ ผิดสังเกต ไม่เหมือนคนคนเก่า คล้ายๆ กับผีทรง เวลาผีปอบเข้าแล้ว เขาจะเอาหมอมาขับไล่ ถ้าอยากรู้ว่าเจ้าของผีปอบเป็นใคร เขาก็จะเสกคาถาใส่ด้าย (ด้าย ๓ สี หรือ ๗ สี) แล้วผูกตามข้อมือ ข้อเท้า และคอ แต่เวลาผูกไม่ให้คนที่ปอบเข้าเห็น รีบผูกแล้วเสกคาถาใส่หัวว่านไฟ (หัวไพร) จี้ หรือบางทีถ้าไม่ยอมบอกชื่อ หรือไม่ยอมออกจากคนไข้เขาก็จะตีด้วยลำข่า ลำว่านไฟ (ลำไพร) ชนิดตีให้ยอม หรือบางหมอก็จะตีด้วยก้านกล้วย ตีจนยอมบอกชื่อ ว่าเป็นใครมาจากไหน เคยกินใครมาบ้าง ในทำนองนี้ เวลาผีปอบบอก ว่าคนนั้นกูก็กิน คนนี้กูก็กิน ตับหวานอร่อยดี ทำนองนี้แหละ เมื่อเวลาจะให้ออกเขาก็จะแก้ด้ายที่ผูกออก ขับให้ออก เมื่อผีปอบออกแล้วจะไม่รู้จักว่าตัวเป็นอะไร คล้ายๆ กับผีทรง บางทียังถามว่าคนมาทำไมมากอย่างนี้

ผีปอบบ้านศรีฐาน

ท่านอาจารย์เคยเล่าสู่ฟังเรื่องปอบเข้าบ้านศรีฐาน บ้านเดิมของท่าน ท่านเล่าว่า มีคนคนหนึ่งเขาไปนา ไปทำงานที่นาของเขา เกิดปวดท้องหนักเลยกลับบ้าน คงจะปวดหนักมาก พ่อแม่เห็นผิดสังเกต นึกว่าผีปอบเข้าลูกกินลูก ก็เลยไปตามหมอมาขับไล่ พอหมอมาถึงก็ไม่ได้สังเกตสังกาอะไรเสกคาถาใส่ด้ายแล้วผูกข้อมือ ข้อเท้า และคอ เสร็จแล้วก็หวดด้วยลำข่า หือมึงเป็นใคร มึงมาจากไหน มึงชื่ออะไรหือ มึงจะหนีหรือไม่หนี หือๆ คนที่ปวดท้องก็ร้องไห้ ว่าจะให้ผมหนีไปไหน บ้านผมอยู่นี่ แล้วยังขู่อีกว่ามึงมาจากไหน คนเจ็บก็บอกว่า มาจากนาหนองพอก หือมึงเป็นใครก็บอกชื่อ แล้วหมอและคนดูก็ตกใจ พากันหัวเราะกัน

พักใหญ่ ทั้งสงสารคนป่วย ปวดท้องก็จะตายอยู่แล้ว ยังโดนตีอีก นี่ปอบบ้านศรีฐาน แต่ส่วนมากหมอเขาจะรู้ ส่วนหมอคนนี้ อะไรก็ไม่ทราบ คงจะเรียนมาใหม่แหละ ดูท่า ท่านเคยเล่าสู่ฟังสนุก ๆ

พบพระอาจารย์มั่นครั้งแรก

ครั้นเมื่อท่านพระอาจารย์ได้พักกับชาวบ้านแถวริมแม่น้ำโขงพอสมควรแล้ว ท่านก็ได้เดินทางต่อไปทางจังหวัดสกลนครโดยมุ่งหน้าจะไปกราบนมัสการและฟังคำอบรมสั่งสอนจากท่านพระอาจารย์มั่น ณ วัดป่าบ้านหนองผือ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เนื่องจากวัดป่าบ้านหนองผือนั้นเป็นวัดเล็ก แต่พระเณรมีมากที่ต้องการอบรมศึกษาธรรมกับท่านพระอาจารย์มั่น ท่านพระอาจารย์จึงไม่อาจจำพรรษาที่นั่นได้ จำเป็นต้องไปจำพรรษาอยู่ที่วัดใกล้ๆ เพราะกุฏิมีจำกัด ในระยะนั้นเข้าใจว่าท่านพระอาจารย์มหาบัว ญาณสมฺปนฺโน คงอยู่ที่วัดป่าหนองผือนั้น เมื่อพระที่อยู่เก่าออกวิเวกและมีกุฏิว่าง ท่านจึงมีโอกาสเข้ามาปฏิบัติธรรมกับท่านพระอาจารย์มั่น พอสมควรแก่เวลาแล้วจึงได้กราบลาพระอาจารย์มั่นออกไปวิเวก

พรรษาที่ ๕ - ๖

ในพรรษาที่ ๕ ท่านได้ไปจำพรรษาอยู่ที่บ้านนาหัวช้าง บ้านบะทอง อำเภอพรรณานิคม โดยมีท่านพระอาจารย์อ่อน ญาณสิริ เป็นผู้นำ ปัจจุบัน วัดป่าบ้านนาหัวช้างนั้นคือวัดป่าอุดมสมพร

ในพรรษาที่ ๖ นั้น ท่านพระอาจารย์ได้จำพรรษาอยู่กับท่านพระอาจารย์หลุย จนฺทสาโร ที่วัดป่าบ้านโคกมะนาว อำเภอพรรณานิคม ในช่วงนี้พระอาจารย์

เล่าว่า การภาวนาเริ่มจะยาก คือว่าท่านผ่านทุกขเวทนาไม่ได้ พอนั่งภาวนาไปเป็นเวลานานพอสมควร มักจะเกิดทุกขเวทนาใหญ่ คือ ทุกขเวทนากล้ามาก ท่านได้ต่อสู้มาหลายครั้ง หลายหน แต่ก็ยังไม่สามารถเอาชนะได้ ท่านจึงได้กราบเรียนถึงประสบการณ์นี้ ถวายพระอาจารย์มหาบัวทราบ พอท่านพระอาจารย์มหาบัวทราบแล้ว ก็แนะนำวิธีการต่อสู้กับทุกขเวทนาให้ฟัง โดยให้ใช้สติปัญญาพิจารณาแยกธาตุขันธ์ ท่านได้นำอุบายที่ได้รับฟังมานั้นมาปฏิบัติด้วยการตั้งสัจจะว่า จะสู้กับทุกขเวทนานี้แบบสละชีวิตเพื่อให้รู้เห็นความจริงของทุกข์ ถึงแม้จะปวดหนักปวดเบาขนาดไหนก็จะไม่ยอมลุกหนีจะปล่อยให้มันออกเลย

ต่อสู้กับเวทนาใหญ่

เมื่อท่านพระอาจารย์ได้อุบายจากท่านพระอาจารย์มหาบัวแล้ว ได้เวลาท่านก็เตรียมนั่ง ชนิดว่าแต่งตัวเต็มยศ คือ ห่มจีวร ใส่สังฆาฏิ แล้วนั่ง โดยตั้งใจเอาไว้ว่า ถ้าผ่านทุกขเวทนานี้ไม่ได้แล้ว จะไม่ลุกจากที่เด็ดขาด... เวลาต่อสู้อยู่นั้นมันทุกข์มาก เจ็บปวดมาก ผิดกันกับทุกขเวทนาที่เคยผ่านมา ฉะนั้นครูบาอาจารย์ท่านจึงได้ตั้งชื่อนี้เอาว่า ทุกขเวทนาใหญ่ ซึ่งไม่มีในตำรา ท่านว่ามันทุกข์จนเหงื่อหรืออะไร ภาษาอีสานเขานิยมว่า *ยางตาย* ออกเปียกหมดทั้งตัว ท่านว่าเวลายกมือขึ้นดู เหงื่อ (ยางตาย) จะหยดปั๊บ ๆ ตามนิ้วมือ ท่านว่ามันทุกข์ขนาดนั้นนะ แต่ปรากฏว่าท่านก็ผ่านไปได้ จิตสงบลงรวมผิดปกติเป็นอัศจรรย์ ทำให้ท่านมีกำลังใจในการปฏิบัติมาก และจากนั้นก็ไม่ปรากฏว่าทุกขเวทนาใหญ่นั้นได้เกิดขึ้นอีกเลย ท่านว่าจิตมันเปลี่ยนไปคนละอย่างกับสมัยที่ยังสู้มันไม่ได้ คือเวลานั่งไปทุกขเวทนาทำท่าจะเกิดขึ้น จิตมันไม่กลัวเหมือนแต่ก่อน ท่านว่ากลับดีใจว่าเราจะได้กำลังใจอีกแล้ว เพราะการต่อสู้แบบนี้ ท่านว่าได้กำลังใจคุ้มค่าจึงเกิดความดีใจ แต่เมื่อเรารู้มันแล้ว มันก็ไม่เกิด จะเกิดขึ้นก็ธรรมดาไม่ใช่เวทนาใหญ่แบบนั้น

เที่ยววิเวก ไปทางสว่างแดนดิน ส่องดาว วาริชภูมิ

เมื่อออกพรรษาแล้ว ท่านอาจารย์ก็ออกวิเวก โดยเดินทางไปทางอำเภอสว่างแดนดิน อำเภอส่องดาว และอำเภอวาริชภูมิ ท่านได้เคยไปพักอยู่กับหลวงปู่ขาว อนาลโย ซึ่งสมัยคราวนั้นท่านพักอยู่ที่หวายสนอย ท่านเล่าว่า ตอนพักอยู่กับหลวงปู่ขาวนั้นคงจะเป็นเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ท่านได้เล่าถึงความอดอยากเพราะฝนแล้ง ชาวบ้านอดข้าวกัน ไปบิณฑบาตไม่พอฉัน ต้องอาศัยแม่ชีและสามเณรหาหัวมันและผักเห็ดมาเสริม พอได้ทำความเพียร แต่ท่านเล่าว่า เวลาพักอยู่กับหลวงปู่นั้นที่หวายสนอย (ภูเหล็ก) อำเภอส่องดาว ท่านว่าการภาวนาดีมาก นอนนิดเดียวก็อิ่ม จิตสงบละเอียดมาก ทั้งหลวงปู่ขาวท่านก็ทำความเพียร คือโดยมากท่านจะไม่ค่อยเทศน์ แต่ท่านทำให้เห็นเป็นตัวอย่างปกติท่านเป็นคนที่พูดน้อย แต่ทำคว่ามเพียร เดินจงกรม นั่งภาวนามาก

สมัยที่ท่านพักอยู่นั้นก็มีเรื่องที่ขบขันอยู่เรื่องหนึ่ง คือ พระเณรไปบิณฑบาตท่านได้เห็นผักกระโดนอยู่ริมทางท่านจึงจำเอาไว้ว่าขากลับจะให้เณรเก็บเอา พอบิณฑบาตกลับ ก็สังเกตมาตามทาง พอถึงพุ่มกระโดนก็ชี้บอกเณรว่า นี่เณรเอาเลย ในพุ่มนั้น บังเอิญวันนั้นมีหญิงสาวคนหนึ่งเขาจะไปไร่ เห็นพระเขาก็หลบเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในพุ่มนั้น พอได้ยินเสียงพระและพูดว่า เณรเอาเลย เขาก็ตกใจขยับตัว ท่านจึงได้เห็นเลยต่างคนต่างอาย ผักกระโดนก็ไม่เอา หัวเราะกันตามทางองค์ที่พูดนั้นไม่ใช่ท่านอาจารย์ เป็นท่านอาจารย์สม ซึ่งท่านก็ได้เสียชีวิตมรณภาพไปแล้ว

พรรษาที่ ๗ - ๘

พรรษาที่ ๗ ไม่ทราบว่าท่านจำพรรษาที่ไหน ที่ถ้ำเป็ดท่านก็เคยพัก พักอยู่กับท่านอาจารย์อ่อน ญาณสิริ (วัดป่านิโครธาราม) บ้านหนองบัวบาน สมัยนั้นท่านอยู่ถ้ำเป็ด ท่านอาจารย์เล่าว่า ที่ถ้ำเป็ดนี้ภาวนาไม่ค่อยจะดี จะเป็นเพราะอากาศหรืออย่างไรไม่ทราบ ท่านว่าที่ถ้ำเป็ดนี้ง่วงนอนเก่งนอนไม่รู้จักอิ่ม อาหารการฉันก็อดอยากเหมือนกัน ท่านว่ากล้วยน้ำว้าใบเดียวแบ่งกัน ๔ องค์ ต้องอาศัยปลาร้าที่เตรียมไปให้เณรเอาออกวันละนิด แบ่งกันฉัน แต่เวลาฉันแล้วง่วงนอนเก่ง

ไปรับโยมพ่อมาบวช

เมื่อพรรษาที่ ๗ ล่วงแล้ว ท่านก็กลับบ้านศรีฐานเพื่อเยี่ยมโยมพ่อโยมแม่ของท่าน และได้นำโยมพ่อของท่านไปด้วย ไปบวชเป็นตาปะขาว แล้วฝากโยมพ่อของท่านไว้กับท่านพระอาจารย์อ่อน ครั้นต่อมา โยมพ่อของท่านก็ได้บวชเป็นพระ

วิเวกผ่านดงสีชมพู

สำหรับท่านอาจารย์ก็ได้เดินทางโดยมุ่งหน้าไปทางจังหวัดอุดรธานี และหนองคาย ในระหว่างทางที่จะไปมีความจำเป็นที่จะต้องผ่านดงสีชมพู ซึ่งสมัยนั้นยังเป็นดงหนาป่าทึบอยู่มากและเต็มไปด้วยสัตว์ร้ายนานาชนิด พวกชาวบ้านริมดงเขาพากันห้ามไม่อยากให้ท่านเดินทางไป เพราะท่านไปองค์เดียว เขาเกรงว่าจะหลงทาง ไม่สามารถจะข้ามดงไปได้ในเวลาค่ำมืด ถ้าค้างคืนในดงจะต้องตายแน่ เนื่องจากเสือ ช้าง หมี สัตว์ร้ายเหล่านี้ชุมมาก ท่านหาได้ฟังคำทักท้วงของชาวบ้านซึ่งหวังดีต่อท่านไม่ ด้วยท่านมีความเด็ดเดี่ยวอยู่ว่าตายเป็นตายจะต้อง

ข้ามดงสีชมพูให้ได้ และให้ถึงจุดหมายปลายทางก่อนตะวันตกดินด้วย ท่านจึงตัดสินใจเดินเข้าสู่ดงสีชมพูทั้งที่ไม่รู้จักทาง โดยสังเกตดวงอาทิตย์เป็นเข็มทิศในการเดินทาง ท่านได้บริกรรม พุท โธ, พุท โธ ไปตลอดระยะทางที่ท่านเดินไปในดงนั้นซึ่งเต็มไปด้วยรอยเท้าช้าง รอยเท้าเสือ และสัตว์ต่างๆ เต็มไปด้วยขี้ช้าง และรอยสัตว์ปะปนกัน คล้ายกับสัตว์เลี้ยงไว้ในบ้าน ท่านเดินมุ่งหน้าไปและระมัดระวังจิตของท่านไม่ให้ส่งออกภายนอกเลย กำหนดความรู้ พุท โธ ติดแนบแน่นกับจิต เดินทั้งวันตั้งแต่ฉันจังหันเสร็จ ยามเมื่อหิวกระหายน้ำ ก็ได้อาศัยน้ำตามหนองซึ่งสัตว์ป่าลงกิน ทั้งขี้ทั้งเยี่ยวใส่ ฉันพอทาคอ ท่านว่า เพราะการเดินทางนั้น ไม่ได้เอาน้ำไปด้วย เอาไปแต่กระบอกกรองน้ำ ครูบาอาจารย์ท่านทำอย่างนั้น ถ้าจะเอาน้ำไปด้วยแล้ว ก็จะฉันแต่น้ำเมื่อหิว แล้วการเดินทางจะไปไม่ได้ไกล น้ำจะลงพื้น เท้าจะพอง เดินไม่ได้ ฉะนั้น ครูบาอาจารย์สมัยก่อนท่านจึงไม่เอาน้ำติดตัวไปด้วย และจะได้ลดความหนักในการเดินทาง เพราะแต่บริขารที่จำเป็นก็หนักพอแล้ว ผลที่สุดท่านก็ได้เดินทางผ่านดงสีชมพูไปได้ในวันนั้นโดยปลอดภัย เมื่อเวลาพลบค่ำ สังเกตได้จากการเห็นหมู่บ้านซึ่งปลูกอาศัยอยู่ตามริมดง ก็ทราบว่าถึงที่จุดหมายปลายทางแล้ว

แล้วท่านก็พักวิเวกอยู่ในเขตอำเภอผือนั้น ตามถ้ำม่วง ถ้ำจันฑคาด ถ้ำหีบแถวนั้นพอสมควรแล้ว ก็เดินทางต่อไปทางอำเภอท่าบ่อ และบ้านศรีเชียงใหม่ปัจจุบันเป็นอำเภอศรีเชียงใหม่ ท่านได้จำพรรษาที่วัดพระดอยบ้านศรีเชียงใหม่ (ชื่อทุกวันนี้ไม่ทราบ) ในพรรษานั้นท่านได้ป่วยเป็นไข้ เป็นไข้หนัก และพระเณรก็เป็นไข้กันหลายองค์ แต่ท่านอาจารย์เล่าว่ามักจะได้กำลังใจในเมื่อเวลาป่วย เพราะสมัยแต่ก่อนไม่ค่อยมีหมอ มีหมอก็หมอชาวบ้าน อาศัยยาต้มและยาฝน ซึ่งบางทีก็ไม่ค่อยจะหายง่าย และมีเณรองค์หนึ่งซึ่งจำพรรษาด้วยกัน เณรนั้นก็ป่วย แต่เณรป่วยก่อนและหายก่อน เวลาพอเดินได้เณรนั้นก็เดินไปถามท่านอาจารย์ว่า ครูบาเป็นอย่างไร ยังไข้อยู่หรือ ท่านตอบเณรว่า ยังไข้อยู่ แล้วท่านอาจารย์ถามเณรว่า เณรล่ะหายหรือยัง เณรนั้นตอบว่า หายพอเดินได้ เณรเลย

พูดต่อไปว่า โอ่ย ถ้าเป็นอย่างนี้ไม่ให้ผมเป็นอีกซักทีก็ได้ครูบา ท่านอาจารย์ก็หัวเราะ เณรนั้นออกจะไม่ค่อยเต็มบาทเท่าไร ในตอนที่ไปเที่ยววิเวกด้วยกันก็มีเรื่องขบขันหลายอย่าง ที่จำพรรษาด้วยกันปีนั้นก็มีพระอาจารย์สุวัจน์ สุวโจ ท่านพระอาจารย์วัน อุตฺตโม ท่านพระอาจารย์สม (ท่านมรณภาพแล้ว) ท่านพระอาจารย์สิงห์ทอง มีหลายองค์ด้วยกัน

เมื่อออกพรรษาแล้ว ท่านได้ทราบข่าวว่าหลวงพ่อของท่านถึงแก่กรรมที่หมู่บ้านกุดสิม อำเภอบัวขาว (กุฉินารายน์) จังหวัดกาฬสินธุ์ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นพรรษาที่ ๘ ล่วงแล้วท่านจึงเดินทางกลับบ้านศรีฐานเพื่อทำบุญให้กับหลวงพ่อของท่าน แล้วพักอยู่บ้านนานพอสมควรจึงได้เดินทางออกวิเวกต่อไปทางจังหวัดนครพนม เขตอำเภอมุกดาหาร คำชะอี ฯ

พรรษาที่ ๙ - ๑๑

จำพรรษาที่วัดป่าบ้านห้วยทราย (วัดป่าวิเวกวัฒนาราม)

ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๗ เป็นพรรษาที่ ๙ ถึงพรรษาที่ ๑๑ ท่านได้จำพรรษาอยู่ที่บ้านห้วยทราย อำเภอคำชะอี ปัจจุบันขึ้นกับจังหวัดมุกดาหาร โดยมีท่านพระอาจารย์มหาบัว ญาณสมฺปนฺโน เป็นผู้นำในยุคสมัยนั้น ท่านพระอาจารย์มหาบัวท่านเข้มงวดกวดขันกับพระเณรที่ไปปฏิบัติกับท่านมาก ยามค่ำคืนท่านอาจารย์มหาบัวจะลงเดินตรวจพระเณรในวัดโดยไม่ใช้ไฟฉาย ว่าพระเณรองค์ไหนทำความเพียรอยู่หรือเปล่า ถ้ามองเห็นจุดไฟอยู่ท่านก็จะไม่เข้าไป ถ้าองค์ไหนดับไฟท่านจะเข้าไป เข้าไปจนใต้ถุนกุฏิแล้วฟังเสียงว่าจะนอนหลับหรือเปล่า หรือนั่งภาวนาเพราะคนที่นอนหลับส่วนมาก เสียงหายใจจะ

แรงกว่าธรรมดาที่ไม่หลับ ถ้าหากว่าองค์ไหนนอนหลับก่อน ๔ ทุ่มแล้ว พอตอนเช้าประมาณตี ๔ ท่านจะเดินตรงไปที่กุฏิองค์นั้นแหละ และถ้ายังไม่ตื่น ตอนเช้าลงศาลาจะเตรียมบิณฑบาต ท่านจะเทศน์ว่าให้พระเณรองค์นั้น ถ้าท่านได้เตือนถึง ๓ ครั้งแล้วไม่ดีขึ้น ท่านจะขับไล่ออกจากวัดให้ไปอยู่วัดอื่น โดยพูดว่า ผมสอนท่านไม่ได้แล้วนิมนต์ออกไปจากวัดเสีย

ฉะนั้น พระเณรยุคบ้านห้วยทรายภายใต้การนำของท่านจึงมีความพากเพียรในด้านการทำสมาธิภาวนาเป็นอย่างมาก ต่างองค์ต่างหลักกัน (ภาษากลางไม่ทราบ) คือ บางองค์ เวลาหมู่เดินจงกรมจะขึ้นกุฏิแล้วไม่จุดไฟทำท่าเหมือนกับว่านอนแต่ความจริงนั่งภาวนา เวลาหมู่ขึ้นจากทางจงกรมหมดแล้วจึงค่อยลงเดินก็มี ท่านอาจารย์เคยเล่าให้ฟังว่า สมัยนั้นเหมือนกับว่าพระเณรในวัดนั้นจะไม่ค้างโลกกัน พอตื่นนอนขึ้นมามองไปเห็นแต่แสงไฟ (แสงไฟโคม) สว่างไสวตามกุฏิของพระเณรเหมือนกับไม่นอนกัน

สำหรับท่านอาจารย์ ท่านก็เร่งความเพียรเต็มที่จนทางจงกรมลึกเป็นร่อง พระเณรได้ถมทางจงกรมให้บ่อย ท่านเล่าให้ฟังว่า วันหนึ่งท่านเดินจงกรมอยู่ระยะนั้นเป็นหน้าหนาวอากาศหนาวมาก ท่านก็ห่มผ้า ๓-๔ ผืน เดินจงกรม พอเดินไปๆ ดึกเข้ามาท่านก็ง่วงนอนมาก เพราะคราวนั้นท่านอดนอนมาได้ ๓ คืนแล้ว เดินไปผ้าห่มผืนที่อยู่นอกหลุดออกตกลง ท่านก็ไม่ทราบ พอเดินไปถึงหัวทางจงกรม หันกลับมาเห็นผ้าห่มตัวเองก็ตกใจ ท่านนึกว่าเสือหรืออะไรนอ เพราะสมัยนั้นเสือยังมี เดือนก็ไม่สว่างเท่าไร ท่านจึงกระทืบเท้าดู มันก็นิ่ง เอ๊ะมันอะไรนาเลยค่อยๆ ขยับเท้าเข้าไปก้มดูใกล้ๆ แล้วเอาเท้าเขี่ยดู ที่ไหนได้ เป็นผ้าห่ม ท่านก็หัวเราะคนเดียวพักใหญ่ เลยหายง่วง

การเป็นอยู่ของพระเณรสมัยนั้นอยู่กันอย่างประหยัด บิณฑบาตแบบธุดงควัตร คือชาวบ้านเขาจะหมกห่ออาหารใส่บาตรพร้อมกับข้าวเหนียวไม่ได้นำอาหารตามมาส่งที่วัด แต่ว่าศรัทธาของชาวบ้านแถวนั้นเขาดีมาก ทั้งๆ ที่

อดอยาก โดยเฉพาะแล้วเรื่องอาหารการกิน เขามีกบหรือเขียดตัวเดียวอย่างนี้ เขาก็แบ่งใส่บาตรได้ ๔ บาตร ๔ องค์ก็มี ในคราวที่อดอยาก มะเขือลูกเดียวอย่างนี้เขาจะผ่าใส่บาตรได้ ๔ องค์ ทั้งนี้เนื่องจากทางอีสานนั้นกันดารน้ำ โดยเฉพาะหน้าแล้ง บางแห่งต้องได้กินน้ำในสระพร้อมทั้งไปตักเอาไกลด้วย เป็น ๒-๓ กิโลเมตรก็มี เพราะขุดบ่อไม่มีน้ำ ถึงจะมีบางแห่งน้ำก็เค็ม กินไม่ได้ และสิ่งที่ตามมาด้วยก็คือ ความอดอยากเรื่องอาหารการกิน

ภาคอื่นบางคนมักจะว่าคนอีสานนี้กินไม่เลือก ก็เพราะเหตุว่าความที่มันหาไม่ได้นั่นเอง มีอะไรเขาก็จับกินไป พวกน้ำร้อน น้ำชา โกโก้ กาแฟและน้ำตาลอย่างนี้ ไม่ต้องถามหา แม้แต่ภาพยังไม่เคยเห็นเลย อาศัยเอาแก่นไม้ รากไม้ ใบไม้ มาต้มฉัน นานๆ จะมีน้ำอ้อยก้อนทีหนึ่ง แต่ก้อนน้ำอ้อยสมัยนั้นอร่อยมาก ก้อนเดียวแบ่งกันฉัน ๓-๔ องค์ก็ยังพอ และอร่อยด้วย ไม่เหมือนน้ำอ้อยสมัยทุกวันนี้

บางปีพระเณรป่วยเป็นไข้มาลาเรียเกือบหมดทั้งวัด ยังเหลือแต่ท่านพระอาจารย์มหาบัวและพระอีกองค์หนึ่งก็มี เป็นผู้ทำกิจวัตรประจำวัน เช่น ปัดกวาดลานวัด และตักน้ำใช้น้ำฉัน บางครั้งท่านอาจารย์สิงห์ทองก็ป่วยหนัก จนชาวบ้านได้พากันออกมานอนเฝ้ารักษา แต่ท่านอาจารย์เคยเล่าว่า ได้กำลังใจดีในเวลาป่วย เพราะไม่มีที่พึ่ง จะพึ่งกายก็ไม่สบาย ป่วยไข้ ได้มีโอกาสพิจารณามาก เมื่อพิจารณากันอยู่ไม่หยุดไม่ถอยมันก็รู้เข้าใจในเรื่องของกายของจิต ครูบาอาจารย์สมัยก่อนท่านได้กำลังใจเพราะการป่วยไข้นี้มีมากๆ เลย และกำลังใจท่านก็เข้มแข็ง ไม่เหมือนพระนักปฏิบัติทุกวันนี้ เอะอะก็หมอเอะอะก็หมอ นิโรธของนักปฏิบัติก็เลยอยู่กับหมอ ไม่ได้อยู่กับธรรมะของพระพุทธเจ้า กำลังใจก็อ่อนแอเอามากๆ เลย เห็นแล้วบางทีก็หนหวย (รำคาญ)

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๗ นี้ พอตกหน้าแล้ง บางปีท่านจะออกไปเที่ยววิเวกตามที่ต่าง ๆ เช่น ภูผากูด ภูเก้า ภูจ้อก้อ แถวนั้น ท่านอาจารย์เคยเล่าให้ฟังเรื่องหนึ่งว่า ท่านได้ไปพักอยู่ที่วัดป่าบ้านหนองสูง ปัจจุบันบ้านหนองสูงเป็นกิ่งอำเภอ และชื่อจริงของวัดก็ไม่ทราบ พักอยู่กับท่านพระอาจารย์กงแก้ว มีชาวบ้านหนองแต้ ถ้าจำไม่ผิดเขามานิมนต์ให้ท่านไปดูที่ให้เขา (ไปเหยียบที่ให้เขา) เพราะที่หัวนาของเขานั้นแรงมาก (เข็ดมาก) จะไปตัดไม้ตัดฟืนในบริเวณนั้นไม่ได้ จะต้องมีอันเป็นไปให้เห็น จนเป็นที่รู้จักกันว่าที่นั้นมันแรง เขามานิมนต์ท่านท่านก็ไป แต่นี่ไม่ทราบว่าท่านไปด้วยกัน ๒ องค์หรือองค์เดียว จำไม่ได้ พอไปถึงแล้ว เขาก็พาท่านเข้าไปในที่แห่งนั้น ที่นั่นจะทำเป็นหอเล็ก ๆ ไว้ เมื่อท่านอาจารย์ไปถึงแล้ว ท่านก็ว่า ไหนผี มันอยู่ตรงไหน แล้วท่านก็ขี้ใส่นั้น ไม่ทราบว่าท่านปวดขี้มาแต่เมื่อไร เสร็จแล้วออกมา ท่านว่าทำไปเลย มันไม่มีผีดอกน่าไม่เห็นอะไรนี่ แล้วท่านก็กลับวัด พอกลับมาถึงวัด ถึงเวลาปัดกวาด ทำข้อวัตรก็ทำ สรงน้ำสรงท่า เดินจงกรม พอค่ำดึก พอสมควรก็ขึ้นกุฏิ ไหว้พระสวดมนต์และนั่งภาวนา แล้วก็พักผ่อนหลับนอน

ฝันเห็นผี

เมื่อท่านนอนหลับเคลิ้มไป แล้วฝันว่า เห็นมีคน ๒ คน เดินคุยกันมา เดินผ่านสนามบินนายเตียง สิริขันธ์ มา รูปร่างใหญ่สูงมาก ดำ ท่านว่ามองเห็นแต่ไกล เพราะสูงกว่าป่าไม้แถวนั้น สูงประมาณ ๑๐ กว่าเมตร แล้วเดินเข้าไปในวัด พูดกันว่า ไหน มันอยู่ไหน แล้วก็ตรงไปยังกุฏิของท่านอาจารย์ กุฏิของท่านเพียงเข่าของคน ๒ คนนั้นเท่านั้น ระยะนั้นท่านอาจารย์ก็ว่า ท่านปรากฏว่าตัวเองนอนอยู่ และร่างของท่านก็ปรากฏว่าใหญ่ยาวออกเหมือนกัน ในความรู้สึกของท่านนั้นว่าจะไม่หนี จะสู้ แล้วคนหนึ่งก็ก้มลงส่องดูท่านอาจารย์ แล้วพูดว่า อ้าว หลานของเรา อย่าทำท่าน แล้วก็พากันกลับ

พรรษาที่ ๑๒

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ อันเป็นพรรษาที่ ๑๒ ของท่าน ท่านได้ติดตามพระอาจารย์มหาบัวไปจังหวัดอุดรธานีเพื่อเยี่ยมโยมมารดาของท่านพระอาจารย์มหาบัว และท่านพระอาจารย์มหาบัวได้พาโยมแม่ของท่านไปจำพรรษาที่ใกล้สถานีทดลองเกษตรกรรม น้ำตกพริ้ว จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นสถานีที่เขาถวายใหม่ ท่านเล่าให้ฟังว่า ญาติโยมแถวนั้นภาวนาเก่งกันหลายคน ท่านอยู่ภาคตะวันออกได้ปีเดียว เนื่องด้วยโยมมารดาของท่านพระอาจารย์มหาบัวไม่ค่อยสบาย อยากกลับบ้าน ท่านพระอาจารย์มหาบัวจึงได้พาโยมมารดาของท่านกลับอุดรฯ จึงได้ส่งปัจจัยค่าเดินทางไปให้ท่าน และหมู่ที่ยังเหลืออยู่จึงได้เดินทางกลับอุดรฯ โดยนั่งเรือโดยสารมาลงที่กรุงเทพฯ และเดินทางต่อไปยังวัดป่าบ้านตาด ซึ่งสมัยนั้นเพิ่งจะเริ่มตั้งวัดในปี พ.ศ. ๒๔๙๙

สติปัญญากล้า

ท่านอาจารย์เคยเล่าให้ฟังว่า คราวที่สติปัญญามันกล้า มันกล้าจริงๆ พิจารณาอะไร เรื่องที่ใจติดข้องหรือสงสัย มันเหมือนกันกับว่าทิ้งเศษกระดาษใส่ไฟกองใหญ่ๆ มันแว้บเดียว แว้บเดียวเท่านั้น มันหายสงสัย มันขาดไปๆ ตกไปๆ จึงทำให้เพลินในการพิจารณา

เมื่อท่านพิจารณารู้เท่าเรื่องของร่างกายทุกส่วนแล้ว จิตก็ปล่อยเรื่องของรูปกาย รูปกายทั่วไปหายสงสัยแล้ว จิตของท่านก็ว่าง ปรากฏว่าโลกนี้ไม่มีอะไรเลย มีแต่ความว่างของจิต ทั้งๆ ที่สิ่งทั่วไปมันก็มีอยู่เหมือนเดิมของโลก แต่จิตของท่านมันว่าง จึงเป็นเหมือนกันกับว่าไม่มีอะไร มีแต่ความว่างของจิต

ท่านว่า จิตว่างนี้ยังไม่ใช่นิพพานดอกนา บางท่านอาจจะเข้าใจว่าจิตว่างนี้เป็นนิพพาน ท่านว่า ยังไม่ใช่เพราะยังติดความว่างอยู่ เมื่อผ่านไปแล้วค่อยรู้ และอาศัยครูบาอาจารย์ผู้ที่ท่านผ่านไปแล้วช่วยแนะนำให้ท่านว่าจะต้องย้อนจิตเข้ามารู้ตัวผู้ที่รู้ว่าว่างนั้นอีก

เมื่อท่านหมดปัญหาในเรื่องของรูปกายทุกส่วนแล้ว ท่านก็พิจารณาเรื่องของนามธรรม คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ต่อ

ที่นี้จิตของท่านจะไหลเป็นน้ำซับน้ำซึม คือมันเป็นของมันเองโดยที่ไม่ต้องได้บังคับอะไร สติปัญญาจะหมุนตัวไปเอง และก็เป็นธรรมชาติของจิตในขั้นนี้จะต้องเป็นอย่างนี้ ท่านว่าไม่มีเวลาเผลอเลย ทันทุกระยะที่จิตปรุง สมควรจะพิจารณา หรือปล่อย มันรู้ของมันเอง เว้นไว้เสียแต่ตอนหลับเท่านั้น ก่อนจะหลับท่านได้พิจารณาไปถึงไหน พอตื่นรู้สึกตัวขึ้นจะพิจารณาต่อได้เลย มีแต่อารมณ์ของธรรมพิจารณาจนหมดความสงสัยทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว เรื่องของรูป ของนามจิตของท่านก็หลุดลอยออกไปจากสมมติ ไม่ได้อยู่ในวงศ์ของสมมติเหมือนเดิมสมมติทั่วไปเข้าไปไม่ถึงจิตของท่าน

แต่จิตของท่านอาจารย์นี้ไม่มีขณะเหมือนครูบาอาจารย์องค์อื่นๆ เป็นชนิดที่เหี่ยวแห้งไปเลย (จิตชนิดนี้ในตำราก็คงมีบอก) จากนั้นไปท่านว่ามันไม่เหมือนแต่ก่อน คือมันไม่ติดกับอะไร เหมือนกับทิ้งเมล็ดงาใส่ปลายเข็มท่านว่า มันไม่ติดซึ่งสมัยแต่ก่อนที่ยังมีกิเลสอยู่มันก็รู้ เมื่อมันหมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว ที่จะละจะบำเพ็ญ จะไม่ให้รู้ได้อย่างไร ท่านว่ามันรู้ แต่สมมติทั่วไปของโลก ที่ใช้กันก็ใช้ไปธรรมดา

บางคนอาจจะเข้าใจว่า ครูบาอาจารย์ว่าท่านหมดกิเลสแล้ว ทำไมจึงดุ และดุเก่งด้วย ท่านว่าอันนั้นมันเป็นพลังของธรรม มันไม่ใช่กิเลส เราเคยเป็นมา เรารู้ท่านว่า พวกเรานี้จิตยังไม่เป็นธรรม มันมีแต่พลังของกิเลส เมื่อเห็นท่านแสดง

อาการอย่างนั้น ก็เข้าใจว่าจะเหมือนกันกับเรา ท่านว่าถ้าอยากรู้ให้ปฏิบัติ เมื่อจิตถึงที่สุด หมดความสงสัยในตัวแล้วจะรู้เอง

พรรษาที่ ๑๓ - ๑๖

พรรษาที่ ๑๓ - ๑๔ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๐ ท่านจำพรรษาที่วัดป่าบ้านตาด ครั้นเมื่อออกพรรษาแล้ว ญาติทางบ้านศรีฐานได้เขียนจดหมายมาบอกว่า สามเณรน้อย สามเณรอุ่น จะต้องคัดเลือกทหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อเสร็จธุระคือรับกฐิน ทำธุระเกี่ยวกับการตัดเย็บจีวรเสร็จแล้ว ก็ได้พาสามเณรน้อย สามเณรอุ่นไปบ้าน เพราะเณรสององค์นี้เป็นลูกน้องสาวของโยมแม่ของท่าน ท่านจึงต้องได้เป็นภาระพาไป พอดีเมื่อไปถึงแล้ว ปรากฏว่ายังไม่ใช่ปีนั้นจะเป็นปี พ.ศ. ๒๕๐๒ แล้วท่านจึงได้พาสามเณรสององค์นั้นไปเที่ยววิเวกต่อไปทางอำเภอมุกดาหาร (จังหวัดมุกดาหาร) แถวภูวัด บ้านดงมัน และภูเก้าที่อยู่ใกล้เคียงกับภูจ้อก้อ ท่านพระอาจารย์หล้า และขณะนั้นท่านพระอาจารย์หล้าก็อยู่ภูจ้อก้อ ท่านไปเยี่ยมพระอาจารย์สิงห์ทองที่ภูเก้า จากนั้นก็ได้เดินทางต่อไปยังบ้านห้วยทราย ซึ่งระยะนั้นท่านพระอาจารย์สี มหาวีโร ท่านได้พาพระเณรศิษย์ของท่านพักอยู่ก่อนแล้ว

พักอยู่ที่บ้านห้วยทราย

ก่อนหน้าที่ท่านพระอาจารย์จะไปถึง มีชาวบ้านห้วยทรายคนหนึ่งชื่อว่าพ่อปัน เขาจะซื้อที่ เขาจึงมากราบเรียนท่านพระอาจารย์สีว่าจะสมควรซื้อไหม เพราะที่แห่งนี้มันแรงมาก (เข็ดมาก) มีน้ำไหลซึมอยู่ตลอดทั้งหน้าแล้งหน้าฝน ท่านพระอาจารย์สีเลยบอกว่า ถ้าเขาจะขายก็ซื้อเอาไว้เสีย แล้วอาตมาจะไป

พักให้ดอก เพราะที่มันแรง ยิ่งกว่านี้ก็เคยได้ไปพักให้เขาอยู่ แล้วพ่อปันก็เลยซื้อเอาที่แห่งนั้น แล้วก็ทำตะแคร่ร้านไว้ ๗ แห่ง เพราะพระเณรที่ไปกับท่านพระอาจารย์สีหลายองค์ เมื่อเขาทำเสร็จแล้วก็มานิมนต์ท่านให้ไปพักให้ ก็พอดีท่านอาจารย์สิงห์ทองไปถึง ท่านอาจารย์สีก็เลยพูดว่า เอา ครูบา ไปพักให้เขาหน่อย เพราะท่านอาจารย์สีอ่อนกว่าจึงเรียกว่าครูบา ท่านอาจารย์ว่า ก็ใครบอกให้เขาทำก็ไปซี แล้วเถียงกันไปเกี่ยงกันมา ท่านอาจารย์สีว่า หมู่ผมมาก ให้ครูบานั้นแหละไป ผลที่สุดท่านอาจารย์สิงห์ทองเป็นผู้แพ้ เลยได้ไปพักที่แห่งนั้น ที่แห่งนั้นอยู่ใกล้กับสำนักของคุณแม่ชีแก้ว เวลาออกไปจากบ้านห้วยทรายจะมองเห็น ท่านได้ไปกับสามเณรน้อย ส่วนข้าพเจ้าท่านไม่ให้ไปด้วย ให้ดูแลรักษาบริขารที่ไม่ได้เอาไปด้วย ท่านไปถึงวันแรก พอจะค่ำท่านก็สรงน้ำ แล้วก็ลงเดินจงกรม พอเหนื่อยและดึกหน่อยท่านก็ขึ้นแคร่ขึ้นร้าน ไหว้พระสวดมนต์เสร็จแล้วก็จะนั่งภาวนา ก่อนจะนั่งภาวนา ท่านได้นึกในใจว่า ถ้าหากมีเจ้าที่เจ้าฐานอยู่นี้ก็ขอให้ขยับขยายไปที่อื่นเสีย เพราะที่นี้ชาวบ้านเขาจะทำอยากทำกิน ทำทานหรือว่าถ้าไม่ไปแล้วก็อย่าเบียดเบียนเขา ท่านนึกอย่างนั้นแล้วก็นั่งภาวนา มีแปลกผิดสังเกตอยู่ว่า น้ำที่เคยไหลซึมอยู่นั้นปรากฏว่าย่นเข้ามาทุกวัน คือแห้งเข้ามา ๆ จนวันที่ ๗ ยังเหลืออยู่แต่ปากบ่อเท่านั้น พอท่านพักอยู่ได้ครบ ๗ วันแล้วท่านก็กลับวัด

พญานาคอพยพหนีไปถ้ำม่วง

ต่อมาคุณแม่ชีเจียงซึ่งอยู่สำนักชีใกล้ที่แห่งนั้น แม่ชีองค์นี้เป็นน้องสาวของโยมพ่อพระอาจารย์ถวาย วัดป่าบ้านนาคำน้อย อำเภอน้ำโสม เขาไปจังหันที่วัด แล้วถามท่านอาจารย์ว่า ได้ปรากฏอะไรบ้าง ท่านอาจารย์ตอบว่า มันจะมีอะไร แม่ชีเจียงเลยพูดว่า เขาไปลาข้าน้อย ถามเขาว่าจะไปไหน เขาบอกว่าจะไปอยู่ถ้ำม่วง ทำไมจึงจะไป ท่านอาจารย์สิงห์ทองบอก ท่านบอกว่าอย่างไร เขา

ก็พูดให้ฟัง คำพูดนั้นเป็นคำพูดคำเดียวกับที่ท่านอาจารย์นึก และแม่ชีเจียงยังบอกให้แสดงรอยไว้ให้ดูด้วย เวลาเช้าแม่ออกไปจังหัน ได้พาแม่ออกไปดูเป็นรอยคล้าย ๆ กับรอยรถยนต์คุณแม่ชีเจียงพูด ต่อมาคุณแม่ชีเจียงก็พูดอีกว่ามีเจ้าที่อยู่ภูหินขันธ์ บ้านดงมัน อำเภอมุกดาหาร มาลาว่า ผมจะไปเกิด ผมไปลาท่านอาจารย์สิงห์ทองมา แม่ชีเจียงถามว่า รู้จักท่านด้วยหรือ เขาบอกว่ารู้ เขาได้เคยไปปฏิบัติท่านอยู่ที่ภูวัด บ้านดงมัน เพราะเขาสองลูกนี้อยู่ใกล้กัน อยู่คนละฝั่งทาง ผมอยู่ภูปิ่นขันธ์นี้มาได้ ๒ หมื่นปีแล้ว ผมจะไปเกิด แต่ไม่ทราบว่าจะไปเกิดที่ไหนและเกิดเป็นอะไร

ความรู้ของท่านอาจารย์ที่เกี่ยวกับด้านนี้ ตามที่เคยอยู่กับท่านมาเข้าใจเอาเองว่าความรู้ของท่านในด้านนี้ไม่มี บางคนอาจจะเข้าใจว่า ครูบาอาจารย์ที่ท่านภาวนาเป็นแล้วจะรู้ทุกสิ่งทุกอย่างไป นั้นไม่ใช่ จะเป็นได้เฉพาะบางรายเท่านั้นไม่ทั่วไป แต่ว่าอาสวักขยญาณ คือรู้ว่ากิเลสหมดไปนี้เหมือนกันหมด ส่วนความรู้ปลีกย่อยนี้ไม่เหมือนกัน ผู้ที่ได้ศึกษาตำราทางศาสนามากจะเข้าใจ แต่ผู้ที่ศึกษาน้อยอาจจะยังสงสัย จึงได้เขียนไว้ในที่นี้ด้วย พญานาคที่ว่านั้น เดี๋ยวนี้กลับมาที่เดิมแล้ว และก็มีน้ำไหลซึมออกมาอีกเหมือนเดิม

จากนั้นท่านก็ได้เที่ยววิเวกต่อไปทางอำเภอธาตุพนม และนครพนม กลับมาอำเภอนาแก พักอยู่ที่ถ้ำตาฮด ปัจจุบันชื่อถ้ำโพธิ์ทอง บ้านแจ้งมะหับ พักอยู่นั้นได้ประมาณ ๑ เดือน มีเรื่องที่ขบขันอยู่เรื่องหนึ่ง คือเมื่อท่านพักอยู่นั้น ชาวบ้านยังไม่รู้จักท่านเพราะไม่เคยอยู่มาก่อน เขาพากันถามถึงชื่อของท่าน ท่านก็บอกชื่อท่านว่า ญาพ่อผักกระโดน คือปกติท่านอาจารย์จะชอบฉันผักเป็นพิเศษ และหน้านั้นผักกระโดนกำลังออกดอก ท่านก็เลยบอกชื่อของท่านแบบนั้น ชาวบ้านพากันหัวเราะ พอพักที่นั่นพอสมควรแล้ว ก็เดินทางกลับบ้านห้วยทราย และจำพรรษาที่บ้านห้วยทรายในปี พ.ศ. ๒๕๐๑

เมื่อออกพรรษาแล้ว ท่านก็กลับบ้านศรีฐานอีกประมาณเดือนธันวาคม พาสามเณรน้อย สามเณรอุ่นไปรับใบหมายเรียกจะเข้าเกณฑ์ทหาร แต่เนื่องจากสามเณร ๒ องค์นี้ สอบนักธรรมได้ คือทางการเขาอนุญาตให้ยกเว้นได้ ท่านก็จึงขอให้เขายกเว้นให้ เมื่อเสร็จธุระแล้วท่านก็ออกจากบ้านศรีฐานไปทางอำเภอมุกดาหาร ไปพักอยู่ที่ภูวัด เพราะว่าภูวัดนี้อากาศดี ท่านอาจารย์ชอบสถานที่แห่งนี้มีเวลาผ่านไปทางนั้น ท่านจึงมักจะไปพักอยู่บ่อย เมื่อพักอยู่พอสมควรแล้วก็เดินทางต่อไปยังภูเก้า บ้านโคกกลาง สมัยก่อนขึ้นกับอำเภอคำชะอี แต่ทุกวันนี้คงขึ้นกับอำเภอนิคมคำสร้อย ครั้นพักอยู่ที่ภูเก้าพอสมควรแล้ว ก็ได้เดินทางต่อไปยังบ้านห้วยทราย และได้ทำการบวชพระให้แก่สามเณรน้อย สามเณรอุ่น ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ท่านก็ได้จำพรรษาที่บ้านห้วยทรายอีกเป็น ๒ พรรษา

พรรษาที่ ๑๗ - ๑๙

เมื่อออกพรรษาแล้วก็ได้เดินทางกลับมาทางจังหวัดอุดรฯ เข้าไปยังสำนักบ้านตาด และในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ นั้น ก็ได้จำพรรษาที่วัดป่าบ้านตาด ครั้นออกพรรษาแล้ว ท่านก็ได้เดินทางไปวัดป่าหนองแซง หลวงปู่บัว สิริปุณฺโณ พักพอสมควรแล้วก็เดินทางต่อไปยังวัดถ้ำกลองเพล หลวงปู่ขาว อนาลโย ขณะนั้นท่านพระอาจารย์จวนท่านก็พักอยู่นั้น แล้วท่านก็เลยชวนกันไปเที่ยวเชียงใหม่ ที่ไปด้วยกันมีท่านพระอาจารย์จวน พระอาจารย์สิงห์ทอง พระอาจารย์เพียร หลวงพ่อไท และสามเณรอีก ๑ องค์ ชื่อเณรคำสี ทีแรกท่านก็ได้นั่งรถ ต่อเมื่อหมดค่ารถแล้วก็เดิน ท่านพูดว่าการเดินทางคราวนี้ลำบากมาก เพราะขึ้นๆ ลงๆ ตามเขาระหว่างเมืองเลยต่อนครไท เหน็ดเหนื่อยมาก ไม่เหมือนเดินตามที่ราบ และเดินทางจนถึงจังหวัดเชียงใหม่โดยนั่งรถบ้าง เดินบ้าง

เมื่อไปถึงเชียงใหม่แล้วก็ได้ไปดูหลายแห่งและพักอยู่นานพอสมควร ท่านว่าทางเชียงใหม่นี้ไม่เป็นที่สบายของท่าน ท่านก็ได้เดินทางกลับอีสานอีก โดยนั่งรถไฟ ตอนที่นั่งรถไฟกลับ ท่านก็เล่าเรื่องขบขันให้ฟังว่า มีพระองค์หนึ่งมาคุยด้วย คุยไปหลายเรื่องหลายราว พระองค์นั้นพูดว่าท่านได้ภาษาทุกภาษา ท่านอาจารย์คงจะรำคาญหรือท่านคิดจะหยอกเล่นก็ไม่ทราบ ก็พูดภาษาอันหนึ่งขึ้นมา สำเนียงเหมือนสำเนียงภาษาญวน แต่คำพูดนั้นองค์ท่านเองก็ไม่รู้จัก เป็นภาษาป่า พอตกประโยคท่านอาจารย์จวนก็ขึ้นรับเลย สำเนียงคล้ายๆ กัน โดยที่ไม่ได้นัดกันเอาไว้ เมื่อพูดแล้วก็หน้าตาเฉย พระองค์นั้นมองหน้า เพราะท่านติดภาษาป่า ท่านว่าจ้างมันก็ไม่รู้ดอก แต่เราคนพูดเองยังไม่รู้ ท่านว่า

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๕ นี้ ท่านจำพรรษาที่บ้านห้วยทรายอีก เมื่อออกพรรษาได้เวลาพอสมควรแล้ว ท่านก็ได้เดินทางมาอุดรฯ อีกเข้าไปที่วัดป่าหนองแซง หลวงปู่บัว ครั้นพักอยู่ที่วัดป่าหนองแซงได้นานพอสมควรแล้ว ก็ได้กราบหลวงปู่บัว พาครูบาอุ่นไปเที่ยววิเวกทางถ้ำจันทร์ ปัจจุบันอยู่ใน อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ในระยะนั้น พวกทหารป่า ผกค.กำลังเริ่มระบาด พวกทหารคอยสอดส่องดูแลอยู่ทุกแห่ง ที่ถ้ำจันทร์นั้นแต่ก่อนยังเป็นดงหนาป่าทึบ เมื่อท่านอาจารย์จวนไปพักอยู่ที่นั้น ก็ได้มีชาวบ้านพากันอพยพเข้าไปปลูกบ้านบุกเบิกป่า ในระยะนั้นก็มีอยู่ประมาณ ๓๐- ๔๐ ครอบครัว

วันหนึ่ง พอทำข้อวัตรปัดกวาดเสร็จ ก็สรงน้ำอาบน้ำกัน เสร็จแล้วก็รวมกันฉันน้ำร้อน และพูดคุยกันไปหน่อย ข้าพเจ้า (ครูบาอุ่น) จึงออกไปเก็บผ้าอาบน้ำที่ตากปูไว้กับลานหิน มองเห็นเครื่องบินปีกตัดบินข้ามมาจากฝั่งลาว มองเห็นเครื่องบินลำนั้นเอียงปีกและบินผ่านเข้ามายังถ้ำจันทร์ ข้าพเจ้าก็เลยกวักมือใส่เครื่องบินลำนั้นคงจะเป็นเครื่องบินลาดตระเวน พอเครื่องบินลำนั้นเห็นก็เลยบินวนบินเวียนอยู่นั้น เขาคงผิดสังเกต คงจะเข้าใจว่าเป็นทัพของพวก ผกค. จึงได้บินอย่างนั้น บินวนบินเวียนอยู่จนมืด ได้ประมาณทุ่มเศษๆ แล้วค่อยหนีท่านพระอาจารย์จวนก็ได้ไฟฉาย ๒ กระบอกส่องขึ้นใส่เครื่องบิน แล้วเต้นล้อ

เครื่องบินยิ่งวนเวียนกันใหญ่ ไปทางทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก คิดดูธรรมดาแล้วมันก็บ้าทั้ง ๒ ทางนะ ทั้งทางอากาศและทางดิน พวกเราก็ไม่กลัว เพราะพวกเราไม่มีอะไรนี่ ดีเขาไม่ยิงปืนลงมาใส่ ถ้าเขายิงปืนลงมาก็จะกลัวอยู่แหละ เพราะลูกปืนมันใช่ญาติพี่น้องของใคร

เมื่อพักอยู่ที่ถ้ำจันทร์นานพอสมควรแล้ว ท่านก็ได้พากันมาทางอำเภอสว่างแดนดิน พร้อมทั้งพระอาจารย์จวนและพระติดตามพระอาจารย์จวน พอดีเป็นงานสรงน้ำทำบุญครบรอบท่านพระอาจารย์พรหม วัดบ้านดงเย็น เมื่อเสร็จงานท่านแล้วก็ได้เดินทางต่อไปวัดดอยธรรมเจดีย์ ไปในงานเผาศพของท่านพระอาจารย์กงมา เสร็จงานแล้ว ท่านพระอาจารย์จวนและพระติดตามก็ได้เดินทางไปวิเวกแถวอำเภอนาแก ถ้ำตาฮด (ถ้ำโพธิ์ทอง) ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองท่านก็กลับบ้านศรีฐานอีกเพื่อเยี่ยมโยมแม่ของท่าน และได้เอาโยมแม่ของท่านบวช พร้อมกับน้องสาวของโยมแม่ของท่าน ซึ่งเป็นโยมแม่ของข้าพเจ้า (ครูบาอุ่น) ตอนที่เอาพวกโยมแม่บวชนี้ ไปดึงเอามาเลยนะ กระทั่งพ่อของพวกโยมแม่พวกโยมแม่ก็ไม่ได้ลา เพราะผู้เฒ่าไปทุ่งนายังไม่กลับ ครั้นต่อมา ๒-๓ วัน ผู้เฒ่ามาตักบาตร ไม่เห็นลูกสาวมาตักบาตรด้วย ก็เลยถามหมู่ที่ตักบาตรอยู่ด้วยกันว่า เขาอี่อ๊บ อี่บุบผา ไปไหน ไม่เห็นมาตักบาตร ๒-๓ วันแล้ว พวกหมู่ที่รู้จักก็หัวเราะแล้วบอกว่า ท่านอาจารย์สิงห์ทองเอาไปบวชแล้วและไปแล้ว ไปทางสกลฯ อุดรฯ โน้นแหละ ผู้เฒ่าก็เลยออกอุทานว่าโอ๋ย มันจะบวช มันก็ไม่บอกกูซักคำน้อ คิดแล้วก็น่าสงสารผู้เฒ่า มัวแต่ไปทุ่งนา หลานขโมยเอาลูกสาวหนีจ้อย

ในระยะนั้น อายุของโยมแม่ของท่านอาจารย์ได้ประมาณ ๖๖-๖๗ ปี แล้วท่านอาจารย์ก็ได้พาโยมแม่ของท่านเดินทางไปอุดรฯ เข้าไปสู่วัดป่าบ้านตาด อยู่วัดป่าบ้านตาดกับท่านพระอาจารย์มหาบัวได้ประมาณ ๒ เดือน คือที่วัดป่าบ้านตาดนี้ ท่านอาจารย์ไม่ถูกกับอากาศที่ท่านได้เคยอยู่มา ๓ ปี ปีแรกก็ไม่ค่อยเท่าไร พอปีที่ ๒ ที่ ๓ นี้แพ้มาก คือ คันตามตัว ตามผิวหนังอ่อนๆ แล้วเป็นตุ่มขึ้นพองคล้ายๆ กับไฟไหม้ เสร็จแล้วก็เปื่อย ขอโทษ เวลาท่านไปบิณฑบาต ต้องได้

เอาผ้ามัดเอาไว้เพราะกลัวน้ำเหลืองติดผ้า มันเป็นที่ลูกอัณฑะด้วย จนจะเดินไม่ได้บางที ในช่วงนั้นคุณหมออวย เกตุสิงห์ ก็ได้เข้าไปวัดป่าบ้านตาดบ้างแล้ว ท่านสงสัยน้ำ เอาน้ำไปตรวจ ไปวิจัยก็ไม่พบอะไร ท่านอาจารย์เคยพูดว่า อุตุสัปปายะอากาศไม่เป็นที่สบายมันเป็นอย่างนี้ ท่านเคยเล่าว่า ถ้าหากว่าอากาศไม่ผิดกับท่านอย่างนี้ ท่านจะอยู่กับท่านพระอาจารย์มหาบัวไปตลอด เพราะการอยู่กับครูบาอาจารย์ ภาระธุระมันน้อย ไม่เหมือนอยู่เฉพาะเรา เพราะภาระส่วนมากก็เป็นของครูบาอาจารย์ เรามีเพียงแต่คอยรับใช้ท่าน มันสะดวกสบายดี ท่านเคยพูด

เมื่อท่านไปอีก (พาโยมแม่ไป) ก็แสดงอาการขึ้นอีก โรคที่ว่า แต่เมื่อออกไปจากวัดป่าบ้านตาดแล้วก็หาย โดยที่ไม่ต้องได้ฉันหยูกฉันยาอะไร แต่อยู่วัดป่าบ้านตาดนั้น ทั้งฉันยา ทั้งทายา มันก็ไม่หาย เมื่อเริ่มมีอาการเกิดขึ้นอย่างนั้นแล้ว ท่านก็จึงกราบเรียนท่านพระอาจารย์มหาบัวว่าจะต้องได้พาโยมแม่ของท่านออกไปอยู่ที่อื่น แล้วท่านก็ปรึกษากันว่าจะพาไปอยู่ที่ไหน ก็เลยตกลงจะไปอยู่กับหลวงปู่บัว วัดราษฎร์สงเคราะห์ (วัดป่าหนองแซง)

ผีเปรตบ้านกุดเรือดำ

ขอย้อนกลับมาพูดเรื่องผีเปรตอีกครั้ง ในปีหนึ่งท่านได้ออกเที่ยววิเวกในหน้าแล้ง เมื่อท่านวิเวกไปถึงบ้านกุดเรือดำเป็นเวลาจวนจะมืด บ้านกุดเรือดำ ตำบลกุดเรือดำ อำเภอวานรนิวาส สกลนคร ท่านเข้าไปในวัด พระเณรก็ต้อนรับจัดสถานที่ให้พัก ท่านเล่าว่ากุฏิว่างก็มีอยู่หลายหลัง แต่จัดให้ท่านและท่านอาจารย์เพียรพักที่ศาลาปริยัติธรรม สังเกตดูพระเณรรวมกันอยู่กุฏิละหลายองค์ทั้งๆ ที่กุฏิว่างยังมี เมื่อท่านสรงน้ำเสร็จ ท่านก็ครองผ้าไปกราบเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสชื่อพระอุปัชฌาย์เถื่อน ให้ท่านอาจารย์เพียรอยู่เฝ้าบริขาร ครั้นกราบท่านแล้วก็พูดคุยกันต่อจนเป็นเวลาประมาณ ๓ ทุ่ม ท่านจึงกลับมาที่พัก แล้วก็ทำวัตร

ไหว้พระ สวดมนต์ ยังไม่ทันถึงไหน ท่านได้ยินเสียงดังข้างนอก ก๊อก แก๊กๆ นึกว่าหมามันจะมาคาบรองเท้าหนี เพราะเป็นรองเท้าหนัง ท่านจึงหยุดออกไปเก็บรองเท้าเข้ามาไว้ข้างใน แล้วไหว้พระต่อ เสียงนั้นก็ยังดังอยู่ ดังเข้ามาในห้องทีนี้ เมื่อไหว้พระเสร็จท่านก็ส่องไฟฉายไปดู เห็นท่านอาจารย์เพียรนั่งภาวนาอยู่ จึงถามท่านอาจารย์เพียรว่า เสียงอะไร ท่านอาจารย์เพียรตอบว่า มันดังอยู่นานแล้ว บางทีเข้าใจว่าตู้พระไตรปิฎกล้ม ท่านอาจารย์เพียรพูด... ถ้าดับไฟเสียงจะดังขึ้น ถ้าเราฉายไฟไป เสียงก็เงียบ ก็เลยพากันดักดู พอเสียงดังขึ้น ต่างองค์ต่างก็ส่องไฟฉายไปดู ก็ไม่เห็นพบอะไร เมื่อดูอยู่ชั้นล่าง เสียงจะไปดังอยู่ชั้นบน เพราะศาลาเป็น ๒ ชั้น เมื่อตามขึ้นไปดูชั้นบน ก็จะมาดังอยู่ชั้นล่าง จนท่านทั้งสององค์แน่ใจว่า นี่คงจะเป็นเปรตแน่ แล้วท่านอาจารย์สิงห์ทองก็เลยพูดว่า ถ้าเป็นเปรตจริงก็อย่ามารบกวน เพราะเดินทางเหนื่อย จะเป็นบาปเป็นกรรมหนักยิ่งกว่าเก่านะ ให้ได้พักบ้าง จากนั้นเสียงก็ได้เงียบไปตลอดคืน ไม่มีเสียงรบกวนอีก

คนที่เป็นเปรต

คนที่เป็นเปรตนั้น เดิมเป็นทายกวัด เก็บปัจจัย (เงิน) ของวัด แล้วนำไปซื้อหวย (ซื้อเบอร์) ยังไม่ทันได้ใช้แทน และไม่ได้สั่งบอกลูกเมียเอาไว้ เมื่อตายไปแล้วจึงเป็นเปรต ชาวบ้านก็ไม่รู้แน่ว่า เป็นใครกันแน่ แต่สงสัยเพราะคนนี้ตายไปจึงมีเปรต ลูกเมียก็ทำบุญอุทิศให้ แต่ก็ยังไม่หาย ครั้นต่อมามีคนเห็น คือเห็นทายกคนนั้นนั่งห้อยเท้าไกวขาอยู่ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในวัด จึงได้แน่ใจว่าเป็นคนคนนี้แน่ๆ แล้วลูกเมียก็ตกใจเที่ยวค้นหาหลักฐานที่เกี่ยวกับเงินของสงฆ์ที่แกเก็บรักษาเอาไว้ เสร็จแล้วก็ได้นำเงินมาแทน มามอบคืนสงฆ์ เปรตนั้นจึงได้หาย

พรรษาที่ ๒๐ - ๒๑

พระอาจารย์สิงห์ทองได้พาโยมแม่ของท่านไปอยู่กับหลวงปู่บัว สิริปุณฺโณ วัดป่าหนองแซง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๐๗ และได้อยู่ด้วยความสะดวกสบายทุกอย่าง ด้วยอาศัยบารมีของหลวงปู่บัว ซึ่งระยะนั้นก็มีแม่ชีเทียบเป็นหัวหน้าแม่ชีที่วัดป่าหนองแซง ได้อยู่ที่วัดป่าหนองแซงนั้น ๒ ปี เป็นพรรษาที่ ๒๐ - ๒๑ ของท่านพระอาจารย์

พรรษาที่ ๒๒ - ๓๖

สาเหตุที่จะได้มาอยู่วัดป่าแก้ว บ้านชุมพล

ชาวบ้านในหมู่บ้านชุมพล บ้านขาม บ้านคำเจริญ ๒-๓ หมู่บ้านนี้ส่วนมากจะมาจากจังหวัดอุบลฯ อพยพมาจากเขตจังหวัดอุบลฯ และชาวบ้าน ๒-๓ หมู่บ้านนี้ส่วนมากจะเป็นลูกๆ หลานๆ ของหลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล ซึ่งชาวบ้านเหล่านี้ได้ติดตามปฏิบัติหลวงปู่ขาวมาตลอด เช่น เมื่อปีที่ท่านพักจำพรรษาที่ภูค้อ อำเภอวังสามหมอ ชาวบ้านเหล่านี้จะตามส่งเสียเรื่องเสบียงอาหารมาตลอด เพราะที่ภูค้อนั้นไม่มีหมู่บ้านที่จะบิณฑบาต จะต้องอาศัยชาวบ้านเอาเสบียงไปส่ง ให้แม่ชีทำถวายท่าน และสมัยที่ท่านพักจำพรรษาอยู่ที่ภูวัว ปัจจุบันอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ เป็นต้น

เฉพาะหมู่บ้านชุมพล วัดป่าแก้วนี้ เป็นวัดที่หลวงปู่ขาว และหลวงปู่พรหม บ้านดงเย็น พาริเริ่มสร้างขึ้น และท่านได้อยู่จำพรรษากับเขา ๒ ปี คือปีที่ตั้งวัดทีแรกเป็นปี พ.ศ. ๒๔๙๔ และปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ท่านกลับมาจากภูวัว ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ นี้ชาวบ้านชุมพลได้ไปขอพระจากหลวงปู่ขาว เนื่องจากทางวัดป่าแก้วบ้านชุมพลนี้ ขาดพระที่จะอยู่ประจำวัด หลวงปู่ท่านจึงได้แนะนำให้ไปนิมนต์

ท่านอาจารย์สิงห์ทอง ที่วัดป่าหนองแซง ชาวบ้านได้พยายามติดตาม อาราธนานิมนต์ท่านพระอาจารย์อยู่หลายครั้งหลายหน ตั้ง ๖-๗ ครั้ง ผลที่สุดก็ประสบความสำเร็จ เหตุที่ท่านอาจารย์ไม่รับนิมนต์ง่ายนั้น ก็เพราะท่านคิดว่าไม่ใช่ท่านองค์เดียว มีแม่ด้วย เกิดเมื่อไปแล้วโยมแม่ไม่สะดวกจะลำบาก เพราะอยู่กับหลวงปู่บัวนั้นสะดวกแล้ว เมื่อท่านเห็นว่าชาวบ้านชุมพลเขาเอาจริงเอาจังและรับสารภาพทุกอย่างจะไม่ให้ครูบาอาจารย์และคุณแม่ขัดข้อง จึงได้รับนิมนต์ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองจึงได้กราบลาหลวงปู่บัว แล้วพาโยมแม่และน้องสาวของโยมแม่ของท่านซึ่งบวชเป็นชีด้วยกันไปวัดป่าแก้ว พร้อมกับท่านอุ่น จำได้ว่าเป็นปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เดือนเมษายน เป็นพรรษาที่ ๒๒ ของท่านอาจารย์ ท่านอยู่วัดป่าแก้วมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นพรรษาที่ ๓๖ อายุ ๕๖ ปี อันเป็นปีที่ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองประสบอุบัติเหตุเครื่องบินตก ถึงแก่มรณภาพ ณ ท้องนาทุ่งรังสิต เขตหมู่ที่ ๔ ตำบลคลอง ๔ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ พร้อมกับท่านพระอาจารย์บุญมา ฐิตเปโม วัดสิริสาละวัน บ้านโนนทัน ท่านพระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ วัดภูทอก ท่านพระอาจารย์วัน อุตฺตโม วัดถ้ำอภัยดำรงธรรม ท่านพระอาจารย์สุพัฒน์ สุขกาโม วัดป่าประสิทธิ์สามัคคี บ้านต้าย

ได้รับความไว้วางใจ

ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองได้รับความไว้วางใจจากท่านพระอาจารย์มหาบัวมาก ท่านพระอาจารย์มหาบัวมักจะมอบหมายให้ท่านทำหน้าที่บางอย่างแทนท่าน อย่างเช่น เป็นประธานด้านบรรพชิตในการดำเนินงานศพของหลวงปู่บัว สิริปุณฺโณ ณ วัดป่าหนองแซง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งท่านได้ทำหน้าที่เรียบร้อยทุกประการ ท่านพระอาจารย์มหาบัวได้ปรารภว่า หากท่านละขันธ์เมื่อใดขอมอบให้ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองเป็นประธานดำเนินการจัดงานศพของท่าน นอกจาก

นั้นท่านพระอาจารย์มหาบัวยังหวังจะให้ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองเป็นหัวหน้าหมู่คณะพระกรรมฐานแทนตัวท่านด้วย แต่บังเอิญท่านพระอาจารย์สิงห์ทองได้ถึงมรณภาพไปก่อน และท่านพระอาจารย์มหาบัวกลับมาเป็นประธานจัดงานศพให้

ปฏิปทาด้านข้อวัตรปฏิบัติ

ปฏิปทาด้านข้อวัตรปฏิบัติของท่านพระอาจารย์สิงห์ทองนั้น เป็นเช่นเดียวกันกับปฏิปทาของครูบาอาจารย์กรรมฐาน คือตัวท่านพระอาจารย์จะปฏิบัติตนให้ลูกศิษย์ดูเป็นตัวอย่างเสมอ อาทิเช่น การรักษาศีลโดยเคร่งครัด และท่านพระอาจารย์จะเทศน์อบรมและควบคุมปฏิปทาด้านการรักษาศีลของลูกศิษย์ของท่านอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งดุด่าว่ากล่าวเมื่อลูกศิษย์ผิดพลาดด้านศีล เพราะการที่ลูกศิษย์จะก้าวหน้าทางด้านสมาธิภาวนานั้น ต้องมีพื้นฐานทางด้านศีลเป็นที่รองรับ ส่วนการทำความพากเพียร เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนานั้น ท่านจะปฏิบัติให้ลูกศิษย์ได้เห็นอย่างสม่ำเสมอทุกวัน คือตอนเช้า ท่านจะเดินจงกรมก่อนจะออกบิณฑบาต ฉันจังหันเสร็จท่านจะพักประมาณเที่ยงจะลงเดินจงกรมหรือนั่งสมาธิภาวนา ครั้นถึงเวลาปัดกวาดลานวัด ท่านจะไม่ยอมขาด ถ้าไม่มีธุระจำเป็นจริงๆ ตอนพลบค่ำ ๕-๖ โมงเย็น ท่านจะเดินจงกรมเป็นประจำทุกวัน จะขึ้นจากทางจงกรมประมาณ ๒ ทุ่มทุกวัน บางครั้งท่านไปธุระทางไกลมา พระเณรไปจับเส้นถวาย พอจับเส้นเสร็จแล้ว แทนที่ท่านจะพักผ่อน ท่านจะลงเดินจงกรมอีก นอกจากนั้นท่านจะเดินสำรวจดูการปฏิบัติ การทำความพากความเพียรของพระเณร โดยบางครั้งท่านเดินไปมืดๆ ไม่ใช้ไฟฉาย และออกตรวจไม่เป็นเวลาแน่นอน ท่านพยายามขนาบพระเณรให้เร่งทำความเพียรพร้อมกับเทศน์อบรมสั่งสอนอยู่เสมอๆ ท่านห้ามพระเณรไปคุยกันตามกุฏิ ฉันน้ำร้อนคุยกันเสียงดังหน่อยหรือใช้เวลานานเกินควร ใช้ของไม่ประหยัด เช่น สบู่ ใช้สบู่แล้วทิ้งไว้ตากแดดตากฝนไม่เก็บไว้ในกล่อง ท่านคอยตรวจตราดูแลข้อบกพร่องต่างๆ ของ

พระเณรและตักเตือนว่ากล่าวอยู่เสมอ ถ้าใครทำความเพียรดีท่านมักจะชมเชยให้กำลังใจในด้านปฏิบัติแก่ผู้นั้น

การใช้สอยปัจจัยสี่

การใช้สอยปัจจัยสี่นั้น ท่านพระอาจารย์สิงห์ทองท่านใช้อย่างประหยัดและมัธยัสถ์เสมอ เช่น ผ้าต่างๆ ของท่าน จะปะชุนแล้วปะชุนอีก ผ้าอาบน้ำบางผืนเก่าจนขาดรุ่งริ่งท่านก็ไม่ยอมทิ้ง ยังใช้นุ่งอยู่ทั้งที่ผ้าอาบน้ำมีไม่อดในวัด เวลากลางคืนท่านจะจุดตะเกียงโป๊ะเล็กๆ หรี่ลงเสียจนจะไม่มีแสง ท่านไม่ยอมใช้ของฟุ่มเฟือยเพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ลูกศิษย์ อีกประการหนึ่ง ท่านไม่ชอบงานก่อสร้างทุกชนิด เช่น สร้างกุฏิ วิหาร หรืออะไรต่ออะไรในวัด งานต่างๆ ท่านไม่ยอมให้มี ท่านชอบให้พระเณรสร้างด้านจิตใจ คือเดินจงกรม นั่งภาวนาเพื่อมรรคผลนิพพาน มากกว่าสร้างสิ่งของวัตถุภายนอก ท่านว่าการก่อสร้างนั้นเป็นเหตุให้เสียการภาวนา ท่านจึงไม่อยากให้มี

ธรรมปฏิสันถาร

ในด้านธรรมปฏิสันถาร ท่านพระอาจารย์มีความเมตตาสูงต่อคณะ ศรัทธาญาติโยมที่มาให้ทาน รักษาศีล และปฏิบัติธรรมที่วัดป่าแก้ว คณะแล้วคณะเล่าท่านจะเมตตาอบรมธรรมะพร้อมทั้งเล่าประสบการณ์ด้านการภาวนาของท่านให้ฟัง บางครั้งก็เล่าเรื่องผี ซึ่งมีทั้งผีจริงและผีสังขารหลอกลวง ท่านจะดูแลเอาใจใส่อย่างรอบคอบที่เกี่ยวกับญาติโยมที่มารักษาศีลและปฏิบัติธรรม ทั้งที่พักและเรื่องอาหารการกิน ทุกคณะที่มาบำเพ็ญภาวนา ต่างพากันสรรเสริญคุณธรรมข้อนี้ของท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง ว่าได้รับความอบอุ่น สบายจิตสบายใจมาก

เมื่อมาปฏิบัติธรรมที่วัดป่าแก้ว เมื่อถึงกำหนดผู้มาปฏิบัติธรรมจะลาท่านกลับ ท่านจะเทศน์อบรมธรรมะส่งท้ายเกือบทุกครั้ง ผู้ที่มาแล้วมักจะกลับมาอีก พร้อมกับแนะนำผู้สนใจปฏิบัติธรรมมาเป็นลูกศิษย์ท่านอยู่เรื่อย ๆ ตราบจนวาระสุดท้ายของท่านพระอาจารย์

เรื่องเล่าประวัติของท่านพระอาจารย์นี้ ข้าพเจ้าไม่ได้นำมาเล่าให้ฟังทั้งหมด เล่าเฉพาะบางส่วนเท่านั้น จึงได้ให้ชื่อว่าประวัติย่อ

อุ่น
(ท่านพระอาจารย์อุ่น ชิตธมฺโม)

การเกิด

เทศน์อบรมพระ เณร และฆราวาสในวันพระ
เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑

คนที่จะเกิดเป็นมนุษย์ได้ ผู้รู้ทั่วไปท่านถือว่าเป็นของยาก เป็นช่องเล็กที่สุด เปรียบเหมือนเต่าตนุตาบอดแต่กำเนิดจมอยู่ในท้องมหาสมุทร ผลุบโผล่ขึ้นมาแต่ละทีกว่าจะพบขอนไม้หรืออะไรที่จะเกาะอาศัยนั้นแสนยาก เพราะตาก็มองไม่เห็นบอดมาอยู่แล้ว โผล่ขึ้นมาจะมาเจอเอาขอนไม้หรืออะไรที่จะได้เกาะอาศัยอยู่สะดวกสบายนั้นมันแสนยาก มนุษย์เราก็ทำนองเดียวกัน ไม่ใช่ว่าเกิดง่าย

การเกิด

ฟังธรรมะ ทั้งฟังทั้งปฏิบัติ ทั้งฟังทั้งทำ คือหูก็ฟัง ใจก็คิด มีสติ รักษาจิตใจของตัว สอบสืบสัญญาอารมณ์ที่ชั่วเสียต่างๆ ไม่ให้จิตไปเกี่ยวข้องปรุงคิดในสิ่งที่ผิดที่ชั่ว นี่ชื่อว่าฟังธรรมะ คือทั้งฟังทั้งทำ ชำระใจของตัวไปให้สะอาดผ่องใส คนเราส่วนใหญ่ปกติมักอยากจะถือเทศกาลพรรษา ไปวัดไปวา ให้ทาน รักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา นอกพรรษาเมินเฉยไม่ค่อยได้เอาใจใส่ ทั้งที่บ้านนอกบ้านนาของพวกเราทั่วๆ ไป ในฤดูฝนมีงานปักดำ ทำไร่ ทำสวน ทำนากัน แต่ก็ถือว่าหน้านั้นเป็นเทศกาลเข้าพรรษา ไม่ว่าผู้เฒ่าผู้แก่ ถึงจะยุ่งยากขนาดไหนก็เสียสละมาทำบุญสุนทานกัน ถือว่าเป็นบุญเป็นกุศล นี่คนทั่วไปเป็นทำนองนั้นโดยไม่ได้คิดถึงเหตุผลแน่นอนจริงจังในทางธรรม

ความจริงการประพฤติธรรม ปฏิบัติธรรม การทำบุญสุนทาน จะเป็นกาลใดสมัยใด ก็ไม่เคยมีว่าจะเสียผลเสียประโยชน์เมื่อเรายังมีชีวิตจิตใจอยู่เมื่อไรก็ตั้งใจทำความดีเรื่อยไป จะเป็นในพรรษานอกพรรษาท่านไม่นิยมกาลเวลาเหมือนกันกับการรับประทานอาหาร ออกพรรษาเราก็รับประทาน ในพรรษาเราก็รับประทาน ถ้าไม่ได้รับประทานร่างกายของเราก็เหี่ยวแห้งหิวโหย นี่การรับประทานอาหารไม่มีในพรรษา ไม่มีนอกพรรษา การทำบุญสุนทานภาวนาก็ทำนองเดียวกัน นอกพรรษาทำบุญก็เป็นบุญ ในพรรษาทำบุญก็เป็นบุญ ความแก่ความเจ็บ ความตายเล่า ก็ทำนองเดียวกัน ไม่ว่าในพรรษานอกพรรษา แก่ เจ็บ ตาย ได้เหมือนกัน ว่าในพรรษายังไม่ออกพรรษา เราจะไม่แก่ ไม่ไข้ ไม่เจ็บ ไม่ตายอะไรก็ไม่เคยมีที่ไหน มีการล้มการตายไปอยู่เหมือนกันกับนอกพรรษา

ฉะนั้น การทำบุญสุนทาน การเจริญเมตตาภาวนาจึงเป็นเรื่องสำคัญ เป็นหน้าที่ของพวกเราทุกท่านจะควรสนใจใฝ่หา เพราะคนเราเกิดมาอาศัยบุญกุศลจึงเกิดมาเป็นคนได้ ไม่ใช่ว่าเราอยากจะเกิดแล้วก็เกิดได้ตามความชอบใจของตัว ถ้าไม่มีบุญกุศลส่งให้จะเกิดไม่ได้ เป็นมนุษย์ เป็นเทพบุตร เทพธิดา อินทร์ พรหม เพราะพวกเหล่านี้เป็นพวกที่มีความดี มีชาติสูง การไปเกิดในที่ชั่วที่เสียทุกคนไม่มีความมุ่ง ไม่มีความปรารถนา แต่ด้วยอำนาจบุญกรรมที่ทำมาผลักดันให้ไป เขาจึงได้ไปอย่างนั้น เพราะฉะนั้นการเกิดเป็นมนุษย์เป็นของยากของลำบาก อาศัยซึ่งบุญซึ่งกุศล

คนที่จะเกิดเป็นมนุษย์ได้ ผู้รู้ทั่วไปท่านถือว่าเป็นของยาก เป็นช่องเล็กที่สุดเปรียบเหมือนเต่าตนุตาบอดแต่กำเนิดจมอยู่ในท้องมหาสมุทร ผลุบโผล่ขึ้นมาแต่ละทีกว่าจะพบขอนไม้หรืออะไรที่จะเกาะอาศัยนั้นแสนยาก เพราะตาก็มองไม่เห็นบอดมาอยู่แล้ว โผล่ขึ้นมาจะมาเจอเอาขอนไม้หรืออะไร ที่จะได้เกาะอาศัยอยู่สะดวกสบายนั้นมันแสนยาก มนุษย์เราก็ทำนองเดียวกัน ไม่ใช่ว่าเกิดง่าย

แต่ทำไมคนจึงหนาแน่นเต็มแผ่นดินทุกวันนี้ ถ้าหากว่ามันเกิดยากทำไมคนจึงมาก จึงเหลือแผ่นดิน ก็อาจจะมีความสงสัยลังเลใจในส่วนนี้ เขาทำคุณงามความดีเมื่อไร คนสมัยปัจจุบันทุกวันนี้ ที่ให้ทาน รักษาศีล เจริญเมตตาภาวนาหายาก ดูแต่วัดแต่วา วัดหนึ่งๆ จะมีคนเข้าวัดเข้าวา จำศีลภาวนาหายาก แต่คนไปดูมหรสพครบงันต่างๆ มากจนเหลือเชื่อ ถึงจะมีค่าผ่านประตูเข้าไปดู ก็เสียยินดีที่จะไป ถ้าหากว่ามันยากมันลำบากเกิดได้เพราะบุญเพราะกุศล คนทำไมมันมากอย่างนั้น นี่เป็นปัญหาสำคัญที่คนพาลทั่วไปอาจจะมาโจมตีขบคิดกันเรียกว่ามันเกิดง่าย เกิดสบาย ไม่ยากไม่ลำบากอะไร

ความจริงแล้วเกิดเป็นมนุษย์มันยาก ไม่ใช่ของง่าย เพราะช่องที่จะไปเกิดมันมาก สัตว์ก็นับประเภทไม่ได้แล้ว เกิดง่ายไม่ต้องเลี้ยงดูรักษาอย่างพวกกบพวกอึ่งอ่าง เกิดปีหนึ่งๆ เป็นร้อยๆ พันๆ ในท้องแม่ของกบของอึ่ง ปลาก็เหมือน

กันเกิดได้มาก สัตว์อื่นก็เหมือนกัน เช่น พวกหมู พวกหมา เกิดก็มาก ไม่เหมือนมนุษย์ ปีหนึ่งมนุษย์เกิดได้คนเดียว หรือบางทีก็ ๒-๓ ปี จึงค่อยเกิดขึ้นได้คนหนึ่ง ในท้องของคนหนึ่งๆ ไม่เหมือนสัตว์ ปลวก มด ที่อยู่ตามรู ตามจอมปลวกต่างๆ มันมาก เพียงแต่จอมปลวกแห่งเดียวเท่านั้นก็มากกว่าคนในประเทศไทยมันมีจำนวนมากขนาดนั้น พวกเราท่านโชคดีที่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ไม่ใช่ของง่ายของสบายเกิดได้ตามใจชอบ ด้วยอำนาจวาสนาบุญกรรมที่เราทำมาจึงได้มีโอกาสเวลาเกิดเป็นมนุษย์ได้

เมื่อได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ไม่ก่อร่างสร้างคุณงามความดีเอาไว้ จะไปอาศัยกาลนั้นเสียก่อน กาลนี้เสียก่อน ชีวิตของเราไม่แน่นอน บางทีก็ล้มหายตายไปยังไม่ถึงกาลถึงเวลาที่จะเข้าวัดเข้าวาจำศีลภาวนามันก็ตายไปได้ เด็กเล็กๆ ยังอยู่ในท้องในครรภ์มันก็แท้งออกมา คลอดออกมาตายนับไม่ได้ กว่าจะใหญ่เป็นหนุ่มเป็นสาว มีชีวิตยืนยงคงมาเหมือนพวกเรา มันตายไปนับไม่ถ้วน เรามานั่งอยู่นี้ คนที่ตายไปทั่วโลกก็นับเป็นจำนวนพันๆ หมื่นๆ มันตายกันอยู่ทุกวี่ทุกวันทุกวินาที ความตายของคน แต่ไม่ใช่ญาติมิตรของเรา ไม่ใช่มารดาบิดาของเราไม่ใช่พี่น้องของเรา เราก็เลยไม่คิด ไม่ติดไม่ข้อง ไม่เสียดาย แต่ถ้าเป็นตัวของเราหรือญาติของเรา มิตรของเรา เราเสียดาย เราเสียใจว่าเขาตายไปก่อน

การตายของคนไม่แน่นอน ไม่ว่ากลางวันกลางคืน ยืน เดิน ตายได้ทั้งนั้นความตายแขวนคออยู่ตลอดเวลา คุณงามความดีที่จะเป็นที่พึ่งที่อาศัยของใจของเรามีหรือไม่ ที่เราได้เกิดมานี้เพราะคุณงามความดีต่างหากจึงได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ถ้าเรายังไม่มีคุณงามความดี ไม่มีคุณธรรมของมนุษย์ เราจะไปเกิดเป็นอะไร เรายังมืดบอดไม่เห็นช่องทางที่จะไป กลัวเมื่อเวลาป่วยไข้ เมื่อเวลาเจ็บหนักไม่อยากตาย เพราะไม่เห็นว่าตายไปแล้วจะไปสุขไปทุกข์อย่างไร เพราะใจไม่มีคุณความดีในตัว จึงกลัวอย่างนั้น ถ้ามีคุณงามความดีในตัว ท่านไม่กลัวกันเช่น พระพุทธเจ้า หรืออริยสาวกทั่วไป ท่านไม่กลัว จะกลัวอะไร ตายไปเมื่อไรก็มีความสุข มีความสบายยิ่งกว่าไม่ตาย เพราะไม่ได้รับผิดชอบในธาตุขันธ์

อีกอย่าง คนที่มีบุญกุศลที่ก่อสร้างเอาไว้ สะสมเอาไว้ ถึงยังไม่ถึงจุดหมายปลายทาง คือพระนิพพานก็ตาม เขาก็ไม่กลัวเรื่องตาย เพราะเขาจะไปสู่ที่สุขที่สบาย มองเห็นอยู่ภายในจิตในใจของตนชัดเจน ไม่ได้กลัวว่าตายไปแล้วจะทุกข์ยากลำบากอย่างนั้นอย่างนี้ บุญกุศลที่จะได้ สะสมเอาไว้ มันมีอยู่ในจิตในใจของเขา ปลื้มใจปีติยินดี เพราะหนีไปจะไม่ได้ทุกข์ยากลำบาก เขาเห็นเขาเป็นในจิตใจของเขา มองเห็นอยู่เหมือนกันกับเรา จากกระต๊อบหรือกระท่อมเล็กๆ เมื่อเราออกจากนี้ไปจะได้อยู่ที่สุขที่สบาย บ้านหลังใหญ่หลังโต หรูหรา สวยงามสะอาด นี่คือคนที่มีบุญมีกุศลมองเห็นผลของตนเมื่อจากร่างไปไม่มีความเสียใจ

เพราะเหตุใด เพราะเกิดมาแล้วได้สะสมเอาคุณงามความดีโดยไม่ประมาท ไม่อ้างกาลอ้างเวลา อุตส่าห์พยายามทำบุญทำกุศล เป็นต้นว่า ให้ทาน รักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา ฟังธรรมะธัมโม บุญกุศลทุกสิ่งทุกอย่างเราได้สะสมอบรมเอาตามกำลังศรัทธาความสามารถของเรา ถึงจิตยังไม่ถึงวิมุตติ พระนิพพาน เราก็มีความสุขความสบาย เพราะบุญกุศลที่เราสะสมเอาไว้ ใจเยือกเย็น ใจรู้ ใจเห็น ระลึกไปในการทำความดีของตัว ปลื้มใจ ดีใจ นี่คือบุญคือกุศลที่ตนได้สะสมเอาไว้ เมื่อตายไปนิมิตที่ดีก็จะปรากฏให้ ถึงเราไม่เคยไปที่สุขที่สบายเป็นสวรรค์นิพพานก็ตาม แต่อำนาจบุญกุศลก็ส่งผลให้ ได้พาไปถูกจุดหมายปลายทางที่เราต้องการ

ถ้าคนที่ไม่มีบุญกุศลสะสมเอาไว้ มันก็หงอยเหงาเจ่าจุก จิตใจเหี่ยวแห้งหดหู่ ไม่รู้ว่าจะไปทุกข์ไปยากไปลำบากรำคาญอย่างไร เหตุนั้นคนที่จะตายที่ไม่มีคุณงามความดีจึงร้องไห้ไม่อยากตาย คิดว่าถ้ามีชีวิตเป็นอยู่คงจะมีความสุขกว่าที่ตายไปแล้ว นอกจากนั้น เราเกิดมาก็ไม่ได้ทำสาระประโยชน์อะไรซึ่งเป็นบุญเป็นกุศล ถ้ามีชีวิตยืนยงคงอยู่ต่อไปก็คงได้ทำคุณงามความดีอันนั้นอันนี้ จะได้เป็นที่พึ่งที่อาศัย นี่เขานึกคิดในจิตในใจอย่างนั้น จึงห่วงจึงหวง ไม่อยากล้มหายตายไป แต่มัจจุราชมีอำนาจใหญ่ ไม่ไว้หน้า จะเป็นผู้หญิง ผู้ชาย จะเป็นนักบวช ฆราวาส จะเป็นราษฎร หรือกษัตริย์ มัจจุราชคือความตายเขาไม่เคย

มีอคติ ถึงกาลถึงเวลาเขาจะต้องตายไปด้วยกันทั้งนั้น เอาไปทั้งนั้น ไม่มีที่ใดในโลกที่จะหลบหลีกปลีกตัวพอที่จะหนีจากมัจจุราชได้ เกิดมาจะต้องมีการแตกสลายด้วยกันทุกถ้วนหน้า ไม่ว่าสัตว์ ไม่ว่ามนุษย์ มันเป็นมาอย่างนี้แต่ไหนแต่ไรมา เราจะมาเพลิดเพลินมัวเมาเฝ้าฝันอยู่ว่าเรายังอดยังจน ยังหนุ่มยังสาวอยู่ ไม่อยากทำบุญสุนทาน ไม่อยากทำคุณงามความดีอะไรนั้น เป็นความนึกคิดที่ผิดของเราเอง ไม่ใช่พระพุทธเจ้าสอน

พระพุทธเจ้าสอนธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ สรุปสั้นๆ ตอนจะปรินิพพานก็อย่างที่เราสวดกันมาว่า **ขะยะวะยะ ธัมมา สังขารา อัปปะมา เทนะ สัมปาเทถะ** ขอให้ทุกคนทุกท่านอย่าประมาท สังขารเป็นของเกิดขึ้นแตกสลายเป็นธรรมดา ไม่อ้างกาลอ้างเวลา ไม่ว่าผู้หญิง ผู้ชาย นักบวช ฆราวาส ถ้าประมาทเห็นว่าสังขารจะยืนยงคงอยู่ จะทำบุญสุนทานเมื่อไรก็ได้ ไม่ใช่กาลไม่ใช่สมัยระยะนี้ เรายังหนุ่มยังแน่น ยังสาวอยู่จะเข้าวัดเข้าวากลัวเขาจะตำหนินินทา เรายังอดยังยากจนอยู่จะไปทำบุญสุนทานก็กลัวว่าสิ่งของเงินทองจะหมดไปเปลืองไป จะไม่มีอะไรเป็นที่พึ่งที่อาศัยนี่คือความคิดของคนทั่วไป มีมารก็คิดอยู่ตลอดเวลา จะทำคุณงามความดีอะไร มารมันมาก็คิดไม่อยากจะให้ไป ไม่อยากจะให้ทำ จะไปวัดไปวา ไปจำศีลภาวนา ฟังธรรมะธัมโมมันก็คิดทั้งนั้น ถ้าฟังเสียงของมาร ก็ไม่มีกาลมีเวลา ไม่มีโอกาสที่จะมาทำคุณงามความดีได้ เราต้องฝ่าฝืนอย่าไปฟังเสียงของมัน ถ้าเราฟังเสียงของมันคล้อยตามมัน เราเป็นคนประมาทไม่ทราบเรื่องของสังขารว่า มันหลุดล่วงหมดไปทุกกาลทุกสมัย ทุกวินาที เรามานั่งอยู่นี่ก็หมดไป เรื่องชีวิตชีวาของพวกเรามันเป็นอย่างนั้น

ฉะนั้น คนที่ไม่ประมาทหาโอกาสทำคุณงามความดี จะอดจะจนก็ตาม จะมั่งจะมีก็ตาม ไม่ประมาท อุตส่าห์พยายามถือโอกาสทำความดี พอให้ทานก็ให้ทานไป ศีลก็ให้ตั้งหน้าตั้งตารักษากาย วาจา มันอยู่กับตัว รักษาตอนใดจะสมาทานกับพระก็ได้ จะวิรัติในจิตในใจก็ถูก ภาวนาอบรมจิตใจให้รู้เข้าใจในสิ่งที่ผิดถูกชั่วดีต่างๆ สิ่งที่ควรละปล่อยไปวางไป สิ่งที่ควรกอบโกยให้จิตใจเกาะอาศัยคือ

คุณงามความดีก็สะสมเอาไว้ นี่คือการภาวนาชำระใจ สะสมคุณงามความดีเอาไว้ คนที่ไม่ประมาทอย่างนั้นมีความสุขใจ ถึงสมบัติพัสถานข้าวของเงินทองจะไม่มากมายก่ายกอง ก็มีความสุขใจ คิดไปวันหนึ่งๆ เราได้ทำคุณงามความดีมีไหว้พระสวดมนต์ มีการให้ทาน รักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา เรามีความสุขความสบายเพราะโอกาสเวลาที่ผ่านมาเราได้สะสมคุณงามความดี ไม่ได้ตำหนิว่าตัวชั่ว ตัวเสีย ตัวเผลอ ตัวประมาท คนที่พิจารณาอยู่อย่างนี้ มีจิตยินดีในอรรถในธรรม รักษาตัวด้วยความไม่ประมาท ถือโอกาสทำความดีอยู่ทุกนาที ชั่วโมงคนนั้นแหละพระพุทธเจ้าสรรเสริญ แม้จะมีชีวิตเป็นอยู่ครู่เดียว ขณะเดียว ก็ยังดีกว่าคนที่มีอายุเป็นอยู่ร้อยปี เพราะเขามีความดีในตัวของเขา ความดีที่เขาสะสมอบรมเอาไว้จะเป็นที่พึ่งของใจต่อไป ไปเกิดในสถานที่ใดจะมีความสุขความสบายเพราะบุญคือความสุข บุญคือความเต็มใจ บุญคือความเยือกเย็น บาปคือความทุกข์ บาปคือความไม่พอใจ บาปคือสิ่งที่เดือดร้อน ท่านเรียกว่าบาป

สิ่งที่ท่านเรียกว่าบาปว่าบุญนี้ ไม่ใช่คนอื่นจะหามาให้ เป็นตัวของพวกเราท่านทุกคนจะสะสมเอา ทั้งๆ ที่เราไม่ปรารถนาแต่ทว่ายังทำ ยังพูด ยังคิด ในทางที่ผิด ที่ชั่ว ถึงไม่ปรารถนาสิ่งที่ผิดที่ชั่วที่เราคิด เราพูดไปก็เป็นของๆ ตัวเพราะเราทำไปแล้ว ไม่มีใครที่ไหนจะมาแย่งชิง ปล้นสะดมเอาไป ความชั่วเอาไปให้ใครเขาก็ไม่ปรารถนา เหมือนเราเอาของสกปรก ของเน่า ของเหม็น ของไม่มีสาระไปให้คนอื่น เอาไปให้เขาเขาก็วิ่งหนี เขาไม่ยอมรับจากเรา เพราะของไม่มีสาระประโยชน์ ของที่เป็นโทษเป็นภัย ของที่เน่าที่เหม็น ความชั่วที่เราทำจึงอุทิศให้ใครไม่ได้ ไม่มีใครยินดีเต็มใจที่จะรับ เพราะเป็นของชั่ว ส่วนความดีเล่า ที่เราทำเราเองก็มีความปีติยินดี อิ่มใจ ระลึกนึกถึงเมื่อไรจิตใจก็เยือกเย็นเบิกบานผ่องใส

ความดีที่เราทำเอาไว้จะอุทิศให้ใครเขาก็ยินดีเต็มใจรับ เพราะเหตุใด เพราะเป็นของดี เราเอาของดีให้ใคร เขาก็ยินดีเต็มใจรับ ความดีจึงเป็นเรื่องที่อุทิศให้คนอื่นได้ สัตว์อื่นได้เพราะเป็นสิ่งที่ปรารถนาของคนของสัตว์ทั่วไป

เมื่อเป็นเช่นนั้น ความดี ความชั่ว เราควรเลือกคัดจัดหาในกาย วาจา ใจของเรา มีความดีความชั่วมากขนาดไหน เป็นอย่างไร ตรวจตราพิจารณาด้วยความไม่ประมาท พิจารณาถ้าหากความชั่วมันมี ก็พึงกำจัดปัดเป่าออกไป เพราะความชั่วเป็นพิษเป็นภัย เป็นโทษเป็นทุกข์ ตัวของเราไม่ชอบชั่วชอบเสียชอบทุกข์ชอบเดือดร้อนก็อย่าสะสมเอา อย่ากระทำเอา คนอื่นเขาทั่วไปเขาก็ไม่ชอบเหมือนกัน ถ้าเราระลึกได้อย่างนี้ การทำความดีง่าย ทำชั่วยาก ก็เราไม่ระลึกนึกถึงเรื่องของตัว ทำชั่วแก่เขา แต่เราจะเอาความดีจากเขาเป็นอย่างนั้น ถ้าถือว่าทำชั่วไปนั้นไม่มีใครที่จะมองเห็นเรา ทำชั่วไปแล้วโทษทุกข์มันก็หายไป ไม่มีอะไรที่จะติดข้อง ไม่เป็นบาดเป็นแผลพอที่เขาจะจับได้ นี่มันคิดไปแบบนั้น ใจของคนพาลสันดานหยาบจึงทำชั่วทำเสียเรื่อยมา เมื่อโดนทุกข์โดนโทษจึงค่อยรู้จักว่าเอ๊ะเรานี่เป็นทุกข์เป็นโทษเพราะเราทำชั่วทำเสีย แต่ยังไม่รับอีกนะ คนที่อยู่ในตะรางโดยส่วนใหญ่ไปถาม ทำไมมาติดตะรางติดคุกอย่างนี้ เขาหาว่าทำอันนั้นทำอันนี้ ทั้งๆ ที่ตัวทำนั่นแหละ ก็ยังว่าเขาหาว่า จนไม่มีทางจะแก้ตัวหลุดออกจากคดีได้ เขาจึงจับใส่คุกใส่ตะรางเอาไว้ แต่เราก็ยังไม่ยอมจำนน ตัวคนเราเป็นแบบนั้น มันอยากจะโทษแต่สิ่งอื่น คนอื่น ตัวเองชั่วเสียขนาดไหน ไม่ค่อยตรวจตราพิจารณา เหตุนั้นจึงยินดีเต็มใจทำชั่วเรื่อยไป

ต้องตรวจตราพิจารณาเอาอกเขาใส่อกเรา มันเป็นไปไม่ได้ เราทำกับเขาหรือเขาทำกับเรา เราไม่ชอบใจอย่างไร เราอย่าไปทำ ไปพูดกับเขาอย่างนั้นถ้าสอนใจของเรา สอนตัวของเราได้อย่างนั้น มีสติรักษาตัวอยู่อย่างนั้น การทำชั่วทำเสียมันไม่กล้า เพราะทำไปเราก็จะเป็นผู้รับทุกข์รับโทษ เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล มีกรรมเป็นแดนเกิด ไม่ใช่ว่าเราจะเกิดตามความชอบใจได้ ไม่ใช่ว่าใครผลักดันให้เราไปเกิดในที่ทุกข์ที่ยาก ที่ลำบากอนาถาแต่ทว่ากรรมของเราที่สะสมมานำให้เกิด เมื่อเราไม่ปรารถนาสิ่งที่ชั่วที่เสีย เราก็ละเว้นอย่าไปกระทำ บำเพ็ญ ทางกายก็อย่าทำ ทางวาจาก็อย่าพูด ทางใจก็อย่าคิด นี่คือการรักษาตัวของตัวโดยความไม่ประมาท

คนที่ไม่ประมาท ถือโอกาสสอนตัว ฝึกอบรมตัวในทางที่ดี พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าคนนั้นเกิดมาไม่เป็นโมฆะ ไม่เป็นหมัน สามารถที่จะทำตัวของตัวให้ดีวิเศษขึ้นไปทุกระยะทุกเวลา ถึงยังไม่ถึงจุดหมายปลายทาง เพราะอำนาจที่เขาเดินไปไม่ถอยหลัง ไม่วันใดก็วันหนึ่งเขาจะต้องถึงจุดหมายปลายทางได้ พระพุทธเจ้าทรงแนะสอนอย่างนั้น ให้พวกเรายินดีในการทำความดี อย่าไปถือว่ายังยากอยู่ ยังอด ยังจนอยู่ ยังไม่ใช่กาลสมัยที่จะทำ เพราะชีวิตของเราไม่มีเครื่องหมาย นายประกันอะไร หนุ่มก็ตาย เด็กก็ตาย กลางคนก็ตาย เฒ่าแก่ก็ตาย ไม่มีเครื่องหมายทั้งนั้น ชีวิตของเรา เราทราบไม่ได้ว่าจะอยู่ไปอีกกี่วันกี่เดือน กี่ปีจึงจะตาย เมื่อเราทราบไม่ได้ก็ควรอุตส่าห์พยายามทำคุณงามความดีเอาไว้ ตายไปขณะนี้ระยะนี้เราก็มีความดีติดตัวอยู่แล้ว ไม่กังวลวุ่นวายจะไปหาความดีข้างหน้าเพราะความดีมันมีอยู่ในตัว

เหมือนกันกับคนมีอาหารอยู่ในครัว หรือมีเงินอยู่ในกระเป๋า อยากได้อะไรก็ซื้อเอาได้ อยากกินอะไรเข้าไปในครัวก็มี เพราะเราหามาไว้ ถ้าเราไม่มีแล้ว ถึงเวลาหิวมาวิ่งเข้าครัว ดูในครัวในตู้อาหารก็ไม่มีอะไร ก็เพราะเราไม่หามาไว้ หิวก็หิวอยู่นั่น เข้าไปในครัวแทนที่จะอิ่มมันก็ไม่อิ่มให้ เราไม่มีเงินมีทองมีข้าวมีของติดตัวมันก็ลำบาก อยากจะขึ้นรถขึ้นเรือไปเหนือไปใต้ที่ไหนมันลำบาก เดินไปอาหารการกินไม่มีติดตัวมันก็ลำบาก หิวโหยมาก็ไม่ทราบว่าจะไปกินที่ไหน เงินทองในตัวก็ไม่มีจะไปซื้อใคร ไปขออยากขอกินบางทีเขาก็ไม่ให้ ถ้าเขาให้ก็เป็นบุญเป็นกุศล แต่เขาไม่ให้ของดิบของดีมีคุณค่าสาระเท่าไร ถ้าเรามีอยู่ในตัวของตัวไม่เป็นอย่างนั้น ไปสถานที่ใดก็สะดวกสบาย ไฟไหม้บ้าน ถ้ามีเงินในตัวฝากธนาคารไว้มีจำนวนมากเราก็ไม่เสียใจ สร้างเอาใหม่ได้

นี่ไม่เป็นอย่างนั้น ที่เรากลัวกันเพราะเมื่อล้มป่วยตายลง ไม่ทราบว่าจะไปสถานที่ใด บุญกุศลที่สะสมเอาไว้ยังไม่มี มันก็เลยเหี่ยวแห้งหดหู่เดือดร้อนวุ่นวายไม่มีความสุขความสบายภายในใจ ถ้าสะสมบุญเอาไว้ไม่เป็นอย่างนั้น ยิ้มแย้มแจ่มใส ไปเมื่อไรพร้อมเสมอที่จะไป เพราะบุญกุศลที่สะสมเอาไว้จะส่งผลให้ได้รับสุข

ถ้าหากเราพิจารณาตามธรรมะของพระพุทธเจ้า คนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน จะเป็นลูกพ่อเดียวแม่เดียวกันก็ตาม ไม่ว่าร่างกาย จิตใจ สติปัญญาไม่เหมือนกัน คนนั้นเป็นอย่างนั้นคนนี้เป็นอย่างนี้ ก็เพราะบุญกรรมที่ทำมาผิดแปลกแตกต่างกัน ทั้งๆ ที่เราทุกคนมุ่งมั่น เกิดมาเป็นผู้หญิงก็อยากจะสวยมาก จะเป็นนางงามของจักรวาลหรือนางงามของโลกนั้นแหละเป็นที่ปรารถนา ไม่อยากเป็นคนขี้ริ้วขี้เหร่ พูดถึงสติปัญญาก็อยากจะให้สามารถเกินคน แต่มันเป็นไปได้ไหม ทั้งๆ ที่ปรารถนา มันเป็นไปไม่ได้ เพราะอำนาจวาสนาของเราที่สะสมมามันไม่เหนือเขา มันไม่เด่น มันจึงเป็นไปไม่ได้ ถ้ามันเด่นมันจึงเป็นไปได้ นี่คือบุญกรรมที่เราทำมามันผิดแปลกแตกต่างกัน จะได้ตามปรารถนาก็เพราะอาศัยคุณงามความดี อาศัยบุญกุศลส่งให้ ที่ไม่สมหวังสมปรารถนานั้น ก็เพราะบุญกรรมที่ตนทำมาไม่ดี ไม่งาม ไม่ปรารถนาก็ได้

ใครเล่าเกิดมาอยากจะมีโรคภัยไข้เจ็บ ใครเล่าเกิดมาอยากจะมีหน้าตาไม่สมประกอบ ไม่มีใครปรารถนา บิดามารดาของเขาก็ไม่ปรารถนา เขาเองก็ไม่ปรารถนา แต่ทว่ามันก็มีอยู่ในโลกนี้ เราเห็นตำหูตำตาอยู่ในสถานที่ต่างๆ สังเวชสลดใจ แต่ก็มันเกิดมาแล้วแก้ไขไม่ได้ เราจะแก้ไขได้ ก็เรายังไม่ตายยังมีชีวิตอยู่ อะไรที่ชั่วที่เสียที่เป็นบาปเป็นกรรมทำตัวและคนอื่นเดือดร้อน เราพึงเว้น อย่าไปกระทำบำเพ็ญ อย่าไปคิดในสิ่งที่ชั่วที่เสียนั้นๆ ถึงมันยากลำบาก ใจของเราไม่เอาถ่าน เพราะความดีนั้นจะผลิดอกออกผลให้ได้รับความสุขกายสุขใจต่อไป

ความจริงการทำงานมันลำบาก สู้นอนอยู่ในห้อง ในบ้านไม่ได้ มันง่าย มันสบาย แต่คนนอนอยู่ในห้องไม่ไปทำการทำงานอะไร มันสบายจริงเบื้องต้น ต้นมือมันสบาย แต่ปลายมือมันเป็นทุกข์ มันเป็นมิตรในเบื้องต้น แต่เป็นศัตรูในเบื้องปลาย คนทำงานยุ่งยากลำบากจริงเป็นศัตรูในเบื้องต้นแต่เบื้องปลายได้รับผลคือความสุข นี่การทำคุณงามความดีทุกอย่างมันเป็นอย่างนั้น ถึงจะลำบากเราก็ทำใส่ตัวของเราเพื่อหวังผลคือความสุขความสบายในปลายมือ การทำบุญสุนทานเข้าวัดเข้าวามันลำบากก็จริง แต่ทว่าเมื่อเราไปชำระจิตใจของเรา เราไปเราได้กราบ

ได้ไหว้ เราไปเราได้ฟังธรรมะธัมโม เราไปเราได้รักษาสงบจิตสงบใจ เราก็ควรไป การวุ่นวายยุ่งเหยิงกับกิจการบ้านช่องต่างๆ นานา เราเคยอยู่มาเป็นเวลายาวนานแล้ว จิตใจของเราเคยเบิกบานหรรษา จิตใจของเราเคยมีความเยือกเย็นเป็นสุขสมปรารถนาหรือไม่ มันก็ไม่มีความสุขความสบายอะไร คนที่อยู่ในบ้านในช่อง รักษาข้าวรักษาของ ยิ่งมีเวรมีภัยมาก มีของมากเท่าไร ภัยเวรก็มีมากเท่านั้น เอาใจใส่รักษา ถ้าประมาทเขาก็มาฉวยโอกาส ลัก ฉก ปล้นจี้เอาไป มันเป็นอย่างนั้นสมบัติของโลก

ส่วนสมบัติของธรรมนั้น คนที่มีบุญมีกุศล คนที่สะสมสติปัญญา สะสมธรรมะในใจ มีมากเท่าไรท่านสบาย ไม่มีภัยอันตราย เขาจะมาปล้น มาจี้มาฆ่ามาตี แย่งธรรมะแย่งบุญแย่งกุศลจากคนที่กระทำนั้น มันแย่งไปไม่ได้ บุญกุศลมันอยู่ภายในจิตในใจต่างหาก เขาจึงไม่มีโอกาสเวลาที่จะมาลักมาขโมยไปได้ เราก็ไม่ต้องไปรักษายุ่งยากอะไร รักษากาย รักษาใจของเราเท่านั้น มันก็เลยสุขเลยสบาย ถ้าหากเห็นคุณค่าการชำระจิต การทำบุญภายในว่าเป็นสิ่งที่เยือกเย็นปลอดภัยแล้ว เราก็ไม่ยากไม่ลำบาก ถึงจะยากจะลำบากก็ยอมเสียสละ ถือโอกาสเวลาหาธรรม เพราะทำเพื่อตัวไม่ใช่เพื่อคนอื่น

เราต้องคิดนึกฝึกตัวของเรา ไม่อย่างนั้นก็ไม่มีโอกาสเวลา เวลาเด็กก็เพลิดเพลินในการเล่น เวลาเป็นสาวก็มัวเมาในอารมณ์สัญญา ตัณหา กิเลส เวลามีลูกมีเต้ามีครอบครัวก็ยุ่งเหยิงในการงาน เฒ่าแก่มาก็ยุ่งกับลูกกับหลานกับบ้านกับช่อง มันไม่มีโอกาสมีเวลาให้ จนจะตายก็ยังไม่มีเวลา เขาหามไปทิ้งป่าช้า ไปเข้าเตา ไปถามว่าเสร็จการเสร็จงาน หมดยุ่งเหยิง วุ่นวายแล้วหรือถึงตาย ทุกข์เปล่า ก็จะตอบว่ายังไม่หมดไม่สิ้น ยังห่วง ยังหวงในสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่ทำไมตายเล่า ก็เพราะมันอยู่ไม่ได้มันถึงตายไป แต่เรื่องการงานจะให้มันเสร็จสิ้นไปนั้น มันเป็นไปไม่ได้ มันเสร็จสิ้นไม่เป็นการงานของโลก

แต่การงานของธรรม ผู้ประพฤติปฏิบัติกำจัดปัดเป่าเรื่องราคะ ตัณหา มานะทิฏฐิ กิเลสภายในนั้น มันมีเวลาที่จะสงบสบาย มีวันเวลาที่จะเสร็จสิ้นไป มันมีทางจบ ไม่เหมือนการงานทางโลก แต่คนเห็นว่าการงานด้านนี้มันยาก มันลำบากเพราะบังคับจิตบังคับใจของตัว ก็เราไม่บังคับจิตบังคับใจ จะปล่อยไปตามอำนาจของกิเลส มันก็เวียนว่ายตายเกิด ทุกข์ยากลำบาก เดือดร้อน วุ่นวายอยู่ตลอดเวลา ถ้าเราไม่เห็นการบังคับบัญชาเป็นของที่มีคุณค่า เราก็บังคับไม่ได้ คนที่มีโอกาสเวลามาทำบุญสุนทาน เข้าวัดเข้าวา มาจำศีลภาวนานั้นมันมีส่วนน้อย

บัณฑิตหรือโบราณท่านจึงกล่าวเอาไว้ว่า คนไปสวรรค์เท่ากันกับเขาวัว คนไปตกนรกเท่ากันกับขนวัว เราจะตรวจตราเรื่องเหล่านี้ก็พอตรวจตราพิจารณาได้ คนที่ไปทำบุญสุนทานมีเป็นจำนวนน้อย คนที่วิ่งวุ่นในเรื่องอื่นมันมีเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น เราจะตรวจเข้ามาเป็นธรรมาธิปไตย เป็นธรรมาธิษฐาน จิตใจของเราคิดอ่านในทางดีมีระยะสั้น มีโอกาสเวลาน้อย ส่วนที่ไปคิดปรุงในเรื่องอื่นนอกจากธรรมะธัมโม นอกจากการที่จะชำระจิตใจของตัว ไปคิดตามความชั่วหรืออารมณ์อื่น วันหนึ่งๆ ชั่วโมงหนึ่งๆ มาก นี่ก็เทียบได้กับขนวัวเขาวัวเหมือนกัน ระยะใจของเรา ถ้าหากยังยินดีมัวเมาประมาทเกี่ยวข้องกับสัญญาอารมณ์ภายนอกมากกว่าอรรถกว่าธรรม อย่างนั้น ก็เทียบได้กับความดีของเรามีส่วนน้อยเหมือนกับเขาวัว ความชั่วของเราเหมือนขนวัว เราตรวจตราพิจารณาในใจของเราก็พอทราบ

ถ้าคนที่ไม่เผลอสติปัญญารักษาตัวไม่ประมาททำชั่วคิดชั่ว พูดชั่วอยู่ทุกระยะทุกเวลา มีสติปัญญารักษาจิตโดยความไม่ประมาทอย่างนั้น คนนั้นจะเป็นผู้วิเศษ เป็นผู้ประเสริฐ ไม่ได้ตำหนิตัวของตัวว่าชั่วว่าเสียที่ไหน อยู่หรือไปก็ไม่ห่วง เพราะจิตฝึกอบรมดีแล้ว จะไปกาลใดก็พร้อมเสมอ ไม่ได้ห่วงว่ายังไม่ได้ทำอันนั้น ยังไม่ได้ทำอันนี้ ความดีเรากอบโกยมาเพียงพอบริบูรณ์อยู่แล้ว ตายหรืออยู่จึงไม่มีปัญหา สำหรับคนที่ประพฤติปฏิบัติธรรมะถึงที่สุด ท่านไม่ห่วงไม่หวงเหมือนพวกเรา ท่านพร้อมเสมอที่จะอยู่ พร้อมเสมอที่จะไป เรามันไม่เป็นอย่างนั้น

จงพากันสอนใจอบรมใจ ฝ่าฝืนกิเลสตัณหา ฝ่าฝืนสิ่งที่เป็นทุกข์ เป็นโทษ อย่าไปคิด ไปทำ ไปพูดในสิ่งนั้นๆ เพราะสิ่งนั้นๆ จะผลิดอกออกผลให้ ผลของความชั่วความเสียไม่มีอะไร นอกจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ถ้าเราไม่ละเว้น เราจะเป็นผู้ประสบพบเห็นสิ่งที่ชั่วที่เสียเรื่อยไป

นี่การสอนใจ การแนะใจ การฝึกใจ จึงเป็นเรื่องของพวกเราทุกคน ควรกระทำบำเพ็ญ ไม่ว่ากลางวัน ไม่ว่ากลางคืน ยืน เดิน นั่ง นอน ไม่ว่า ในพรรษา นอกพรรษา จำเป็น เมื่อเรายังไม่ถึงจุดหมายปลายทางเมื่อไร ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตั้งใจเดินไปโดยไม่ถอยหลัง เราจะมีวันเวลาถึงจุดหมายปลายทางได้ ถ้าพวกเราไม่ประมาทมัวเมา ถือว่ายังเช้าอยู่ ยังไม่บ่าย ยังไม่เที่ยง เราไปเวลาใดก็อาจจะถึงได้ ถ้าเราประมาทมัวเมาอย่างนั้น มันไม่ถึงจุดหมายปลายทางให้ บางทีเรามีอันเป็นไป เกิดความเจ็บไข้หรือล้มหายตายไป เราก็เลยไม่ได้อะไรในชีวิต จึงแนะสอนตัวของตัวอยู่สม่ำเสมอ อุตส่าห์พยายามทำความดี คุณความดีนั้นจะเป็นเพื่อนของใจ ไปสถานที่ใดเหมือนเงาตามตัว จะลงน้ำ ขึ้นภูเขา เงาติดตามไปได้ คุณงามความดีที่เราสะสมเอาไว้ก็ทำนองเดียวกัน สวรรค์นิพพานอยู่ที่ไหน คุณงามความดีจะพาไป ไม่ต้องสงสัยว่าจะไปไม่ถูกไม่ถึง ถ้ามีคุณความดีอยู่ในตัวแล้ว เราไปเกิดภพใดชาติใด เราจะมีความสุขกายสุขใจสมใจปรารถนา

นี่เราสร้างเอาคุณความดี สร้างเอาสิ่งที่เราปรารถนาต้องอาศัยศรัทธาความเพียรพินิจพิจารณาตามธรรมะของพระพุทธเจ้า อย่าประมาท เพราะความประมาทเหมือนความตาย ถึงมีลมหายใจอยู่ก็ไม่มีคุณค่าสาระอะไร ท่านจึงว่าคนตาย คือตายจากคุณงามความดี แทนที่จะมีสติปัญญา มีธรรมะในใจ ไม่เป็นอย่างนั้น มีแต่โลภ โกรธ หลง มีแต่ของเน่าของเหม็น เป็นพิษเป็นภัยทับถมกายใจตลอดเวลา นี่คือคนประมาท คนชั่ว คนเสีย เราไม่เอา เราไม่ปรารถนาความชั่วความเสียอย่างนั้น ปรารถนาแต่ของดิบของดี แล้วทำไมไม่ชำระความชั่วความเสียออกจากกาย วาจา ใจของตัว จะให้ใครเขามาช่วยชำระให้ นอกจากตัวของเราจะชำระตัวของเราเอง ถ้าเราแนะสอนตัวของเราอย่างนั้น มีสติพินิจพิจารณาอยู่

ทุกวี่ทุกวัน จิตใจนั้นที่เคยมืดบอด ที่เคยลุ่มหลง ที่เคยเดือดร้อนก็ค่อยสว่างไสวก็จะชุ่มเย็นภายใน มีความสุขทางจิตทางใจ ไปสถานที่ใด อยู่สถานที่ใด เกิดสถานที่ใดก็ไม่ผิดหวัง เพราะเรามีบุญมีกุศล มีคุณงามความดีติดตนของตัว

ฉะนั้น ขอทุกท่านจงนำไปพินิจพิจารณาศึกษา ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติ ต่อแต่นั้นก็จะมีความสุข ความเจริญ การอธิบายธรรมะก็เห็นว่าพอสมควรแก่เวลา ขอยุติเพียงแค่นี้ เอวัง ฯ

ฆราวาสธรรม
ธรรมะไม่ครึ ไม่ล้าสมัย

เทศน์อบรมพระ เณร และฆราวาส
เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๒

ธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนนั้น ไม่ครึ ไม่ล้าสมัย เราพิจารณาดูอย่างศีล สมาธิปัญญา นี่คือหลักของศาสนา พุทธศาสนามีหลักอยู่ ๓ ข้อ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นไตรสิกขา คือ สิกขาที่จะต้องศึกษาให้รู้ให้เข้าใจกัน ถ้าหาก ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นของครึของล้าสมัย ไม่ทันกับเหตุการณ์บ้านเมืองแล้ว คนที่ไม่มีศาสนา ไม่มีศีล ไม่มีสมาธิ ไม่มีปัญญา เขาทันสมัย ถ้ามันเป็นอย่างนี้ บ้านเมืองจะต้องล่มจม แตกสลาย อยู่ด้วยกันไม่ได้ เพราะขาดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า...

ฆราวาสธรรม ธรรมะไม่ครึ ไม่ล้าสมัย

จะพูดธรรมะสู่กันฟังสักหน่อย อุตส่าห์มาระยะทางไกล นั่งฟังตามสบาย การฟังธรรมะ ไม่ต้องประนมมือก็ได้ ประนมมือพอเป็นพิธี แล้วก็เอาไว้ตามสบายของตัว ประนมก็เดี๋ยวยุ่งกับการประนมมือ ปวดแขนยกขึ้นยกลง ประนมนานๆ เดี๋ยวก็มือตกลงไปก็ทำให้รำคาญใจ แล้วก็ยกขึ้นอีกน่ะ จิตไม่สงบให้ เพราะจิตคิดไปเรื่องนอก ฉะนั้น การนั่งฟังธรรม สมัยพุทธกาลก็ดี สมัยครูอาจารย์ฝ่ายกัมมัฏฐานท่านอบรมก็ดี ต่างท่านต่างคนก็ต่างนั่งสงบจิตของตัว ฟังท่านแสดงไป ท่านจะแสดงอะไรก็เป็นหน้าที่ของท่านที่จะแสดงให้ฟัง เราเป็นผู้ฟังก็ฟังไป อะไรที่มันไปสัมผัสกับจิต ทำให้จิตซาบซึ้งก็จำเอาสิ่งนั้น ไม่ใช่ฟังให้จำได้ทุกถ้อยทุกคำไป แต่ผู้แสดงเองก็เหมือนกัน พอแสดงไปแล้วก็หมดไป ไม่ทราบว่าแสดงอะไรสู่พรรคพวกเพื่อนฝูงฟัง

โดยส่วนใหญ่การแสดงธรรมด้านปฏิบัติเป็นอย่างนั้น ไม่เหมือนพวกที่ศึกษาตำรับตำรา พวกนั้นเขาจำกันมา มีอะไรก็พูดตามตำรับตำรา พูดกี่ครั้งก็ของเก่า ส่วนการฟังธรรมปฏิบัตินั้น มีอะไรเกิดขึ้นในปัจจุบันท่านก็พูดสู่กันฟัง ถ้าไม่มีก็จบไป ถ้ามันมีมากก็พูดได้มาก ถ้ามันมีน้อยก็พูดได้น้อย บางทีมันไม่มีก็ปิดเลย บางทีมันเกิดขึ้นฟุ้งเต็มที่เต็มฐาน มีปากมีศีรษะมันก็พูดได้ทุกปาก แล้วแต่ระยะเหตุการณ์ที่มันจะขึ้น

ฉะนั้น เราผู้ฟังก็มีหน้าที่ฟัง ตั้งใจทำความสงบระยะที่ฟัง เพราะกิจการหน้าที่จะทำด้วยกายจะพูดด้วยวาจาไม่มี มีแต่รักษาจิตของตัวไม่ให้ไปคิด ไปปรุง ไปยุ่ง ไปเกี่ยวกับอารมณ์สัญญาภายนอก รักษาเอาไว้ให้ธรรมะที่ท่านแสดงไปสัมผัสกับใจ เป็นการกล่อมจิตกล่อมใจของตัวให้เย็น ให้สงบ เพราะเรื่องของธรรมะเป็นเรื่องขัดเกลากิเลสตัณหา เป็นเรื่องชำระความชั่ว ผู้ฟังด้วยการกำหนดจิตใจของตัวจึงไม่ขาดทุนสูญกำไร ถึงไม่ได้ในการจำก็ตาม แต่ระยะที่ฟังถือว่า

เป็นการนั่งภาวนาสงบอารมณ์สัญญา ใจมันเย็น ใจมันสงบ ใจมันสบาย การนั่งฟังก็บริกรรม **พุท โธ พุท โธ** ให้จิตใจตื่น ให้จิตใจเบิกบาน ให้จิตใจรู้ในคำที่ท่านแสดงไป

นี่คือการฟังธรรมะที่ถูกต้อง ที่ยังไม่มีพื้นฐาน กำหนดบท พุท โธ เอาไว้ ส่วนผู้ที่มีพื้นฐานในจิตในใจ ถ้าท่านแสดงไปสัมผัสสิ่งใดที่เราเคยปฏิบัติ ข้องติดอยู่ในใจ ไม่เข้าใจในสิ่งนั้น พอท่านแสดงไปถึง จิตมันก็จ้อง คอยฟัง พอท่านแสดงผ่านไปมันก็เข้าใจ ก็ต้องพิจารณาอย่างนั้น กำจัดขับไล่อย่างนั้น เรื่องกิเลสในจิตในใจ มันก็จำไปประพฤติปฏิบัติ หรือบางทีก็ตกไปหล่นไป เพราะมันเข้าใจในการฟัง นี่การฟังในสมัยพุทธกาลที่ท่านเป็นโสดา สกิทาคา อรหันต์ เพราะท่านตั้งใจฟังอย่างนั้น ไม่ได้ฟังจดจำ ฟังเพื่อจะนำธรรมกำจัดขับไล่กิเลสตัณหาในใจ

พวกเราสมัยนี้ฟังธรรมกันอยู่ทุกหนทุกแห่ง ในบ้านก็เปิดวิทยุฟังกัน แต่ก็ไม่เข้าใจเรื่องของธรรมว่าเป็นอย่างไร ยิ่งผู้ที่ศึกษาด้านนอกไม่ค่อยจะสนใจในธรรมเท่าที่ควร ก็ถือว่าธรรมนี้ล้าสมัย ฟังไม่เกิดสาระประโยชน์ให้ ทำให้ง่วงเหงาหาวนอน ทำให้เหน็ดเหนื่อยเมื่อยหิว คิดไปปรุงไปต่างๆ นานา เห็นธรรมเป็นของครึล้าสมัยไป แต่ใจของตัวครึล้าสมัยนั้นไม่ค่อยได้พินิจพิจารณา ใจที่ครึที่ล้าสมัย ธรรมะจึงเข้าไปสัมผัสไม่ได้ เพราะมันมืดทึบ แสงสว่างเข้าไปไม่ถึงเหมือนถ้ำลึกๆ

ฉะนั้น เรื่องของธรรมะ ถ้าหากพิจารณาตามรากฐาน พิจารณาโดยเป็นธรรมจริงจัง ธรรมะนั้นเป็นของนำสมัยอยู่ทุกกาลทุกเวลา ไม่ว่าธรรมะสอนฆราวาส ไม่ว่าธรรมะสอนนักปฏิบัติ ผู้ที่ปฏิบัติตามธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้า คนนั้นจะเป็นเพศใด ภูมิใดก็ตาม ชาติไหนก็ตาม คนนั้นยังทันสมัยยังมีคนนิยมชมชอบจะมีคนยินดีเลื่อมใส ถ้าหากคนประพฤติปฏิบัตินอกธรรมะเหนือธรรมะ จะอยู่ในวัดในวาหรือในบ้านในช่อง จะเป็นประเทศใด กลุ่มใด สังคมใดก็ตาม ขาดธรรมะเท่านั้น สังคมนั้นหรือหมู่นั้นจะต้องมีความเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะธรรมะไม่มี

ในจิตในใจของเขา เขาไม่กลัวชั่วเสียต่างๆ ทำไปได้ตามเรื่องของกิเลสตัณหา นี่หมายถึงเรื่องของธรรมะไม่มีการล้าสมัย ไม่เป็นไปตามลมปากของคน

คนที่ประพฤติปฏิบัติธรรมะ ถ้าเป็นฆราวาสก็ปฏิบัติในธรรมของฆราวาส มันก็ถูกต้อง เช่น ธรรมะของฆราวาสที่ท่านสอนเอาไว้ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เป็นธรรมของฆราวาส

ฆราวาสธรรม

สัจจะ คือ ความจริงใจต่อกัน ซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน คนที่ซื่อสัตย์ สุจริตต่อกัน จริงใจต่อกัน ถ้าอยู่ในครอบครัวใด ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกัน มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน เชื่อมั่นในกัน จะทำงานอะไรมันก็เป็นไปเพื่อความก้าวหน้า ถ้าหากไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน โดยเฉพาะสามีภรรยา ถ้าหากไม่มีความจริงใจซื่อสัตย์สุจริต สามีก็ไปมีเมียน้อยเสีย ภรรรยาก็หาคบชู้ใหม่ไปเสีย ถึงจะมีเงินทองมากมายก่ายกองอยู่ก่อน ข้าวของนั้นก็นับวันจะฉิบหายไป ไม่ก้าวหน้า ไม่เจริญ เพราะเหตุใด เพราะจิตใจมันเสื่อม จิตใจมันเสีย จิตใจมันไม่มีธรรมะ ไม่มีกำลังใจที่จะประกอบการงานต่างๆ เพราะเห็นสามีของตัวประพฤติชั่ว ประพฤติเสีย นอกลู่นอกทาง หรือเห็นภรรยาของตัวประพฤติชั่ว ประพฤติเสีย นอกลู่นอกทาง มีแต่จะเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน ฆ่าตีกัน หย่าร้างกัน

นี่คนไม่มีสัจจะ จะไม่มีความจริงต่อกัน ไม่ซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน อยู่ในกลุ่มใด หมู่ใด บ้านใด ครัวใด สถานที่นั้นไม่มีความเยือกเย็นเป็นสุขให้ ถ้ามีความซื่อสัตย์ต่อกัน จริงใจต่อกัน ครอบครัวนั้นหรือกลุ่มนั้น ประเทศนั้นมันมีสามัคคีคือความปรองดองกันดี กลมเกลียวกันแล้ว ประเทศนั้น ชุมชนนั้น ครอบครัวนั้น นับวันจะเจริญขึ้น ถึงของยังไม่มีก็ค่อยจะมีขึ้น ของมีอยู่แล้วก็นับวันจะเจริญก้าวหน้า นี่คือสัจจธรรมที่พระพุทธเจ้าแนะสอนฆราวาส

ทมะ มีการข่มใจ เพราะคนเรามันจะต้องมีการทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นธรรมดา อยู่ด้วยกันมันจะถูกใจของตัวอยู่ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น มันเป็นไปไม่ได้ แต่ใจของตัวเองบางครั้งบางเวลามันยังโทษตัวของตัวได้ ฉะนั้นถ้าหากไม่มีการข่มใจเอาไว้ ไม่มี ทมะ ความข่มใจ พอเขาประพฤติไม่ถูกจริตจิตใจของตัว ชั่วเสียนิดๆ หน่อยๆ ก็ไม่อดไม่ทนไม่ข่มใจ เกิดฆ่าเกิดตี เกิดด่าเกิดว่ากันขึ้น ถ้าคนนั้นไม่มีทมะเหมือนกัน คือไม่มีการข่มใจเหมือนกัน ก็เลยถกเถียงกัน ฆ่าตีกันเสียหายไปใหญ่ ทมะจึงเป็นธรรมสำหรับฆราวาสที่อยู่รวมกัน จะต้องมีการข่มใจให้อภัยกันปรับความเข้าใจกันให้ถูกต้อง นี่เป็นเรื่องธรรมะของฆราวาส

ขันติ คือ ความอดทนต่อกัน ตลอดถึงทำการงานต่างๆ จะต้องอดทนต่อสู้เพื่อความก้าวหน้า เพื่อความสำเร็จในหน้าที่การงานต่างๆ ไม่ทอดทิ้ง ตั้งหน้าตั้งตาบากบั่น มีมานะอดทน ทำจริงทำจัง นี่เรียกว่าขันติ คือ ความอดทน ถ้าไม่มีความอดทน พอถูกแดดถูกฝน ถูกร้อนถูกหนาว นิดๆ หน่อยๆ มีการงานยุ่งยาก ก็ปล่อยทิ้ง ละทิ้งไปเสีย การงานมันก็ไม่เจริญก้าวหน้า

จาคะ คือ ยอมเสียสละทางด้านวัตถุ ด้านนามธรรม ไม่ได้ตระหนี่ เหนียวแน่นหวงแหนเฉพาะตัว ได้อะไรมา ถ้าหากภรรยาได้มาก็บริโภคแต่ตัว ใช้สอยแต่ตัว สามีได้มาก็ไม่มีการเฉลี่ยเผื่อแผ่ ไม่มีการแบ่งปัน ไม่มีจาคะอย่างนั้น ก็อยู่ด้วยกันไม่เป็นสุข นอกจากนั้น จาคะทางภายในทางธรรม หรือด้านจิตใจก็ทำนองเดียวกันอีกเหมือนกัน ยอมเสียสละทิฏฐิมานะ ความเห็นต่างๆ นานาที่มันขัดแย้งกัน ปล่อยไป ละไป ถอนไป ใจมันก็อยู่ด้วยกันได้สงบสบาย นี่คือเรื่องธรรมะของฆราวาสที่ควรนำไปประพฤติปฏิบัติในครอบครัว ถ้าครอบครัวใดมีธรรมะประจำใจอย่างนั้น ครอบครัวนั้นก็มีความมั่นคง มีความสุขความสบายตามฐานะหน้าที่ ถ้าไม่มีธรรมะประจำแล้วมันก็ยุ่ง ลำบาก ยิ่งธรรมะของบรรพชิตของนักบวช ก็เป็นธรรมละเอียดเข้าไป

ธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนนั้น ไม่ครึ ไม่ล้าสมัย เราพิจารณาดู อย่าง ศีล สมาธิ ปัญญา นี่คือหลักของศาสนา พุทธศาสนามีหลักอยู่ ๓ ข้อ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็น **ไตรสิกขา** คือ สิกขาที่จะต้องศึกษาให้รู้ให้เข้าใจกัน ถ้าหาก ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นของครึของล้าสมัยไม่ทันกับเหตุการณ์บ้านเมืองแล้ว คนที่ไม่มีศาสนา ไม่มีศีล ไม่มีสมาธิ ไม่มีปัญญา เขาทันสมัย ถ้ามันเป็นอย่างนั้นบ้านเมืองจะต้องล่มจมแตกสลาย อยู่ด้วยกันไม่ได้ เพราะขาดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น ศีล ๕ ข้อ ที่ท่านกล่าวเอาไว้

ปาณาติบาต คือ การไม่ฆ่ากัน ไม่ตีกัน อยู่ด้วยกันด้วยความสามัคคีเมตตาอารีต่อกัน นี่ถ้าไม่ฆ่ากันตีกัน เราก็ไม่ต้องยุ่งยากลำบากในการหาอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ มาป้องกันประเทศชาติ หรือในบ้านของเราก็ไม่ต้องหามาอาวุธต่างๆ นานาไม่ต้องซื้อให้เสียเงิน เพราะไปที่ใดก็ไม่มีใครทะเลาะเบาะแว้งไม่มีใครอิจฉาฆ่าตี แล้วคนฆ่าตีกัน ไปที่ไหนมีแต่ฆ่า แต่ต่อยเขา เตะเขาทำลายเขา คนอย่างนั้นมันทันสมัยหรือเปล่าให้พิจารณาดู ถ้าเราไปต่อยเขาตีเขา แทนที่เขาจะกราบไหว้เขาจะว่าดีวิเศษ เขาจะต้องต่อยคืนด่าคืน เพราะเราทำชั่วทำเสียไปอย่างนั้น มันเกิดบาป บาปคือความทุกข์เดือดร้อน นอกจากนั้น เราเองจะมาพิจารณา เขาไม่มีความผิดอะไร ทำไมไปด่าเขา ไปตีเขา เราก็เสียใจอีก นี่มันไม่เป็นธรรม ถ้ามันเป็นธรรม มีศีลข้อนี้ มันก็อยู่ด้วยกันปกติ มีความสุขเพราะไม่ฆ่าไม่ตีกัน

ข้อที่สอง **อทินนาทาน** คือการไม่ลักไม่ขโมยกันนั้น ก็อีกเหมือนกัน บ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุข มีข้าวของเงินทองวางไว้ที่ไหนก็ปลอดภัย ไม่ต้องไปหาตำรวจหรือคนยามมาเฝ้ารักษา เพราะวางไว้ที่ไหนใครก็สงวนสมบัติพัสถานของตัว เขาไม่ให้ ไม่หยิบ ไม่ยกเอาไป เพราะถ้าหยิบยกเอาไปก็ผิดศีล ถ้าคนมีศีลข้อนี้ประจำทุกตัวคนในประเทศ โลกมันจะสงบสบายขนาดไหน กลางวันทำการทำงานเหน็ดเหนื่อยเมื่อยหิว กลางคืนมาเฝ้ารักษาสิ่งของ แต่ถึงกระนั้นมันก็มาปล้นมาจี้มาขโมยเอาหนี เผลอไม่ได้ทั้งที่ไม่เผลอบางทีมันโลภมาก มัน

ก็มาจี้มาปล้นเอาไป นี่คนประเทศนี้มันทันสมัยแล้วหรือ มันดีแล้วหรือ ศีลธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าสอนมันครึมันล้าสมัยจริงๆ หรือ ถ้าหากทำกันแบบนี้จะมีความสุขไหม ในครอบครัวผัวเมียไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน มีอะไรมา ก็คนนั้นเอาไปเสีย คนนี้เอาไปเสีย ไม่บอกไม่ขอกัน แต่เพียงครอบครัวเท่านั้นมันก็ยุ่ง ถ้าหากไปในประเทศชาติส่วนใหญ่มันจะเป็นอย่างไร ตำรวจที่รักษาหน้าที่เดี๋ยวนี้ก็เรื่องเหล่านี้แหละ เกิดคนฆ่า คนตี คนขโมย เขาจึงได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจ เสียเงินของรัฐไปเท่าไรในปีหนึ่งๆ หาคนมารักษาคนชั่วคนเสียคนทันสมัย สมัยใหม่มันเป็นแบบนั้น มันไม่มีวันสงบสบายให้ กลางวันทำการทำงานแทบเป็นแทบตาย กลางคืนมาก็เฝ้ารักษาสิ่งของ จะมีกำลังกายไปทำได้อย่างไร เพราะไม่ได้พักผ่อนเพียงพอ ถ้าหากไม่มีคนมาลักมาขโมยอย่างนั้น กลางวันไปทำงาน กลางคืนกลับมาบ้านก็พักผ่อนหลับนอนสะดวกสบาย กำลังกายมันก็มี ทำการงานอะไรมันก็ก้าวหน้าเป็นไปเพื่อความเจริญ ไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อม หมายถึงศีลที่พระพุทธเจ้ากล่าวเอาไว้ควรรักษาเป็นพื้นฐานของมนุษย์

กาเมสุมิจฉาจาร การประพฤตินอกกายนอกใจ ใครเล่าจะไม่หวงแหนคู่ครองของกันและกัน สามีประพฤตินอกใจภรรยาไปมีแฟนใหม่ ภรรยาเขาจะเจ็บใจขนาดไหน ภรรยาไปประพฤติชั่วประพฤติเสีย ทั้งๆ ที่เป็นคู่สมรสกัน เป็นภรรยากัน สามีจะเป็นอย่างไร ในเรื่องเหล่านี้ก็พอทราบได้ เพราะเราฝากรักกันจะอยู่ร่วมกันด้วยความสุขความสบาย บรรเทาทุกข์บำรุงสุขซึ่งกันและกัน ถ้าไปประพฤติแบบนั้นมันนอกฝั่งนอกฝานอกรีตนอกรอยแล้ว มันจะมีความสงบระงับได้อย่างไร เขาทำเข้า เราก็เสียใจ เราไปทำเข้า ทำไมไม่คิดถึงจิตถึงใจของเขา ถ้าหากครอบครัวใดประพฤติชั่วประพฤติเสียอย่างนั้น มันไม่มีวันเจริญ เดี๋ยวก็หย่าร้างกัน เดี๋ยวก็ฆ่ากันตาย ตามหน้าหนังสือพิมพ์เคยได้ยิน บางทีก็ตัดอวัยวะไปทิ้ง เคยได้ยินเขาพูดกันเพราะความหวงแหน นี่การประพฤตินอกใจกันก็เป็นภัยอันตรายอันหนึ่ง สร้างความเดือดร้อนป่วนปั่นให้แก่ครอบครัว ไม่ใช่สร้างความสงบสุขมาให้ ศีลข้อนี้เป็นของครึของล้าสมัยหรือยังทันสมัยอยู่

มุสา การพูดปดก็เหมือนกัน พูดปดนั้นใครๆ ก็ไม่ชอบก็ยังพูดกัน พูดธรรมดาหลอกลวงเล่นกันก็ค่อยยังชั่ว ถ้าหากพูดเพื่อต้มตุ๋นกันมันก็ไปกันใหญ่ นำความเสียหายให้แก่คนที่เชื่อถือนั้นมากมาย ทางกฎหมายจึงมีการปรับโทษกันในเรื่องเหล่านี้

สุรา ก็เหมือนกัน อยู่ธรรมดามันก็บ้าอยู่แล้ว ๕๐% พอดื่มสุราเข้าเอาใหญ่ล่ะ ไม่ทราบว่าอะไรเป็นอะไร สติเพ้อเสียไป ท่านจึงห้ามเอาไว้

นี่คือศีล ถ้าหากคนรักษาปฏิบัติตามธรรมะที่พระพุทธเจ้ากล่าวเอาไว้ ไม่มีการฆ่าตีกัน ไม่มีการลักฉกกัน ไม่มีการประพฤตินอกจิตนอกใจกัน ไม่มีการหลอกลวงกัน พูดกันตามสัตย์ตามจริง ไม่มีการดื่มสุรา ทะเลาะเบาะแว้งกัน มันจะเป็นอย่างไร โลกอันนี้ มันจะทันสมัยหรือมันจะครึควรจะพินิจพิจารณา ถ้าหากมีศีลมันครึมันล้าสมัย มันไม่เป็นไปเพื่อความสุขความเจริญแล้ว ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตั้งสองพันห้าร้อยกว่าปี ทำไมยังมีผู้นิยมชมชอบ ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติรักษา คนเหล่านั้นเขาโง่เขาล้าสมัยกันหมดหรือ ไม่มีคนดีทั้งนั้น

อย่างพระเจ้าพระสงฆ์ที่ท่านรักษาศีล ท่านก็ไม่ได้ไปทำมาหากินค้าขายอะไรก็มีคนให้ คนมาบูชา เพราะเหตุคือว่าท่านเป็นคนดี ถ้าหากประพฤติชั่วปฏิบัติเสีย ถึงจะมีผ้าเหลืองๆ ห่มครองอยู่ก็ตาม เขาก็ไม่เลื่อมใสศรัทธา เพราะเหตุใดเพราะถ้าไม่มีธรรมวินัย ประพฤติไปเลวทรามต่างๆ นี่เขาดูหมิ่นนินทาอย่างนั้น

ถ้าศีลมันไม่ทันสมัย ทำไมจึงถือกัน ทั้งๆ ที่ไม่มีกฎหมายบ่งบอกว่าใครไม่ถือศีล ไม่เชื่อฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า คนนั้นจะได้รับโทษจำคุก หรือประหารชีวิต ไม่มี แล้วแต่คนใดจะเลื่อมใสศรัทธาถือกัน แต่ถึงกระนั้นก็ยังยั่งยืนมาถึงพวกเราสมัยปัจจุบัน กฎหมายสมัยใหม่ คนที่ทันสมัยตั้งขึ้นเห็นไหมล่ะ พอรัฐบาลนั้นขึ้นมาก็เปลี่ยนรัฐธรรมนูญใหม่ ข้อนั้นไม่ดีข้อนี้ไม่ควร ไม่กี่เดือนกี่ปีก็เปลี่ยนอยู่เรื่อย นั่นมันทันสมัยไหม ศีลที่บัญญัติมาตั้งสองพันห้าร้อยกว่าปีแล้ว ก็ยังคงเส้นคงวาอยู่ ไม่เห็นมีข้อไหนที่จะควรเปลี่ยนแปลงแก้ไข

สมาธิ ก็เหมือนกัน ความตั้งมั่นของใจเรียกว่าสมาธิ จิตใจตั้งมั่น จะทำอะไร ทำกันจริงจัง ไม่เหลาะแหละเหลวไหล ตั้งใจทำสิ่งนั้นๆ แต่ถ้าทำในทางที่ผิด ก็เป็นมิจฉาสมาธิ ถ้าทำในทางที่ถูก ก็เป็นสัมมาสมาธิ สมาธิ คือ ความหนักแน่นของใจ ใครๆ ก็ปรารถนา ถ้าหากคนมีความตั้งมั่นทำอะไรทำกันจริงจังไม่ทอดทิ้งการงานไม่เหลาะแหละเหลวไหล ได้ชื่อว่าคนมีสมาธิ มีกำลังคือความตั้งมั่นของใจ ถ้าหากขาดสมาธิ คนไม่มีจิตใจหนักแน่น ไม่มีจิตใจเป็นแก่นสาร ชอบใครก็วิ่งตามเขาไป อยากทำอะไรก็ทำ แต่ทำประเดี๋ยวเดียวยังไม่ได้อะไร ยังไม่เป็นไปให้ก็ทอดทิ้งอย่างนั้น โลกทั่วไปเขานิยมเลื่อมใสไหม ถ้าหากว่าสมาธิมันไม่ดีไม่มีคุณค่านี่หมายถึงสมาธินอก

สมาธิใน คือ เรื่องจิตใจหนักแน่นในข้อวัตรปฏิบัติ ในการดัดแปลงแก้ไขกิเลสตัณหา นอกจากนี้ก็เป็นเรื่องสำคัญภายใน สมาธิของนักปฏิบัติที่ท่านพูดเข้ามาด้านภาวนา ด้านภายในนั้น หมายถึง ขณิก อุปจาร อัปปนา นี่สมาธิตามตำรับตำราที่ท่านกล่าวเอาไว้ แต่เรื่องเหล่านี้มันก็ออกไปจากใจ คือผู้ประพฤติปฏิบัติตามอรรถธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ตั้งมั่นกระทำบริกรรมภาวนาหรือกำหนดลมหายใจก็ตาม ตั้งใจมั่นทำกันอยู่นั้น เมื่อไม่เกิดผลเมื่อไรจะไม่ยอมปล่อยวางละทิ้ง การทำของตัวทำอยู่นั้นผลที่สุดทำไปไม่หยุดจิตก็สงบ

ถ้ามันสงบชั่วระยะสั้นๆ ท่านก็เรียกว่า **ขณิกสมาธิ** ถ้าสงบไปนานหน่อยแล้วก็ออกรู้สิ่งต่างๆ เรียกว่า อุปจาร คือ สงบแล้วถอนออกมารู้ภายนอก ถ้ามันสงบแน่นเข้าไปจริงจังจนปล่อยวางเรื่องธาตุขันธ์ตั้งอยู่เป็นเอกเทศ เรียกว่า **อัปปนา** นี่ผู้ประพฤติปฏิบัติศึกษาจะเห็นจะเป็นในจิตในใจของตัว ชื่อของมันอยู่ตามตำรับตำรา แต่ความจริงของมันอยู่ในกาย ในใจของพวกเราท่านทำกัน ถ้าเห็นถ้าเป็นแล้ว ไม่ต้องไปอ่านตำราก็ได้มันอยู่ในนี้ทั้งหมด เรื่องสมาธิก็ดี เรื่องปัญญาก็ดี เรื่องวิชชาวิมุตติก็ดี ตำรานั้นท่านเขียนออกไปจากนี้ ไม่มีอยู่ในนี้เขียนไปมันก็ไม่ถูก

คนที่เขียนตำรับตำราทางศาสนา ทางธรรมะ โดยส่วนใหญ่ ถ้ามันเป็นในใจของผู้เขียนนั้น จะเขียนละเอียดแยบคาย คนที่เคยฝึกปฏิบัติมาอ่านแล้วจะเข้าใจว่าอันนี้ท่านได้มาจากจิตจากใจของท่านเขียน ไม่ได้หยิบยืมออกมาจากตำรับตำรา หรือลมปากของบุคคลอื่น ทราบได้ ถ้าหากมันไม่เป็นในจิตในใจมันเข้าไม่ถึง ถ้ามันเป็นในจิตในใจ เขียนไปนิดๆ หน่อยๆ ก็มีคุณค่า เหมือนกันกับเงินทอง ทองจริงแล้วไม่ต้องมากมายเท่าไร มันก็มีคุณค่าตามที่เรามีอยู่ แต่ถ้ามีแต่บัญชีของมัน จะมีจำนวนพันจำนวนล้านมันก็ซื้อขายอะไรไม่ได้ เพราะมีแต่บัญชี ตัวเงินไม่มี นี่เรารู้เราเข้าใจเรื่องธรรมะจากการศึกษา มาจากตำรับตำราก็ทำนองเดียวกัน ทั้งที่เรียนรู้มา นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก มหาเปรียญต่างๆ จบมา แต่ศีลสมาธิจริงจังมีไหม มันไม่มีในใจ ถ้ามันมีในใจ คนเหล่านั้นจะมีความสุขความสบาย กิเลสตัณหาหน้าไหนจะมาเกี่ยวข้องยุ่งเหยิงกับใจไม่ได้ เพราะมีศีลมีสมาธิ มีปัญญา สามารถที่จะฟาดฟันกิเลสตัณหาให้แตกกระจายไปได้

นี่มันไม่เป็นอย่างนั้น มันได้แต่ตำรับตำรา ได้แต่สัญญาความจำเท่านั้น มันไม่มีในตัว ในใจของคนนั้นจริงจัง มันจึงไม่เย็น ไม่สุข ไม่สบาย ไม่สงบให้

ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติธรรมนั้น ท่านจึงให้เป็น **โอปนยิโก** คือ น้อมเข้ามาพิจารณาภายใน ดูกายดูใจของตัวให้ทั่วถึง ถ้าหากเรามาวกดูกายดูใจของตัว มาพินิจพิจารณาความจริงในนี้ เมื่อเราเห็นของจริงในตัวของเราเท่านั้น โลกอันนี้ก็ไม่มีอะไรที่จะปิดบังเอาไว้ **หิริ** ความละอายในใจ **โอตตัปปะ** ความกลัวต่อชั่วต่างๆ ไม่ต้องบังคับบัญชา มันเป็นขึ้นมาเอง ถ้าหากมันอายบาป กลัวบาปแล้ว ศีลมันก็ไม่ยากเย็นอะไรในการที่จะรักษา นี่มันไม่มีอะไรในจิตในใจ มันจึงมีกฎหมายคุ้มครองรักษากันมีตำรวจทหารคุ้มกันรักษาบ้านเมือง เพราะไม่มีศีลไม่มีธรรมในจิตในใจ ถ้ามีศีลมีธรรมแล้วมันสะดวกมันสบาย คิดถึงใจเขาใจเรา เมื่อเราพูดไปอย่างนั้นทำไปอย่างนั้น ถ้าหากคนอื่นเขามาทำกับเรา เราพอใจไหม มันจะมาเปรียบเทียบดู ถ้าหากเราเสียใจ เราควรไหมจะไปทำกับเขาอย่างนั้น สอนใจของตัวเอง มีเหตุมีผล นี่คือคนมีอรรถมีธรรมในใจ

ฉะนั้น เรื่องธรรมะ ถึงจะผ่านเวลามานมนานตั้งสองพันห้าร้อยกว่าปีก็ตาม ถ้าหากผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเอาไว้ คนนั้นยังทันสมัย ยังเป็นที่นิยมชมชอบของคนทั่วไป จะเป็นประเทศใด หนุ่มแก่ ฆราวาสบรรพชิต ไม่ว่า ขอให้มีธรรมะเป็นเครื่องประดับกายวาจา ใจ ของตน คนนั้นทันสมัยดีกว่าเครื่องประดับภายนอก เพชรพลอยที่เขาถือว่าเป็นของดิบของดี ยังไม่มีคุณค่าสาระยิ่งกว่าธรรมะที่พระพุทธเจ้าสอน ถ้าหากเขาไม่มีธรรมะ เขามีเครื่องประดับภายนอกสวยงามเพียงแค่นั้น แต่ถ้าความประพฤติของเขาชั่วเสีย ใครเล่าจะไปนิยมชมชอบ เหมือนดอกไม้ที่มีสีงาม แต่กลิ่นมันเหม็น ใครเห็นเข้าเบื้องต้นก็ชอบ แต่พอได้กลิ่นก็สิ้นอยาก ไม่มีใครอยากได้มาปลูกเอาไว้ประดับในบ้านในช่อง ถ้าหากเพียงสีงามดอกงามแต่ไม่ส่งกลิ่นเหม็น ก็ยังมีคนนิยมชมชอบอยู่ ถ้ากลิ่นมันเหม็นเป็นพิษไม่มีใครชอบทั้งนั้น

นี่เรื่องกายของพวกเราท่านก็เหมือนกัน ต่างคนต่างมีกายมีใจให้พินิจพิจารณาแก้ไขสิ่งที่ชั่วที่ผิดต่าง ๆ ออกไป ให้ใจมันมีอรรถมีธรรม มีความสงบ มีความเย็น เพราะธรรมะนั้นท่านสอนให้ละชั่ว สิ่งใดชั่วให้ละ อย่านำสิ่งที่ชั่วนั้นมาประดับกาย วาจา ใจของตัว ชั่วคืออะไร คำไทยมันก็บ่งบอกอยู่แล้วว่าชั่วมันไม่ดีตัวของตัว คนอื่นเขามาทำเข้าเราไม่ปรารถนานั้นคือความชั่ว ความเสีย ถ้าหากไปทำกับคนอื่นเขา เขาก็ดูหมิ่นนินทาเหมือนกัน เพราะเรื่องชั่วเรื่องเสียนั้นไม่มีใครปรารถนา

ฉะนั้น เรื่องชั่วต่าง ๆ นานา จึงไม่ควรนำมาใส่กายใส่จิตของตัว เพราะพูดไปแล้ว ทำไปแล้ว คิดไปแล้วมันไม่เกิดประโยชน์ ตัวของตัวก็เกิดโทษเกิดทุกข์ตำหนิตัวของตัวได้ ถ้าหากเราไม่ทำอย่างนั้น กายของเรา วาจาของเรา ใจของเราก็บริสุทธิ์ ไม่ได้ทำชั่วทำเสียอะไร คือมีปกติศีลเพียงแค่นั้นมันก็เย็น ใครเขาจะมาดูหมิ่นนินทาว่ากล่าวอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เราไม่ได้ทำไป พูดไป เรามีใจปกติ มีใจเป็นศีลเป็นธรรม มันก็สามารถที่จะยับยั้งจิตใจของตัวได้ ไม่โกรธให้เขา เพราะเห็นผิด เข้าใจผิด ตัวของเราไม่ได้ทำชั่ว พูดชั่วอย่างนั้น แต่เขาเข้าใจเราผิด ก็

เป็นเรื่องของเขา ไม่รับเอาสิ่งที่ชั่วที่เสียที่เขาเอามาให้ เพราะเรามีปัญญาในใจของเรา

นี่คือการประพฤติปฏิบัติ อยู่กับโลกมันจะต้องได้รักษา กาย วาจา ใจของตัว สิ่งใดชั่วเสียต่างๆ โลกเขาตำหนินินทาและไม่ดี มีเหตุผล เราจะต้องชำระ สิ่งใดมันดี มีเหตุผล ตนยังไม่ทำพยายามกระทำบำเพ็ญให้เกิดขึ้นในตัวของตัว ยิ่งทำได้เท่าไร ใจยิ่งเยือกเย็น ยิ่งเห็นความสุข ความสบาย ก็รีบทำไปในสิ่งนั้นๆ

ข้อสำคัญคนเรามันสำคัญอยู่ที่ใจ กายนี้ไม่สำคัญเท่าไร ถ้าไม่มีใจแล้ว จะเอาไปเผาไปฝังที่ไหนมันก็ได้ กายนี้ถึงจะเป็นโจรเป็นมารใหญ่โตขนาดไหน พอไม่มีใจเท่านั้นมันก็ไม่ทำอะไรกันได้ ธาตุทั้ง ๔ มันก็จะไปตามหน้าที่ของมัน ดิน น้ำ ลม ไฟ ใจจึงเป็นเรื่องสำคัญ ใจนั้นจะดีได้ก็ต้องอาศัยธรรม เราบำรุงเรื่องของกาย เคยกินอยู่ปูวายต่างๆ นานา แสวงหามาเพื่อกายเท่านั้น แต่ไม่ได้หามาเพื่อใจของตัว ใจไม่เคยได้ดื่มเรื่องอรรถเรื่องธรรมเลย แต่กายนั้นบริโภคอยู่ทุกอย่างที่มันต้องการ แต่กายนั้นถึงเราจะบำรุงรักษาขนาดไหน อย่าให้มันแก่ มันเจ็บมันตายนะ จะต้องมีแก่ มีเจ็บ มีตาย จะมียาดีขนาดไหนมารักษามันก็ไม่หาย ไม่เป็นไปตามความต้องการของตัว ท่านจึงเรียกว่า เป็นอนัตตา เป็นอนิจจัง เมื่อไม่รู้ไม่เข้าใจในสิ่งเหล่านี้สิ่งที่ตัวไม่ต้องการ สิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้น เราก็เกิดทุกข์ นี่คือคนที่ขาดอรรถธรรมในจิตในใจ ไม่เข้าใจเรื่องอรรถธรรมจริงจังมันเป็นอย่างนั้นแล้วหลงใหลใฝ่ฝัน อยากให้มันเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ มันเป็นไปไม่ได้ โลกอันนี้ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ความอยากของใจไม่มีวันอิ่ม วันพอ น้ำมหาสมุทรทะเลว่ากว้างใหญ่ ลึกขนาดไหนมันก็ไม่เท่าเรื่องของใจ เรื่องตัณหาของคน

นัตถิตัณหา สมานที แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี ความอยากของใจนี้เพียงคนเท่านั้น มันก็แคบโลกอันนี้ ถ้าหากมันนิรมิตทำได้ตามความอยากของมันแล้ว ไม่มีสัตว์อื่นคนอื่นจะมาอยู่ได้ เต็มไปหมดในโลกนี้ มันยังไม่พอต่อความต้องการของมัน ความอยากของมัน มันเป็นอย่างนั้น มันอยากใหญ่ใฝ่สูงเหลือ

เกิน มันจึงไม่มีขอบเขต และไม่มีอะไรมาวัดจิตของคนว่ามันจะกว้างมันแคบขนาดไหน ทะเลมันลึก มันกว้างขนาดไหนเขายังมีเครื่องวัดได้ แต่จิตใจของคนนี้ มันลึกกว่านั้น กว้างกว่านั้นมันไปได้ทุกแง่ทุกมุม ทุกทิศทุกทาง ความอยากมันกว้างใหญ่

ฉะนั้น การที่จะชำระความอยากก็อาศัยธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาพินิจพิจารณา คนอื่นที่เขาเกิดมาเขาก็อยากเหมือนกันกับเรา วิ่งเต้น แสวงหาได้มาแล้วก็หึงหวงอยู่เป็นธรรมดาตอนที่มีชีวิต แต่เมื่อเขาจากไปแล้วไม่เห็นเขาหยิบยกอะไรไปได้ นี่เราอยากก็ทำนองเดียวกันกับเขา เราจะมีทางผ่อนคลายความอยากที่เหลือเหตุเหลือผล ไม่มีฝั่งมีฝา เพราะมีธรรมะประจำจิตประจำใจของตัว สอนใจของตัวให้ละชั่วต่างๆ ออกไปได้ ธรรมะของพระพุทธเจ้าเหมือนน้ำที่สะอาดสามารถล้างสิ่งสกปรกให้ตกไปได้ ถ้าหากไม่มีธรรมะในใจเท่านั้น จะเอาแต่กิเลสตัณหาความอยากของใจก็ไม่มีวันที่จะผ่องใส ที่จะสะอาด มีแต่วันที่จะสกปรกหนาแน่นเข้าไปเรื่อยๆ

ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติธรรมะ ถ้ารู้ธรรมะ เห็นธรรมะ เข้าใจธรรมะ จนจิตเป็นธรรมะจริงจังแล้ว ไม่ต้องหาความสุขที่อื่น ความสุขในธรรมะ ในจิตของท่านมีสมบูรณ์สุขสบาย จะอยู่ในป่าในเขา ทั้งๆ ที่ไม่มีข้าวของเงินทองบ้านช่องอะไร จะตายในที่ไหนท่านก็ไม่ได้เสียใจ ไม่มีอะไรท่านก็ไม่ได้เสียใจในการไม่มีวัตถุ แต่ท่านมีธรรมะในใจ ท่านสุขท่านสบาย

ธรรมะจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่พวกเราท่านทุกคนจะควรบำเพ็ญให้มีในใจ ถ้ามีธรรมเท่านั้น มันสุข มันสงบ มันสบาย พระพุทธเจ้าจึงสรรเสริญเรื่องธรรมะ ทั้งๆ ที่ท่านเป็นกษัตริย์มาก่อน คนในปัจจุบันต้องการฐานะ หน้าที่ อำนาจวาสนา ถ้าได้เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ยิ่งดี ยิ่งได้เป็นกษัตริย์ก็ยิ่งหึงหวงกันใหญ่ ยิ่งอยากเป็น เสียเงินเสียทอง เสียข้าวเสียของไปเท่าไรก็ยอม เพราะความอยากได้มีหน้าที่การงาน เป็นใหญ่เป็นโต มันเป็นอย่างนั้น แต่นี่ท่านเสียสละ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทางโลก

ไปประพฤติปฏิบัติจนจิตสงบสงัดมีธรรมะในใจ ท่านไม่ได้ติดข้อง ไม่ได้คิดถึง ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับสมบัติเหล่านั้น ทุกท่านที่ถึงธรรม มีความสุข ความสงบ มีความสบาย อยู่สถานที่ใดเป็น **สุคโต** เป็นสิริมงคลในสถานที่นั้น ไม่เป็นข้าศึกศัตรู ไม่ว่าตั้งแต่สัตว์ มนุษย์ ไปอยู่สถานที่ใดมีความสุขกาย สุขใจ สำหรับท่านคนทั่วไปที่เกี่ยวข้องสังคม คนเหล่านั้นก็ไม่ผิดหวัง เพราะท่านเป็นเนื้อนาบุญของโลก ผู้ต้องการบุญต้องการกุศล ต้องการความสุขเข้าไปได้ เพราะจิตใจของท่านสะดวกสบาย กายของท่านก็ไม่เป็นพิษเป็นภัย เพราะใจของท่านเป็นธรรม

นี่เราไม่เป็นอย่างนั้น ถึงจะอยู่ในสถานที่โอ่อ่า งามตา อาหารการกิน จะสมบูรณ์พูนสุขขนาดไหน ใจก็ร้อนก็ไหม้ไม่สุขไม่สบายให้เท่าที่ควร เพราะจิตใจมันลุ่มหลงไปตามสัญญาอารมณ์ ตามกิเลสตัณหาต่างๆ ไม่ขับไล่แก้ไขเรื่องเหล่านี้ มันจึงไม่มีสถานที่สุขที่สงบให้ ถ้าหากเราขับไล่ แก้ไข มีใจเป็นอรรถเป็นธรรมแล้วมันสุขมันสบาย อยู่สถานที่ใดมีใจผ่องใส มีใจเบิกบาน นี่คืออานิสงส์ของการประพฤติปฏิบัติ

การประพฤติปฏิบัติก็ไม่มีคนอื่นที่จะทำให้ เหมือนกันกับรับประทานอาหาร เราจะอยู่ด้วยกัน นั่งพิงกันอยู่ก็ตาม แต่คนหนึ่งเขารับประทาน เขาฉัน แต่องค์หนึ่งไม่ได้รับประทานไม่ได้ฉัน จะให้อิ่มด้วยกันมันเป็นไปไม่ได้ การปฏิบัติก็ทำนองเดียวกัน เป็น **ปัจจัตตัง** เฉพาะตัวที่กระทำบำเพ็ญ โดยเฉพาะนักบวชซึ่งไม่มีธุระหน้าที่การงานด้านอื่น ก็ควรตรวจตรา พิจารณาชำระจิตใจของตัวด้วยสติด้วยปัญญา อารมณ์ สัญญาอะไรเกิดขึ้นมา จะต้องตรวจตราพิจารณาว่าเป็นธรรมหรือเป็นอธรรม ถ้าหากเป็นไปในทางอธรรมก็รีบแก้ไข ให้อารมณ์อันนั้นตกไป อย่าไปรักษาอารมณ์อันนั้นเอาไว้ เพราะเป็นพิษเป็นภัย ทำความเดือดร้อนเสียหายให้แก่ตัวของตัว จะต้องตรวจตราพิจารณาดูใจ มีสติรักษา มีปัญญาแนะสอนอยู่ทุกระยะ

อารมณ์มันไม่ได้เกิดขึ้นจากที่อื่น เกิดขึ้นจากใจของเราเท่านั้น โลภ โกรธ หลง ไม่ได้มีอยู่ที่อื่น นั่นตำรับตำราว่า โลภ โกรธ หลง แต่โลภ โกรธ หลง เกิดขึ้นมาจริงจังมันไม่รู้ มันจึงปฏิบัติไม่ถูก ถ้าคนมีอรรถมีธรรมพิจารณา มีปัญญาประจำใจอะไรเกิดขึ้นมันทราบ เหมือนกันกับก้านไม้ขีด พอขีดมันติดไฟเท่านั้นมันทราบมันก็ดับได้ นี่ไปจุดบ้านเผาเมืองจึงได้ทราบว่าไฟมันไหม้ มันก็ดับไม่ไหว เพราะว่ามันไปกันใหญ่แล้ว

นี่เบื้องต้นรีบดับมัน สัญญา อารมณ์ชั่วเสียต่างๆ มันไม่ได้เกิดขึ้นมาจากที่อื่น เกิดขึ้นมาจากจิตของเรา ขอให้มีสติรักษา มีปัญญาแนะสอนตัวเท่านั้น ความสงบสุขมันก็เกิดขึ้นเพราะชั่วเสียต่างๆ เราชำระสะสางอยู่ตลอดเวลา เราทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา ทำไมมันจะไม่สะอาดได้ นี่อยากจะให้สะอาด แต่ไม่รักษา ไม่ทำความสะอาดสักที อะไรตกลงไป อะไรหล่นลงไป ไม่ว่าตั้งแต่ธรรมดาช้างตัวใหญ่ๆ มันก็ไปแอบอยู่ได้ เพราะมันดงหนาป่าทึบ กิเลสตัณหามันมากเลยไม่เห็นว่าอะไรเป็นอะไรได้เมื่อไม่เห็น เดินไปมันก็ทำลายเอา ตัวของเราเองก็เกิดทุกข์เกิดโทษ ถ้าหากเราทำความสะอาด ไม่ว่าแต่ช้างแต่เสือตัวใหญ่ เพียงแม้แต่เข็มตกลงไปในที่สะอาด มันก็มองเห็นได้ เล็กขนาดไหนก็พอมองเห็นได้ นี่คือความสะอาดของสถานที่

ความสะอาดของใจก็เหมือนกัน อะไรเกิดขึ้นมาที่จะเป็นพิษเป็นภัย เป็นอันตรายต่อจิตต่อใจ ต่อศีลต่อธรรม เราทราบ เพราะเราเฝ้ารักษาจิตใจของเราสะอาด เราทราบได้มันเกิดขึ้น ตั้งอยู่หรือตกไป เราทราบ จิตใจเป็นเรื่องที่ทะนุถนอมรักษาได้ ทำความสะอาดได้ บริสุทธิ์ได้ ไม่เหลือวิสัย ถ้าหากตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามอรรถธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเอาไว้

ข้อสำคัญให้ทำจริงจัง อย่าทำเล่น เราจะเห็นผลในตนของตนว่า ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็น **อกาลิโก** จริง คือไม่มีกาลไม่มีเวลา พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ หรือปรินิพพานไป ผู้ประพฤติปฏิบัติตามอรรถธรรมที่พระพุทธเจ้าสอน เป็น **สันทิฏฐิโก** เห็นเองในจิตในใจของตัว แต่ก่อนมันเคยชั่วเคยเสีย เคยปรุงเคยคิด เคยติดเคยข้องในอารมณ์สัญญาอย่างไร จิตใจเดี๋ยวนี้มันอยู่ในขั้นใด ระยะใด จะทราบจะเข้าใจจากการประพฤติปฏิบัติของตัว ไม่มีอะไรปิดบัง ไม่ได้อยู่กับกาลกับเวลา เพราะเป็นอกาลิโก ความดีความชั่ว สมัยพุทธกาล ถ้าหากเขาทำดีมันก็ดีไป ทำชั่วมันก็ชั่วไป อย่างเทวทัตก็เกิดพร้อมกันกับพระพุทธเจ้า บวชด้วยพระพุทธเจ้า แต่เขาทำชั่วทำเสียพระพุทธเจ้าก็หักห้ามไม่ได้ แก้ไขไม่ได้ แต่คนที่ทำดี พระพุทธเจ้าปรินิพพานไป ท่านทำดี ท่านแก้ไขกิเลสตัณหา คนนั้นก็สามารถจะบรรลุมรรคผลนิพพานได้ ธรรมะจึงไม่มีกาลมีสมัย

ตกมาพวกเราปัจจุบันทันตา ก็ทำนองเดียวกัน ขอให้ตั้งมั่นประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ชั่วที่เสียอย่าไปคิดว่ามันจะไม่ชั่วไม่เสีย เพราะกาลเวลามันเป็นไป มันยังชั่วยังเสียอยู่ ทุกข์โทษส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากกาย จากใจของเรา สุขสบายก็ทำนองเดียวกัน ขอให้ประพฤติปฏิบัติให้รู้ให้เห็นเด่นชัดในจิตในใจ สิ่งใดที่มันสุขมันเย็น มันเป็นในตัว มันไม่มีเวลาลืม มันจะจำได้แม่นยำ ขอให้มันสะดุดในจิตในใจให้เป็นประจักษ์ชัดเจนเท่านั้น นี่มันไม่เห็นมันไม่เป็นอย่างนั้น มันจึงลุ่มหลงลูบ ๆ คลำ ๆ ว่าสมัยนี้มรรคผลหมดไป จะทำอะไรมันก็ไม่เกิดชั่วเกิดเสียให้เกิดดีเกิดวิเศษให้ ก็เพราะใจของตัวไม่เห็น ใจของตัวมืดบอดสีแสงมันจะมีเท่าไร มันก็ไม่มีเวลามองเห็นให้ เพราะมันมืดบอดแล้ว ถ้าตาปกติธรรมดามันก็เห็น สีแสงมันมีอยู่ในโลก นี่ธรรมะของพระพุทธเจ้า มรรคผลที่ท่านกล่าวเอาไว้ก็ยังมีอยู่สำหรับผู้รู้ ผู้มีหูมีตา

ฉะนั้น ขอเราจงพากันตั้งหน้าตั้งตาภาวนา ศึกษาปฏิบัติให้จิตสงบสงัด ให้จิตเย็น จิตรู้ อย่าไปหลงวิ่งไล่เรื่องของกิเลสตัณหา มันไม่มีกาล มีเวลาอิ่มพอ ยิ่งเป็นนักบวชมีหน้าที่ที่จะชำระจิตใจของตัว ก็รีบเร่งขวนขวายกระทำบำเพ็ญให้จิตใจของตัวเป็น ตัวของตัวรู้ ตัวของตัวมีความสุข ความสบาย มีความเยือกเย็น ไม่เป็นทุกข์ ไม่เป็นภัย เพียงเท่านั้น คนอื่นที่เขามาเห็นเข้า เขาก็มีความสุขใจ คนที่เป็นทุกข์เดือดร้อน วุ่นวายร้องไห้ พูดออกมาก็มีแต่ทุกข์กายทุกข์ใจ คนที่เป็นทุกข์ด้วยกัน ถ้าไปหาก็เกิดทุกข์เพิ่มเติมขึ้น เหมือนกันกับเราเอาของสกปรกมาล้างของสกปรก มันก็ไม่มีวันที่จะหายจากความสกปรกได้ หรือคนจวนจะตายจะไปช่วยคนอื่นมันก็ช่วยไม่ได้ เพราะตัวของตัวก็จวนจะตายอยู่แล้ว

นี่ถ้าเราดี เรามีความสุข ความเย็น ความสบาย คนเป็นทุกข์ภายนอกเขามาหา เห็นหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส มีจิตใจร่าเริงในอรรถในธรรม ก็พอที่จะเป็นที่พึ่งที่อาศัยเขาได้ ฉะนั้น คนที่มีทุกข์จิต ทุกข์ใจ เดือดร้อนภายในจึงวิ่งเข้าไปหาพระผู้ที่มีอรรถมีธรรมในจิตในใจ พอไปเห็นหน้าตาของท่านยิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจของท่านเยือกเย็นเท่านั้น มันก็เย็นเข้าไปถึงจิตถึงใจของเขา สบาย เป็นร่มเป็นเงาให้เขาได้พึ่งพาอาศัย เพราะใจมันเย็น ใจมันสุข ใจมันมีศีลมีธรรม

โดยส่วนใหญ่ก็พระเป็นศาสนทายาทสืบศาสนาแทนองค์สมเด็จพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า จงพากันขยันหมั่นเพียร ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ รักษากาย วาจา ใจของตัว สิ่งที่ชั่วที่เสียต่าง ๆ ที่เป็นทุกข์เป็นโทษอย่าไปประมาทว่าของสิ่งนี้นิดหน่อย จะไม่เป็นพิษเป็นภัย ความจริงผิดนิดหน่อยถ้าหลายครั้งหลายหนเข้ามันก็มากขึ้นเอาเอง ของนิดหน่อย ผงนิดหน่อย ฝุ่นนิดหน่อย ทำให้คนตาบอด เสี้ยนหนามนิดหน่อยมันก็ทิ่มแทงให้เจ็บปวด ต้นยูงต้นยางที่มันใหญ่มันไม่โดนหน้าผากหรือโดนเท้าของคนให้แตก เพราะมันเห็นก่อน นี่เราก็ให้เห็นความชั่วเสียต่าง ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ เป็นพิษเป็นภัย อย่าไปกล้าแตะต้องกระทำเป็นอันขาด รักษาศีล สมาธิ ปัญญาของตัวเอาไว้ ให้ใจบริสุทธิ์ผ่องใส

การปฏิบัติตามธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ที่ได้ก็ไม่มีการตำหนินินทาตัวเอง ว่าชั่ว ว่าเสีย คนอื่นที่มีหูมีตาที่เขารู้ เขาก็สรรเสริญชมเชยว่าน่ากราบไหว้บูชา ธรรมะไม่ครึไม่ล้าสมัยตามลมปากของคนพาลคนชั่ว จงพากันถนอมรักษาปฏิบัติกาย วาจา ให้ถูกต้องตามศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อต่างท่านต่างคนประพฤติปฏิบัติรักษาอย่างนั้น ความสงบสุขในใจของตัวก็จะเกิดขึ้น เมื่อตัวมีความสงบสุขโลกทั่วไปเขาเป็นทุกข์เดือดร้อน เขาจะได้มาพึ่งพาอาศัย แล้วฝึกกาย วาจา ใจของเขาให้สงบอย่างนั้น ผลที่สุดคนมนุษย์สัตว์ทั่วไปมีธรรมะในกายในใจ โลกก็จะน่าอยู่น่าอาศัย นี่แหละการประพฤติปฏิบัติตามธรรมะ มีสาระ มีความรู้อย่างนั้น

ฉะนั้นขอทุกท่านจงนำไปพินิจพิจารณา ศึกษา ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ ต่อแต่นั้นไปก็จะมีความสุข ความเจริญ การอธิบายธรรมมาเห็นว่าพอสมควรแก่เวลา ขอยุติเพียงแค่นี้ เอวัง ฯ

เทศน์อบรมเนื่องในวันบวชของ
พระอาจารย์สุดใจ

เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๐

ความหลงใหลของใจ มันหลงใหล ยึดถือ อยากได้ แต่เมื่อได้มาเอาไปไม่ได้ จะพูดอะไรสมบัตินอกตัว สมบัติในตัว ข้าวของ เงินทอง สมบัติภายนอกมันเป็นอีกอย่างหนึ่ง เนื้อหนัง เอ็น กระดูก ของเราก็เหมือนกัน ไม่ใช่ว่ามันจะอยู่เรื่อยไป ไม่วันใดก็วันหนึ่ง มันจะต้องสลาย ถึงไม่เผา ไม่ฝัง ทิ้งเอาไว้เฉยๆ มันก็จะเปื่อย จะเน่า ไปตามธาตุของมัน ธาตุดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ ไปธรรมดาของธาตุที่มาผสมกันเข้าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นอย่างนั้น นี้คือทางค้นคิดพิจารณาให้รู้ให้เข้าใจตามเป็นจริง เพื่อที่จะไม่ให้จิต ของเรายึดถือติดแน่นในวัตถุนั้นๆ

เทศน์อบรมเนื่องในวันบวชของ
พระอาจารย์สุดใจ

วันนี้เป็นวันประชุมพิเศษเนื่องจากการบวชคุณสุดใจ ญาติมิตรเพื่อนฝูงได้มาจากกรุงเทพฯ เพื่อจะมาบวช บางท่านบางคนก็ไม่เคยผ่านการบวชว่ารสชาติของการบวชเป็นอย่างไร บางท่านบางคนก็เคยผ่านมา

เรื่องการบวชนี้ ยากลำบากประการหนึ่งสำหรับจิตใจ แต่ก็ง่ายสบาย ไม่มีเพศไหนจะสะดวกสบายเท่ากับเพศนักบวช ถ้าหากไม่เชื่อเรื่องของกิเลสตัณหาเรื่องใจของตัว เพราะการบวชไม่มีธุระหน้าที่การงานด้านอื่น รักษาจิตใจของตัวสะดวกสบาย ประกอบคุณงามความดีได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย การบวชจึงเป็นเรื่องสำคัญ หากพวกที่ไม่เคยบวชก็จะเหมาเอาว่าเป็นของง่าย ของสบาย ง่ายสบายสำหรับท่านที่ชอบ ท่านที่มีจิตไม่คิดไปในเรื่องของโลก ไม่เชื่อเรื่องกิเลสตัณหาของตัว จะยากสำหรับคนที่ชอบคิด ชอบปรุง ชอบดู ชอบฟัง ชอบเล่น ชอบเพลินต่าง ๆ เพราะนักบวชมีพระวินัยห้ามกันเอาไว้ ตามีก็ไม่ได้ดูสิ่งที่ควรดู หูมีก็ไม่ให้ฟังสิ่งที่ชาวโลกเขานิยมชมชอบ ตลอดจนปากมีก็ไม่ให้พูดคุยสิ่งที่ไม่เป็นอรรถเป็นธรรม เช่น ดิรัจฉานกถา ตลอดถึงการอยู่กินก็ผิดแปลกแตกต่างกันกับฆราวาส

ฉะนั้น การบวชจึงเป็นการทรมานด้านจิตใจ ไม่ได้ปล่อยไปตามเรื่องของความอยาก แต่สะดวกสบาย ง่าย สำหรับผู้ที่ชอบ เพราะการบวชเป็นการเว้นจากสิ่งต่าง ๆ ถอดถอนเรื่องความติดข้องของใจ บ่วงที่เคยผูกมัดรัดรึงใจ แก้ไขมาจึงมาเป็นนักบวชได้ เช่น เขาว่าลูกเป็นบ่วงผูกคอ ภรรยาเป็นปอผูกศอก สมบัติข้าวของเป็นปลอกสวมตีน นี่ปลอกหรือเชือกสำหรับรึงรัดจิตใจของเราท่านที่เป็นฆราวาสเป็นปุถุชนทุกคน อยู่ในบ่วงอันนี้ ถ้ามีลูก ความรักความหึงหวง จะไปไหนมาไหน ก็เป็นห่วงคิดถึง เมื่อบวชตัดออกไป เรื่องของลูก ลูกไม่มี เมียไม่มี ข้าวของนอกจากบริขารไม่มี และสิ่งที่มีก็ไม่ได้แสวงหา การบวชจึงตัดภาระสำคัญ

ใจของเราส่วนใหญ่ที่ไม่ได้อบรมธรรมะ ไม่ได้ใคร่คิดพิจารณาตามความเป็นจริง ลุ่มหลง เพลิดเพลิน ใครมีลูกก็ถือว่าดี จะได้ดูแลรักษาในเมื่อตัวแก่ เขาจะอุปถัมภ์บำรุงอย่างนั้นอย่างนี้ ใครมีเมียก็ถือว่าดี จะเป็นเพื่อนช่วยคิดช่วยอ่าน ช่วยแก้ช่วยไขปัญหาอะไรต่าง ๆ ช่วยการช่วยงาน ความคิดอ่านของคนทั่วไป มักอยากข้องติดคิดไปในแง่นี้ ข้าวของเงินทองก็เหมือนกัน มีมามากเท่าไรก็จะได้ใช้สอยเป็นสาระประโยชน์ นี่ความคิดในแง่คุณ แต่แง่โทษไม่ค่อยได้คิดกัน

ทางศาสนาท่านคิดรอบคอบทั่วถึง มีลูกก็ห่วงลูก มีเมียก็ห่วงเมีย ลูกที่เรามุ่งหวังตั้งใจว่าเขาใหญ่โตมาจะทำการทำงานช่วยเหลือเกื้อหนุนต่าง ๆ แต่ยังเล็กยังเด็กอยู่ก็เป็นหน้าที่ของเราบำรุงรักษา เอาใจใส่ อยากจะให้ลูกสุขให้ลูกสบาย พอมีลูกเท่านั้นแหละ ภาระหน้าที่ของผู้เป็นพ่อเป็นแม่ก็หนักเข้า กลางค่ำกลางคืนแทนที่จะได้นอนสะดวกสบาย ลูกร้องไห้ พ่อแม่ก็จะต้องตื่นมาดูแลรักษา ลูกเป็นไข้ พ่อแม่ก็จะต้องเอาใจใส่หามดหาหมอ ลูกเป็นไข้เหมือนกับพ่อแม่เป็นไข้ ลูกได้ทุกข์ก็เหมือนพ่อแม่ได้ทุกข์ นี้แต่เมื่อยังเด็กยังเล็ก เป็นอย่างนั้น พอเติบใหญ่ขึ้นมาเป็นหนุ่มเป็นสาว หรืออยู่ในวัยศึกษา หากลูกไม่ค่อยเอาถ่านให้ศึกษาอะไรก็ไม่ทันเขา แทนที่จะไปโรงเรียนหาความรู้ ก็ไปเล่นไปเพลินเสียเงินทองที่ให้ไปเท่าไรไม่พอ เอาไปกิน ไปเล่นหมด ทำชั่ว ทำเสียต่าง ๆ นานามาให้ ผู้ปกครองพ่อแม่จะเป็นอย่างไร นี่ให้ทุกข์ ให้ความลำบาก เติบใหญ่ขึ้นมาแทนที่จะมีการงาน แสวงหาเงินทองข้าวของมาให้บิดามารดา ไม่เป็นอย่างนั้นไม่เอาถ่านอะไรให้ มีแต่จะรีดจะไถพ่อแม่อยู่เรื่อยไป มันมี ลูกประเภทนั้นมันลำบาก หากไม่มีเขาเลยมันเป็นอย่างไร เราก็ไม่ได้เอาใจใส่ ไม่ได้ดูแลรักษา ไม่หนักอกหนักใจ จะพักผ่อนหลับนอนก็แสนสะดวกสบาย

อย่างพระเจ้า พระสงฆ์ท่านไม่มีลูก ท่านจึงอยู่สบาย จะไปไหน มาไหน อยู่ตามดิน กินตามหญ้า ท่านก็สบาย เพราะลูกไม่ได้ผูกคอของท่าน หากคิดได้พิจารณาได้ ในแง่มุมที่เป็นโทษ เราก็ควรจะเห็นโทษของลูก มันมากไม่ใช่เล่นเป็นทุกข์ตั้งแต่วันอยู่ในครรภ์กระทั่งวันเติบใหญ่ ไม่มีอะไรจะให้สุข ความจะพึ่งพา

อาศัยเขา ความจริงแล้วธาตุขันธ์ของคนมันเหมือนกันหมด ถ้าเจ็บไข้ได้ป่วย จะมีลูกมีญาติมากขนาดไหนก็ช่วยเหลือไม่ได้ คนเจ็บก็จะทนเจ็บอยู่อย่างนั้น จะแบ่งให้ลูก ให้เมีย ให้เพื่อนฝูง คนนั้นเอาไปนิด คนนั้นเอาไปหน่อย จะได้เบาไปสบายไป มันแบ่งไม่ได้มันเป็นของเฉพาะตัว เราทุกข์ก็ทุกข์อยู่อย่างนั้น เขามารุมล้อมอยู่ขนาดไหนก็ช่วยอะไรเราไม่ได้ เมื่อเราไม่มีเขา ภาระหน้าที่รับผิดชอบมันก็ไม่มีจึงอยู่สะดวกสบาย แต่จิตที่จะปล่อยวางไม่ยึดถือเกี่ยวข้อง ไม่อยากได้ เป็นจิตที่ฝึกลำบาก ยาก ฝึกได้จึงเป็นของมีคุณค่า มีความสุข ประเสริฐ นี่เรื่องของลูก

เรื่องของเมียก็เหมือนกัน เบื้องต้นก็ยังเป็นหนุ่มเป็นสาว ต้องการกัน มันก็รัก กิริยามารยาท วาจาพูดไพเราะเสนาะโสตทุกอย่าง ดูอะไรสวยงามไปหมด แต่เมื่ออยู่ด้วยกันนานๆ เข้า ความเบื่อมันมี เมื่อมันเบื่อเข้า เห็นอะไรก็ไม่ชอบพอใจ เหตุนั้นจึงมีการหย่ากันเป็นบางรายหรือส่วนใหญ่ เพราะความไม่พอใจเกิดขึ้น กิริยาที่เคยอ่อนน้อม วาจาที่เคยอ่อนหวานอยู่ด้วยกันไปนานๆ ไม่รักษาไม่ว่าผู้หญิง ไม่ว่าผู้ชาย มันแถลงแปลงเล่น ในเวลามันอยากได้มันเป็นไปอีกอย่างหนึ่ง เวลามันได้มาแล้วมันเป็นไปอีกอย่างหนึ่ง ไม่รักษาคงเส้นคงวา กายวาจา น้ำใจ คิดไปต่างๆ นานา แหวกคอกแหวกสนามไป เคยเห็นแต่ไม่เคยมีครอบครัว ก็พอรู้จักเรื่องของโลก จิตของเรามันกลับกลอกหลอกหลอนมากเหลือเกิน ถ้าไปเชื่อเรื่องของมันจะไม่มีวันสงบ เชื่อเรื่องของมันจะไม่มีวันสุขวันสบายเพราะจิตมันเป็นอย่างนั้น

เรื่องข้าวของเงินทองก็เหมือนกัน แทนที่จะได้มามีความสุขความสบายไม่เป็นอย่างนั้น พอใจประเดี๋ยวเดียวเท่านั้น เดี๋ยวอยากได้อันใหม่ แต่เราไม่มีอะไร ได้ขนาดนั้นคงจะสะดวกสบายในจิตในใจ พอได้มากขนาดนั้นมันไปอีกแล้วเหมือนวิ่งตามเงา ไม่มีทัน มีแต่มันวิ่งเรื่อยไป เพราะเราวิ่งตามมัน เราหยุดเสียอย่างเดียว เงามันก็หยุด นี่ความอยากของใจก็ทำนองเดียวกัน มันอยากไม่มีฝั่งมีฝา อยากเรื่อยไป คนที่วิ่งตามความอยากเกิดทุกข์ เกิดลำบาก สมบัติที่ได้มาก็เป็นภาระจะดูแลรักษา เป็นภัยสำหรับกาย สำหรับใจ หากรักษาไม่ดี ระวัง

ไม่ดี คิดดูง่าย ๆ คนที่มีของมีค่าติดตัวไปจะไปที่ใดระวังรักษา เกรงกลัวอันตรายต่าง ๆ และก็เป็นภัยจริงจังถ้าไม่ระวังรักษา เพราะของมีค่าติดตัว เป็นเพชร เป็นพลอย เป็นสร้อย เป็นแหวนต่าง ๆ หากมีมากเท่าไร ผ่านไปเขาจะจ้องมอง คนไม่มีอะไรติดตัวไป จะนั่งที่ใด นอนที่ใด ไม่มีใครสนใจสะดวกสบาย แต่พวกเราทั้งหลายไม่ได้คิดอย่างนั้น คิดเห็นแต่คุณ ทางโทษไม่ได้คิด จึงติดข้อง เมื่อเวลาแสวงหาก็เป็นทุกข์ ได้มาก็เป็นทุกข์เพราะการรักษา เสียหายไปก็เป็นทุกข์ใจเพราะอยากได้คืน

ความจริงแล้วสมบัติเหล่านั้นเขาไม่ได้ยินดีกับใคร ใครหามาก็เป็นส่วนของคนนั้น ใครทิ้งไปเขาก็ไม่ได้อาลัยเสียดายว่าเจ้าของเก่าของเราอยู่โน้น เราจะไปหาเจ้าของเก่า เรามันไม่เคยคิดเคยคำนึง ความลุ่มหลงเป็นตัวเราเอง ไม่ใช่สมบัติมันลุ่มหลง ได้น้อยได้มากขนาดไหนมันก็ไม่ได้ถือว่าเป็นของเรา มีแต่เราไปยึดไปถือมัน แล้วการยึดถือก็ใช่ว่าจะยึดถือได้เรื่อยไป เราไม่จากมัน มันก็จะจากเราในวันหนึ่งข้างหน้า เรื่องสมบัติมันเป็นไปอย่างนั้น ไม่ว่าสมบัติที่มีวิญญาณหรือหาวิญญาณมิได้ มันเหมือนกันหมดทั่วโลก หากทุกคนได้มาถือกรรมสิทธิ์ไปที่ไหนของที่เป็นสมบัติของตัวติดตามไป ถ้าเป็นอย่างนั้น พวกเราท่านที่เกิดมาก็ไม่มีแผ่นดินอาศัย ไม่มีอันจะอยู่จะกินเพราะเหตุใด เพราะประเทศไทยของเราหรือทั่วโลก มีคนมีสัตว์มาเกิดนับไม่ถ้วน อย่างพูดง่าย ๆ ที่เห็นกับตา อย่างพวกบ้านเชียงอย่างนี้แหละ ที่อยู่ในเขตใกล้กับวัดของเรานี้ เขาขุดเจอร่างกระดูกว่าเป็นหลาย ๆ พันปี มีถมเถ ไม่ใช่แต่บ้านเชียงแห่งเดียว แถวนี้ก็มี ขุดเจออยู่เรื่อย กระดูก หม้อไหต่าง ๆ ก็แสดงว่าเขาเคยมาเกิด มาตายกันแล้ว ถ้าหากว่าเขาเอาไปได้ แผ่นดินอันนี้เขาเอาไปแล้ว เราไม่มีที่อยู่ที่อาศัย

แต่ความหลงใหลของใจ มันหลงใหล ยึดถือ อยากได้ แต่เมื่อได้มาเอาไปไม่ได้ จะพูดอะไรสมบัตินอกตัว สมบัติในตัว ข้าวของเงินทอง สมบัติภายนอกมันเป็นอีกอย่างหนึ่ง เนื้อหนัง เอ็น กระดูกของเราก็เหมือนกัน ไม่ใช่ว่ามันจะอยู่เรื่อยไป ไม่วันใดก็วันหนึ่งมันจะต้องสลาย ถึงไม่เผา ไม่ฝัง ทิ้งเอาไว้เฉย ๆ มันก็จะ

เปื่อยจะเน่าไปตามธาตุของมัน ธาตุดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟไป ธรรมดาของธาตุที่มาผสมกันเข้าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นอย่างนั้น นี้คือทางค้นคิดพิจารณา ให้รู้ให้เข้าใจตามเป็นจริง เพื่อที่จะไม่ให้จิตของเรายึดถือติดแน่นในวัตถุนั้นๆ

ผู้บวชมีโอกาสเวลาที่จะศึกษาจิตใจของตัวสะดวกสบายกว่าเป็นฆราวาส เพราะไม่มีการงานด้านอื่น พูดถึงการอยู่ก็เขาสร้างให้ ถึงเขาไม่สร้างให้ ก็เราคนเดียวจะสร้างเอาก็ไม่ยากลำบาก พอแต่อยู่อาศัย ไม่มีสัตว์ที่จะมากักขังเอาไว้ ไม่มีอะไรที่จะมาทำใหญ่ทำโตพอจะเป็นภาระ นั่งนอนที่ไหนก็พอนั่งได้ นอนได้ ไม่กลัวว่าคนนั้นจะเป็นทุกข์กับเรา คนนี้จะเดือดร้อนกับเรา เพราะเราคนเดียวมันจึงจะสะดวกสบาย ง่ายในความเป็นอยู่ เจ็บมาก็คิดว่าเรื่องความเจ็บ พรรคพวกเพื่อนฝูงจะรักษาขนาดไหนมันก็ไม่หาย ถ้าถึงคราวถึงสมัยนั้น จะเป็นหมอดีวิเศษเรียนจบประเทศไหนก็ตาม รักษาไม่ได้ ถ้ารักษาได้ไม่มีคนแก่ คนตาย เราเข้าใจตามเป็นจริงอย่างนั้น กรรมเรามี เกิดทุกข์ก็เสวยไป ถึงคราวถึงสมัยมันจะตายก็ตายไปด้วยความบริสุทธิ์ อย่าไปให้คนอื่นเป็นทุกข์เป็นร้อนกับเรา

ถ้าเรามีครอบครัวผัวเมียมันจะเป็นอย่างนั้นไหม ผัวป่วยเมียก็ต้องป่วยตาม วิ่งเต้นอยู่นั้นแหละ เป็นทุกข์ไม่ได้หลับได้นอน ถ้าป่วยหนักเข้าไป เมียป่วยก็เป็นภาระหน้าที่ได้ดูแลรักษาเอาใจใส่ ด้วยความหึงหวงของจิตของใจ อยากจะให้หาย อยากจะให้ดีอย่างนั้นอย่างนี้ ถึงสมบัติพัสถานข้าวของเงินทองไม่มีก็ไปกู้ยืมคนอื่น มีที่ไร่ที่นาที่สวนก็ขายไปรักษากัน อยากจะให้หาย มันเป็นภาระหน้าที่ลำบากยากยุ่ง หากไม่มีมันเป็นอย่างไร ป่วยก็เป็นเขา เราป่วยก็เป็นเรื่องของเรา เขาป่วยก็เป็นเรื่องของเขา ก็เลยสะดวกสบาย ง่ายในความเป็นอยู่ แต่ไม่ใช่ว่าจะขาดเมตตา พอจะรักษาช่วยเหลือดูแลอะไรเขาได้ พระพุทธเจ้าก็สอนให้ช่วยเหลือและให้เข้าใจตามเรื่องเป็นจริง

นักบวชจึงเป็นโอกาสดีที่จะฝึกกายฝึกใจของตัว นักบวชเท่านั้นที่จะฝึกได้ง่ายสบายยิ่งกว่าเพศอื่น เพราะที่อยู่อาศัย การอยู่การกิน การนุ่งการห่มมีคนอื่นสนับสนุนให้ ขออย่างเดียวให้ตั้งใจประพฤติตัวให้ดี ให้เป็น **สุปฏิปันโน** คือประพฤติดี ไม่ผิดศีลธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า อยู่สถานที่ใดไม่ก่อความเดือดร้อนให้คนอื่นและตัวเอง ด้วยสติด้วยปัญญาพินิจพิจารณาถี่ถ้วน จะพูดจะทำอะไร ถ้าเขาทำต่อเราอย่างนั้นพอใจไหม ถ้าไม่พอใจเสียใจเป็นทุกข์ อย่าไปทำกับเขา อย่าไปพูดกับเขา นี่เป็นเรื่องสติ เรื่องปัญญาของนักบวชจะสอนตัว

เมื่อสอนตัวอย่างนั้น การไม่ทำชั่ว พูดชั่วไป ได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏบัติดี ไปอยู่สถานที่ใดไม่มีภัยอันตรายแก่คนอื่นและตัวเอง ศีลธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าสอนอย่างไร การประพฤติปฏิบัติมีอย่างไร ตั้งใจรักษา ตั้งใจปฏิบัติ ไม่ให้ศีลของตัวขาด ไม่ให้ศีลของตัวเสีย เพียงรักษาศีลนอก ๆ ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติเอาไว้ไม่ให้ตกหล่นหรือเสียหายไป เพียงแค่นี้โลกทั่วไปก็สรรเสริญ โลกทั่วไปก็ยินดีกราบไหว้ เพราะเป็น **สุปฏิปันโน** ผู้ปฏิบัติดี ตัวของตัวก็เยือกเย็นเป็นสุขไปสถานที่ใดสง่างามในสถานที่นั้นไม่เป็นภัยต่อสังคม ไม่เดือดร้อน เพราะไม่ได้ทำชั่ว พูดชั่วอะไร ทุกวันทุกเวลาเราอยู่ด้วยศีลด้วยธรรมของเรา ใครเขาจะด่าจะว่า จะดูหมิ่นนินทาเป็นเรื่องของเขา แต่เราเองบริสุทธิ์อย่างไร เข้าใจอยู่อย่างนั้นรักษาศีลของตัวให้ดีคงเส้นคงวาตลอดไป ไม่มีภัย เป็นผู้องอาจ จะเข้าสู่สังคมที่ไหนไม่มีการกลัว เพราะความชั่วความเสียของตัวไม่มี องอาจกล้าหาญเรื่อยไป ไม่คิดว่าเขาจะมาจับกุมคุมขัง เพราะเราบริสุทธิ์

นี่ก็เป็นเรื่องของจิตใจไม่เดือดร้อนวุ่นวาย ปฏิบัติตรงต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า ทุกระยะทุกเวลา จิตใจที่ใครคิดผิดไปนอกจากหลักธรรม ก็รู้ก็เข้าใจด้วยสติของตัว ด้วยปัญญาของตัว จิตคิดชั่วคิดผิด แนะตนสอนตัวอยู่เรื่อยไป ธรรมคำสอนสอนอย่างไร ปฏิบัติตรงไปอย่างนั้น นี่คือเป็นเรื่องของนักบวชทุกคนจะต้องแนะสอนตน เมื่อเราตัดความวุ่นวายกังวลภายนอก เห็นอย่างตาเห็น ที่โลกของเขานิยมชมชอบ ว่ามันสวยอย่างนั้น งามอย่างนี้ ก็เราหลงต่างหาก ของนั้น

มันมีอยู่ตั้งแต่เรายังไม่เห็น เรายังไม่ติดไม่ข้อง เราเห็นแล้วทำไมไปติดไปข้อง ไปกำหนัดยินดี ไปตำหนิติชมต่างๆ ของนี้มันไม่มีความหมายอะไรนอกจากใจไปหมายนี่เป็นเรื่องปัญญาพินิจพิจารณาแก้ไขเรื่องใจของตัว เมื่อเราพิจารณาได้อย่างนั้น ตาได้เห็น หูได้ยินสิ่งต่างๆ ก็มาสอนใจของตัวเป็นธรรมเรื่อยไป ไม่อดธรรม พิจารณาอะไร เข้าใจชัดเจนเห็นประจักษ์

เรื่องของโลก ตั้งแต่เรายังไม่เกิดมันก็เป็นอยู่อย่างนี้ เกิดมามันก็เป็นอยู่อย่างนี้ เราตายไปมันก็เป็นอยู่อย่างนี้ ไม่มีอะไรที่จะผิดแปลกแตกต่างกัน เกิด แก่ เจ็บ ตายเหมือนกัน โลภ โกรธ หลงของเก่า ถ้าเราไม่ละไม่ถอน ไม่แก้ไม่ไข มันก็ประจำใจของเราเรื่อยไป คนที่มีโลภ มีโกรธ มีหลง สุขเมื่อไหร่ มีแต่ทุกข์เดือดร้อนวุ่นวาย เพราะความโลภ ความโกรธ ความหลงของตัว สอนตัวอยู่เสมอ พิจารณาตัวอยู่เสมอ ละอยู่เสมอในสิ่งที่ควรละ บำเพ็ญอยู่เสมอในเรื่องสติปัญญาให้กล้าคม แก้ไขตัดความติดข้องของใจ แล้วคนนั้นเมื่อทำอยู่อย่างงั้นเป็น **ญายปฏิปันโน** ปฏิบัติเพื่อธรรม ไม่ใช่ปฏิบัติเพื่อกิเลส

เมื่อรู้เห็นประจักษ์ชัดเจน ปล่อยวางสิ่งที่เคยยึดถือ ติดข้อง จนจิตไม่อยู่ในวงของสมมติที่เคยปฏิบัติเคยรู้ เคยเห็นมาประจักษ์ชัดเจนในจิตในใจของตน ก็เป็น **สามีจิปฏิปันโน** ปฏิบัติชอบยิ่ง พระพุทธเจ้าเป็นอย่างไร ไม่มีการสงสัยสาวกอรหัตอรหันต์เป็นอย่างไร ไม่มีการสงสัยเพราะเหตุใด เพราะใจบริสุทธิ์อย่างนั้น ใครมาเขียนใบประกาศนียบัตรให้ หรือใครจะไม่มาเขียนให้ ก็ประจักษ์อยู่ในใจ เร่งกระทำบำเพ็ญ นักบวชจึงเป็นผู้มีโชคลาภอันใหญ่หลวง บวชได้ทำจิตทำใจให้สุขสบาย ไม่มีห่วงมีหวง ไม่มีติดมีข้อง จะมีสมบัติพัสถาน ก็รู้ว่าสมบัติเหล่านั้นเขาเอามาบูชาความดีต่างหาก ไม่ใช่เราแสวงหา มันเกิดมาด้วยอรรถด้วยธรรมแล้วความติดข้องว่าเป็นของของเรามันไม่มี เขาให้ก็เป็นบุญเป็นกุศลแก่เขา เขาปลูกฝังหว่านพืชเอาไว้ในเนื้อนาที่เขาแสวงหาว่าเป็นทางที่ดีจะเกิดผลประโยชน์แก่เขา เขาไม่ให้ก็ดีอีก เพราะจะไม่ได้เป็นภาระดูแลรักษา

ผู้ที่มีปัญญา ผู้ที่ฝึกจิตอบรมใจของตัว ครูอาจารย์ผู้ที่มีอรรถ มีธรรมมาสอนโลกท่านเคยผ่าน บางคราวบางสมัยไปอยู่ในป่า อาหารบิณฑบาตไม่มีอะไร มีแต่ข้าว หรือข้าวก็ยังมีนิดๆ หน่อยๆ ไม่พอแก่ปากแก่ท้องของตัว เคยมี เมื่อมันเกิดอย่างนั้น มันเป็นอย่างนั้น ท่านก็พิจารณาดีแหละ มีมากมันโลภมันอยาก มีน้อยอย่างนี้ดี เพราะจะได้ทรมานช่วยเรา เป็นเรื่องของเรา คนที่โลภมาก มันมีมาก มันฉันมาก เบรกไม่อยู่ มีน้อยอย่างนี้ดี ท่านสอนจิตสอนใจของท่านอย่างนั้นไม่ให้ใจไปเพ่งจับผิดจากคนอื่นว่า เรามาอยู่นี้เขาไม่มีหูมีตา ไม่มีศรัทธาดูแลรักษา ถ้าเพ่งไปอย่างนั้นคิดไปอย่างนั้น จะทำใจของตัวให้ขุ่นมัว เศร้าหมองเดือดร้อน ถ้าท่านคิดว่า เอ้าดีแหละอยู่อย่างนี้ เขาทรมานช่วยเรา กิเลสของเราจะได้เบาบางไป เราอยู่แต่เรา มีมาก อยู่สถานที่อื่นก็เคยพบเคยเห็น ฉันมากดื่มมากเป็นอย่างไร กิเลสได้ตกหล่นออกไปจากใจไหม เมื่อมันมีน้อยอย่างนี้ความเพียรมันจะมาก เพราะคนฉันน้อย เวลานอนมันก็น้อย ความเพียรมันก็มาก พินิจพิจารณาถูกเรื่องถูกราวแล้วไม่มีอะไรขัดข้อง มีมาก็เอา ดีแหละวันนี้จะได้ฉันให้อิ่มหนำสำราญ จะมีกำลังวังชาเดินจงกรมภาวนาให้มาก ท่านเคยแนะสอนตัวของท่านมาอย่างนี้ จึงไปสถานที่ใด ไม่มีการขัดข้องเรื่องของใจ สะดวกสบายในการไปการอยู่

ความจริงเรื่องใจที่มีความสุขมันอยู่ที่อื่นจากใจของตัว อยู่กับวัตถุข้าวของบ้านช่อง กับผัว กับเมีย กับรูปกับเสียง ความคิดนึกคิดไปอย่างนั้นเพราะความลุ่มหลงไม่ได้พินิจพิจารณาในด้านธรรมอย่างจริงจัง สิ่งเหล่านั้นมันเหมือนกันกับเหยื่อที่เกี่ยวเบ็ดเอาไว้ ปลาที่โง่เขลาไม่ได้พินิจพิจารณาเห็นแก่ปากแก่ท้องไปฮุบเข้า เบ็ดเลยเกาะปากเอา เลยเกิดทุกข์ คิดว่าอาหารที่เราฮุบกินเอานั้นจะเป็นประโยชน์แก่ธาตุขันธ์ จะให้ความสุข ความจริงมันไม่เป็นอย่างนั้น เบ็ดมันอยู่ภายใน พอติดเบ็ดเข้าอาหารก็เลยไม่มีรสชาติอะไร ผลที่สุดปลาตัวนั้นก็มีแต่จะตายเท่านั้น เจ้าของเขาเห็นเมื่อไหร่ เขาก็เอาไปต้มไปแกงเท่านั้น

นี่ความคิดของพวกเราท่าน มันเป็นไปแบบปลาที่โง่ มันจึงโดนทุกข์บ่อยๆ เพราะเหยื่อที่หลอกลวงจิตใจของเราเพียงนิดๆ หน่อยๆ เท่านั้น ว่ามันจะเกิดความสุขอย่างนั้น มันจะเกิดความสุขอย่างนี้ แต่มันไม่สุขให้ กลับทุกข์เผากายเผาใจ จึงควรพินิจพิจารณา หากจิตของเราละ ถอนโลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นเครื่องเคลือบแฝงอยู่ภายใน ด้วยอุบายของใจคือปัญญา ธรรมะสะสางแล้ว ใจนั้นสงบ ใจนั้นสบาย ใจนั้นจะปลอดโปร่งอยู่ทุกกาลทุกเวลา

เมื่อใจไม่มีกิเลสตัณหา ไม่มีอารมณ์ชั่วเสียรบกวนอย่างนั้น ไปอยู่สถานที่ใดก็ไปเถอะ อยู่โคนต้นไม้ก็สุข อยู่ป่าก็สุข ยังอยู่ก็สุข ตายไปก็สุข เพราะใจเป็นสุข ใจสุขอย่างเดียวจึงเป็นสุดยอดปรารถนา ไม่ต้องไปอยู่สถานที่ใด อยู่ในป่าร่มไม้ท่านก็สุข อย่างพระพุทธเจ้าหรือกษัตริย์บางท่านบางองค์ที่มาบวช เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ท่านเคยเป็นกษัตริย์มาสุขสนุกสนานในวัตถุมา เป็นอย่างไร ลาภ ยศ สรรเสริญ ที่เคยผ่านมา จิตใจปลอดโปร่ง วางละถอนไหม แล้วสุขในการปล่อยวางละถอนกิเลส ตัณหา ละมานะทิฏฐิ โลภ โกรธ หลง ภายในใจเป็นอย่างไร ท่านทราบอีก ท่านจึงเปล่งอุทานอยู่สม่ำเสมอ อย่างพระยากบิล ว่า สุขหนอ สุขหนอ ไปพักที่ไหนคือสุขของใจ ไม่ต้องแอบอิงพิงอาศัยอันอื่น มันสุขพอ

ถ้าใจสุขแล้วอยู่สถานที่ใดไม่มีทุกข์ ใจทุกข์แล้วอยู่สถานที่ใดไม่มีสุข ใจร้อนแล้วจะไปอยู่ในห้องแอร์หรือแช่น้ำแข็งมันก็ไม่มีวันเย็น ใจจึงเป็นเรื่องสำคัญที่พวกเราท่านไม่ควรมองข้าม ควรละ ควรถอน ควรพินิจพิจารณา ให้เข้าถึงสาระจริงจัง ถ้าเข้าถึงสาระของอรรถธรรม สิ่งต่างๆ ที่เราเคยติดข้อง ยึดถือ จะเบาบาง ปล่อยวางไปตามเรื่องใจที่เห็นธรรม ถ้าใจไม่เห็นธรรม มืดดำเรื่อยไป นับวันที่จะนำความทุกข์มาให้เพราะใจหลง หลงเท่าไรก็ยิ่งลำบากเท่านั้น การที่จะหายจากความหลงของใจได้ ก็คือ การพินิจพิจารณาธรรมะของพระพุทธเจ้า เช่น ตาเห็น หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชาวโลกทั่วไปติดข้อง ยึดถือ ว่าดีชั่วต่างๆ เพราะหลงคือ สัญญาไปหมาย ถ้าหากสัญญาไม่ไปหมาย ค้นคิด

พิจารณาเรื่องอรรถธรรมจริงจัง สิ่งเหล่านั้นมันไม่มีความหมายอะไร ตาหน้าที่ของมันเห็นรูปก็เห็นไป สักแต่ว่าเห็น หู หน้าที่ของมันฟังเสียง มันก็ฟังไป แต่สักแต่ว่าฟัง ไม่ได้ถือ ไม่ได้ยึดในสิ่งนั้นๆ จมูกก็เหมือนกัน มันได้ยึดติดสิ่งเหล่านี้ ของดีมันก็เห็นได้ ฟังได้ สูดดมได้ ของชั่วมันก็เหมือนกัน

แต่ผู้ที่ไปยินดียินร้ายคือใคร นั้นแหละเป็นสิ่งที่จะแก้จะไข เป็นสิ่งที่จะชำระ ถ้าหากว่าไม่มองเข้าไปภายใน ก็ไปตำหนิแต่เรื่องภายนอก ไปแก้นอก ไปแก้ปลายเหตุ มันก็ไม่ทราบ เรื่องธรรมะจึงเป็น **โอปนยิโก** เป็นเรื่องภายใน แก้ไขได้ ทุกคนเมื่อสนใจพินิจพิจารณาแก้ไข มันจะหมดไปเรื่องความติดข้องของใจ เมื่อมันหมดไปไม่ได้ พระพุทธเจ้าก็ไม่สอน ครูอาจารย์ก็ไม่มี นี่มันหมดไปได้ มันปล่อยมันละไปได้ ทั้งๆ ที่ของเหล่านั้นมีอยู่ แต่ไม่ฉาบทาติดข้องในจิตในใจของท่าน คนอย่างนั้นเขาจึงถือว่าเป็นคนประเสริฐ โลกจึงนิยมชมชอบกราบไหว้บูชา เพราะตาท่านมี ไม่ติด หูท่านมี ไม่ข้อง จมูกท่านมี ไม่ได้ยินดียินร้ายตามกลิ่นต่างๆ ลิ้นท่านมี ท่านก็ไม่เพลิดเพลินลุ่มหลงไปตามรส ท่านอยู่ในโลกไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่โลกและตัวท่านเอง มันจะไม่ประเสริฐอย่างไร ต้องประเสริฐ วิเศษ ถ้าหากฝึกอบรมตัวได้

การฝึกอบรมมันก็ไม่มีใครจะฝึกอบรมให้เรายิ่งกว่าเราอบรมตัวของเราเอง เพราะตัวของเราเท่านั้นจะรู้เรื่องของเรามันติดข้องเศร้าหมองที่ไหน มันคิดปรุงอะไร อยู่ในวงของธรรมหรือไม่ หรือเป็นไปเพื่อกิเลสตัณหา คิดไปเรื่องของสมุทัย หรือคิดไปในเรื่องมรรค จะต้องสอบสืบพินิจพิจารณาตัวเอง เพื่อแก้ไขสิ่งที่ชั่ว ละถอนสิ่งที่ชั่ว บำเพ็ญสิ่งที่ดีเรื่อยไป

นักบวชมีโอกาสเวลาโชคดีกว่าเป็นฆราวาส เพราะอยู่ก็อยู่คนเดียว การไปก็ไปคนเดียว สะดวกสบาย ตายก็ตายคนเดียว ไม่มีใครเป็นห่วงหวงแหน มันง่าย มันสบาย ปกติจิตของท่านก็วิเวกอยู่เสมอ สัญญาอารมณ์ไม่ค่อยได้มารบกวนเหมือนจิตของคนที่ไม่เคยศึกษา ไม่เคยปฏิบัติ ซึ่งมีแต่สัญญาอารมณ์

รบกวนอยู่ตลอดเวลา นั่งอยู่ นอนอยู่ ก็ยังคิด ยังปรุง งานที่ทำวางมือมาแล้ว ใจยังปรุงยังคิด ที่ท่านพินิจพิจารณาเพื่อละถอนกิเลสภายในใจของท่าน จึงเบา จึงสบาย สงบเย็น ใครต้องการความสุข ความประเสริฐอย่างนี้ ก็ต้องลงมือประพฤติปฏิบัติตัวของตัว เพราะธรรมเป็นของกลาง มีสิทธิ์ที่จะประพฤติปฏิบัติได้

เราไม่สบายคนเดียว คนอื่นเขาจะสบายทั่วโลก เราก็ไม่มีความสุข เราสบายคนเดียว คนอื่นเขาจะทุกข์ทั่วโลก เราก็สุขก็สบายอยู่อย่างนั้น ไม่มีอะไรที่จะไปทุกข์ร้อนกับเขา พึงศึกษาพึงพินิจพิจารณา แก้จิตแก้ใจของตัวได้ ปัญหาของโลกมันก็หมดไป เพราะปัญหามันเกิดจากใจ ความยุ่งเหยิงมันเกิดจากใจ ไม่ได้เกิดจากที่อื่น จะไปทำอันนั้นทำอันนี้ให้มันเสร็จเสียก่อน ถึงค่อยจะฝึกจะสอนจะปฏิบัติตัว มันไม่มีทาง เพราะคนเกิดมาไม่มีใครเอาชนะงานได้ ตายไปนับแสนนับล้านไม่ได้ แต่งานของเขา ถ้าหากไปขุดค้นขึ้นมาว่างานเสร็จแล้วหรือ หมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้วหรือจึงถึงค่อยตาย เขาจะตอบว่ายัง ยังทั้งนั้น เราจึงไม่ควรเชื่อเรื่องจิตใจที่มีกิเลสตัณหา โลภ โกรธ หลง เป็นศาสดาสอนเรา เราต้องเอาธรรมของพระพุทธเจ้า ผู้รู้ผู้เข้าใจ มาพินิจพิจารณา จึงจะละจะถอนกิเลสตัณหาเอาน้ำที่สกปรกมาล้างของที่สกปรกก็เพิ่มสกปรกขึ้น ต้องเอาน้ำที่สะอาดมาล้างมันจึงจะสะอาดได้ ฉันใด จิตใจของเรา ถ้าไปเชื่อตามโลภ โกรธ หลงของโลก มันก็ฉันนั้น ไม่มีวันที่จะสะอาด ไม่มีวันที่จะดีวิเศษได้

เราต้องอาศัยธรรมของพระพุทธเจ้ามาแก้ไข พิจารณาหาเหตุผลตามเป็นจริงของมัน เมื่อมันเป็นจริงอย่างไร รู้เห็นอย่างนั้น มันก็ไม่มีปัญหาอะไร ใจสุขใจสบาย ใจสงบ ถึงไม่มีความรู้มากพอจะสอนคนอื่นได้ ความสุข ความสบายมีอย่างไร เข้าใจในตัว ไม่ชั่วไม่เสีย ผู้รู้บัณฑิตทั่วไปสรรเสริญ อย่างพระปัจเจกพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ด้วยตนเองเหมือนกัน แต่ไม่เคยแนะสอนใคร ใจที่หมดกิเลสอย่างไรท่านเข้าใจเฉพาะท่าน ถึงกระนั้นทางโลก หรือบัณฑิต พระพุทธเจ้าก็ยังสรรเสริญ ขอให้ทำตัวให้บริสุทธิ์เถอะ มันดีวิเศษทั้งนั้น ถ้าตัวไม่บริสุทธิ์ถึงจะมี

ความรู้ขนาดไหน ใจยังมีโลภ มีโกรธ มีหลง มีกิเลสทับถมโจมตีอยู่ มันก็ไม่มีสาระ จะเรียนได้ปริญญาอะไรมาก็เถอะถ้ากิเลสตัณหายังบังคับตัวของตัวได้อยู่ นี่เรื่อง การแก้ไขใจจึงเป็นเรื่องสำคัญ มีธรรมในใจมีความสงบของใจ มีความปล่อยวาง ละถอนกิเลสตัณหา จึงเป็นเรื่องสุข เรื่องสบาย เป็นเรื่องดีวิเศษ

ขอทุกคนเมื่อได้สดับรับฟังแล้ว จงนำไปพินิจพิจารณาหากเห็นว่าเป็นทาง ดีมีประโยชน์ก็จงลงมือประพฤติปฏิบัติ หากเป็นทางชั่ว ทางเสีย ส่วนใดก็พากัน ละทิ้งเสีย อย่านำมาพินิจพิจารณา การอธิบายธรรมะเห็นว่าพอสมควรแก่เวลา ขอยุติเพียงแค่นี้ เอวัง ฯ

สัลเลขธรรม

เทศน์อบรมพระ เณร
เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

การยินดีในอารมณ์สัญญา หรือการยินดีในกัมมัฏฐาน มันมีการคิดอ่านไปเรื่องนอกหรือไม่ ถ้าหากมันคิดอ่านไปเรื่องนอกก็ให้ตัดมันไปเสีย ปล่อยมันไปเสีย ให้มันยินดีในหน้าที่การชำระสะสางของตน อย่าไปมุ่งว่าทำอย่างนี้จะไม่ได้มรรคได้ผล จะไม่ถึงความหลุดพ้น อย่างนั้นอย่างนี้ แต่เราทำอยู่ไม่หยุดไม่ถอย เราทำอย่างนั้นแหละ ของน้อยๆ ทำไม่หยุดไม่ถอย เรารักษาไม่ถอยเหมือนกันกับเรา ปลูกต้นไม้ รักษาลำต้นของมันไว้ให้ดี พรวนดินใส่ปุ๋ย รดน้ำบ่อยๆ ต้นไม้ที่เล็กๆ น้อยๆ ถ้าหากเรารักษา ปฏิบัติมัน มันจะเติบโต มันจะตกดอกออกผลให้

สัลเลขธรรม

พวกเรานักปฏิบัติอย่าให้เป็นเพียงแต่ชื่อ ในการปฏิบัติของตนให้หมั่นพิจารณาเหตุผลเรื่องการปฏิบัติ ตัวของเราปฏิบัติเพียงแค่นี้ การเป็นอยู่ทุกอย่างทางกาย วาจา ใจ หากเราพิจารณาดู ท่านผู้อื่นปฏิบัติอย่างไร หรือพระพุทธเจ้าทรงกระทำเหมือนเราทุกวันนี้ ศาสนาจะมีผู้นับถือหรือไม่ นี่เป็นเรื่องสืบสอบตัวของตัว ถ้าหากไม่สืบสอบการปฏิบัติก็เพียงแต่ชื่อปฏิบัติอย่างไรประชาชนเขาจะเลื่อมใส หรือตัวของเราเองเลื่อมใสหรือไม่ เลื่อมใสในการปฏิบัติของตน หากบุคคลผู้ใดหมั่นสืบสอบพิจารณาอย่างนี้ จะเห็นความบกพร่องหรือความสงบสมบูรณ์ของตน ในการประพฤติปฏิบัติ ตนของตนจะเป็นตนของตนเอง ไม่ต้องไปพึ่งอาศัยบุคคลอื่น

ด้วยอำนาจที่เราพินิจพิจารณา ส่วนใดที่บกพร่องก็ประพฤติปฏิบัติให้สมบูรณ์ขึ้น ส่วนใดที่สมบูรณ์ก็ต้องระวังรักษาให้สมบูรณ์ยิ่งๆ ขึ้นไป โดยส่วนใหญ่นักปฏิบัติไม่เป็นอย่างนั้น ไม่ค่อยนึกคิดถึงเรื่องของตนเลย อยู่ไปอย่างนั้นแหละ จิตใจมันจะส่ายแส่ตามกระแสของอารมณ์อย่างไร ไม่คำนึงคำนวณถึง วันล่วงไปคืนล่วงไปปีล่วงไป อายุพรรษาก็แก่เข้า เขาก็สมมติว่าเป็นอาจารย์ แต่อาจารย์สอนอะไร ความรู้ความเข้าใจของตัวมีหรือไม่ที่จะแนะสอนบุคคลอื่นให้เข้าใจในอรรถในธรรม ไม่ได้คำนึงคำนวณเลย

ถ้าหากคำนึงคำนวณถึงการปฏิบัติของตน ตั้งหน้าปฏิบัติอยู่ทุกกาลทุกเวลาหมั่นขยันชำระกาย วาจา จิต ของตน บุคคลผู้นั้นถึงจะไม่ได้ศึกษาวิชาความรู้มาจากที่อื่น จะได้ความรู้ความเข้าใจในการกระทำบำเพ็ญของตนจนเกิดความเชื่อ

ความเลื่อมใสในตัวของตัวเอง บุคคลอื่นมาเห็นเข้าในข้อวัตรปฏิบัติในการกระทำบำเพ็ญของท่านก็เกิดความเลื่อมใสในข้อวัตรปฏิบัติ ยิ่งได้ศึกษาอรรถธรรมทางด้านจิตด้านใจก็ยิ่งเลื่อมใสยิ่งใหญ่ขึ้นไป เพราะความกระทำบำเพ็ญที่ตัวของเราทำมันดีเด่นอย่างนั้น ไม่ต้องไปศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้มาจากที่อื่นก็พอจะแนะสอนตนได้ พอจะแนะสอนคนอื่นได้

ส่วนการไปศึกษาตำรับตำราหรือศึกษาส่วนอื่น ศึกษามาเท่าไร ถ้าหากทางใจไม่รักษา ทางภาวนาไม่ได้บำเพ็ญ มันก็เป็นสัญญาไปเสีย ลืมๆ หลงๆ ใช้ประโยชน์ไม่ได้ เราก็รู้อยู่ว่าตำราไม่ใช่ตัวยา ตัวยาจะสมมติไปว่าอะไรก็สมมติไปได้ แต่ตำราไม่สามารถที่จะแก้ไขโรคภัยของผู้ที่ป่วยให้หาย ส่วนยาจะเป็นยาอย่างไหนก็ตาม จะเป็นยารากไม้ หรือยาสำเร็จรูปก็ตาม ถ้าหากถูกต้องกับโรคภัยไข้เจ็บของตนแล้วก็เป็นยาทั้งนั้น สามารถที่จะต้านทานโรคภัยให้หายไปได้ ฉันใด คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนั้น ถึงแม้จะมากมายก่ายกองก็ตาม หากศึกษาได้ แต่ไม่ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนเหล่านั้น ก็เหมือนกันกับตำรายา จะไปอ่านให้คนไข้มันหาย ก็ไม่มีวันเวลาที่คนไข้จะหายจากโรคภัยไปได้ แต่ถ้าไม่ต้องรู้ตำรา แต่ทว่ารู้ตัวยา ยาที่เราได้มาเป็นตัวยาจริงจังสามารถที่จะกำจัดโรคภัยได้ ไม่ต้องกินไปหมดทุกขนาน

คำสอนของพระพุทธเจ้าที่สอนไว้มีมากมายก่ายกอง แต่ทว่าโรคภัยซึ่งเรียกว่ากิเลสตัณหา เราไม่ต้องไปติดตามตำรับตำราที่ท่านสอนเอาไว้ทุกแง่ทุกมุม ทุกสิ่งทุกอย่างมาพินิจพิจารณา ส่วนใดที่เกิดเป็นเห็นชัดในตัวของเรา ว่าเราเป็นโรคส่วนนั้น หรือกิเลสส่วนนั้นเข้ามาเบียดเบียนหรือบีบบังคับใจของเรา เราก็ต้องพิจารณาธรรมะที่พระพุทธเจ้าแนะสอนเอาไว้เพียงบทใดบทหนึ่งเท่านั้น กิเลสตัณหามานะทิฏฐิที่มีอยู่ในจิตในใจก็จะเหือดหายไปได้

เหตุนั้นทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าแนะสอนพวกนักปฏิบัติ การพูดจาปราศรัยกัน ท่านจึงให้พูด **สัลเลขกถา** คือกถาซึ่งเป็นเครื่องขูดเกลา

เผากิเลส สัลเลขกถา พวกเราทั่วไปที่เคยผ่านตำรับตำราก็เคยรู้ เคยเข้าใจเคยพบ แต่คนที่ไม่ผ่านตำราหรือไม่เคยศึกษาก็จะไม่เข้าใจว่า สัลเลขกถานั้นคืออะไร ท่านบัญญัติเอาไว้ ๑๐ ข้อ เรื่องสัลเลขกถา

ข้อที่ ๑ ท่านบอกว่า **อัปปิจฉกถา** ให้เป็น *ผู้มักน้อย* คำว่ามักน้อย พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ ทางโลกมักน้อยเขาไม่ชอบใจเป็นบางสิ่งบางอย่าง อยากได้มากๆ แต่ทางธรรมพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเยินยอทางมักน้อยว่า เป็นข้อปฏิบัติ มักน้อยอย่างไร มักน้อยในที่อยู่อาศัย ในจีวร บิณฑบาต ในหยูก ในยา นี่เป็นมักน้อยทางฝ่ายพระวินัย

ถ้าเป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง ที่อยู่ที่อาศัยก็อยากจะให้ใหญ่โต อยากจะให้สวย ให้งาม คนนั้นไม่มีเวลาได้เดินจงกรมภาวนาพิจารณาจิตใจของตน จะมัวเมาแต่การก่อสร้างด้านวัตถุ

จีวรเล่า ถ้าหากมักสวยมักงามมักใหญ่มักโต ได้อย่างนี้ ไม่พอใจ อยากได้สวยๆ งามๆ อย่างนั้น ก็อีกแหละ ถ้ามักใหญ่มักมาก เดี๋ยวไปงานนั้นใส่ชุดนั้น ไปงานนี้ใส่ชุดนี้ มีมากๆ เข้า การซักก็ลำบาก การเก็บรักษาก็ลำบาก จะไปมาหาสู่ที่ใดก็หาบก็หามไปไม่ไหว ด้านจีวร

บิณฑบาตก็เหมือนกัน ถ้ามักมากลำบาก เหตุนั้นท่านจึงให้มี **โภชเนมัตตัญญุตา** รู้จักประมาณในการบริโภคขบฉัน จะมีมากกินให้มากจนท้องแตกตายมันก็ได้สำหรับพระภิกษุสามเณร ในบางวันบางเวลา แต่ท่านไม่สรรเสริญอย่างนั้น ท่านสรรเสริญให้มักน้อย ทางธรรมะด้านจิตใจแล้ว คนมักน้อยย่อมได้เปรียบคนที่มักมาก เพราะเหตุใด เพราะอารมณ์สัญญาในใจของพวกเรามันมากเหลือเกิน ตาได้เห็น หูได้ยิน ลิ้นถูกรส จมูกถูกกลิ่น กายถูกสัมผัส เก็บมาเป็นอารมณ์ทุกวันทุกเวลา จะผ่านไปกี่ปีกี่เดือนมันก็ระลึกนึกติดตามไปได้ในบางสิ่งบางอย่าง

ธรรมคำสั่งสอนที่เราได้ยินได้ฟังจากครูบาอาจารย์มาก็มากมายก่ายกองอีกเหมือนกัน ที่ท่านสอนให้มักน้อยก็เพื่อว่า ถ้าหากเราจะเอาตำรับตำรามาว่ากันไม่หยุดไม่ถอย ได้ยินได้ฟังมาจากที่ไหนก็จะกระโดดติดตามไปตามสัญญาอารมณ์ที่ตนได้สดับรับฟังมา มันก็เสียอีก ท่านจึงให้มักน้อยในธรรม จะบริกรรมก็ให้บริกรรมจริงๆ จังๆ จะพิจารณาอวัยวะ ร่างกายเรื่องอสุภะอสุภัง ก็ให้พิจารณาจริงๆ จังๆ ถ้าหากทำผิวเผินไม่ค่อยได้เรื่อง เป็นอย่างนั้น คนที่มักน้อยในธรรมโดยส่วนใหญ่สำเร็จเร็วไวยิ่งกว่าคนที่มักมาก เพราะตั้งใจกระทำจริงๆ จังๆ ปลูกศรัทธาความเชื่อว่ากรรมฐานเหล่านี้แหละ จะแก้ไขกิเลสตัณหา มานะทิฏฐิในตัวของเราออกได้ ส่วนการไปติดตามสัญญาอารมณ์ต่างๆ เราเคยติดตามมามาก ปรุงอะไรเราคิดไป ตามไป ปรุงอะไร เราไม่ได้กำหนดสังวรปล่อยให้ใจไปสังคมไปอารมณ์ต่างๆ ถ้าหากอารมณ์ส่วนนั้นมันเป็นฝ่ายดิบฝ่ายดีจะแก้ไขมานะทิฏฐิ หรืออวิชชาตัณหาอุปาทานได้ พวกเราทั้งหลายเคยระลึกนึกคิดกันมานมนาน เรื่องกิเลสตัณหา มานะทิฏฐิคงจะไม่มีในจิตในใจ นี่ไม่อย่างนั้นคิดไปเท่าไรยุ่งไปเท่านั้น คิดไปเท่าไรไม่มีวันอิ่มพอ เหตุนั้นท่านจึงให้มักน้อย จะทำอะไรทำกันจริงๆ จังๆ จะบริกรรมก็บริกรรมจนให้จิตสงบ จะสังเกตลมหายใจหรือจะกำหนดลมหายใจก็ทำให้จิตสงบ อารมณ์สัญญามันจะมีกี่หมื่นกี่แสนกี่ล้านมาผ่านเข้าอย่าไปเอาใจใส่ ละทิ้งอารมณ์สัญญาส่วนนี้

เราเคยระลึกนึกคิดติดตามมาแล้วไม่เคยให้ความสุขความสงบอย่างไรแก่ใจของเรา เราไม่เชื่อ เราไม่ยินดี ตัดมันทิ้ง ปล่อยมันทิ้ง กำหนดอยู่เฉพาะอารมณ์ของกรรมฐานที่ตนคิดว่า อารมณ์ส่วนนี้จะทำจิตทำใจของตนให้ผ่องใสหรือให้สงบเท่านั้น นี่ได้ชื่อว่ามักน้อย ผู้ที่มักน้อยอย่างนี้แหละ ในครั้งพุทธกาลได้สำเร็จมากมายก่ายกอง จะยกตัวอย่างก็ได้อย่างพระจูฬบันถก ก็บริกรรม **"ระโชหะระณัง"** เท่านั้น หรือพวกชฎิลตั้งพันสามร้อยคนก็ฟังธรรม **อาทิตตปริยายสูตร** ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า อายตนะภายนอกเป็นของร้อน พร้อมด้วยราคะ โทสะ โมหะ ท่านพิจารณาเท่านั้นแหละ ก็ได้สำเร็จอรหัตอรหันต์ มีตัวอย่างถมไปผู้มักน้อย

ผู้มักมากเคยเสียหายมาก็มี อย่างในตำรับตำราท่านกล่าวถึงเรื่องโปฐิละ เคยศึกษาธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจนจบพระไตรปิฎก ได้เป็นครูใหญ่อาจารย์ใหญ่สอนบริษัททั่วไป แต่เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าคราวใด พระพุทธเจ้าว่าโปฐิละ คือ ใบลานเปล่า ไม่มีอะไรในจิตในใจของตน จำได้แต่สัญญาเท่านั้นทางด้านจิตใจภายในเปล่าประโยชน์ หาความเป็นสมาธิ ไม่มีในจิตในใจ เมื่อพระพุทธเจ้ากล่าวอย่างนั้น พระโปฐิละเกิดความสลดสังเวชใจ ปลีกตัวออกไปประพฤติปฏิบัติ

การเป็นครูเป็นอาจารย์ผู้หลักผู้ใหญ่ขณะนั้น จะไปศึกษาก็ลำบาก ยากยุ่งกว่าจะมีผู้รับเป็นครูเป็นอาจารย์ เพราะเขาถือว่าเป็นผู้มีความรู้สูงหรือเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ หาผู้จะแนะสอนยาก แต่โปฐิละผู้นี้เข้ามาพิจารณาดูปฏิปทาหรือการเสียสละมานะทิฏฐิน่าบูชาอย่างยิ่ง เพราะท่านเป็นครูผู้หลักผู้ใหญ่มีศิษยานุศิษย์ตั้ง ๕๐๐ คนที่ไปศึกษา พระภิกษุสามเณรที่ไปศึกษากับท่าน ท่านสอนปริยัติพอท่านสลดใจที่พระพุทธเจ้ากล่าวว่าโปฐิละก็ไม่ลาหมู่ลาพวกเลย ออกไปประพฤติปฏิบัติ

ในสำนักที่ท่านไปศึกษาอาศัย สำนักนั้นเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ตั้งแต่พระเถระจนกระทั่งสามเณร พอเข้าไปศึกษาพระเถระท่านก็ไม่รับ ไม่มีวิชาความรู้อะไร ท่านอาจารย์ ท่านอาจารย์ศึกษามาทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว ผมไม่สามารถที่จะสอนท่าน ท่านก็กราบก็ไหว้อ้อนวอนที่จะให้แนะสอน แต่พระเถระท่านก็ไม่รับ เลยบอกไปหาพระอนุเถระ อนุเถระก็พูดอย่างเดียวกันเรื่อยๆ กันไปจนถึงสามเณรที่บวชใหม่ อายุเพียง ๗ ขวบเท่านั้น ไปอ้อนวอนขอสามเณรเป็นที่พึ่งที่อาศัย สามเณรก็อยากจะทดลองว่าทิฏฐิมานะของอาจารย์คนนี้จะละถอนได้จริงจังหรือไม่ ก็ทดลองดูให้ครองผ้าใส่สังฆาฏิลงไปในน้ำ ท่านก็ลงไปจริงๆ ไปพอจะเปียกก็บอกขึ้นมา แล้วก็ทดลองหลายอย่าง เห็นว่าไม่มีมานะทิฏฐิจริงจังสามเณรจึงค่อยสอน

การสอนของสามเณรก็สอนบอกว่า มีจอมปลวกแห่งหนึ่งมีเหี้ยใหญ่อยู่ตัวหนึ่ง เหี้ยตัวนั้นมันอาศัยอยู่ที่จอมปลวก จะมีรูมันออกถึง ๖ แห่ง ผู้ที่จะจับเหี้ยตัวนั้นได้จะต้องปิดรูเสียถึง ๕ แห่ง จึงค่อยขุดเข้าไปตามรูแห่งเดียวจึงจะจับเอาเหี้ยได้ ก็มาเทียบกับอายตนะทั้ง ๖ นี่แหละ ตา หู จมูก ลิ้น กาย แล้วก็ให้พิจารณาเรื่องของใจ เพียงสามเณรสอนเท่านั้นแหละ ธรรมเหล่านี้ท่านก็คงจะเคยสอนคนอื่นมาเหมือนกัน เพราะท่านสอนภิกษุสามเณรตั้ง ๕๐๐ องค์ แต่ท่านไม่ได้เอาจริงเอาจัง พอถูกสามเณรสอนอย่างนั้นเกิดสลดใจ พอเอ่ยคำพูดขึ้นก็ตั้งใจพินิจพิจารณาไปตาม ประพฤติปฏิบัติไปตาม ผลที่สุดคำสอนของสามเณรที่เป็นพระอรหันต์แต่บวชใหม่อายุเพียง ๗ ขวบเท่านั้น ท่านก็ปฏิบัติจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์

นี่การมักน้อยเป็นของสำคัญ ถ้ามักมากลำบาก อะไรทั่วไปลำบากโทษของความมักมาก ไม่ว่าเป็นพระไม่ว่าเป็นฆราวาสยุ่ง ที่เรายุ่งอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะเหตุที่เรามักมาก อะไรที่เราถือว่าเป็นสมบัติของเราส่วนนั้นแหละทำให้ใจยึดถือติดข้อง ถ้าหากเราละส่วนนั้นได้ จิตใจจะต้องเย็น จิตใจจะต้องสบาย ไม่กังวลวุ่นวายกับสิ่งเหล่านั้น มันจะเป็นจะตาย จะเสียจะหาย จิตใจก็ไม่เป็นห่วง เพราะเราละมาได้ถอนมาได้ ไม่ถือว่าเป็นของของเรา มักน้อยจึงค่อยเป็นความสุขความสบายทางจิตทางใจ ผู้ประพฤติปฏิบัติ เพื่อพ้นจากโลก ถ้าหากเป็นผู้มักน้อยในธรรมอาศัยธรรมน้อยนั้นแหละ เป็นเครื่องกำจัดปัดเป่ากิเลสตัณหาจริงจัง แล้วบุคคลผู้นั้นจะเป็นบุคคลผู้สำคัญคนหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงกล่าวว่าการมักน้อยเป็นมงคลอย่างยิ่ง เหตุนั้นพวกเราทั่วไป จิตใจของเราทุกวันนี้ มันมักมากหรือมักน้อยอย่างไรให้พิจารณาจิตใจของตน นี่เป็นธรรมข้อหนึ่งที่พระพุทธเจ้าสอนให้พูดกัน เพราะการพูดกันอย่างนี้ไม่เกิดมานะทิฏฐิ การพูดอย่างนี้เป็นเรื่องที่จะได้พิจารณาตนของตน เพื่อแก้ไขปมด้อยคือกิเลสตัณหาออกจากใจ

ข้อที่ ๒ ต่อไปท่านว่า **สันตุฏฐี** คือ *ให้ยินดีตามมีตามได้ของตน* เราทุกคนไม่เป็นอย่างนั้น ได้อย่างนี้อยากจะได้อย่างนั้น ใจไม่อยู่ในตนของตัว เหตุนั้นจึงกังวลวุ่นวาย ไม่ยินดี ไม่มีสันตุฏฐี ถ้าหากมีสันตุฏฐี จะต้องมีความสะดวกสบาย สันตุฏฐี คือ ความยินดีตามมีตามได้ อวัยวะร่างกายของพวกเรา นี่ก็เป็นสันตุฏฐีอย่างหนึ่งซึ่งจะแก้ไขได้ยากเหมือนกัน เราสูง เราต่ำ เราดำ เราขาว ได้มาอย่างไรให้ยินดีตามที่มีที่ได้ของตน ไม่ต้องไปดัดแปลงแก้ไข ส่วนของภายนอก จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ ถ้าหากว่าเรายินดีตามมีตามเกิดตามมีตามได้ของตน ก็สบายอีกเหมือนกัน ให้ระลึกนึกดูบุญูวาสนาของตนว่า ตัวของเราประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ ทำอย่างนี้ เขาให้ของอย่างนี้พอดีกับตัวของเรา ไม่ต้องเห่อเหิมไปเรื่องอันอื่น ได้อันนี้อยากได้อันโน้น ไม่มีเมืองพอ จีวรหากเศร้าหมองหรือไม่สวยสดงดงามก็ไม่อยากได้ ทั้ง ๆ ที่เรามีอยู่ก็อยากจะทิ้งไปเสีย อยากได้อันใหม่ ใจที่คิดอย่างนั้นไม่มีวันมีเวลาที่จะสบาย พระพุทธเจ้าจึงว่า **สันตุฏฐี สุมังคะลัง** ผู้ที่มีสันตุฏฐีในจิตในใจ คือ ความยินดีตามมีตามได้ของตน จึงเป็นผู้มีความสุขอย่างประเสริฐ ส่วนคนที่ไม่ยินดีตามมีตามได้ เป็นทุกข์ลำบาก พูดถึงของภายนอก

ส่วนการปฏิบัติภายใน ก็ให้ยินดีตามมีตามได้ของตนอีกเหมือนกัน คือให้จิตอยู่ในเรื่องปัจจุบัน อย่าไปสงสัยเราทำอย่างนี้จะได้มรรคได้ผลไหม ทำอย่างนี้จะเสียหายอย่างไร อย่าคิดส่งไป จิตของเราเป็นอยู่อย่างไร ให้รู้จักว่าจิตของเราเป็นอยู่อย่างนั้น รักษาธรรมปัจจุบันในตัวของตัว เรียกว่า สันตุฏฐี คือยินดีในข้อวัตรปฏิบัติของตน ยินดีในการกระทำบำเพ็ญของตน แต่ให้มีปัญญาสืบเหตุของผลอีกเหมือนกัน

การยินดีในอารมณ์สัญญา หรือการยินดีในกัมมัฏฐานมันมีการคิดอ่านไปเรื่องนอกหรือไม่ ถ้าหากมันคิดอ่านไปเรื่องนอกก็ให้ตัดมันไปเสีย ปล่อยมันไปเสีย ให้มันยินดีในหน้าที่การชำระสะสางของตน อย่าไปมุ่งว่าทำอย่างนี้จะไม่ได้มรรคได้ผล จะไม่ถึงความหลุดพ้นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เราทำอยู่ไม่หยุดไม่ถอย เราทำอย่างนั้นแหละ ของน้อย ๆ ทำไม่หยุด ไม่ถอย เรารักษาไม่ถอย เหมือนกัน

กับเราปลูกต้นไม้ รักษาลำต้นของมันไว้ให้ดี พรวนดินใส่ปุ๋ยรดน้ำบ่อยๆ ต้นไม้ที่เล็กๆ น้อยๆ ถ้าหากเรารักษาปฏิบัติมัน มันจะเติบโต มันจะตกดอกออกผลให้

นี่จิตใจของพวกเราทั่วไปไม่เป็นอย่างนั้น มักใหญ่ใฝ่สูงไปเสีย ไม่ยินดีในธรรมคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแนะสอนว่า ให้ทำอย่างนั้น เรายังไม่เชื่อฟังอยากจะทำอย่างนั้น อยากจะทำอย่างนี้ นี่ชื่อว่าผู้ไม่มีสันตุฏฐี โดดโน้นโดดนี้ผลที่สุดเลยไม่ได้อะไร พอเข้ามาปฏิบัติในวัดในวาหรือเข้ามาบวชเป็นพระเป็นเณรเขาว่าเรียนดีก็อยากจะไปเรียนกับเขา เขาว่ากรรมฐานดีก็อยากไปกรรมฐานกับเขา เขาว่าที่โน้นสะดวกสบายดี ประพฤติปฏิบัติง่ายอย่างนั้นอย่างนี้ก็อยากจะไปที่นั้นอากาศดีที่นั้นร่ำรวยอยากไป ใจไม่อยู่กับตัว ใจไม่มีการระวังสังวร อย่างนี้ไม่ชื่อว่าสันตุฏฐี คนที่อยู่ในสถานที่นี้ อยากจะไปทำความเพียรในสถานที่โน้นก็คนเก่านั้นแหละ มันจะหลอกลวงเราไปหลายแห่งหลายหน ผลที่สุดก็เลยเฒ่าเลยแก่ เลยล้มเลยตายไปเปล่า เอาจริงเอาจังไม่ได้ ถ้าหากคนเอาจริงเอาจัง อยู่สถานที่ใด กายใจเรามีกิเลสเรามี เราจะชำระ อยู่สถานที่ใดตั้งใจภาวนา ตั้งใจกำจัด ตั้งใจรักษาความดีของตน ผลที่สุดคนนั้นจะมีกำไรดีกว่าคนที่มักใหญ่ใฝ่สูง สันตุฏฐีจึงมีในตัวของพวกเราทุกคนที่จะสืบสอบเหตุผลและพินิจพิจารณาตนของตนให้เกิดความพอใจ ให้เกิดความสุขความสบายได้

ข้อที่ ๓ **วิเวก** ท่านว่าให้พูดถึงเรื่องวิเวก วิเวกก็มี กายวิเวก จิตวิเวก อุปธิวิเวก เรื่องวิเวกก็มีหลายอย่าง

กายวิเวก ถ้าหากพูดถึงกายวิเวก ก็คือการอยู่ในที่สงบสงัด การอยู่ในที่สงบสงัดไม่พลุกพล่าน ในประชุมชนหรือรูปเสียงต่างๆ สถานที่เช่นนั้นพระพุทธเจ้าเคยกระทำบำเพ็ญมา ครูบาอาจารย์เคยกระทำบำเพ็ญมา ผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในศาสนา ผู้ที่มีวิชาความรู้ ผู้ที่มั่นคงในศาสนา โดยส่วนใหญ่ ผู้ที่มีจิตใจสูงท่านเคยไปแสวงหาสถานที่อย่างนั้น เพราะสถานที่อย่างนั้นวิเวก เมื่อกายได้วิเวกก็ประกอบจิตวิเวกได้สะดวกสบาย เพราะรูปไม่มาผ่าน เราจะกำหนดอะไร

ก็สะดวกสบายใจ คิดเรื่องละเอียดได้ ถ้าหากมีเรื่องอื่นพลุกพล่านผ่านเข้ามายาก ถ้าหากไม่มีเรื่องมาพลุกพล่านเราคิดได้ ของละเอียดจึงควรอยู่ในที่สงบจึงพิจารณาออก นี่เรื่องจิตใจของเราเป็นเรื่องละเอียดอันหนึ่ง เราต้องหาที่วิเวกกายวิเวก จึงเป็นเหตุให้เกิดจิตวิเวกได้ จิตวิเวกเป็นเหตุเกิดอุปธิวิเวกได้เหมือนกัน ถ้าหากเรามาเทียบเรื่องนอก เรื่องกายวิเวกก็คือ เรื่องที่มีศีลบริสุทธิ์บริบูรณ์ จิตวิเวกก็คือสมาธิ อุปธิวิเวกก็คือ ปัญญา เรื่องเหล่านี้จะเกิดขึ้นก็ต้องอาศัยสถานที่ อาศัยการกระทำบำเพ็ญจริงๆ จังๆ จึงจะเกิดขึ้นได้ วิเวกจึงเป็นอุปกรณ์สำคัญที่พวกเราทุกท่านควรจะพินิจพิจารณา

อสังสัคคกถา เป็นข้อต่อไป คือ *การเห็นภัยในการคลุกคลีตีโมงกับหมู่กับคณะ* การคลุกคลีกัน หรืออยู่ร่วมกันหลายท่านหลายคน เกิดความไม่ปรองดองกัน ไม่สามัคคีกัน เกิดความแก่งแย่งกัน เกิดความผิดเถียงกัน ธุระหน้าที่มากขึ้น ธรรมดาอยู่หลายคนที่อยู่ที่อาศัยก็ต้องสร้างขึ้นให้เพียงพอ อาหารการกินก็จะต้องจัดจะต้องทำให้เพียงพอ การอยู่คนเดียว การไม่คลุกคลีในหมู่ในคณะมันสะดวกสบาย พระพุทธเจ้าจึงสอนว่าเป็นธรรมอันหนึ่ง ซึ่งผู้ประพฤติปฏิบัติเพื่อข้ามจากโลกจะพินิจพิจารณา การคลุกคลีกันท่านไม่สรรเสริญ คลุกคลีเรื่องคนอื่นก็เป็นอย่างนั้น อยู่รวมกันหลายคนก็จะต้องรับผิดชอบซึ่งกันและกัน คนหนึ่งป่วยคนหนึ่งเจ็บ เดี๋ยวคนหนึ่งไม่สบายมันหลายอย่างธุระหน้าที่

ถ้าอยู่เพียงเราคนเดียว เจ็บก็เป็นเรื่องของเรา ตายก็เป็นเรื่องของเรา อะไรเป็นเรื่องของเราทั้งนั้น จะไม่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลผู้อื่นทั่วไป สะดวกสบายการเป็นการตายการอยู่ของตน ถ้าหากบุคคลพิจารณาเป็นธรรมชอบอย่างนั้น ถ้าหากคนไม่พิจารณาธรรม มีหมู่มากเท่าไรก็สุขกายสบายใจเท่านั้น เอิกเกริกเพลิดเพลินเฮฮาต่างๆ นานาไป แต่ส่วนใจที่ว่า **อสังสัคคกถา** เราไม่ระคนกับสัญญาอารมณ์เป็นของสำคัญอีกเหมือนกัน ให้พวกเราทุกท่านหมั่นพินิจพิจารณาสัญญาอารมณ์ที่เราเคยสังคมปรุงแต่งนึกคิด ทำจิตทำใจของเราให้เร่าร้อนหรือเสียหายมากมายก่ายกอง ส่วนจิตของเราที่ดิ่งลงไปสู่ความสงบไม่ระคนเกี่ยวข้อง

กับสัญญาอารมณ์ต่างๆ จนหยั่งลงไปสู่จิตเป็นเอกัคคตา มีความสุขความสบายอย่างไร ถ้าหากเราพิจารณาน้อมธรรมะส่วนนี้มาเป็นภายใน ก็จะได้ผลได้กำไรอีกเหมือนกัน การสังคมกับสัญญาอารมณ์มันทำให้เรายุ่งเหยิงต่างๆ

หากเราไม่สังคมเลย ไม่ปรุงไม่คิดเลยในสัญญาอารมณ์ส่วนนั้น จะกำหนดกรรมฐานหรือกำหนดลมหายใจอะไรก็ตั้งใจกำหนดอยู่อย่างนั้น เอาอารมณ์สัญญาส่วนนั้นมาฝ่าฟันมัน ตั้งไว้ในใจของตน บุคคลผู้นั้นจะเห็นผลในการไม่คลุกคลียินดีในความเป็นอยู่โดดเดี่ยว นี่แหละการที่พระพุทธเจ้าบอกว่า **อสังสัคคนิกา** การสังคมหรือการคลุกคลีทำให้ไม่ดีไม่งามขึ้นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภายนอกหรือภายใน ถ้าหากคนใดเห็นโทษเห็นภัยในการคลุกคลีกับหมู่คณะกับสัญญาอารมณ์ คนนั้นแหละจะปฏิบัติสะดวกสบาย ถึงที่สุดวิมุตตินิพพานได้

ข้อต่อไป **วิริยารัมภกถา** ที่พวกเราทั้งหลายควรพูดจาปรารภซึ่งกันและกันก็คือ *การพากเพียรพยายาม* การเพียรพวกเราทั้งหลายก็เคยได้กระทำบำเพ็ญหรือเคยได้ยินได้ฟังมา เพียรอย่างไรจึงจะชื่อว่าความเพียรชอบ หมายถึง เพียรละชั่วบำเพ็ญดี การที่จะทำความเพียรสะดวกสบายก็เพราะที่เราไม่คลุกคลีเกี่ยวข้องกับหมู่กับคณะ อยู่สถานที่วิเวกสงบสงัด

คิดว่าธรรมเหล่านี้ถ้าหากพิจารณาจริงจัง จะว่ากุญแจเปิดประตูพระนิพพานก็ได้ เพราะถ้าหากไม่มี **อัปปิจฉตา สันตุฏฐี วิเวกกถา อังสังสัคคนิกา วิริยารัมภกถา** แล้ว ศีลคือความปกติของจิตของใจ ศีล คือการพูดทับศัพท์ก็คือการตัด ตัดความชั่วออกจากกาย วาจาของตัวและออกจากใจ การที่จะรักษาศีลให้ปลอดภัยหรือบริสุทธิ์ได้ ถ้าหากไม่มีอุปกรณ์อย่างนั้นจะรักษาได้ยากที่สุด เพราะเหตุใด เพราะเป็นผู้มักใหญ่ใฝ่สูงไม่ยินดีตามมีตามเกิดของตน เกิดโลภ เกิดหลงขึ้น ชอบคลุกคลีตีโมงต่างๆ ผลที่สุดจิตใจไปสังคมภายนอกก็รักษาไม่ได้ กายเมื่อมันโลภจัดขึ้นก็ไปขโมยของเขา ไปฆ่าเขา ไปตีเขา วาจาก็โกหกพกลมล่อลวงไปต่างๆ ผลที่สุดศีลก็รักษาไม่ได้ ที่รักษาศีลได้ก็ต้องอาศัยอุปกรณ์เหล่านี้ จิตของเราจึงจะเข้ามาถึงศีลได้

เมื่อเป็นศีล มีความปกติดีงามแล้ว สมาธิก็จะเกิดขึ้น จะเห็นขึ้น ความมั่นคงของจิตของใจ ความเป็นไปของใจ จะเป็น **ขณิกะ** หรือ **อุปจาระ อัปปนา** ได้สะดวกสบาย จิตที่ตั้งมั่นแน่นอนกำจัดนิวรณ์ทั้ง ๕ ออกได้เมื่อจิตเป็น **สมาธิ** กำจัดนิวรณ์ออกได้ ก็มีความรู้ความฉลาดคือ เรียกว่า **ปัญญา** พิจารณาอะไรเห็นประจักษ์ชัดเจน เด่นชัดขึ้น เพราะถ้าจิตของเราไม่มีความสงบสงัด จะพิจารณาอะไรให้เข้าใจชัดเจนเห็นประจักษ์ ยากที่สุด เหมือนกันกับน้ำที่ถูกกระเพือมอยู่ หรือตะกอนมากๆ หรืออะไรต่ออะไร ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ดีงามของน้ำ ไม่เหมือนน้ำที่ใสที่อยู่นิ่ง ถ้าน้ำที่ใสหรืออยู่นิ่ง เราจะมองเห็นเงาหน้าหรืออะไรเห็นถนัดชัดเจน

จิตของเราที่เพ่นพ่านไปตามสัญญาอารมณ์ต่างๆ ไปตามนิวรณ์ทั้ง ๕ จะพิจารณาอวัยวะร่างกายก็ตาม จะพิจารณาธรรมก็ตาม จะพิจารณาอะไรก็ตาม ไม่ว่ารูปธรรมหรือนามธรรมย่อมไม่ชัดเจนเห็นประจักษ์ เพราะอาศัยนิวรณ์ปกคลุมหุ้มห่อปัญญาเอาไว้ ถ้าหากจิตรวมลง หรือจิตเป็นสมาธิแน่นอนชัดเจนพิจารณาอะไรย่อมเห็นประจักษ์ เมื่อเราเป็นเห็นประจักษ์สิ่งที่เป็นโทษ สิ่งที่เป็นคุณ เห็นประจักษ์ชัดเจนอย่างนั้น สิ่งที่เป็นโทษเราก็ไม่เข้าไปหา ส่วนสิ่งที่เป็นคุณเราก็รักษาเอาไว้หรือปฏิบัติ

เหมือนกันกับคนที่มีนัยน์ตาดี เห็นไฟไม่ไปเหยียบมัน เห็นไฟมันร้อนเราก็รู้อยู่ว่ามันร้อน แต่ถ้าเราไม่ไปเหยียบมัน เว้นไปเสียที่อื่น ไฟมันก็ไม่ตามไหม้ตามเผาเรา เหตุนั้นผู้ที่มีจิตสงัดจากกิเลส มีใจข่มกิเลสเอาได้ มีใจเป็นสมาธิ ก็เหมือนคนมีนัยน์ตาดี จะพิจารณาหลีกเลี่ยงความชั่วก็หลีกเลี่ยงไปได้ จะพิจารณาบำรุงความดีในจิตในใจก็พิจารณาแจ่มใสชัดเจน เมื่อจิตพิจารณาเห็นประจักษ์ชัดเจนอย่างนั้น ความชั่วที่อยู่ในตัวเราพยายามละออกไป ความชั่วภายนอกเราก็ไม่ให้เข้ามาสังคมกับจิตกับใจของเรา เราตามรักษาอยู่ทุกกาลทุกเวลา ไม่ให้ความชั่วเข้ามาสังคมกับจิตใจของเรา และกำจัดความชั่วในใจอยู่ทุกกาลทุกเวลาอย่างนั้น ความดีส่วนใดที่ควรจะเป็นจะไป เราตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติจิตใจ

เมื่อเราตั้งหน้าตั้งตาละชั่วบำเพ็ญดีอยู่อย่างนั้น เราจะเห็นประจักษ์ชัดเจน เรื่องธรรมะ ที่เรียกว่า วิมุตติ เพราะปัญญาเมื่อพิจารณาจริงจัง จิตหยั่งเข้าสู่ความสงบ เราจะเห็นสัญญาหรือสังขารอย่างชัดเจน เห็นจิตของตน จิตเป็นนามธรรม ทุกท่านทุกคนก็เคยรู้เคยเข้าใจว่าจิตเป็นนามธรรม ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน แต่ทว่าปัญญาก็เป็นนามธรรม ผู้ที่มีจิตหนักแน่นในการประพฤติปฏิบัติจริงจังจะไม่เห็นจิตของตนไม่มี จะต้องเห็นชัดเจน เพราะปัญญาละเอียดเข้าไปจะต้องไปเห็น จุดที่มันปรุงแต่งอย่างไร เข้าใจชัดเจน ถ้าหากไม่เห็น จิตก็ไม่มีเวลาที่จะละชั่วบำเพ็ญดีได้ เพราะอะไรทั่วไปเกิดขึ้นจากจิตตัวที่เป็นอวิชชา เมื่อปัญญาเข้าไปถึงเรื่องเหล่านั้น ถึงจิตอย่างนั้น ปรุงขึ้นมาซึ่งเรียกว่า **สังขาร** ปรุงขึ้นมาเมื่อไร สติปัญญาต้องกำกับรักษา ควรจะปล่อยไปก็ปล่อยไป ควรที่จะรักษาไว้ก็รักษาเอาไว้ เป็นอย่างนั้น

ทำอยู่ทุกกาลทุกเวลา อำนาจของกิเลสตัณหาจะไม่มีวันมีเวลาจะเข้ามาสังคมให้เราเสียเวลาเสียวันไป เพราะใจที่เข้าไปถึงจิตอย่างนั้นจะเรียกว่า **มหาสติ** ก็ไม่ผิด เพราะไม่มีวันมีเวลาที่จะเผลอตัว นอกจากจะนอนหลับเท่านั้น จะฉันอยู่ก็ตาม จะเดินไปบิณฑบาตก็ตาม ความปรุงของจิตย่อมเห็นอยู่ทุกวันทุกเวลา มันปรุงขึ้นมา ไม่ต้องไปเกี่ยวข้องกับสัญญาอารมณ์อันอื่น รู้เข้าใจถนัดชัดเจน เมื่อเห็นจิตอย่างนั้น ท่านเรียกว่า **ปัญญา** หรือ **มหาสติ** รักษาตัวอยู่ในช่องแคบ เหมือนกันกับแขกยามรักษาบ้าน คนผ่านเข้าไปรู้จักทั้งนั้น จะเป็นผู้หญิงผู้ชาย จะเป็นแขกหรือชาวบ้าน เจ้าของบ้านรู้จัก พอเรามีสติอย่างนั้น การรักษาชั่วหรือบำเพ็ญดีจึงค่อยทวีคูณขึ้นได้ง่าย เพราะความชั่วไม่ได้เข้าไป ความดีส่วนใดที่จะควรปล่อยให้ใจคิดพิจารณาถอดถอนกิเลสตัณหาปล่อยให้มันคิดมันนึก นี่เรียกว่าปัญญา

เมื่อปัญญาเข้าไปถึงจุดนั้น ความหลุดพ้นของจิตของใจเป็นอย่างไร ในเมื่อมันคลายออกซึ่งโลกทั่วไป เราจะรู้จักว่าจิตของเราแต่ก่อนเคยสงบเป็นอย่างนั้น จิตของเราที่ไปเห็นจิตหรือความนึกคิดปรุงแต่งของสังขารเป็นอย่างนั้น แล้ว

ความหลุดพ้นไปจากสังขารคืออะไร ปรุงแต่งอย่างไรไม่มีเข้าไปถึงสิ่งเหล่านั้น ความหลุดพ้นเหล่านั้นท่านผู้ประพฤติปฏิบัติจะประจักษ์ชัดเจนทุกท่านทุกคนไป

เหตุนั้นสมมติทั่วไปจึงไม่ใช่ความบริสุทธิ์ แต่เราพูดกันเราเห็นกัน เราใช้กิริยามารยาททุกอย่าง ต้องใช้ตามสมมติ แต่เรื่องวิมุตติ นอกจากผู้ประพฤติปฏิบัติ จะไม่รู้ไม่เข้าใจ พอจิตพ้นไปจากสมมติทั่วไป ไม่ใช่ความสงบ ไม่ใช่ความเป็นอยู่ธรรมดา อะไรทั่วไป ไม่ใช่ จึงเรียกว่า วิมุตติ ความที่เป็นวิมุตติอย่างนั้นเห็นขึ้นกับท่านประจักษ์ขึ้นกับท่าน ท่านจึงเรียกว่า **วิมุตติญาณทัสสนะ** นี่**กถาวัตถุ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติญาณทัสสนะ** จะเห็นได้จะเข้าใจได้ จะประจักษ์ใจสำหรับผู้ประพฤติปฏิบัติ นอกจากผู้ประพฤติปฏิบัติแล้ว จะพิจารณาผิวเผิน จิตไม่หยั่งลงถึงสมาธิเอาเสียเลย พิจารณาไปปล่อยไปลอยลม ไม่มีวันไม่มีเวลาที่จะเข้าไปสู่จุดวิมุตติอย่างนั้นได้

เหตุนั้นพวกเราซึ่งเรียกว่านักปฏิบัติ ให้หมั่นพินิจพิจารณาตรวจตราดูตัวของตัว เป็นอย่างนั้นหรือยัง ถ้าหากไม่เป็นอย่างนั้น เราจะคอยวันคอยคืน เมื่อไรเราจะทำให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ในตัวของตัว หรือจะไปทำ ชาติไหน เวลาใด กาลใด ถ้าหากพวกเราสอบสืบพินิจพิจารณากับตัวอยู่อย่างนั้น ส่วนใดชั่ว ส่วนใดไม่ดีก็รีบกำจัดออกไปเสียจากกาย จากวาจา จากใจของตน ส่วนใดดีให้หมั่นกระทำบำเพ็ญอย่าไปลดละ หากต่างท่านต่างคนต่างพินิจพิจารณา ต่างท่านต่างคนต่างฝึกฝนตนของตน เพื่อความหลุดพ้นไปจากกิเลส ไม่แอบอิงอาศัยเพียงแต่ชื่อว่านักปฏิบัติเท่านั้น ก็จะมีวันมีเวลาที่จะนำศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองไปได้

คนอื่นเขาจะปฏิบัติเหลวแหลกชั่วช้าลามกไปอย่างไรก็เป็นเรื่องของเขา เราไม่ได้เสียที เรายังดีงามบริสุทธิ์ผุดผ่องอยู่ทุกกาลทุกเวลา เราไม่ได้เหมาตัวเรา จะเกิดความเลื่อมใสในตัวของตัว แต่ผู้ที่มีสติปัญญา วิชาความรู้ ผู้ที่พินิจพิจารณาจะห้ามมันไว้ ไม่ให้มันเลื่อมใส ไม่ให้มันเชื่อในจิตในใจ ห้ามไม่ได้อีกเหมือนกัน เพราะคนทั่วไปต้องการของดี เมื่อเห็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติดีมี

จิตใจสูง เขาจะต้องเคารพ เขาจะต้องเลื่อมใส เขาจะต้องพอใจ ไม่ว่าเขาว่าเรา เป็นอย่างนั้น ถ้าหากประพฤติชั่วเสียหาย แม้เราเองก็ยังติฉินนินทาตัวของตัว ไม่ควรที่จะทำชั่วอย่างนั้นคิดชั่วอย่างนั้น เรายังรู้ ยังไม่พอใจในตัวของเรา คนอื่น เขาก็เหมือนกันเห็นเข้าเขาก็ไม่ต้องการ

เหตุนั้น พวกเราทุกท่านที่ชื่อว่านักปฏิบัติ ต้องหมั่นพินิจพิจารณา กำจัดชั่วบำเพ็ญดี อย่าอยู่แบบกาฝาก อยู่ในศาสนาแบบกาฝาก อยู่พึ่งพิงอิงอาศัยว่า เขานับถือ เป็นพระเป็นเณรก็อยู่ไป แต่กาย วาจา ใจของตนเป็นอย่างไรไม่คำนึง คำนวณถึง อยู่แบบนี้แบบกาฝากอาศัยต้นไม้ แล้วก็กินต้นไม้อยู่นั่นแหละ ต้นไม้ ตายกาฝากก็ตายไปด้วย อยู่แบบนี้ไม่ดี นี่พวกเราทุกท่านหากหมั่นฝึกฝนหรือ คิดอ่านการประพฤติปฏิบัติของตนว่า ถ้าหากคนอื่นทำอย่างเรานี้ ศาสนาจะมี ผู้เลื่อมใสศรัทธายินดีหรือไม่ หากเราคิดอ่านตัวของเราอย่างนี้ ส่วนใดไม่ดีก็จะ ได้ดัดแปลงแก้ไข ส่วนใดดีแล้วก็จะได้รักษากระทำบำเพ็ญต่อไป หากประพฤติ ปฏิบัติได้อย่างนี้ ศาสนาก็นับวันที่จะก้าวหน้าสำหรับโลกทั่วไป เพราะนักปฏิบัติ ทุกรายตั้งหน้าตั้งตาละชั่วบำเพ็ญดี เพื่อผลที่สุดวิมุตตินิพพานด้วยกันทั้งนั้น ไม่ปฏิบัติอ้อมค้อมไปทางลาภสักการะหรือเรื่องต่าง ๆ นานา เหตุนั้นนักปฏิบัติ จึงควรสืบสอบคำนึงคำนวณถึงตัวของตัวอยู่สม่ำเสมอ ถ้าหากไม่คำนึงคำนวณ อย่างนี้ อยู่ไปพอหมดวันหมดคืนหมดเดือนหมดปี ก็อยู่ไปอย่างนั้นล่ะ ศีลไม่รู้ว่า เป็นอย่างไร สมาธิเป็นอย่างไร ปัญญาเป็นอย่างไร ไม่สนใจ การกระทำบำเพ็ญ เสียหายอย่างไร ได้อย่างไรไม่คำนึงคำนวณถึงเป็นอย่างนี้

พวกเราซึ่งเป็นแนวหน้าหรือเป็นผู้นำของศาสนา จะให้ประชาชนเขาเกิด ศรัทธาเลื่อมใส ก็เกิดศรัทธาเลื่อมใสไม่ได้ เพราะนักปฏิบัติเหลวแหลก ไม่น่า เคารพ ไม่น่ากราบไหว้ ไม่น่ายินดี ก็ได้ชื่อว่าพวกเราซึ่งเป็นนักบวชเหยียบย่ำ ศาสนา คนก็ไม่เกิดศรัทธาเชื่อเลื่อมใส นี่พระพุทธเจ้าหรือครูบาอาจารย์ที่ท่านนำ ศาสนาไม่เป็นอย่างนั้น เพียงแต่ไปเห็นท่านเล่าถึงปฏิปทา เราก็ยินดีเลื่อมใสใน การกระทำบำเพ็ญของท่าน ไปสอบถามธรรมะภายในซึ่งเราเคยประพฤติปฏิบัติ

มาอย่างไร เป็นไปอย่างไร ท่านก็แก้ไขแนะแนวให้ เราทั้งหลายจึงเชื่อจึงเลื่อมใสในท่าน หากไม่ปฏิบัติอย่างนั้น จะปฏิบัติเพียงการขบการฉัน การอยู่การกินเป็นอย่างไรไม่คำนึงคำนวณถึง ศาสนาก็ล่มจมมานานแล้ว ไม่ต้องคาดว่าจะยืดยาวมาขนาดนี้ นี่ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบยังมี คนจึงเชื่อจึงเลื่อมใส จึงยินดีพอใจ ติดตามประพฤติปฏิบัติ เรื่องของศาสนา

ศาสนาอย่าไปคิดว่าเป็นอย่างอื่น เป็น **อกาลิโก** จริงจังคือไม่มีกาล ไม่มีเวลา ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบย่อมได้รับผล มรรคผลพระพุทธเจ้าไม่ได้ผูกขาดว่า ผู้หญิง ผู้ชาย นักบวช ฆราวาส ผู้หญิงประพฤติปฏิบัติไม่ได้ ผู้ชายเท่านั้นประพฤติปฏิบัติได้ นักบวชเท่านั้นจะได้มรรคได้ผล ฆราวาสไม่ได้ ท่านไม่ได้ผูกขาด ฆราวาสเท่านั้นจะได้มรรคได้ผล นักบวชไม่ได้ ท่านก็ไม่ได้ผูกขาดอีกเหมือนกัน

เหตุนั้นศาสนาจึงเป็นสมบัติกลางและเป็นอกาลิโก ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ไม่ว่าฆราวาส ไม่ว่าบรรพชิตจะต้องได้รับผล คือความสุขความสบายเกิดขึ้นภายในตนของตน และมรรคผลก็เกิดขึ้นตามกำลังที่ตนชำระสะสางกิเลสได้ จะเป็นฆราวาส ถ้าหากละความชั่วได้ บำเพ็ญความดีได้ ก็น่าปลื้มใจยินดี เป็นบรรพชิต ถ้าหากละความชั่วไม่ได้ ถึงเพศจะเป็นเพศสูง เพศดีเด่นก็ตาม ความชั่วถ้าหากแผดเผาอยู่ ก็ไม่มีวันมีเวลาที่จะได้รับความสุขความสบาย ผลที่สุดก็วกเวียนออกไปเป็นฆราวาสอีก หรือจะอยู่ในศาสนาก็ไม่มีคุณค่าราคาอะไร เหตุนั้นธรรมที่เรียกว่า อกาลิโก คือผู้ประพฤติดีจะต้องได้รับผลดีผู้ประพฤติชั่วจะต้องได้รับผลชั่ว มรรคผลยังคงที่ดีงาม ไม่ใช่ว่าจะหมดไปตามที่ท่านปรินิพพานยังคงที่อยู่

เหตุนั้นจึงขออาราธนาทุกท่านทุกคนสนใจประพฤติปฏิบัติ อย่าให้มีแต่ชื่อ ถ้าหากนักปฏิบัติของเราเอาใจใส่ในการชำระชั่วบำเพ็ญดี ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติกำจัดตัวของตัวในด้านชั่วไม่ให้เกิดขึ้นให้มีขึ้น ด้านดีอย่างไรที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ กระทำบำเพ็ญจนถึงที่สุดวิมุตตินิพพานกันได้ ก็ได้ชื่อว่า

พวกเราเชิดชูบูชาพระพุทธเจ้าในด้านปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง เหตุนั้นพวกเราทุกท่าน ซึ่งเป็นศาสนทายาทคือสืบพระศาสนา จงพากันตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ อย่าไประลึกนึกคิดว่า กาลนี้สมัยนี้ไม่มีมรรคไม่มีผล หากพวกเราทุกคนเชื่อมั่นในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างนั้น ให้พากันรีบประพฤติปฏิบัติต่อไป ในอวสานการอธิบายธรรมนี้ ขอความสุขความเจริญจงเกิดมีแก่นักปฏิบัติทุกถ้วนหน้ากันเทอญ เอวัง ฯ

พระกรรมฐานกับการปฏิบัติ

เทศน์อบรมพระ เณร
เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๒

การบวชไม่ใช่บวชเพื่อเล่น เพื่อเพลิน เพื่อนอน บวชเพื่อฝึกฝนอบรมตนของตน ความชั่วเสียต่างๆ ที่เคยมีมาก่อนไม่ว่าทางการกระทำด้วยกาย หรือการพูดด้วยวาจา ตลอดถึงการคิดด้วยใจ จะต้องมีสติรักษา สังวรกาย วาจา ใจของตัว จึงจะได้ชื่อว่าผู้ปฏิบัติ ถ้าไม่มีปัญญารักษาตัว ไม่ตั้งหน้าตั้งตาบำเพ็ญความดีอะไร เพียงแต่มาแอบอยู่ในป่านุ่งห่มผ้าดำๆ เขาถือว่าพระกัมมัฏฐาน พระปฏิบัติ เพียงแค่นี้มันก็ไม่ดี เพราะเป็นเรื่องที่แอบเอาศาสนาบังหน้าหากิน จะเป็นเปรตในเครื่องแบบ...

พระกรรมฐานกับการปฏิบัติ

ชาวโลกก็สมมติว่าพวกเราเป็นพระนักปฏิบัติ ได้ชื่ออันนี้เขายกย่องสรรเสริญพระที่อยู่ป่าว่า เป็นพระที่น่ากราบไหว้บูชา โดยส่วนใหญ่คนทั่วไปถืออย่างนั้น เรื่องนี้ตัวของพวกเราท่านจริงจังเป็นอย่างไร ต้องตรวจสอบพิจารณาตัวเอง เขาว่าเป็นโจรเราเป็นหรือไม่ เขาว่าเป็นนักปราชญ์เป็นบัณฑิตเราเป็นนักปราชญ์บัณฑิตหรือไม่ ว่าเราปฏิบัติ นักปฏิบัติ เราปฏิบัติหรือไม่ หรือมีแต่ชื่อที่เหลือกัน ต้องตรวจตราพินิจพิจารณาในตัว อย่างไรก็ดี ทุกคนก็ตั้งหน้ามาประพฤติปฏิบัติ ฝึกหัดกาย วาจา ใจของตน

การบวชไม่ใช่บวชเพื่อเล่น เพื่อเพลิน เพื่อนอน บวชเพื่อฝึกฝน อบรมตนของตน ความชั่วเสียต่างๆ ที่เคยมีมาก่อนไม่ว่าทางการกระทำด้วยกาย หรือการพูดด้วยวาจา ตลอดถึงการคิดด้วยใจ จะต้องมีสติรักษา สังวรกาย วาจา ใจของตัว จึงจะได้ชื่อว่าผู้ปฏิบัติ ถ้าไม่มีปัญญารักษาตัว ไม่ตั้งหน้าตั้งตาบำเพ็ญความดีอะไร เพียงแต่มาแอบอยู่ในป่านุ่งห่มผ้าดำๆ เขาถือว่าพระกัมมัฏฐานพระปฏิบัติ เพียงแค่นี้มันก็ไม่ดี เพราะเป็นเรื่องแอบเอาศาสนาบังหน้าหากิน จะเป็นเปรตในเครื่องแบบ พระพุทธเจ้าหรือสาวกก็ดี ท่านปฏิบัติมาสมัยพุทธกาลท่านปฏิบัติอย่างไรท่านจึงมีมรรคมีผลเกิดขึ้นในจิตในใจของท่าน เรื่องเหล่านี้พวกเราควรนำมาพินิจพิจารณา ปรับกาย วาจา ใจของตัวให้ถูกต้องตามเรื่องของท่าน ไม่อย่างนั้นคุณงามความดีอะไรก็จะไม่เกิดขึ้นให้

สมัยก่อน ท่านปฏิบัติ ท่านปฏิบัติเอาจริงเอาจัง วันเวลาที่ผ่านไปท่านไม่ยอมให้เป็นหมัน อุตส่าห์พยายามพินิจพิจารณาชำระใจของตัวอยู่ตลอด นี่คือการปฏิบัติของท่าน ที่เกิดมรรคเกิดผลขึ้นในใจของท่าน ได้มาเป็นสรณะให้พวกเราทั้งหลายได้กราบไหว้ ถ้าหากท่านปฏิบัติแบบเล่นๆ ไม่เอาจริงเอาจัง แล้วแต่เวลาใดระลึกนึกได้ก็ทำท่าปฏิบัติไป นอกจากนั้นก็แล้วแต่กิเลสตัณหา

มันจะนำพาไปสู่อารมณ์สัญญาอะไร ไม่มีการรักษาสังวรใจของตัว ถ้าท่านปฏิบัติแบบนั้น ท่านก็คงไม่มีมรรคมีผลอะไรเกิดขึ้นในจิตในใจของท่าน เหมือนกันกับพวกเราที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ที่ไม่เกิดมรรคเกิดผลขึ้นจากใจนั้นก็เพราะเชื่อเรื่องราคะตัณหา มานะทิฏฐิ เชื่อเรื่องกิเลสยิ่งกว่าเรื่องของธรรม ไม่ตั้งหน้าตั้งตาบำรุงรักษา ประพฤติปฏิบัติชำระกายใจจริงจัง มันจึงไม่เกิดคุณค่าสาระอะไรให้ทั้งๆ ที่มาบวชอยู่ในที่วิเวก ไม่มีกิจการงานอะไรยุ่งเกี่ยวให้เสียเวลา

ไม่ว่าอิริยาบถใดควรทำได้ ในการรักษากาย วาจา ใจของตัว เหนื่อยในการนั่ง จะลงเดิน ร่มเงาอยู่ในวัดก็พอเป็นไป ไม่ใช่ว่ามันแดดแผดเผาอะไร ทางเดินจงกรมกลางวันก็พอที่จะมีให้ประพฤติปฏิบัติได้ เหนื่อยในการเดินอยากไปนั่ง ก็ไม่มีอะไรที่จะเป็นเวรเป็นภัย พอที่จะรบกวนให้จิตใจได้รับความยุ่งเหยิงลำบาก ผู้คนก็ไม่มีใครที่จะเกี่ยวข้องให้ได้รับความลำบากเสียเวลา นี่แสดงว่าตัวของพวกเราเองที่ไม่ได้ตั้งหน้าตั้งตาเอาจริงเอาจัง จิตใจมันจึงไม่ก้าวหน้า จึงไม่ประสบพบธรรมให้ ถ้าหากเราเอาจริงเอาจัง โอกาสเวลาที่ผ่านมาระยะยาวนานพอสมควร ความเป็นไปของใจก็จะเกิดขึ้น ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง เพราะการกระทำบำเพ็ญอยู่ตลอดเวลา

การทำจะต้องเกิดผล ถ้าตนของตนทำไปในทางดีทางชอบ นี่ที่ไม่เกิดผลขึ้นให้ ก็เพราะทำให้พอเสียไม่ได้ ผลที่เกิดขึ้นก็เพียงแค่นั้นเลยไม่เกิดอะไรอัศจรรย์ เมื่อเป็นอย่างนั้น คุณค่าสาระของการบวชมันก็ไม่มีอะไร ตัวของตัวเองก็ไม่ไว้ใจของตัว ว่ามันจะเป็นไปแบบไหนในอนาคต ฉะนั้น การปฏิบัติจึงควรตั้งหน้าตั้งตากระทำบำเพ็ญอย่างจริงจัง ให้สมกับชื่อที่เขาว่าพระกัมมัฏฐาน พระปฏิบัติ โอกาสเวลามีพอทำได้ทำไประวังรักษาอยู่ตลอดเวลา ใจที่ไปใคร่คิดติดตามเรื่องต่างๆ ถ้าเป็นทางที่ชั่วที่จะทำให้เสียเวลา หรือจะทำให้ตัวมัวหมอง เกิดราคะตัณหาบ้าบอต่างๆ ก็รีบปัดเป่าแก้ไข นี่คือมีสติรักษาตัวดูภายใน ดูใจอยู่สม่ำเสมอตลอดเรื่องภายนอกก็ต้องระวังรักษา

โดยส่วนใหญ่ เวลารวมกันฉันน้ำร้อน หรืออาบน้ำ ตอนเช้าก็ตอนทำข้อวัตร ล้างบาตร มักเสียงจะดังลั่น ไม่สมกับว่านักปฏิบัติ คือพูดกันธรรมดามันก็เป็นอีกอย่าง พูดด้วยความมีสติมันพอฟังออก สำหรับคนอื่นพูดด้วยการไม่มีสติ พูดไปด้วยความเพลิดเพลินมันดัง คนอื่นก็ทราบว่าพูดด้วยความไม่มีสติ คือพูดด้วยความเพลินของตัว ระวังรักษาเรื่องนอก ๆ เป็นเครื่องบ่งบอกว่าเป็นคนไม่เอาใจใส่ในการรักษาสติปัญญา เพียงของนอก ๆ หยาบ ๆ ก็รักษาไม่ได้ ยิ่งคนมาเกี่ยวข้องมากเข้าเท่าไร เขาก็จะเห็นความเสียหาย ความชั่วของพระของเณรมากเท่านั้น ทุกคนต้องระวังรักษา เพื่อพระศาสนา เพื่อตัวของตัว ชื่อว่าพระนักปฏิบัติ แต่หาสติหาปัญญาอะไรไม่ได้ พูดจาพาทีเหมือนคนขี้เมา หาสติรักษาเพียงวาจาหยาบ ๆ ก็ไม่ได้ คือมันเกินขอบเขตทั้ง ๆ ที่คนอยู่ด้วยกันก็ไม่มีใครหูตึงพอที่จะพูดกันไม่ได้ยินเสียง ต้องระมัดระวังให้มากเรื่องเหล่านี้ เพราะเรามาหาความสงบ ไม่ใช่มาหาความเพลิดเพลินส่วนอื่น ๆ เพียงกาย วาจา ก็ไม่สงบ ใจมันจะสงบได้อย่างไร เขาจะมองเข้าไปภายในอย่างเห็นตับเห็นปอดของพวกเรา ฉะนั้น การพูดจาพาทีกันก็ต้องมีสติสังวรรักษาเอาไว้

ยิ่งต่อไปก็จะมีการงาน มีคนภายนอกเข้ามาพักพาอาศัย มาดูกิริยามารยาทข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ของพระของเณร ถ้าหากเราไม่สังวรรักษาเอาไว้ก็ขายขี้หน้าว่าผู้รักษาศาสนาประพฤติปฏิบัติเกะกะระรานต่าง ๆ เสื่อมไปถึงครู ถึงอาจารย์ ถึงพระพุทธเจ้า ถ้าหากสังวรรักษาเอาไว้ ประพฤติกาย วาจา ใจในทางดี ถึงจิตใจยังไม่พ้นไปจากทิฏฐิมานะ ราคะตัณหาต่าง ๆ แต่เราก็รักษาประพฤติปฏิบัติบังคับบัญชา กระทำอยู่ทุกระยะ ทุกเวลา การลงมือทำ ถึงงานนั้นจะเป็นงานใหญ่ งานนั้นจะเป็นงานหนัก มันก็มีวันมีเวลาที่จะเบาไปหรือผ่านไปได้ ถ้าไม่ทำอะไรเสียเลย ถึงงานนิด ๆ หน่อย ๆ งานเบา ๆ ง่าย ๆ มันก็ผ่านไปไม่ได้ เพราะไม่กระทำ นี่การประพฤติปฏิบัติการรักษากาย วาจา ใจ

ในทางธรรมวินัยก็ทำนองเดียวกัน เราต้องทำ เราต้องรักษา ให้สมกับชื่อว่าเป็นพระนักปฏิบัติ ถ้าเราไม่เห็น ไม่เป็น ภายนอกก็ไม่เย็น ไม่สงบ ภายในก็ฟุ้งปรุงยุ่งเกี่ยวเรื่องต่าง ๆ อยู่ตลอด อย่างนั้นมันก็หมดคุณค่าหาสาระอะไรไม่ได้ เขาทำงานภายนอก เขายังมีผลมีกำไร ในปีหนึ่ง ๆ จะทำนาก็มีผลกำไรตอบแทนขึ้นมา ทำสวนก็เหมือนกัน เราในปีหนึ่ง ๆ ผลของการประพฤติปฏิบัติมันเกิดขึ้นอย่างไร มีอะไรบ้างที่ประทับในจิตในใจของเรา ถ้าหากเราไม่ตรวจสอบตัวของตัวเองแล้ว มันก็ไม่ทราบว่ามันดี มันชั่ว มันเสียมันหายอย่างไร แล้วไม่ตื่นเต้นอยากจะกระทำบำเพ็ญอยู่เรื่อย ๆ ไป หาคุณค่าสาระอะไรไม่ได้ อยู่ไม่มีความหมาย อยู่ไม่มีความหวัง มันไม่ดีแบบนั้น

ถ้าหากผู้ท่านละขาด ประพฤติปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่าง ปลดเปลื้องไปหมด ไม่มีอะไรเหลือหลอ จะละจะบำเพ็ญอะไรไม่มีอีกนั้น มันเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ท่านที่ประพฤติปฏิบัติแบบนั้น ท่านไม่เคยละทิ้งข้อวัตรปฏิบัติของท่าน ยิ่งขยันหมั่นเพียร เหมือนกันกับเศรษฐี ถึงมั่งมีข้าวของมากมายก่ายกองในบ้านขนาดไหน เขาก็ไม่เคยเบื่อต่อสมบัติ มีมาเท่าไรเขาก็เก็บหอมรอมริบเอาไว้ คนเกียจคร้านต่างหากที่ไม่มีอะไรก็นอนใจ ตายใจ พอหิวโหยขึ้นก็ไม่ทราบจะคว้าอะไรมารับประทาน คนเกียจคร้านเป็นแบบนั้น แต่คนขยันหรือเศรษฐีเขาไม่ปล่อยวันเวลาให้เป็นหมัน สมบัติอะไรที่ควรได้ เขาแสวงหา เขาเก็บหอมรอมริบเอาทุกสิ่งทุกอย่างนี่ทางโลก

เรื่องของธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงพาประพฤติปฏิบัติมาก็ทำนองเดียวกัน ตัวของพระพุทธเจ้าเองตรัสรู้แล้ว แทนที่จะอยู่ดีๆ สะดวกสบายทางพระกายของท่าน ท่านก็ขยันหมั่นเพียรนั่งตั้ง ๗ วัน ๗ คืน เดินก็ตั้ง ๗ วัน ๗ คืน เคยมี นอกจากนั้นก็ยังไปโปรดสัตว์ทางนั้นทางนี้ ไม่ค่อยมีโอกาสเวลาอยู่สบายอย่างพวกเราที่เต็มไปด้วยกิเลสตัณหา ท่านขยันในการไปการมา เพราะจะทำประโยชน์ให้เกิดแก่โลก เราเพียงแต่จะรักษาตัวของเราเท่านั้นก็รักษาไม่ได้ จะไปรักษาคนอื่น ไปโปรดคนอื่น ไปทำประโยชน์ที่อื่น มันก็ไม่มีอะไรที่จะไปทำ เพราะ

กำจัดกิเลสตัณหา ขับไล่มานะทิฏฐิภายในจิตในใจเพียงตัวของตัวเท่านั้น มันก็ไม่ออก ไม่ตกเหมือนกันกับคนจน เพียงจะหาใส่ปากใส่ท้องของตัวเท่านั้น มันก็ยังไม่อิ่มไม่พอ แล้วจะมีอะไรเฉลี่ยเผื่อแผ่คนอื่นให้เขาได้ความสุขความสบาย

พระพุทธเจ้าท่านมีสมบัติทุกอย่าง เหมือนมหาเศรษฐี ถ้าเป็นน้ำก็เหมือนมหาสมุทร จะไปตักออกไปเท่าไรมันก็ไม่หมดเพราะมันมาก แต่ถึงกระนั้นท่านก็ทำ ยกตัวอย่างที่ไปโปรด **ยสกุลบุตร** ไม่ใช่ท่านตั้งหน้าจะไปโปรดยสกุลบุตร แต่หนีมาตั้งหน้าจะไปโปรดชฎิลพันสามร้อยคน เดินผ่านมาถึงสถานที่ใดพักไปตามถ้ำ ตามป่าตามเขาท่านก็พัก เพราะสมัยนั้นยังไม่มีวัด นี่ปรากฏว่าท่านพักอยู่ในป่า

ยสกุลบุตรเบื่อหน่ายในฆราวาส เบื่อหน่ายในสมบัติ เบื่อหน่ายในกามคุณ ว่า ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ แต่ก่อนตอนจิตยังไม่คิดในเรื่องอรรถเรื่องธรรม ท่านก็หลงเพลิดเพลินอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เหมือนชาวโลกเขา แต่วันนั้นเผอิญคิดในเรื่องอรรถเรื่องธรรมขึ้น จิตจึงเบื่อหน่าย จึงเห็นสิ่งต่างๆ ที่เราหามาได้ เรายึดถือ ว่าเป็นของไม่มีสาระ เห็นบริษัทบริวารที่นั่งนอนห้อมล้อมอยู่นั้นเป็นป่าช้าผีดิบ ไม่เห็นว่าเป็นคนสวยคนงามเหมือนก่อน ย่องหนีโดยไม่บอกใคร แม้แต่บิดามารดา ของท่านก็ไม่ยอมบอก ย่องหนีไปคนเดียว

แล้วก็ด้วยอำนาจที่จิตเบื่อหน่ายในสมบัติ เบื่อหน่ายในบริษัทบริวารก็บ่นออกไป ที่นี่ขัดข้อง ที่นี่วุ่นวายหนอ เรื่อยไป พอมันคิดเบื่อหน่ายอย่างนั้น มันคิดขัดข้องอย่างนั้น มันไม่สะดวกสบาย สมัยนั้นพระพุทธเจ้าท่านเดินจงกรมอยู่ตอนจวนสว่างได้ยินเสียงจึงเรียกยสกุลบุตรเข้าไปหา ที่นี่ไม่ขัดข้อง ที่นี่ไม่วุ่นวาย มาที่นี่ พระองค์ก็ทรงหยุดเดิน แล้วก็แสดงธรรมสู่ฟัง

นั่นพระพุทธเจ้าไม่มีการจะละจะบำเพ็ญ แต่ตอนเช้ามืดขนาดนั้น ท่านก็ยังทรงเดินจงกรม เพื่อเป็นวิหารธรรมของท่าน ท่านไม่เกียจคร้านเหมือนพวกเราทั้งหลาย ซึ่งยังไม่มีอะไรภายในใจ กิเลสตัณหายังหนาแน่น แต่กิเลสไม่อยาก

จะแงะ จะตัด จะฟัน แล้วจะให้ใจมันมั่นคง มันสงบสุขอย่างไร คนเกียจคร้าน ไม่ว่าอยู่ในวัด ไม่ว่าอยู่ในบ้าน จะต้องอดทน ถ้าคนขยันหมั่นเพียร จะทำงานทางโลกก็ตาม ทำงานทางธรรมก็ตาม คนนั้นย่อมพอเป็นพอไปพอใช้พอสอย เพราะความขยันหมั่นเพียรเอาใจใส่ในหน้าที่การงานของตน

การประพฤติปฏิบัติธรรม ถ้าใครขยันหมั่นเพียร เดินจงกรม ภาวนาละกิเลส คนนั้นความสงบสงัด หรือศีลของคนนั้นก็จะเป็นศีลบริสุทธิ์ เป็นอธิศีลได้ จิตก็เป็นอธิจิตได้ เพราะการกระทำบำเพ็ญของเขา นี่เรามันไม่เป็น ไม่เห็น ไม่รู้ อย่าไปกล่าวตู่ศาสนาว่ามันหมดมรรคหมดผล เพราะตนของตนไม่ได้ตั้งหน้าตั้งตาทำจริงจัง เราจึงเป็นคนอดอยากยากจน จนจิตของเรากังวลวุ่นวายอย่างนี้ จะต้องสอนตัวของตัวอยู่สม่ำเสมอ ปลุกตัวอยู่สม่ำเสมอ ปลุกตัวให้ตื่นจากชั่วจากเสียมันจึงจะเป็นไปได้ ไม่อย่างนั้นก็รอวันตายเท่านั้น ไม่มีอะไรเป็นของสำคัญมีสาระ พระก็มีแต่ชื่อ

พระ แปลว่า ผู้ประเสริฐ ประเสริฐอะไรล่ะ ทั้งๆ ที่กิเลสตัณหาขี่หลังนั่งคอตัวของตัวอยู่เสมอไป ไม่มีอะไรที่จะประเสริฐ จิตยังเศร้า ยังหมอง ยังวุ่นวาย ยังเดือดร้อน ถ้าประเสริฐแบบนี้มันไม่อด คนประเสริฐในโลก สัตว์ประเสริฐในโลก มันยังยุ่งเกี่ยวกับกิเลสตัณหาอยู่ สัตว์ทั่วไปมันก็ทำนองเดียวกันกับเรา ไม่มีอะไรที่จะประเสริฐขึ้น เราต้องดูว่าจิตใจของเราขณะนี้ ระยะนี้ เดี๋ยวนี้ มันดีสมกับชื่อของเราไหม เพราะโลกทั่วไปเขาสมมติว่าเป็นพระ คือผู้ประเสริฐแหละ มันไม่ประเสริฐอย่างนั้นอย่างที่เขาสมมติให้ เราก็เป็นคนปลอม ไม่ใช่คนจริง เป็นพระที่หลอกลวงโลก ไม่ใช่เป็นพระที่น่ากราบน่าบูชา ไม่ใช่เป็นพระที่เป็นเนื้อนาบุญของโลก เพียงแต่เป็นกาฝากของศาสนา เพียงเพศเป็นพระ แต่ใจเป็นมาร

เราจะต้องตรวจตราพิจารณาแนะสอนตัวของตัว ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ รักษากาย วาจา ใจของตัวอยู่ทุกระยะเวลา อย่าไปถือว่าเรายังหนุ่มอยู่ ยังเด็กอยู่ จะทำเมื่อไรก็ได้ เพราะอายุของเราจะยืนยาวไปอยู่ อย่าไปคิดแบบนั้น เพราะความตายมันไม่มีเครื่องหมายอะไร ไม่ว่า ผู้น้อย ผู้ใหญ่ เด็ก หนุ่มสาว มันตายทั้งนั้น ถึงวันเวลามันตาย รีบเร่งกระทำบำเพ็ญ สมัยพุทธกาล อายุเพียง ๗ ขวบ ก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ นี่มันเท่าไรอายุ ทำไมมันจึงโง่เง่าเต่าตุ่น ปรับปรุงจิตใจของตัวให้ดีไม่ได้ มีแต่หลงใหลใฝ่ฝันในเรื่องที่พระพุทธเจ้าห้าม ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ให้ยุ่งเกี่ยว เพลิดเพลินในโลก ไม่ได้เพลิดเพลินในธรรม ถ้าจิตมันเป็นแบบนั้น มันก็ปลอมอยู่ตลอดเวลา หาพระไม่ได้ หาสรณะความสงบในตัวไม่ได้ หาความประเสริฐคือพระภายในใจของตัวไม่ได้

เราจะต้องสอนตัวของเรา ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงอบรมแนะสอนเอาไว้บัญญัติเพื่อให้พวกเราทั่วไปศึกษา มันมีมากจนนับไม่ถ้วน ถ้าจะนำมาพินิจพิจารณา ธรรมะแต่ละชิ้นแต่ละส่วนก็เกิดประโยชน์ได้ อย่างน้อยจะหักห้ามใจไม่ให้หลงใหลเพลิดเพลินไปในทางโลก แต่เราก็ไม่เอา เราเอาเรื่องอื่นเสีย ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านห้ามอย่าๆ เหมือนกันกับคนไข้คนป่วย หมอเขาห้ามว่าอันนี้แสลง ถ้ารับประทานลงไปจะเป็นภัยอันตราย แต่เราก็ไม่เชื่อหมอ แล้วไปรับประทานของแสลงลงไปอยู่เรื่อย โรคที่มีอยู่ก็กำเริบ เลยไม่มีวันเวลาหายนอกนั้นก็จะไปสู่ซึ่งความตาย โรคไม่หายมันก็เป็นทุกข์ เพราะโรคมีอยู่ในกายแล้ว มันไม่สะดวกสบายให้ จะเป็นโรคอะไรก็ตาม นี่กิเลสในจิตในใจของพวกเราท่านก็ทำนองเดียวกัน พระพุทธเจ้าห้ามไม่ให้คิดให้ปรุงกับเรื่องนั้นๆ แต่พวกเราท่านก็ฝ่าฝืนเหมือนกันกับฉันของแสลง ซึ่งท่านห้ามว่าถ้าไปฉันแล้วโรคภัยในจิตในใจจะไม่มีวันเวลาหายนะ แต่เราก็ไม่เชื่อโอวาทของพระพุทธเจ้าท่าน พวกเราท่านจึงไม่หายจากโรคภัย

โรคอะไรล่ะ โรคโลภ โรคโกรธ โรคหลง ที่มันมีอยู่ในจิตในใจมันไม่หายไปสักที เพราะเราฉันของแสลงอยู่บ่อยๆ ไม่ฉันยาที่แก้มัน ยาคืออะไร คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี่เป็นยาที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้ ถ้าเราเอายาอันนี้มารักษากาย วาจา ใจของเราอยู่ตลอดเวลา โรคที่มีอยู่เก่าก่อน โรคหยาบ โรคร้าย ก็บรรเทาให้หายไปได้ ด้วยศีล คือศีลเป็นเครื่องชำระกาย วาจา ที่ชั่วช้าเสียหายให้ตกออกไป ให้มีกาย มีวาจา เรียบร้อยสงบ ไม่เป็นที่ตำหนิของตนและคนอื่น นี่คือโรคหยาบ

โรคกลางๆ เข้าไป คือ โรคจิตที่คิดปรุงยุ่งเกี่ยวกับเรื่องสัญญาอารมณ์ ซึ่งเป็นทางของโลก ไม่ใช่เป็นทางของธรรมที่จะขับไล่แก้ไขจิตใจของตัว แต่กายไม่ได้ไปทำ วาจาไม่ได้ไปพูด แต่มันคิดปรุงอยู่ภายใน อันนี้เป็นโรคส่วนกลาง คนอื่นมองไม่เห็น แต่ตัวของตัวมองเห็น ว่ามันไม่เย็น ไม่สงบ มันคิดปรุงไปในทางผิด ทางชั่ว ถ้าหากพูดถึงอกุศลก็เป็นอกุศลเหมือนกัน คือความคิดปรุงไปในทางใจ ที่ไปในทางชั่วทางเสีย ท่านให้รักษาด้วยสติ ด้วยปัญญา คือให้ใคร่คิดเรื่องธรรมะ แทนเรื่องความคิดชั่วเสียต่างๆ เพื่อปรับปรุงจิตใจของตัวให้อยู่ในวงของธรรมหรือให้สงบ เมื่อมันอยู่ในวงของธรรมได้ มันก็สงบได้ ตัวของตัวก็ไม่ตำหนิตัวของตัว ว่าคิดชั่ว ปรุงชั่วต่างๆ บางทีมันก็สงบลงไป รวมลงไป เมื่อมันถอดถอนขึ้นมาก็พินิจพิจารณาในเรื่องธรรมะ นี่เรียกว่าโรคขั้นกลาง คือ รักษาจิตใจของตัวภายใน คนที่รักษาตัวของตัวได้ ความสงบสบายก็เห็นประจักษ์ในตัวของตัว

โรคละเอียดเข้าไปท่านเรียกว่า **สังโยชน์** ซึ่งมันดองอยู่ในสันดาน เหมือนตะกอนนอนอยู่ในก้นโอ่งหรือในก้นของขวดที่เอาน้ำขังเอาไว้ เมื่อเราจับธรรมดาเบาๆ มันก็ไม่ค่อยฟุ้งเท่าไร ถ้าจับแรงๆ เข้า ตะกอนที่มันนอนอยู่ก้นมันก็ฟุ้งขึ้นให้เราเห็น นี่ธรรมดาจิตใจของนักภาวนาที่จิตเข้าสู่ความละเอียดพอสมควร มันก็ยิ่งมีตะกอนอยู่ภายใน ทางศาสนาจึงถือว่า **สังโยชน์** คือมันนอนเนื่องอยู่ในสันดานภายใน พอกระทบอะไรหนักเข้า มันจะฟุ้งขึ้นมา แล้วตัวของเราก็

ทราบว่า เอ๊ะ แต่ก่อนจิตมันไม่เคยยุ่งเกี่ยว มันไม่เคยปรุงคิดแบบนี้ มันสว่างไสวดีอยู่ แต่เวลานี้เมื่อกระทบสิ่งนี้ทำไมมันจึงอย่างนี้ นี่เรียกว่า **อนุสัย** ซึ่งมันเกิดขึ้นภายในใจของผู้ประพฤติปฏิบัติจะทราบ เมื่อเป็นอย่างนั้นก็อย่าตายใจนอนใจรีบพินิจพิจารณาแก้ไขด้วยปัญญาของตัว เพราะมันมีเหตุมันจึงมีผล ถ้าไม่มีเหตุผลมันก็ไม่เกิดขึ้น มันเป็นอยู่อย่างนั้น มันเกิดขึ้นมาจากอะไร มันยังไม่ขาดจากอาสวะ มันจึงมีกิเลสส่วนนี้เกิดขึ้น อย่าไปตายใจ นอนใจพิจารณาแก้ไข มันเกิดขึ้นในทางโกรธก็ดี ทางราคะก็ดี ก็หน้าที่ของผู้ประพฤติปฏิบัติซึ่งมีจิตละเอียดลงไปพอสมควรแล้วก็จะทราบได้ มันสัมผัสกับอะไร มันจะตามพินิจพิจารณาแก้ไขจนมันขาดหลุดตกออกจากใจมันก็ไม่มีทางสงสัย มันจะกระทบอะไรก็ให้มันกระทบไปเถอะ เหมือนกันกับไฟไม่มีจะเอาเชื้อมาจากไหน ไวไฟขนาดไหนมันก็ไม่ติดให้เพราะเชื้อของไฟไม่มี ถ้ามันมีเชื้อ มีไฟ มันก็ติดลุกโพลงขึ้นตามธรรมดาของมัน

นี่ใจของท่านที่ประพฤติปฏิบัติหลุดขาดไปจากโลก ก็ทำนองเดียวกันถึงปากจะพูดผิดพลาดอยู่บ้าง แต่จิตของท่านไม่เคยเศร้าหมอง ไม่เคยเดือดร้อน เพราะการพูด การคิดของท่าน เหมือนกันกับคนตาดีธรรมดาก็ยังมีการโดนหลักโดนตอ เหยียบหนามหรือตกหลุมตกบ่อได้ นี่นักปราชญ์ที่ท่านสิ้นอาสวะภายในก็ทำนองเดียวกัน การผิดพลาดนิดหน่อยนั้นไม่สามารถที่จะทำจิตของท่านให้เศร้าหมอง ให้เสียหาย เพราะกำลังของจิตมันมีมาก ไม่สามารถที่จะเสียหายไปด้วยอาบัตินิดหน่อยเล็กน้อยเหมือนพวกเราธรรมดา เพราะจิตท่านไม่เกี่ยวข้องไม่ยึดถือ นี่หมายถึงสิ่งที่ผิดในทางโลกวัชชะ โลกทั่วไปเขาไม่ปรารถนา เขาไม่นิยม มันก็ผิดไปได้เป็นบางสิ่งบางอย่าง แต่ทว่าจิตใจของท่านไม่ได้มีการกระวนกระวายเดือดร้อน เสียหายเหมือนพวกเราทั้งหลาย จิตของท่านที่พ้นไปข้ามไปเป็นอย่างนั้น มีทางผิดไปได้เหมือนกันทางสมมติ แต่เรื่องวิมุตติอยู่ในจิตในใจของท่านนั้น ไม่มีวันที่จะเสื่อมเสียเหมือนพวกเรา

ฉะนั้น การปฏิบัติธรรมไม่ต้องไปดูที่อื่น ดูที่จิตที่ใจของตัวเท่านั้น มันก็พอทราบได้ ถ้าใจของตัวรู้ทั่วทุกสิ่งทุกอย่างปฏิบัติเคยเจริญ เคยเสื่อม เคยหยาบ เคยละเอียดไปจนถึงขั้นหมดสมมติ ไม่มีอะไรที่จะเหลือหลออยู่อีก มันจะต้องทราบว่าอันนั้นเป็นอันนั้น อันนี้เป็นอันนี้ เมื่อมันมาถึงจุดนี้ มันไม่มีอะไรอีกที่จะละจะบำเพ็ญ มันทราบของมัน ถ้ามันไม่ทราบอย่างนั้น พระพุทธเจ้าก็ไม่ตรัสเอาไว้ว่า ธรรมะเป็น **สันทิฏฐิโก** คือเห็นเอง หรือ **ปัจจัตตัง** รู้เฉพาะ ความจริงเรื่องเหล่านี้ มันก็เป็นไปตั้งแต่เบื้องต้น เราที่ยังวุ่นวายด้วยกิเลสตัณหา เราก็ทราบเป็น **สันทิฏฐิโก** เห็นอยู่ในจิตในใจของเรา เป็น **ปัจจัตตัง** รู้เฉพาะว่าตัวของเรายังยุ่ง ยังเกี่ยว ยังติด ยังข้อง เมื่อมันละมันถอนเบาบางไป มันก็รู้ตามระยะของมัน จนถึงขั้นที่สุด มันก็รู้ว่าจิตเป็นวิมุตติ ไม่ได้อยู่ในขั้นสมมติ การพูด การทำ การคิด การปรุงทุกอย่าง มันไม่ใช่ความบริสุทธิ์ ความบริสุทธิ์ไม่ใช่เรื่องที่เอามาใช้เป็นสมมติ มันจึงไม่มีอะไรที่จะสงสัย นี่คือการปฏิบัติจิตใจของตัว เห็นผลประจักษ์ในตนอย่างนั้น

ความสุข ความสบายในภาระที่จะละ จะบำเพ็ญไม่มี จะพูดว่ามันเย็น มันสงบ มันก็เป็นสมมติทั้งนั้น นิพพานก็เป็นสมมติ วิสุทธิธรรมก็เป็นสมมติ ที่มาทราบว่านิพพาน ว่าวิสุทธิธรรมคืออะไรนั้น จะรู้เฉพาะสำหรับผู้ประพฤติปฏิบัติผู้ที่เห็นที่เป็นเท่านั้น ถ้าผู้ไม่เห็นไม่เป็นก็ไม่มีวันเวลาที่จะทราบจะเข้าใจ ว่าทำไมท่านจึงพูดอย่างนั้น จึงทำอย่างนั้น ก็เราเข้าใจว่าท่านเป็นผู้บริสุทธิ์ ความบริสุทธิ์กับสมมติมันผิดแปลกแตกต่างกันอย่างไร ยังไม่เคยเห็นในใจของเรา เราจึงเกิดสงสัย ขอให้ประพฤติปฏิบัติเข้าถึงความจริงแล้วมันไม่มีอะไรสงสัย ที่จะสงสัยปัญหาจริงของใจนั้นมันไม่มีใครจะมีปัญญาสามารถขนาดไหนมาซักไซร้ไต่ถามเรื่องของจิตของใจจริงจังนั้น ท่านไม่ขัดข้องทั้ง ๆ ที่ท่านไม่ได้สูตรได้เรียนมาจากตำรับตำราที่ไหน ถ้าหากมันเกิดขึ้นกับเรื่องของใจจริงจังแล้ว ท่านสามารถตอบได้ เพราะท่านประพฤติปฏิบัติไปจนถึงหมดสมมติ แต่จะถูกหรือผิดนั้น ถ้าหากคนนั้นพินิจพิจารณา รับธรรมะด้วยธรรมจริงจัง ถูกต้อง ถ้าหากเอาทิฏฐิมานะ

มาถาม ฟังคำตอบของท่านด้วยมานะทิฏฐิ ถ้าไม่ถูกตามกิเลสตัณหาของตัว เขาก็ถือว่าผิด แต่เขาจะว่าผิดว่าถูกนั้น ท่านก็ไม่มีทางเสียหาย เพราะท่านพูดไปด้วยความบริสุทธิ์ใจของท่าน ด้วยความเห็นความเป็นในใจของท่าน ถึงจะไม่มีในตำรับตำราที่เขียนไว้ แต่ความจริงมันเป็นอย่างไร ก็พูดไปตามความจริง มันจึงไม่ผิดสำหรับท่าน แต่คนฟังอาจผิดไปได้

ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติจึงเป็นเรื่องสำคัญ จะเป็นพระเป็นเณรได้ก็เพราะอาศัยศีลธรรม อาศัยการประพฤติปฏิบัติเขาจะเคารพกราบไหว้นับถือบูชาก็เพราะพระหรือบุคคลนั้นประพฤติปฏิบัติถูกตามอรรถตามธรรม คนทั่วไปเขาเลื่อมใสศรัทธาผู้มีอรรถมีธรรม จะตำหนิคนที่มีกิเลสตัณหาหยาบช้าลามกตัวของเราเองก็ทำนองเดียวกัน ไม่ปรารถนาชั่วเสียต่างๆ ปรารถนาแต่สิ่งที่ดีที่ประเสริฐ จะได้เลือกคัดบ้างไหมว่าอารมณ์ของใจนั้นมันเป็นอารมณ์แบบไหน มันจะนำอรรถนำธรรมมาให้ หรือจะนำความชั่วความเสียมาให้ เมื่อมันปรุงขึ้นคิดขึ้นในจิตในใจของตน พอทราบไหม ได้ไตร่ตรองไหม ได้พิจารณาไหม

ถ้าหากขาดความยับยั้งชั่งตวงพินิจพิจารณา มันก็ไม่ทันกับเรื่องของกิเลสตัณหา มันจะจูงจมูกเรื่อยไป เลยไม่มีวันใดที่จะสงบเย็นให้ที่จะรู้ธรรมะแจ่มใสให้ นี่คือขาดสติปัญญา ขาดความเป็นสมณะ ขาดความเป็นพระในตัว เมื่อจิตมันปรุงไปมาก คิดไปมาก มันก็ย่อมทำให้กาย วาจา ใจ ไหวตัวไปตาม คนที่คิดในอรรถในธรรม ปรุงในอรรถในธรรม เห็นอรรถ เห็นธรรม ย่อมไม่ตายใจนอนใจ การกระทำของเราจะต้องขยันหมั่นเพียรในทางละ ทางบำเพ็ญ คนที่คิดปรุงไปมากในทางโลกทางสงสารก็ทำนองเดียวกัน เกียจคร้านไม่เอาถ่านอะไร คอยวันแต่จะไปสู่เตาสู่โลงเท่านั้น ถึงเป็นพระเป็นเณรก็เป็นสักแต่เพศ แต่เรื่องจิตใจของเขานั้นมันเป็นสัตว์ไม่ใช่เป็นพระเป็นเณรให้ คือผู้ข้อง ผู้ติด เรียกว่าสัตว์ ใครยังข้อง ยังติดอยู่ คนนั้นเรียกว่าสัตว์มนุษย์ ก็สัตว์มนุษย์ คือ มันยังข้อง ยังติด ถ้ามันละความข้อง ความติดของตัวได้มันจึงจะเป็นอิสระ ไม่ได้เป็นสัตว์ ไม่ได้เป็นบุคคลไม่มีกังวลในจิตในใจ

ขอให้พากันตั้งหน้าตั้งตาพินิจพิจารณาศึกษา ประพฤติปฏิบัติ วันคืนเดือนปีมันก็มีแค่นี้แหละ วานนี้ผ่านไป วันนี้ก็หมดไป พรุ่งนี้ก็จะมีมาใหม่ ก็ของเก่า ถ้าเราไม่ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติรักษา มันจะได้คุณงามความดีมาจากที่ไหน วันคืนมันมีหน้าที่ของมัน ผ่านไป ชีวิตของเราก็มีความแก่เฒ่า มันก็ผ่านไปอยู่อย่างนั้น ถึงวันจบสิ้นของมัน มันก็จบสิ้นไป มันจะมีอะไรซึ่งเป็นคุณค่าของดีวิเศษ ถ้าหากเราไม่กระทำบำเพ็ญ ให้เห็น ให้เป็น ให้เย็น ให้สงบ

ให้รีบสอนตัว ปลุกตัวให้ตื่น กระทำบำเพ็ญอย่างเอาจริงเอาจัง อย่าไปทำเล่น พรรษาก็ยังอีกไม่กี่วัน เดี๋ยวก็หมดไป ออกพรรษาแล้วอีกแหละ ธุระหน้าที่มันมี เราไม่ยุ่งกับเขา เขาก็ยุ่งกับเรา มันเกิดขึ้นระยะที่มันยังอยู่ ถึงนิดหน่อยก็ตาม ถ้าเราเพิ่มทำคุณงามความดี มันทำได้วาระจิตที่มันจะเปลื้องจากโลก หลุดจากโลก มันไม่ได้นมนานอะไร ถ้ามันเป็นในใจ แพล็บเดียวเท่านั้น มันก็สามารถหายไปได้ ขาดไปได้ ทุกสิ่งทุกอย่าง ความสงสัยลังเลในใจ ลัดนิ้วมือเดียวเท่านั้นก็ยังช้าอยู่ มันไม่ถึงเสี้ยววินาที ถ้าหากมันเป็นมันเห็น แพล็บเดียวเท่านั้นมันทั่วหมด นี่ระยะเวลาก็ยังยาวนานอยู่ หลายวันอยู่ ให้ตั้งหน้าตั้งตาศึกษาพินิจพิจารณา ชำระซักฟอกจิตใจของตัวเอง ก็มีโอกาสเวลาที่จะเห็นจะเป็นได้

ถ้าหากเราเห็นว่าการเกิดการตายมันเป็นทุกข์ เห็นว่าการเกิดการตายมันทรมาน ควรประพฤติปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรมจริงจัง ถ้าเราทำเล่นมันก็จะไม่เห็นผลอะไร เราจะต้องตั้งหน้าตั้งตาทำอย่างจริงจัง มันจะเป็นอย่างไร จิตใจของเราก็ให้มันรู้ มันเคยโง่แบบไหน ก็จะให้มันโง่อยู่อย่างนั้น มันก็ไม่มีเวลาฉลาดให้ ความโง่จะไปสอนใคร จะไปแก้ไขอะไร มันไม่มีคุณค่าสาระ นอกจากความฉลาดสติปัญญาเท่านั้นที่จะขับไล่กิเลสตัณหาออกจากใจ ก็ให้มันสมกับชื่อเขาว่าผู้ปฏิบัติ

ขอทุกคนจงนำไปพินิจพิจารณา ตั้งหน้าปฏิบัติ เราไม่ทำ ไม่มีใครจะช่วยเหลือให้เราเป็นผู้ดีวิเศษได้ เขาสรรเสริญชมเชยว่าเป็นนักปฏิบัติ ถึงไม่รู้ไม่เห็น ไม่ดีไม่เด่น เราก็ตั้งหน้าปฏิบัติ ยังอยู่ในความไม่ประมาท ยังอยู่ในการศึกษา แต่เขาว่านักเรียนนักศึกษา แต่ไม่เคยได้เรียนได้ศึกษา เลยเขียนไม่เป็นอ่านไม่ออก ไม่ทราบว่านักศึกษาอะไร นักศึกษาขี้หมาอะไรแบบนั้น นี่พระเณรที่เขาว่านักปฏิบัติ ก็ไม่เอาถ่านอะไร ไม่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ มันก็มีแต่ชื่อ ถ้าหากเราทำอยู่ ถึงไม่รู้วันนี้ วันหน้ามันก็มีโอกาสเวลาที่จะรู้ เพราะเราทำ เหมือนกันกับทำงานภายนอก เราทำอยู่ไม่สำเร็จวันนี้ วันหน้าก็สำเร็จ ไม่เหลือวิสัยถ้าสิ่งที่ควรสำเร็จ นี่การแก้ไขกิเลสก็ทำนองเดียวกัน มีทางที่จะสิ้นไปได้ ไม่เหลือวิสัย ถ้าตั้งใจประพฤติปฏิบัติจริงจัง

ฉะนั้น ขอทุกท่านจงนำไปพินิจพิจารณา ตั้งหน้าปฏิบัติ ความสุข ความเจริญ ความสงบจากกิเลสตัณหา ก็จะเป็นสมบัติของเรา การอธิบายธรรมะเห็นว่าสมควรแก่เวลา ขอยุติเพียงแค่นี้ เอวัง ฯ

คันถธุระและวิปัสสนาธุระ

เทศน์อบรมพระ

เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔

หากบุคคลผู้ใดไม่พินิจพิจารณาเอาใจใส่ มีสติกำกับใจอยู่ทุกเวลา จะไม่รู้ว่าเรื่องความเสื่อม และความจริงของใจ ไม่อย่างนั้นการปฏิบัติขัดข้องเพราะอะไรก็ไม่ทราบ แต่ความจริงนักปฏิบัติก็ต้องทดสอบ เพราะเรามาบวชในพระพุทธศาสนา สละกิจการบ้านเรือนต่างๆ งานทุกสิ่งทุกอย่าง เราสละมาเพื่อจะประพฤติกาย วาจา ใจของตน ให้ถูกต้องตามหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า...

คันถธุระและวิปัสสนาธุระ

พวกเราที่โลกเขาสมมติว่าเป็นพระภิกษุสามเณร หน้าที่ของภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา ตามหลักคำสั่งสอนท่านกล่าวไว้ว่ามี ๒ แนว คือ คันถธุระและวิปัสสนาธุระ คันถธุระได้แก่นักศึกษาค้นคว้าตำรับตำรา ส่วนวิปัสสนา หมายถึงภิกษุสามเณรที่ไม่มีการศึกษาจากตำรับตำรา แต่ทว่าศึกษาจากครูบาอาจารย์ ศึกษาตามหลักธรรมชาติ พวกเราเขาให้ชื่อว่าวิปัสสนาธุระและเป็นพระกรรมฐาน การศึกษาวิปัสสนาธุระของพวกเรา ทุกท่านทุกคนก็ศึกษาจากเหตุผลที่ตนของตนกระทำ วิปัสสนาธุระหมายถึงว่าปัญญาที่จะขับไล่เปลื้องกิเลสตัณหาออกจากใจ ผู้ฝึกอบรมทางวิปัสสนาธุระ เป็นผู้ที่ตั้งหน้าอยากจะออกจากโลก ไม่ยินดีในการเวียนว่ายตายเกิดต่อไป

นักบวชจึงมี ๒ จำพวกอย่างที่ว่ามา คือพวกที่ศึกษาคันถธุระและวิปัสสนาธุระ เมื่อศึกษาทางวิปัสสนาธุระ ต้องสืบดูทุกระยะทุกเวลา เพราะจิตใจเป็นของละเอียดอ่อน ถ้าหากมีสิ่งขัดข้องนิดหน่อยก็จะต้องหยุดเดินหรือเสียหายได้ เหมือนกันกับเครื่องจักรที่ละเอียด มีฝุ่นละอองนิดหน่อยเข้าไปติด ไปเกาะเข้าเครื่องจักรก็จะเดินไม่ได้ ไม่เหมือนเครื่องจักรใหญ่ ส่วนจิตใจที่ละเอียดก็เหมือนกัน เราจะศึกษาอย่างไรถึงจะรู้ว่าจิตใจของเราขัดข้องในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราจะต้องศึกษาจากทุกอย่างที่เราไปสัมผัส เราไปเกี่ยวข้อง จนเป็นเหมือนว่าเรารับประทานอาหารมาก จิตใจของเราเป็นอย่างไร ในเมื่อเราทำความพากเพียร จิตใจเจริญหรือเสื่อม ให้พินิจพิจารณาไม่อย่างนั้นก็ไม่รู้เรื่องของใจว่าขัดข้องจากเหตุอะไร เรานอนมากเป็นอย่างไร ร่างกายของเราและจิตใจของเรา เราต้องศึกษา พูดมากเป็นอย่างไรเราจะต้องศึกษา จิตใจมีความขัดข้องได้หลายนัย

เหตุนั้นผู้ปฏิบัติพระพุทธศาสนาทางวิปัสสนาธุระจึงควรตั้งหน้าตั้งตากำหนดพินิจพิจารณาจริงจังว่า จิตใจของเราวันนี้เจริญดี เยือกเย็น และลงรวมได้ตามความประสงค์ของเรา เราทำอย่างไร เรารับประทานอะไร เราพูดอย่างไรก็ใคร่ครวญ พิจารณาถึงเหตุที่จะทำจิตของตนให้เยือกเย็นเป็นสุขอย่างนั้น เมื่อจิตใจไม่ลงรวม จิตใจส่ายแส่ จิตใจเกิดกำหนัดราคะตัณหาต่างๆ มันเกิดมาจากอะไร เหตุอะไร เราฉันอะไร เราดื่มอะไร เราพูดอะไร จิตใจจึงไม่หยุดปรุงหยุดคิด ในเมื่อผิดอย่างนั้นก็ควรจะสืบพินิจพิจารณา ไม่อย่างนั้นการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาจะไม่ก้าวหน้า จะเสียเวลาในการประพฤติปฏิบัติของตน

หากบุคคลผู้ใดไม่พินิจพิจารณาเอาใจใส่ มีสติกำกับใจอยู่ทุกเวลา จะไม่รู้ว่าเรื่องความเสื่อมและความจริงของใจ ไม่อย่างนั้นการปฏิบัติขัดข้องเพราะอะไรก็ไม่ทราบ แต่ความจริงนักปฏิบัติก็ต้องทดสอบ เพราะเรามาบวชในพระพุทธศาสนา สละกิจการบ้านเรือนต่างๆ งานทุกสิ่งทุกอย่างเราสละมาเพื่อจะประพฤติกาย วาจา ใจของตน ให้ถูกต้องตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ให้คำนึงถึงว่า เวลาเราอยู่เป็นฆราวาสไม่ค่อยมีโอกาสเวลาสืบสอบจิตใจของตน ปล่อยไปตามเรื่องระคนกับกิเลสเรื่อยไป ปนกันไม่มีวันยับยั้ง ไม่มีวันพักผ่อน เพราะกายก็ตรากตรำทำงานหยาบๆ ตั้งจิตจะนึกคิดทำการทำงานและคิดด้านวัตถุภายนอกเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาการงานทุกด้านเราไม่มีการกระทำ นอกจากจะทำงานด้านภายในคือการละถอนกิเลส ตัณหา เพิ่มพูนคุณงามความดีคือสติปัญญาวิชาความรู้ทางจิตทางใจให้ทวีคูณขึ้น นี่คือหน้าที่ของภิกษุสามเณรที่บวชในพระพุทธศาสนา ไม่อย่างนั้น การบวชคอยวันคอยคืนจะให้จิตใจมันเป็นไปเอง เป็นไปไม่ได้ เราต้องปฏิบัติเอาสิ่งใดที่มันขัดข้องจิตใจของเรา เราต้องพินิจพิจารณาให้เห็นโทษของสิ่งเหล่านั้น ถ้าหากไม่เห็นโทษ จิตใจจะไม่ยอมปล่อยวาง ยินดีเรื่อยไป

จิตใจของนักบวชส่วนใหญ่ที่อยู่ในธรรมวินัยหรือในเพศของสมณะไม่ได้อำนาจของจิตใจมันส่ายแส่คุมไม่อยู่ละลายไปสู่เรื่องราคะตัณหา ผลที่สุดจิตใจจะคุมไม่อยู่ แต่ก็ไม่มีเรื่องที่จะดัดแปลงจิตใจของตน คนที่จิตใจดื้อดึงจะต้องมีการข่มขู่หรือมีการดัดแปลงถึงจะหายไปได้ เช่น ราคะของเรา เกิดกำเริบเพราะรักรูปตรงกันข้าม ยินดีกำหนัด เราก็ต้องอดนอน ผ่อนอาหารลงไป ถ้าหากจิตใจยังส่ายแส่ ยังไม่รวมลงได้ หรือยังดื้อดึงอยู่อย่างนี้ เราจะอดให้ตาย ทำกันขนาดนั้น เมื่อเราอดอาหาร อดนอนลงไป ตัดกำลังของกายออกไม่ให้มีกำลังเรี่ยวแรง ความกำหนัดนั้นๆ ค่อยๆ เบาลงไป

ใจของเรามีการกำเริบจากกายได้เหมือนกัน ใจเหมือนกันกับนายโจร นายโจรที่ใจร้ายกาจ นายโจรที่เป็นคนชั่วอย่างจริงจัง คนที่จิตใจแข็งแกร่งและที่เขามีจิตใจกล้าหาญเหี้ยมโหดอย่างนั้น จะต้องอาศัยอาวุธของเรา กำลังของเรา ถ้าหากเราไม่มีอาวุธ ไม่มีกำลัง เราก็เหี้ยมโหดไปไม่ได้ฉันใด ใจของเราจะพอพินิจพิจารณาได้ เมื่อเกิดความทุกข์ร้อนทางกายเข้า เกิดไม่สะดวกสบายทางกายเข้า เช่น เราป่วย เป็นต้น เรื่องภายนอก ความกำหนัดยินดีต่างๆ ก็ค่อยหายไปหมด ไม่ค่อยจะทำจิตทำใจให้เดือดร้อนวุ่นวายสักเท่าใด นี่ได้ชื่อว่าใจของเราอาศัยเรื่องของกาย ถ้าไม่มีเรื่องของกาย หรือกายไม่มีกำลัง จิตใจก็พอจะภาวนาได้ และเมื่อจิตใจของเราดื้อดึงไม่ลงรวมหรือส่ายแส่ไปสู่ราคะตัณหาต่างๆ ท่านผู้ปฏิบัติจึงมักข่ม มักดับจิตของตนด้วยการฝึกฝนทรมาน ถ้ามันดื้อดึงต่อไปก็ตัดอาหารและการหลับนอนอีก ผลที่สุด เมื่อเราดับมันอย่างนั้นมันจะต้องลงรวมได้ หรือหายจากความปรุงคิดไปในเรื่องภายนอก นี่เป็นวิธีปฏิบัติเพราะพวกเราบวชเข้ามาตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติเพื่อกำจัดส่วนเหล่านี้ ถ้าไม่ดัดแปลงแก้ไขจิตใจก็ไม่มีวันมีเวลาที่จะดีเด่นไปได้ ยิ่งบวชเข้ามาเท่าไร ราคะตัณหายิ่งเพิ่มทวีคูณขึ้น เนื่องจากร่างกายแข็งแรง ไม่ค่อยได้กรากกรำทำงาน มีแต่กินแต่นอน ผลที่สุดจิตใจปรุงแต่งคิดไปในทางโลกอยากจะทำอย่างนั้นอยากจะทำอย่างนี้ ใครๆ ก็สู้เราไม่ได้ คนทั้งโลกและผู้หญิงทั่วโลกจะชอบเราคน

เดียว ไปพูดกับเขาเขาจะชอบเท่านั้น นี้ทางเข้าใจของพวกนักบวชที่อยู่ในศาสนาไม่ได้มักคิดอ่านไปอย่างนั้น ผลที่สุดว่าตนเป็นคนมีกำลัง เป็นผู้มีสติปัญญา ก็เลยอยู่ในศาสนาไม่ได้ พูดภาษาง่าย ๆ ภาษากันเอง อันอื่นก็พอทำเนา ที่อยู่ที่อาศัย ผ้านุ่งผ้าห่มหรืออาหารการบริโภคขบฉันพอเป็นไปในเรื่องผู้อยู่ในศาสนา แต่สำคัญราคะตัณหาเมื่อขึ้นมาไม่มีทางจะข่มมันได้ จิตใจวุ่นวายส่ายแส่ นี้เป็นเรื่องสำคัญ

เหตุนั้น พระพุทธเจ้าหรือครูบาอาจารย์ท่านที่เคยฝึกฝนตัวของท่านมา ท่านเคยได้กระทำบำเพ็ญมาหลายแบบหลายอย่าง จิตใจที่เสื่อมถอยของท่านก็เคยประสบพบเห็นมา จิตใจที่เจริญท่านก็เคยประสบพบเห็นมา ท่านจึงพูดได้อย่างเต็มปากในการแนะนำสั่งสอนพวกเราที่เป็นสานุศิษย์ ว่าการประพฤติอย่างไรได้ผล การประพฤติอย่างไรเกิดความเสียหาย

การกระทำลงไปทุกด้านเราต้องพินิจพิจารณาเรื่องของเราเอง ถ้าหากผู้ที่ถูกในการทรมาน การหลับ การนอน พอเราอดหลับอดนอนเข้าทำความพากเพียร ใจเยือกเย็นเงียบสงบ ถ้าหากเราทำตามปรารถนาของเรา จิตใจของเรารวมยาก พินิจพิจารณาไม่ค่อยแจ่มใสชัดเจน นี้ได้ชื่อว่าจริตนิสัยของบุคคลผู้นั้นชอบการอดนอน ถ้าหากอดนอนลงไป เกิดความง่วงเหงาหาวนอน สติเลื่อนลอย พินิจพิจารณาอะไรไม่ได้ข้อความเกิดความเสียหายไปอย่างนั้น การอดนอนของคนนั้นไม่สู้จะดี อดไปสักเท่าไรจิตใจยิ่งขาดสติเผลอเรอ คนที่ถูกในด้านการอดอาหารก็เหมือนกันพออดเข้าไป แทนที่จะวิ่งวุ่นไปตามรสชาติอาหารปรุงแต่งไปในเรื่องของอาหาร ไม่เป็นอย่างนั้น ร่างกายเหน็ดเหนื่อยเมื่อยหิวจริงแต่จิตใจเกิดสว่างไสว จิตใจเกิดเบาสบาย พออดอาหารเข้าไป การหลับการนอนก็น้อยลงไปอีก อาหารเป็นสิ่งที่ทำให้เรานอนหลับสนิทอย่างหนึ่งเหมือนกัน คนที่รับประทานอาหารมาก ๆ หรือนอนมาก ๆ กิเลสตัณหาราคะมากเป็นธรรมดาเพื่อจะได้ทดสอบเรื่องของตัวมาอย่างนั้น ถ้าหากคนที่รับประทานอาหารน้อยหรืออดหลับอดนอนเข้า เรื่องราคะตัณหาก็ถอยไป นี้เป็นเรื่องมรรคจะต้องมีการปฏิบัติด้านจิตใจ

ถ้าหากไม่กล้าหาญ ไม่อดทน เป็นไปไม่ได้เรื่องมรรคผลจะต้องมีความกล้าหาญและอดทน เพราะการบวชเข้ามามุ่งหน้ามุ่งตาหวังมรรคหวังผล ผู้ที่จะได้มรรคได้ผลท่านอดท่านทนไม่ใช่ว่าได้ง่าย ๆ และมีใจกล้าหาญในการกระทำจริงจัง จะอยู่อิริยาบถใด จิตใจจะต้องใฝ่คิดในข้อวัตรปฏิบัติของตน ในธรรมที่จะมาแก้ไขจิตใจอยู่สม่ำเสมอ ไม่ได้อยู่แบบสุ่มเดา ไม่ได้อยู่แบบไม่นึกไม่คิด จิตใจของท่านจึงได้ความรู้ความฉลาดในการอยู่ของท่าน ปัญญาจะต้องเกิดโผล่ขึ้น สิ่งที่เราไม่เคยนึกเคยคิดนึกคิดขึ้น สิ่งที่เราเคยติดเคยข้องตกออกไป นี่คือปัญญาภายในเกิดจากตัว

ส่วนปัญญาเกิดจากการสดับรับฟัง ปัญญาเกิดจากตำรับตำราที่เราเคยศึกษาเล่าเรียนมานั้น มันเป็นสัญญาไปหมด จะเรียนมาสักเท่าไร ธรรมะที่ท่านเคยบัญญัติไว้เป็นของจริง แต่เราเป็นผู้ไปจดไปจำตามตำรับตำรา เป็นของปลอมจะปลอมไปเสียเหมือนกันกับเราเคยศึกษาเล่าเรียนเรื่องมรรคเรื่องผลมา แต่ทว่าจิตใจของเรายังเต็มไปด้วยกิเลสตัณหา มรรคผลที่เราศึกษามาก็ไม่มีในจิตในใจของเรา ราคะ โทสะ โมหะ เป็นแหล่ง ส่วนวิราคะ นิโรธ นิพพาน ซึ่งเราเคยศึกษามาได้ ส่วนจิตใจของเราเป็นเจ้าของกิเลส อะไรตกเข้ามาก็เลยเป็นกิเลสไปด้วยกันทั้งหมด เหมือนกันกับวัตถุสิ่งของคนโทษ (นักโทษ) ได้อะไรมาจะเป็นหมวกก็ตาม รองเท้าก็ตาม ผ้า เสื้อ อะไรก็ตาม จะต้องเรียกของเหล่านั้นว่าของคนโทษทั้งนั้น ทั้งที่ของเหล่านั้นไม่เป็นโทษเป็นภัยอะไร แต่ส่วนใหญ่คือเจ้าตัวคนนักโทษ ของก็เลยเป็นของนักโทษไปหมด ส่วนจิตใจก็ทำนองเดียวกัน ถ้าเรามีกิเลสอยู่ภายใน ถึงจะศึกษามาได้มากน้อยสักเท่าใด พูดไปแจ่มใสชัดเจนขนาดไหน แต่จิตใจที่มีกิเลสก็ยังเป็นกิเลสอยู่อย่างนั้น จะให้หมดกิเลสจากการศึกษาตามตำรับตำราหรือการสดับรับฟังเป็นไปได้ยาก กิเลสที่จะตกออกไป หมดออกไปเกิดขึ้นจากปัญญาทางใจของเราเอง ถึงจะสดับรับฟังธรรมะจากพระพุทธเจ้าก็ท่านผู้ฟังพินิจพิจารณาสติปัญญาของท่านต่างหากที่ตัดกิเลสตัณหา มิใช่ว่าพระพุทธเจ้ามาตัดให้ ท่านมาสอนให้

นี้พวกเราทั่วไปที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาและมีศรัทธาอุตส่าห์พยายามเข้ามาบวชเป็นพระเป็นเณร มุ่งหน้ามุ่งตาแสวงหาครูอาจารย์ตามสถานที่ต่างๆ เดี๋ยวนี้พูดถึงที่อยู่อาศัยวัดวาอาวาสที่เราอาศัยอยู่ รู้สึกว่าเป็นที่สงบสงัดพอสมควร และกิจการงานของวัดก็ไม่มีอะไรจะจัดทำให้เหนื่อยยากลำบาก นอกจากจะทุ่มเทกำลังพากเพียรพยายามแก้ไขเรื่องจิตใจของเราเท่านั้น ถ้าแก้จิตใจไม่ได้แล้ว เรื่องการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารไม่ต้องสงสัย ถ้าแก้จิตใจได้เมื่อไรความสุขอันอื่นหมื่นแสนในโลกที่เราต้องการปรารถนา ไม่เหมือนการแก้กิเลสตัณหาออกจากใจ

ผู้ที่เคยสงบสงัดเคยจิตใจเรรวนชั่วกาลชั่วเวลา ก็พอรู้พอเข้าใจได้ว่าเรื่องความสุขของใจประเสริฐเลิศลอยกว่าความสุขของโลก จะมีสุขอะไรที่จะสุขเลิศลอยเหมือนความสุขทางใจความเบาความสบายของกาย ปรากฏว่ากายไม่มี ในเมื่อจิตของเราลงรวมไป เบาเสียจริงๆ จังๆ ถ้าหากไม่ถอดถอนขึ้นเมื่อใด จะอยู่สักกี่วันกี่คืนกี่เดือนก็ได้ เพราะจิตส่วนนั้นไม่นึกคิดปรุงแต่งไปสู่สัญญาอารมณ์อะไร มีแต่ความรู้สึกเป็นหนึ่งอยู่อย่างนั้น กายทั้งกายรู้สึกว่าเป็นอย่างไร และใจเบาแบบนั้น ใจสบายแบบนั้น ใครเล่ามีขายกัน ในประเทศไหนไม่เคยมี จะหาซื้อที่ไหนก็ไม่ได้ นอกจากจะประพฤติปฏิบัติด้วยตัวของตัวเองเท่านั้นจึงจะรู้จะเห็น

เมื่อเห็นประจักษ์ชัดเจนว่าจิตสงบมีความสุขขนาดนี้ เมื่อจิตถอนออกมาความเชื่อถือศรัทธาของตัวที่รู้ที่เข้าใจ ที่เห็นแจ้งประจักษ์ที่ไม่เคยเป็นมาแต่เก่าก่อน ก็ไม่ถอดไม่ถอนขึ้นตามเรื่องของจิต ความเชื่อนั้นจะต้องตั้งมั่นแน่นอนอยู่อย่างนั้น แล้วอยากจะประพฤติปฏิบัติกัน ความพากเพียรทุ่มเทลงไปเชื่ออย่างถอนไม่ขึ้น เพราะเราเห็นความสุขส่วนนั้น ผู้ที่เชื่ออย่างนั้น มีตั้งใจมั่นในความประพฤติปฏิบัติของตนถึงจะไม่เป็นไม่เห็นอีก ในกาลใดสมัยหนึ่งจะต้องเกิดต้องเห็นอีก เพราะความเชื่อว่ามันมีมันเป็น เราทำอย่างไรถึงจะรู้ถึงจะเข้าใจอย่างนี้ ก็มีใจอยากประพฤติปฏิบัติแน่นอนลงไป ก็ถอนจิตถอนใจของตนขึ้น

ตลอดจนตนสงสัยลังเลเรื่องมรรคผลว่าตนจะมีวาสนาหรือไม่ ก็ค่อยคลายสงสัย เพราะจิตใจได้หยั่งรู้เห็นธรรมะส่วนนั้น

เหตุนั้น การปฏิบัติจึงเป็นของสำคัญ ไม่มีบุคคลผู้ใดใครผู้หนึ่งในโลกที่จะมาปฏิบัติแทนตัวของเราได้ การเกิดการตายอย่าถือว่าเป็นของเล็กน้อย เกิดชาติใดก็จะต้องตายชาตินั้น วนเวียนอยู่อย่างนี้ไม่มีความสุขความสบาย นอกจากจิตใจที่จะหลุดพ้นไปจากความเกิดความตายเมื่อใดจึงจะเป็นสุขอันใหญ่โตรโหฐานแก่ตน การประพฤติปฏิบัติ พวกเราทุกคนจึงควรทุ่มเทการกระทำบำเพ็ญให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย อย่าไปถอยหลัง อย่าไปสงสัย เพราะมรรคผลธรรมวิเศษของพระพุทธเจ้าเป็น **อกาลิโก** อย่างที่เราสวดธรรมคุณกันมา ไม่มีกาลไม่มีสมัย ไม่ใช่ว่าผู้ปฏิบัติในสมัยพุทธกาลจึงจะรู้ จึงจะตรัสรู้ได้ สมัยปัจจุบันเดี๋ยวนี้ตรัสรู้ไม่ได้ อะไรมันขาดตกบกพร่องไปจึงเป็นอย่างนั้น ให้เราพินิจพิจารณาด้วยปัญญาของเราจริงจัง

ทุกข์ของเรามีไหม ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ เคยมีไหม แต่เราเกิดมาเราคงรู้ คงเข้าใจว่า ทุกข์ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ มีอยู่ในตัวเรา เมื่อทุกข์ยังอยู่ อะไรเป็นเรื่องก่อให้เกิดทุกข์ ซึ่งเป็นอริยสัจที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุในสมัยพุทธกาลสดับรับฟังกัน สมุทัย คือ ใจมีความอยาก ได้แก่ ตัณหาต่าง ๆ กามตัณหา ความใคร่คิดติดตามเรื่องของกามารมณ์ต่าง ๆ รูปก็ถือว่าสวยสดงดงาม อยากกอดอยากชมเสียงก็เข้าใจว่าเป็นเรื่องไพเราะเสนาะโสตติดกันไปเป็นพืดเป็นพันไป ตัณหาเกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และจากใจเป็นผู้เก็บเอาไว้มาปรุงตัวของตัวอยู่ทุกวันทุกเวลา ไม่มีกาลใดสมัยใดสงบได้เมื่อตัณหามีอยู่ เรื่องนิโรธความดับทุกข์สนิทจะไปมีอย่างไร เมื่อต้นมีอยู่ดอกผลจะต้องมีต้นมันยังไม่ตาย ทุกข์ สมุทัย ยังเต็มใจของเราอยู่ เมื่อเราตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติจริงจัง เรื่องนิโรธจะไม่โผล่ขึ้นอย่างไร จะต้องโผล่ขึ้นโดยไม่ต้องสงสัยเพราะถ้าปฏิบัติถูกแล้ว จะต้องเห็นผลเป็นเรื่องตามเหตุมา ไม่ใช่ว่ามีเหตุแล้วไร้ผล

ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็น **อกาลิโก** อยู่อย่างนี้ ควรพวกเราจะพินิจพิจารณา รูปที่เราไปติดข้องพอใจเป็นอย่างไรให้พินิจพิจารณาดู อย่าเอาเรื่องกิเลสตัณหาออกไปไล่ ให้พิจารณาดูจริงๆ จังๆ ผมที่อยู่บนศีรษะ เราถือว่ามันสวยมันงาม แต่หากหลุดหล่นออกมาใส่ภาชนะอาหารมาระคนกันกับข้าวหรือแกงหรือกับส่วนใดก็ตาม เราพอใจไหม มีคนหยิบผมออกจากศีรษะ มาทิ้งใส่ ถ้าเป็นของสวยของงามทำไมไม่พอใจ ขนก็เหมือนกัน เล็บ ฟัน เป็นแต่ของสกปรกทั้งนั้น เหตุใดเราจึงไปพอใจ ติดข้องในรูป รูปมันให้ความสุข ความทุกข์อย่างไร รูปมันสวยมันงาม มันหอมมันเหม็นอย่างไร ทำไมไม่พิจารณาจะไปหลงตามเรื่องของกิเลสตัณหา ไม่มีวันมีเวลา ที่จะได้รับความสุข มีแต่จะได้รับทุกข์เรื่อยไป มันเคยขี่หลังนั่งคอเรามาหลายภพหลายชาติแล้ว เรื่องกิเลสตัณหาเราจะยอมให้มันขี่หลังนั่งคอเรื่อยไปอย่างนี้หรือ

เราเป็นนักรบ ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ต้องสู้กัน พิจารณากัน มันจริงเท็จอย่างไร ต้องเอาปัญญาหยั่งพินิจพิจารณา เสียงมันเกิดขึ้นมาแล้วก็ดับไป ถ้าเสียงอันใดเกิดขึ้นมาแล้วไม่มีการดับ แก้วหูแตกนานแล้ว อยู่ไม่ได้ตายกันหมด เพราะเสียงมันจะดังจนแก้วหูของมนุษย์และสัตว์แตกตายหมดแล้ว นี่เกิดขึ้นมามันก็ดับไป แต่ใจของเราผู้ไปเก็บเรื่องเหล่านั้นมาครุ่นคิดอยู่ในใจ เดี๋ยวก็ว่ามันดีอย่างนั้น เดี๋ยวก็ว่ามันเพราะอย่างนี้ คิดโกหกตัวของตัวให้จิตใจวุ่นวายเสียเปล่าไม่มีสาระประโยชน์ให้คิดตามธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แก้ไขให้มีปัญญาตัดกระแสของมัน อย่าไปคิดตามกระแสของกิเลส ให้คิดตามกระแสของธรรม

บุคคลผู้ใดเดินตามธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อุตส่าห์พยายามที่จะทำตามโอวาทของท่านจริงจัง หมั่นพินิจพิจารณา หมั่นศึกษาเรื่องความเกิดความดับของตัว ไม่ว่าส่วนนอกซึ่งเป็นรูปธรรม หรือส่วนในซึ่งเกี่ยวกับนามธรรมอะไรเกิดขึ้นมีแต่การดับทั้งนั้น ถ้าเกิดขึ้นได้ตายไม่ต้องสงสัย สิ่งเหล่านั้นจะต้องตายทั่วไป ไม่มีอะไรเหลือหลอ ไม่ว่าอะไรเกิดอันนั้นจะต้องตายเรื่อยไป สิ่งที่เหนือเกิด เหนือดับคืออะไร เราเห็นไหม เราเข้าใจไหม ถ้าเราไม่เข้าใจ ทำอย่างไร

ถึงจะเข้าใจ เรื่องเหล่านั้นเราต้องค้นคว้าพินิจพิจารณาแยกแยะส่วนเหล่านั้นให้ละเอียดลงไป หมดสงสัยจากรูป ไม่ต้องตามเรื่องของนามพวกนั้น เรื่องของนามก็มีนัยเหมือนกันกับเรื่องของโลก ของรูป เมื่อรูปมันดับ มันก็ดับในจิตในใจ อะไรที่ไปรู้ว่ารูปมันดับลงไป นามมันหายออกไป สิ่งที่เรารู้ส่วนนี้คืออะไร เราเข้าใจละหรือ เห็นไหม เรายังกลัวข้องอยู่ในเรื่องเหล่านี้

เมื่อเรายังไม่เข้าใจก็ศึกษาเข้าไป จนจิตใจที่เคยขัดข้อง เคยสงสัย เมื่อไปถึงจิตจริงจังก็ต้องรู้ ไม่มีเวลาที่จะมาลุ่มหลงตามเรื่องรูป เรื่องเสียง เรื่องรูป เรื่องนาม แต่ถึงจะใช้กิริยา มารยาท กาย วาจา อย่างไร ก็ใช้ไปตามสมมติของโลก แต่จริงของท่านที่เหนือสมมติท่านเป็นอย่างไร ท่านจะเข้าใจชัดเจนในท่าน นี่เป็นเรื่องธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสอนไว้ พวกเรามีหน้าที่ที่จะประพฤติปฏิบัติให้รู้ให้เห็น ท่านไม่ได้ผูกขาดกับคนครั้งพุทธกาล จึงค่อยปฏิบัติได้ จึงค่อยรู้ค่อยเห็น สมัยต่อไป พระพุทธเจ้านิพพานไปแล้ว เรื่องธรรมะเหล่านี้จะศึกษาอย่างไร ศึกษาเท่าไร จะประพฤติปฏิบัติอย่างไร ประพฤติปฏิบัติเท่าไร ไม่รู้ไม่เห็นท่านไม่ได้ผูกขาดอย่างนั้น

ธรรมะจริงเป็นของกลางสำหรับโลก เป็น **อกาลิโก** ผู้ประพฤติปฏิบัติยังรู้ยังเห็นในจิตในใจของท่าน ท่านจึงสามารถท้าทายและพูดได้เต็มปากเต็มเสียงของท่าน โลกเขาจะวุ่นวายขัดข้องอย่างไรเป็นเรื่องของโลกเขา แต่จิตใจของท่านก็ไม่วุ่นวายไปตามเรื่องของเขา ว่ายศ สรรเสริญ สุข ท่านได้พิจารณาแล้ว ถ้าเป็นเรื่องของโลก เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ท่านก็ได้พิจารณาแล้ว อะไรทั่วไป โลกธรรมทั้งแปด จะไปติดข้องพัวพันในจิตในใจของท่าน ผู้เป็นวิมุตติหลุดไปจากกิเลสตัณหา ไม่มี ท่านจึงมีความสุขความสบายอยู่ทุกกาลทุกเวลา เป็น **สุคโต** ทุกอิริยาบถ ไม่เหมือนพวกเราที่เอากิเลสตัณหาเป็นแนวหน้าเป็นอย่างนั้น ถ้าประสบพบเห็นสิ่งที่ตนปรารถนา สิ่งที่ตนต้องการ เกิดความพอใจ ถ้าสิ่งนั้นปราศจากไป เกิดความหงอยเหงา มันให้ทุกข์ทุกอย่าง ไม่มีวันมีเวลาที่สร่างซาหรือเบาสบาย

การประพฤติปฏิบัติ พยายามอย่าไปผลัดวันประกันพรุ่ง อุตส่าห์พยายามทำจริงๆ จังๆ เพราะการงานทุกสิ่งทุกอย่างไม่มี นอกจากเราจะแก้ไขหรือทำหน้าที่ของเรา ซึ่งเรียกว่าพระ คือ ผู้ประเสริฐ มันประเสริฐอย่างไร ถ้าหากมันยังมัวเมาเฝ้าฝันไปเกี่ยวข้องกับเรื่องของโลกเขาอยู่ อย่างฆราวาสที่เขาไม่ได้มาบวชเป็นพระ เขาก็คิดได้ ปรุงได้ อย่างคิดไปในแง่ต่างๆ มุมต่างๆ ของเรื่องกิเลส นี่เราเป็นพระ ว่าประเสริฐ ทำไมจิตใจจึงไปมัวเมาเฝ้าฝัน จึงไปคิดอ่านเรื่องต่ำช้าลามกอย่างนั้น สอนใจของพวกเราท่านอยู่เรื่อยไป อย่าไปปล่อยใจให้เสียวันเสียเวลา ฝึกอบรมอยู่ทุกกาลทุกเวลาอย่างนี้ จิตใจจะไม่ดีจะไม่ก้าวหน้าไม่มี ถ้าไม่ฝึก ไม่อบรมเสียเลย ไม่ดัดไม่แปลงเสียเลย ทำไปตามชอบใจ คิดไปตามชอบใจ มันก็ไม่มีวันมีเวลาที่ดีเด่นไปได้ ผู้ที่ดีเด่นมาล้วนแต่ท่านฝึกหัดดัดแปลง อดทนกล้าหาญในการละชั่ว บำเพ็ญดีเสมอมา ไม่ใช่ว่าจะดีขึ้นเอง เคยมีไหม ลงนั่งเฝ้าสำรับอาหารอยู่ จะอิ่มเองเคยมีไหม

นี่เราเข้ามาในสถานที่สงบสงัด โดยไม่มีรูปเสียงเรื่องราวอะไรมายุ่งเหยิงกับหูกับตาของเรา ควรที่เราจะต้องตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติให้เต็มที่เต็มฐาน ไม่ใช่ว่าจะให้เข้าไปในสถานที่สงบสงัดแล้ว จิตใจจะสงบสงัด แต่เรานำเรื่องต่างๆ มาจากอดีต ที่เคยเห็น เคยได้ยิน มาปรุงจิต ปรุงใจ นึกคิดอยู่อย่างนั้น

เรื่องการขบการฉัน การอยู่ การกิน ก็ให้คิดให้ดี เรื่องร่างกายเป็นอยู่ด้วยของสกปรก เราดื่มเรากินลงไปล้วนแต่ของสกปรก ถ้าหากไปตกสู่ที่นั่งที่นอนของเรา ต้องได้ล้างได้เช็ดออกเพราะมันสกปรก ถูกเนื้อถูกกายของเราก็เหมือนกัน แต่เหตุใดจึงขบจึงฉันจึงรับลงไปได้ ก็เจ้าของสกปรกอย่างนั้น เพราะธาตุขันธ์เป็นของสกปรก อยู่ด้วยของสกปรก การขบการฉัน การรับอาหาร อย่าไปคิดติดรสชาติต่างๆ ให้คิดว่าเราขบฉันเพื่อธาตุขันธ์ให้เป็นอยู่เท่านั้น จะได้ทำความพากเพียร มิใช่จะเอารสเอร็ดอร่อยอย่างนั้นอย่างนี้ อย่าไปติดสมมติส่วนนี้ ให้คิดว่าเรารับประทานอาหาร ฉันอาหารลงไป เพื่อให้ธาตุขันธ์เป็นอยู่พอได้กำจัดเวทนาคือความหิวความกระหายออกไป ถ้าหากเราไม่ขบไม่ฉัน ไม่อยู่ไม่กิน

อย่างนั้น ร่างกายก็เปลี้ยเพลียลงไป จะทำความเพียรไม่ตลอดรอดฝั่งไปได้ อาศัยอาหารเพียงแต่เป็นของบำรุงธาตุขันธ์ชั่วกาลชั่วเวลา พอได้ทำหน้าที่ประพฤติปฏิบัติเท่านั้น อย่าไปถือหรือยึดอาหารมากไปกว่านั้น ถ้าถือหนักไปกว่านั้นมากไปกว่านั้น อาหารก็จะเกิดเป็นตัณหาขึ้น ทำใจของเราให้โกรธให้เดือดร้อนในเมื่ออาหารไม่ถูกกับกิเลสตัณหาของตน และทำใจของตัวให้คะนองเสียหายในเมื่อได้อาหารที่ถูกที่ดีมา

เหตุนั้น การพิจารณาอาหาร ให้พิจารณาเสียว่าเป็นของขบฉัน หรือรับประทานเพื่อยังธาตุขันธ์เป็นอยู่ได้เพียงวันๆ เท่านั้น แต่ถึงจะเป็นของเอร็ดอร่อย ของดิบของดีขนาดไหน อาหารจะพ้นจากความสกปรกไปไม่ได้ ทิ้งไว้ไม่นานอาหารนั้นก็จะต้องบูดเน่าหรือเสียหาย ยิ่งเข้าไปในปากในคอของเราเคี้ยวเข้าถูกกับมูลฟัน ไม่เชื่อว่ามันจะสกปรกอย่างไร เราจะคายออกมาดูก็ได้จะสามารถดื่มหรือกินเข้าไปอีกได้ไหม มันสกปรกขนาดนั้น ธาตุขันธ์หรือรูปร่างกายทั่วไปเป็นของสกปรก อาหารก็เป็นของสกปรก พอที่เราจะนึกได้คิดได้ว่า ร่างกายหญิงชายทั่วไปเป็นของปฏิกูล ไม่ใช่เป็นของที่หล่อเหลาสวยงามอะไร

เมื่อเราเข้าใจเรื่องธาตุขันธ์ของเรา หรือพิจารณาธาตุขันธ์ของเราให้เห็นเป็นของปฏิกูลจริงจัง แจ้งประจักษ์ กำหนดดู ถ้าหากไม่รู้ไม่เข้าใจจริงจังอย่างนั้นเราจะต้องอนุมาน พลิกข้างในออกมาข้างนอกดู เราเอาหนังข้างนอกเข้าไปไว้ข้างใน แล้วพลิกไส้ ตับ ปอดต่างๆ ออกมาข้างนอก คนที่เอาข้างในออกมาข้างนอกเอาข้างนอกเข้าไปไว้ข้างในอย่างนั้น แมลงวันจะต้องบินตาม จะสวยไหม กลิ่นของมันเป็นอย่างไร เพียงหนังหุ้มขณะนี้ มันโผล่ออกมาเพียงแต่ลมเท่านั้น ก็ยังมีความเหม็น ยิ่งมันตกออกมาเป็นก้อนเป็นอัน ก็ยิ่งปฏิกูลกันใหญ่ นี้เรื่องของร่างกายเป็นอย่างนี้ให้พิจารณากัน

เรื่องความกำหนัดยินดีของตน การพิจารณาธาตุขันธ์เป็นสติปัฏฐาน ควรจะคิดอ่าน ควรจะพิจารณา เพื่อแก้ไขกิเลสตัณหา ที่ตนเหมาเอาว่าสวยอย่างนั้นงามอย่างนี้ เมื่อพิจารณาธาตุขันธ์ของตนจนเห็นประจักษ์ว่าเป็นของปฏิกูลอย่างนั้น ธาตุขันธ์ของสัตว์อื่นก็เหมือนกัน ธาตุขันธ์ของเราเป็นอย่างไร ธาตุขันธ์ของเขาก็เป็นอย่างนั้น จะไปหลงใหลหรือชอบใจอย่างไร และการครองธาตุขันธ์ของจิตมีความสุขไหม เราคงจะพอรู้พอเข้าใจได้

เรานั่งนานๆ เป็นอย่างไร ที่ทุกข์ไม่โผล่ขึ้นมาเพราะอิริยาบถของเรากลบเอาไว้ ถ้านั่งนานเหน็ดเหนื่อยนิดหน่อยก็ไปเดินเสีย นอนเสีย ถ้านอนนานๆ เกิดความเหน็ดเหนื่อยก็กลับลุกล้างหน้าล้างตาออกไปเดิน ไปนั่งเสีย ความจริงอิริยาบถเป็นเครื่องกลบทุกข์เอาไว้ แต่ถึงอย่างไรปิดเท่าไรมันก็โผล่ออกมา เหมือนเราปิดของเหม็น มันก็มีกลิ่นออกมาจนได้ นี่เรื่องของกายมีทุกข์อยู่อย่างนั้นเป็นทุกข์อยู่อย่างนั้น ไม่มีวันมีเวลาที่จะหายจากความทุกข์ยากลำบาก เพราะการเกิดการตายของตน เมื่อจิตของเราไม่กล้าหาญในการที่จะประพฤติปฏิบัติเพื่อตัดความเกิดความตายแล้ว เรามาแบกความเกิดความตายอยู่แล้วๆ เล่าๆ มันก็ไม่ลำบากมากกว่าเราจะทุ่มเทกำลังของเราทำความพากความเพียร เพื่อข้ามไปจากโลก จากเกิด จากตายอีกหรือ ให้ถามตนอย่างนี้ ถ้าจิตของเรากล้าหาญในการที่ประพฤติปฏิบัติ ไม่อย่างนั้นวันนี้ก็สายไป วันหน้าก็สายไป จิตใจเคยชินต่อเรื่องการปล่อยตัว แล้วก็ปรับตัวไม่ขึ้น คุมตัวไม่ได้ เคยหลับอย่างไรก็หลับกันไป เคยนอนอย่างไรก็นอนกันไป เคยกินเคยดื่มอย่างไรก็กินก็ดื่มกันไป มันไม่มีวันมีเวลาที่จะดิบจะดีไปได้

ครูบาอาจารย์ที่มีธรรมมาแนะสอนพวกเรา ล้วนแต่เคยฝึกฝนอบรมทรมานตนมาแล้วทั้งนั้น อุตส่าห์พยายามอดกลั้นในเรื่องต่างๆ ของท่านมาจนเพียงพอบริบูรณ์ หนักเอาจริงๆ จังๆ บางท่านบางองค์เป็นคนขี้ขลาด ขี้กลัว อุตส่าห์ดั้นด้นไปอยู่ในป่าช้างดงเสือ สละตายเพื่อภาวนา เมื่อสู้กันอย่างนั้น ทำกันอย่างนั้น มันยังไม่ได้ผล ตัดอาหารลงอีก ๒ วัน ๓ วัน มันจะตายจริงจังจึงค่อยให้มันขบมันฉัน เอากัน

อย่างนั้น ท่านทำกันทำจริง ๆ จัง ๆ พวกเรามันอยากจะสุกก่อนห่าม มันสำคัญว่าพอทำกันนิดหน่อยก็หยุดก็ถอยไปเสีย ผลประโยชน์ซึ่งเกิดขึ้นหรือได้มาเพียงนิดหน่อยจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของตน

เหตุนั้น พวกเราทุกท่านที่เรียกว่า พระภิกษุ สามเณร ฝ่ายวิปัสสนา ผู้ที่ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ จงพากันฝึกหัดและสอนจิตของตนอย่าเป็นคนงมงายในทางประพฤติปฏิบัติ อุตส่าห์พยายามทำตามโอวาทของพระพุทธเจ้า ค้นคิดพิจารณาสอนจิตของตนอยู่เสมอไป จิตใจของเราก็นับวันที่จะก้าวหน้าไปสู่ความสุขความสบาย จนหลุดพ้นไปจากกิเลสตัณหาอย่างพระอริยเจ้าในครั้งพุทธกาล จะไม่ได้เชื่อตามคำของคนพาลว่ามรรคผลมันหมดไป เมื่อพวกเราตั้งใจประพฤติปฏิบัติอย่างนั้น ก็จะพากันรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนา และเชื่อมั่นในตัวของตัวเองว่าคุณธรรมวิเศษยังคงที่ ยังดีงามอยู่ ไม่เสียหายไปในสถานที่ใด เมื่อจิตใจของเราได้รับความสว่างไสว ได้รับความสุขความสบายจากใจที่ไม่เกาะเกี่ยวกับเรื่องกิเลสตัณหาอย่างนั้น เราอยากจะสอนคนอื่นก็สอนได้เต็มปากเต็มคอของเรา เราอยากจะอยู่คนเดียวของเราก็ไม่ขาดทุนสูญกำไรอะไร อยู่สถานที่ใดกระจายไปก็ไม่ขาด จะเก็บเอาไว้ก็ไม่เหลือเฟือ มีความสุขเพียงพอบริบูรณ์อยู่อย่างนั้น

เหตุนั้น ขอทุกท่านทุกคนจงนำธรรมของพระพุทธเจ้า อย่างที่นำมาอธิบายนี้ไปประพฤติปฏิบัติ เมื่อเห็นว่าเป็นทางที่ดีที่ชอบ ควรประพฤติปฏิบัติ จะนำไปประกอบปฏิบัติตาม ในอวสานการอธิบายธรรมนี้ ขอคุณพระศรีรัตนตรัยจงตามรักษาท่านนักปฏิบัติให้มีความสุข ความเจริญ ทุกทั่วหน้ากันเทอญ เอวัง ฯ

การฟังธรรมะด้านปฏิบัติ

เทศน์อบรมพระ เณร

เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑

เรื่องการฟังธรรมะเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งที่พวกเราเป็นสาวกจะต้องสดับรับฟัง เพราะสาวกไม่เหมือนพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านค้นคว้าแสวงหาธรรมะจากตัวของพระองค์เองได้ตรัสรู้ แต่สาวกถึงจะมีปัญญา มีบารมีสมบูรณ์แค่ไหน ถ้าหากไม่มีใครไปแสดงให้สดับรับฟังแล้ว ก็ไม่มีทางจะได้รับมรรคผล...

การฟังธรรมะด้านปฏิบัติ

การฟังธรรมะด้านปฏิบัติ ให้กำหนดจิตของตัวอยู่เฉพาะหน้า อย่าปล่อยไปตามสัญญาอารมณ์อันใหม่ ไม่อย่างนั้นการฟังธรรมะมันก็ไม่เข้าใจ จิตไม่สงบ ถ้าหากเราปล่อยอารมณ์สัญญาทุกอย่าง กำหนดจิตอยู่เฉพาะ ไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์สัญญาอะไร ท่านอธิบายอะไรก็ไปสัมผัสกับใจที่เราตั้งเอาไว้ กำหนดเอาไว้ ใจก็ค่อยลงได้รวมได้ สุขสบาย ถ้าหากเรามุ่งไปสู่ผู้เทศน์ ว่าท่านจะเทศน์อะไรให้เราฟัง มุ่งไปอย่างนั้น มุ่งไปอย่างนี้ จิตก็เลยไม่อยู่เป็นที่เป็นฐานให้ วอกแวกวุ่นวาย หาความสุขความสบายไม่ได้ นี่คือการฟังธรรมะด้านปฏิบัติ ที่จะได้รับผลจากการสดับรับฟังของตน ถ้าตั้งจิตไม่ถูกตั้งจิตไม่ดีมันก็ไม่ได้ผลได้ประโยชน์อะไรให้

เรื่องการฟังธรรมะเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่ง ที่พวกเราเป็นสาวกจะต้องสดับรับฟัง เพราะสาวกไม่เหมือนพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านค้นคว้าแสวงหาธรรมะจากตัวของพระองค์เองได้ตรัสรู้ แต่สาวกถึงจะมีสติปัญญา มีบารมีสมบูรณ์ขนาดไหน ถ้าหากไม่มีใครไปแสดงให้สดับรับฟังแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะได้รับมรรคผล ยกตัวอย่าง สาวกทั้งสอง สารีบุตร โมคคัลลานะ ท่านก็มีสติปัญญาสามารถมากเหมือนกัน บารมีของท่านก็สมบูรณ์อยู่แล้ว แต่ไม่ได้สดับรับฟังจากใคร ปฏิบัติกาย ใจ ของตัวไปตามลัทธิของเดียรถีร์ ก็ไม่มีโอกาสที่จะเอาธรรมะมรรคผล นี่ตัวอย่าง พวกเราท่านก็ทำนองเดียวกัน การฟังธรรมจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ทุกคนควรสนใจ เพื่อจะแก้ไขสิ่งที่ชั่วที่เสีย ขับไล่สิ่งที่ชั่วที่เสีย ให้ตกออกไปจาก กาย วาจา ใจ ของตน ธรรมะเป็นเรื่องซักฟอกจิตใจให้ขาวสะอาดสวยงาม สงบเย็น

กิเลสเป็นพิษเป็นภัย เป็นไฟสำหรับเผาจิตใจของคนและสัตว์ เมื่อมีกิเลสมากเท่าไร ใจก็รุ่มร้อนไม่มีความสุข นี่คือ เรื่องของกิเลส เหมือนกันกับไฟ ราคะ โทสะ โมหะ ราคัคคินา โทสัคคินา โมหัคคินา

ความกำหนัดยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสต่างๆ อยากได้ อยากชมในสิ่งนั้นๆ ท่านเรียกว่า ราคะ ถ้าจิตไปกำหนัดยินดี เพลิดเพลินมัวเมาในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ข้างนอกอยู่ ใจก็ไม่สงบสงัดให้ ท่านถือว่าเป็นอุปสรรคในสมาธิ อย่างนิวรณ์ทั้ง ๕ ท่านก็ยกกามฉันทะ คือความใคร่ในกามขึ้นเป็นเบื้องต้น ว่าเป็นเรื่องที่กดดัน เป็นเรื่องที่ห้ามกั้นไม่ให้จิตใจเข้าถึงสมาธิ ราคะ ความกำหนัดยินดี จึงเป็นข้าศึกของความสงบ ความสุข ความปกติของใจ ยิ่งคิดปรุงมากเท่าไรใจก็เดือดร้อนวุ่นวาย ระยะที่คิดปรุงก็มืดเมาในความคิดปรุงของตัว เข้าใจว่าสิ่งนั้นจะดี จะวิเศษ อยากได้ เพลิดเพลินในอารมณ์สัญญา ทั้งที่เป็นอดีตผ่านมาหรือปัจจุบัน ที่เราได้เห็นเราได้ฟังต่างๆ นี่คือเรื่องของราคะ ทำให้จิตใจไม่ปกติดีงาม เพราะเกิดความกำหนัดยินดี เพลิดเพลินมัวเมาในสิ่งนั้นๆ

จิตใจเมื่อถูกราคะแผดเผามากเข้าเท่าไร ใคร่คิดไปในเรื่องราคะเท่าไร ใจก็เดือดร้อนไปเท่านั้น เมื่อมันเป็นเต็มที่เต็มฐานของมัน ก็ไม่เลือกรูปนั้นจะสวยสดงดงามหรือไม่ หรือจะขี้ริ้วขี้เหร่ขนาดไหน มันก็ยินดีเต็มใจ มันชอบพอด้วยกันทั้งนั้นเหมือนกันกับไฟ ถ้ามันลุกไหม้เต็มที่เต็มฐาน คือ มีกำลังกล้าแล้ว ไม่ว่าแต่ไม้นั้นมันจะเป็นหรือตาย มันไหม้ มันเผาไปได้ทั้งหมด ใจของเราที่มีราคะตัณหาแรงกล้า ก็ทำนองเดียวกันไม่ได้คำนึงคำนวณถึงว่า รูปนั้น เรื่องนั้น ดี ชั่ว ผิด ถูก อย่างไร สมควรหรือไม่ มันไม่ได้คำนึงคำนวณทบทวนเลย มีแต่จะเอาถ่ายเดียว มีแต่ยินดีถ่ายเดียว นี้หมายถึงราคะกล้าในจิตในใจ

เมื่อคนที่มีราคะกล้าอย่างนั้น ใจของคนนั้นไม่มีความสุข ไม่มีความสบาย วุ่นวายกังวล ถึงจะอยู่คนเดียว ถ้าจิตส่ายแส่ไปในราคะตัณหา มันก็ไม่มีทางสงบระงับ ไม่มีทางสุขทางสบายให้ จะไปอยู่ที่วิเวกสงบสงัดกายใจขนาดไหน แต่อำนาจของราคะตัณหาที่แฝงอยู่ในใจมันแผดเผาแล้วมันก็ไม่มีความสุข แล้วก็อยู่ในที่สงบวิเวกไม่ได้ เพราะตาไม่เห็น หูไม่ได้ยิน ราคะมันชอบออกไปในรูป ในเสียงต่างๆ เป็นไฟเผาใจของคนที่ไม่มีการสังวร ระวังรักษา

โทสะ ความโกรธ ก็เป็นไฟเผาใจของคนอีกเหมือนกัน แต่พวกเราท่านไม่ทราบรสชาติของความโกรธว่ามันให้โทษให้ทุกข์ หรือทราบก็ไม่มีอุบายวิธีที่จะแก้ไข ไม่มีสติปัญญาในใจ ถึงโกรธจนหน้าดำ หน้าแดง น้ำตาไหล จนตัวสั่น ก็ยังยินดี พอใจโกรธอยู่นั้น ทั้งๆ ที่ตัวเป็นทุกข์แทบตายก็ยังยินดี โกรธให้คนนั้นโกรธให้คนนี้ นี่โทษของมัน ตัวเองเป็นทุกข์ คนอื่นที่มองเห็นหน้าตาของคนที่โกรธไม่น่าดู เป็นยักษ์เป็นมารไป นี่คือความโกรธแผดเผาตัวของเขา คนที่โกรธอย่างนั้น เป็นทุกข์เป็นโทษแก่ตน และคนอื่นที่มองเห็นก็ไม่ยินดีเต็มใจ เวลาเราโกรธด่าว่าทุบตีเขา เราก็เป็นทุกข์ ทั้งๆ ที่จิตมุ่งอยากจะให้คนนั้นคนนี้เขาดีจึงดุด่าว่ากล่าว โกรธเขาถ้าเขาไม่ทำตาม แต่เราสอนเขาด้วยความโกรธในจิตในใจนั้นไม่เป็นผลเป็นประโยชน์ให้ เหมือนกันกับเอาน้ำร้อนๆ ไปรดผักแทนที่มันจะงอกงามขึ้น ไม่เป็นอย่างนั้น มันไหม้มันตายไปหมด เพราะน้ำที่เราไปรดมันร้อนฉันใด จิตใจของคนที่โกรธไปแนะสอนคนอื่นบอกคนอื่นด้วยความโกรธ จึงเป็นโทษเป็นทุกข์ เขาไม่ยินดีรับคำสอน

พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนด้วยความโกรธอย่างนั้น ครูอาจารย์ท่านสอนคนอื่นไม่ได้สอนด้วยความโกรธอย่างนั้น ฉะนั้นคำสอนของท่านจึงเป็นประโยชน์แก่ผู้สดับรับฟัง ถึงท่านจะว่าแข็ง ดุด่าแรงขนาดไหน ใจของท่านมีเมตตาอยู่ภายในไม่เป็นภัย ถ้าหากคนนั้นนำมาพินิจพิจารณา จะทราบว่าการที่ท่านด่าท่านว่าหนักขนาดนี้ ก็เพราะเราหยาบ ถ้าท่านไม่ว่าขนาดนั้นก็ไม่ถึงใจของเราที่จะพิจารณาแก้ไขสิ่งนั้น ที่เราทำ เราพูดไป ที่ชั่วที่เสียให้หมดออกไป ให้ตกออกไปได้ ไม่เห็นทุกข์เห็นโทษในการกระทำของตน ในการพูดของตน ท่านจึงพูดหนัก ด่าว่าให้ถึงใจ พูดธรรมดามันไม่ถึงใจให้ แต่ท่านพูดมุ่งแต่เหตุผล มีเมตตาภายใน พูดไปด้วยความจงใจแนะสอน ไม่ใช่พูดไปเพื่อความให้คนนั้นฉิบหาย ถ้าเราพิจารณาได้อย่างนั้น เราก็แก้ไขจิตใจของเราได้ ไม่โกรธตอบ ท่านพูดหนักขนาดไหนก็เป็นเรื่องของท่าน เมตตามากก็ต้องพูดหนัก สั่งสอนหนัก ถ้าไม่เมตตาอะไรเลย ท่านเมินเฉย เราทำผิดพูดผิดอะไรท่านก็ไม่แนะสอนให้ เราจะเป็น

อย่างไร ถ้าเรามาพินิจพิจารณา เข้าใจเรื่องอย่างนั้น คำพูดของท่านก็เกิดประโยชน์ขึ้น เพราะเราจะได้แก้ไขสิ่งที่ชั่วที่เสีย ที่เราทำไป พูดไปนั้นๆ ให้หายไปจากตัวของตัว ความโกรธพระพุทธเจ้าจึงว่าเป็นโทษ เป็นทุกข์แก่ตนเองและคนอื่น

ที่มันเกิดราคะ โทสะอย่างนั้น ก็เพราะความหลงของใจ ไม่ใช่ความรู้ของใจ มันหลงในสิ่งที่ไม่ควรหลง หลงในของจริงที่มันแฝงอยู่ว่าเป็นของดิบของดี ทั้งที่เป็นพิษเป็นภัย เช่น ราคะ ความกำหนัดยินดีย้อมใจต่างๆ ทางศาสนา ทางธรรมะที่ท่านนำมาปฏิบัติ ท่านจึงให้พิจารณาเพื่อละ เพื่อถอนเรื่องของราคะความกำหนัดยินดี ด้วยสติ ด้วยปัญญา ด้วยการพิจารณาของจริง

ที่เราไปกำหนัดยินดีในรูปในเสียงต่างๆ รูปเสียงนั้นๆ ถ้าหากเรามีสติปัญญาแนะสอนใจของตัว เรายังไม่เห็นมันก็มีอยู่ รูปอันนั้น เช่น เราไปพอใจรักใคร่ในคนใดคนหนึ่ง ทั้งๆ คนคนนั้นเขาเกิดมานานแล้ว แต่เรายังไม่เห็น พอเราไปเห็นเข้ามันสวยอย่างนั้น มันงามอย่างนี้ เลยกำหนัดยินดี นี่เป็นเรื่องของจิตใจไปเกี่ยวข้อง ถ้าหากเราไม่เห็นรูปนั้นก็มีอยู่ ไม่ใช่มันเสื่อมมันเสียไปที่ไหน มันยังมีอยู่แต่ไหนแต่ไรมา แต่เราไปเห็นเข้า ทำไมเราไปพอใจ ไปเพลิดเพลิน ไปลุ่มหลง เป็นเรื่องที่จะสอนตัวของตัว ไม่ให้จิตใจไปเกี่ยวข้องในสิ่งนั้นๆ หรือเมื่อสอนตัวของตัวอย่างนั้นว่า รูปนี้มีมาก่อนที่เราเห็น แต่เรามาเห็นทำไมไปติดข้องไปยินดีเต็มใจ

เราแก้ไขด้วยวิธีแนะสอนอย่างนั้นไม่อยู่ เราก็พิจารณารูปอันนั้น อะไรกันที่เราถือว่ามันสวยสดงดงาม มันน่าดู น่าชม น่าจูบ น่ากอดต่างๆ แยกแยะออกดูในรูปนั้นๆ ด้วยอุบายปัญญา พิจารณาตามความเป็นจริงของมัน เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น ที่เราถือว่ามันสวยมันงามอย่างนั้นอย่างนี้ ผมที่อยู่ในศีรษะของเรา ตกหล่นออกไปใส่น้ำ ใส่อาหาร จานข้าว บนผัก บนปลาได้ไหม เป็นของดีไหม ใครก็ไม่ชอบ ตกหล่นใส่ที่ไหนใครก็ไม่ยินดีเต็มใจ แต่เหตุใดเราจึงไปชอบไปยินดี ว่าผมมันมีสีสวยงามอย่างนั้นอย่างนี้ นี่เป็นเรื่องที่จะแก้ไข พิจารณาตาม

ธรรมชาติของมัน ตามความจริงของมัน ขนก็เหมือนกัน เล็บก็เหมือนกัน เรารับประทานอาหารไปๆ เห็นเล็บคนตกอยู่ในอาหารที่เรากำลังรับประทานอยู่ ไม่ว่าเป็นข้าวเป็นอาหารประเภทใดก็ตาม เราจะเต็มใจยินดีไหม อาหารนั้นถึงจะมีรสชาติดีอยู่ เราก็ต้องเททิ้ง เพราะเกลียด ถือว่าของสิ่งนั้นไม่สมควร แต่เมื่อมันอยู่กับตัวของคน ทำไมเราไปยินดี ไปเพลิดเพลิน ไปถือว่ามันสวยมันงามอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อมันตกมันหล่นออกไปจากตัวของเรา ทำไมจึงไม่มีคุณค่าสาระอะไร ตัวของเราก็ทำนองเดียวกัน ผม ขน เล็บ ฟัน มีเหมือนกันกับเขา ไม่ใช่ว่ามีแต่เขา แล้วสิ่งเหล่านี้มันให้ทุกข์หรือมันให้ประโยชน์อะไรแก่เขา เป็นภาระแก่เราขนาดไหน

ผมก็มีการดัดการแปลง การแต่ง การสระ การตัด มันลำบากยากยุ่งไม่ใช่เล่น ไม่อย่างนั้นก็เหม็นสาบเหม็นโขง ไม่น่าดู ไม่น่ายินดี เล็บก็เหมือนกัน ปล่อยเอาไว้ ไม่ตัดมันเป็นอย่างไร มันงอกออกมายาวขนาดไหน ก็สกปรกไปขนาดนั้น ไม่ใช่ว่าของดิบของดีอะไร

ฟันที่อยู่ในปาก ก็ขัดถูอยู่ทุกเช้าทุกเย็น แต่ถึงกระนั้นก็ยังเหม็นออกมาให้เราได้กลิ่น นี่ความจริงของมัน มันเป็นอย่างนั้นมันไม่มีอะไรที่จะน่ายินดี เต็มใจ ไม่มีอะไรที่จะสวยที่จะงามให้ ให้พิจารณาแก้ไข

หนังก็เหมือนกัน ถ้ามันเป็นบาดเป็นแผลเพียงไม่กี่คืบกี่ศอก มันก็ไม่น่าดู จะไปรับประทานอาหารด้วยกับคนที่เป็นบาดเป็นแผลใหญ่ๆ โตๆ ขนาดฝ่ามือ หรือ ๒ นิ้ว ๓ นิ้ว ถ้าเขาปล่อยแผลนั้นน้ำเหลืองเยิ้มออกมาหรือเลือดมันไหลอยู่ เราก็ไม่อยากจะรับประทานอาหารอะไรกับเขา เพราะเห็นว่าสกปรกน่าเกลียด อย่างนั้นอย่างนี้ แต่เมื่อมันหุ้มห่อตัวอยู่ ทำไมจึงไปหลงกัน ถ้าถลกออกไปหมด มันจะเป็นอย่างไรกัน นี่เป็นการแก้ใจที่ติดข้องว่า มันสวยอย่างนั้น มันงามอย่างนี้ เมื่อเราเอาหนังออกไป หนังคนทั้งตัว ถ้าหนังหมู หนังปลา หรือหนังสัตว์อื่นๆ ยังไปขายได้ ถ้าหนังคนเล่าไปขายที่ไหน ขายไม่ได้ ไปทิ้งใส่บ้านใส่ช่อง ใส่ข้าว

ใส่ของของเขา ถ้าเขาเห็นเขาก็จับกุม ถือว่าเป็นของที่สกปรก ถือว่าเป็นอัปมงคล แต่ทำไมเมื่อมันห่อหุ้มกายอยู่ เราจึงไปลุ่มไปหลง

นี่ปัญญาที่จะพิจารณาแก้ไขใจที่ข้องติดคิดปรุง ว่ามันสวย ว่ามันงามอย่างนั้นอย่างนี้ เกิดราคะตัณหา เราพิจารณาตามเรื่องความเป็นจริงของมัน ใจของเราจะละจะถอนในความข้องติดคิดปรุงต่าง ๆ เรื่องความลุ่มหลง ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เห็นของสกปรกว่าเป็นของสวยของงาม เห็นของเน่าของเหม็นว่าเป็นของหอม จิตใจของพวกเราท่านเป็นอย่างนั้น เพราะเหตุใดจึงเป็นอย่างนั้น เพราะมารดาบิดา ปู่ ย่า ตา ทวด ครูอาจารย์ ชาวบ้าน พรรคพวกเพื่อนฝูงทั่วไป เขาเคยพูดว่ารูปนั้นสวยงามอย่างนั้นอย่างนี้ น่ากำหนัดยินดี น่าจูบน่ากอด เราไม่เคยได้พิจารณาตามธรรมชาติของมันจริงจัง เพราะเราไม่เคยฟังธรรมะ เราก็เลยติดข้องยินดี เต็มใจในคำพูดของเขา ในสมมติของเขา เพราะไม่มีธรรมในใจ ไม่ได้พิจารณาภายในตามเป็นจริงของมัน พอไปประสบพบเข้าเราก็เกิดกำหนัดยินดีชอบใจ

ถ้าหากพิจารณาตามธรรมะของพระพุทธเจ้า เราเป็นอย่างไร เขาทั่วไปก็เป็นอย่างนั้น ไม่ว่าอดีตผ่านมาแล้วกี่แสนกี่ล้านปี รูปอันนี้มันก็มีแต่ของสกปรกโสโครก เต็มไปด้วยอสุภะ อสุภัง เต็มไปด้วยของเน่าของเหม็น เต็มไปด้วยของปฏิกูล ปัจจุบันทุกวันนี้ก็เหมือนกัน รูปที่เป็นอยู่เป็นของสกปรกทั้งนั้น ไม่ว่ารูปหญิง รูปชาย รูปพระ รูปฆราวาส เป็นเหมือนกันหมด เหตุใดมันจึงเป็นอย่างนั้น ของที่เราขบฉันรับประทานลงไปเป็นของเน่า ของเหม็น ของเสียทั้งนั้น ไม่ใช่ของดิบของดีอะไร เป็นต้ม เป็นแกง เป็นผัด เป็นทอดต่าง ๆ ถ้าเราทิ้งเอาไว้ ของเหล่านั้นจะเน่า จะเหม็น จะเสีย อยู่ไปคืนสองคืนมีกลิ่นแล้ว นี่ร่างกายของเราที่เอาของเน่าของเหม็นมาบำรุงบำเรอ มันก็เป็นก้อนของเน่าของเหม็นของปฏิกูล ไม่ใช่ของสวยงามอะไร เพราะเหตุนั้น ในร่างกายของเราทั่วไป ไหลออกทางทวารใดก็มีแต่ของสกปรกเน่าเหม็น ไม่เป็นของดิบของดี ของหอมหวน มีแต่ของเน่าเพียงแต่ลมออกมาเท่านั้น มันก็ยังมีกลิ่น แสดงว่ามันเน่าทั้งตัว มันเหม็นทั้งตัว ไม่มีอะไรที่จะดีวิเศษให้ ร่างกายทั่วไปมันเป็นอย่างนั้น

คนกำหนัดยินดี พอใจรักใคร่ต่าง ๆ เราก็ไม่แปลกอะไรกันกับพวกแมลงวัน พวกหนอน ชอบของบูดของเน่า เราเป็นหนอนนั้นหรือ หรือเราเป็นคน มีอรรถ มีธรรม เห็นของเน่าว่าเป็นของเน่า เห็นของดีว่าเป็นของดี ถ้าหากยังไม่เห็นตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตใจของเราก็ยังลุ่มหลง ยังเพลิดเพลิน ยังติดข้อง ยังเป็นแมลงวัน ยังเป็นหนอน ชอบของเน่าของเหม็นไปไต่ไปตอม ไปกัดไปแทะของที่เน่าที่เหม็น ว่าเป็นของดิบของดี พิจารณาสอนใจ เพื่อแก้ไขราคะความกำหนัดย้อมใจต่าง ๆ ให้ตกออกไป

ธรรมะของพระพุทธเจ้าซักฟอกจิตใจที่ลุ่มหลงให้หายจากลุ่มหลงไปได้ ถ้าคนมีธรรมในใจ มีความสุข ความสบาย โลกอันนี้ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส มันมีมาแต่ไหนแต่ไร เราไปลุ่มหลงขนาดไหน ก็เราเองจะเป็นทุกข์ เป็นโทษ เราไม่ลุ่มหลง สิ่งเหล่านี้มันก็มีอยู่ตามธรรมชาติของมัน คนที่ไม่ลุ่มหลงไม่เกี่ยวข้องในสิ่งเหล่านี้ จึงเป็นผู้ที่ควรบูชา ควรกราบไหว้ เพราะสัตว์ทั่วไปเขาลุ่มหลง ยินดี เต็มใจ แต่ท่านเหล่านั้น ท่านไม่ยินดีเต็มใจ ท่านไม่หลงใหล เพลิดเพลิน จิตใจของท่านสะอาด ท่านมีความสุข เพราะความไม่ลุ่มหลง นี่การพิจารณาแยกแยะ เรื่องของกาย ให้เข้าใจตามเป็นจริงของมัน

เมื่อเราเข้าใจตามเป็นจริงของมันแล้ว จิตใจไม่หวั่นไหว เห็นรูปก็สักแต่ว่ารูป เสียงก็เหมือนกัน ถ้าหากเก็บเอาไว้ เสียงทั่วไปที่เราได้ยินมาแก้วหูแตก อยู่ไม่ได้ แต่นี้มันดับไป ๆ พอเกิดขึ้นมันก็ดับ แต่สัญญาที่ไปคาดหมายว่า เขาพูดเพราะอย่างนั้น พูดหวานอย่างนี้ ก็เลยมายินดีเต็มใจ คิดไปในเสียงนั้น ๆ ทั้ง ๆ ที่มันดับไปนมนานขนาดไหน แต่เราก็ยังเต็มใจยินดีเพลิดเพลินไปตามเรื่องของมัน นี่คือจิตของพวกเราท่านมันหลง มันไม่มีอรรถมีธรรมให้ ถ้ามันมีอรรถมีธรรม อะไรเกิดขึ้นมันก็ดับไปตามหน้าที่ของมัน

พยายามพิจารณาแก้ไขใจของตัว ใจเท่านั้นแหละเป็นเรื่องสำคัญ ใจไม่ดี ใจโลภ ใจโกรธ ใจหลง ใจเต็มไปด้วยราคะตัณหา ถึงรูปร่างกลางตัวจะสวยสด งดงามขนาดไหน ถ้าใจไม่ดี ใจชั่วแล้ว มันก็ขาดคุณค่า เช่น คนเสียจริต ร่างกาย ของเขาจะสวยสดงดงามขนาดไหน ก็ไม่มีใครปรารถนา นี่คือใจชั่วใจเสีย ใจชั่ว ใจเสียจึงไม่เป็นที่ปรารถนา

ร่างกายของเราตบแต่งเอาไม่ได้ มันเกิดมาอย่างไร ก็เป็นไปตามหน้าที่ของ มัน รักษาได้ก็เพียงรับประทาน หรือเยียวยากันไป แต่ก็ไม่ไหวไม่วันใดก็วันหนึ่ง มันก็จะไปตามเรื่องของมัน คือตาย เราจะไปหลงวุ่นวายเกี่ยวข้องทำไม

สิ่งใดที่จะประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นอรรถเป็นธรรม จะทำจิตทำใจของเราไม่ให้ เศร้าหมอง ไม่ให้ขุ่นมัว ไม่ให้ขัดข้องไม่ให้วุ่นวายไปตามสัญญาอารมณ์ต่าง ๆ เรา จะต้องแก้ไข เพราะใจเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ เมื่อแก้ไขใจ ไม่ติดข้องในสิ่งต่าง ๆ แล้ว อยู่ในโลกมันเบามันสบาย ไม่วุ่นวายกวนตัวเอง สุขสนุกสนาน จะนั่ง จะยืน จะ เดิน ก็เป็น **สุคโต** ไม่มีทุกข์มีโทษในตัวของตัว

คนที่ฝึกจิตอบรมใจของตัวดี ถึงจะไม่มีความรู้ทางด้านโลกก็ตาม ไม่มีสมบัติ ทางโลกที่เขานิยมชมชอบกัน บ้านโต ๆ รถเรือต่าง ๆ ผ้าผ่อนท่อนสไบสวยงาม จะ ไม่มีกับเขาก็ตาม แต่ท่านก็สุข ท่านก็สบาย เพราะใจของท่านบริสุทธิ์ ใจของท่าน สะอาด จะอยู่ในป่าในดง ในร่มไม้ ท่านก็สุขก็สบาย ไม่มีความทุกข์ความวุ่นวาย ทางจิตทางใจ ใจดีแล้วเป็นของประเสริฐ คนเราจึงมีคุณค่าอยู่ที่ใจ คนที่ไม่มีจิตใจ บริสุทธิ์ ไม่มีจิตใจที่เคยฝึกอบรมทางธรรมะ คนนั้นไม่มีคุณค่าสาระในตัว ตัว เองก็ตำหนิตัวของตัวได้ เพราะใจวุ่นวายขัดข้อง บ้านอยู่ บ้านอาศัยใหญ่โต ที่ นั่งที่นอนนุ่มนวลขนาดไหน มันก็ทุกข์ร้อนอยู่อย่างนั้น เพราะใจมันไม่มีอรรถมี ธรรม ไม่สุขไม่สบายให้ ถ้าใจมีอรรถมีธรรม ท่านไปอยู่ที่ไหน อยู่อย่างไร ท่านเป็น สุข ถึงโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนกายหนักแน่นขนาดไหน ท่านก็เป็นสุขภายในใจ เป็นสุขอย่างไร เราต้องฝึก ต้องอบรมตัวของตัวให้รู้ให้เข้าใจ

กายอันนี้เป็นที่อยู่ที่อาศัย เรื่องโรคต่างๆ มันมาเกาะมาอาศัยกายเหมือนสัตว์ทั้งหลายเกิดมาในโลก อาศัยแผ่นดินจะไล่มันหนีไปที่ไหนมันหนีไปไม่ได้ เพราะมันอาศัยแผ่นดินเป็นที่อยู่ที่อาศัย โรคภัยก็อาศัยกายเป็นที่เกิด ไม่ว่าโรคหวัด โรคไอ โรคอะไรต่างๆ มันอาศัยกายเป็นที่อยู่ที่อาศัยของมัน เราไล่มันไป ขับมันไป โรคอันนี้หายไป โรคอันใหม่ก็เกิดขึ้น ผลที่สุดมันก็จะต้องแตกสลายไปตามหน้าที่ของมัน เรื่องของกายมันเป็นอย่างนั้น เมื่อเป็นอย่างนั้น เราเข้าใจตามเป็นจริงอย่างนั้น อยู่ในกายไปวันใดก็เป็นทุกข์เป็นโทษไปวันนั้น เพราะเรื่องของกาย เรื่องของขันธ์ ท่านจึงว่า **ภารา หะเว ปัญจักขันธา** ขันธ์ทั้ง ๕ เป็นภาระหนัก หนักในการดูแลรักษา ถ้าหากไม่มีขันธ์ก็ไม่มีทางที่จะปฏิบัติ เอามรรคเอาผล ทำทาน ศีล ภาวนาไม่ได้ ถ้ามีขันธ์ แต่ขันธ์ก็เป็นทุกข์เป็นโทษด้วยโรคภัย เมื่อประพฤติปฏิบัติใจของตัวบริสุทธิ์ได้ ธาตุขันธ์ท่านจึงไม่ยุ่งเกี่ยว โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนอย่างไรท่านก็ทราบ ว่าอันนี้เป็นโรคภัย เป็นเวทนา รูปก็พิจารณาทั่วถึง เวทนา สุข ทุกข์ ต่างๆ ท่านก็พิจารณาทั่วถึง ไม่ใช่จิต จิตที่บริสุทธิ์ มารู้สิ่งเหล่านี้ ไม่เคยเป็นทุกข์เป็นโทษ ไม่ใช่รูป ไม่ใช่เวทนา ความสุข ความทุกข์ ส่วนนี้ท่านจึงไม่หวั่นไหว ท่านจึงมีความสุขใจ ตายก็ตายไปเถอะ จะไปห่วงใยอะไร เราปรารถนาอะไร สิ่งที่เราปรารถนาเราต้องการ เราประพฤติปฏิบัติมาเข้าใจ รู้เห็นตามเป็นจริงแล้ว จะอยู่ไปกี่หมื่นกี่แสนปี อะไรจะดีขึ้น มันทราบ สิ่งที่ควรละได้ละแล้ว สิ่งที่ควรบำเพ็ญ เราได้บำเพ็ญเต็มที่แล้ว มีอะไรที่จะสงสัยในใจ อยากจะมีอายุอยู่ยืนยงต่อไป มันไม่มี อยากจะตายไป มันก็ไม่มีอีกแล้ว แต่เรื่องของมัน ปล่อยมันไปตามธรรมชาติ เรื่องธาตุเรื่องขันธ์

นี่ผู้ปฏิบัติใจมีอรรถมีธรรมท่านเป็นอย่างนั้น ไม่กังวลวุ่นวายกับเรื่องอะไรทั้งหมด อยู่ในโลก แต่ไม่ติดโลก อยู่ในสมมติ แต่ไม่ติดสมมติ จิตบริสุทธิ์ไม่เกี่ยวข้องกับอะไร นี่คืออานิสงส์ของการประพฤติปฏิบัติ อรรถธรรมที่พระพุทธเจ้าสอน เราทุกคนมีสิทธิ์ที่จะประพฤติปฏิบัติได้หากเราทำตามโอวาทที่พระพุทธเจ้าสอน กำหนดพินิจพิจารณาอวัยวะต่างๆ ชำระสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัย

เป็นสนิมของใจ ให้ตกให้หายออกไป ใจจะใส ใจจะสะอาด ปราศจากทุกข์โทษต่าง ๆ คนอื่นมองไม่เห็นก็ตาม แต่เราก็เห็นเพราะเป็นในตัวของเรา

เขาตำหนิติชมอย่างไรนั้นเป็นเรื่องของโลก จะดีวิเศษขนาดไหนเขาก็ตำหนินินทาได้ ท่านจึงพูดเป็นภาษิตเอาไว้ **นัตถิ โลเก อนินทิโต** คนไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก จะประพฤติปฏิบัติดีวิเศษขนาดไหน คนที่ไม่ชอบใจเขาก็ตำหนิ จะชั่วเสียขนาดไหน คนที่ชอบใจเขาก็สรรเสริญ เรื่องของโลก เอาแน่นอนจริงจังไม่ได้ มันเป็นอย่างนั้นแต่ไหนแต่ไรมา แต่จิตของเรามันหวั่นไหวหรือไม่ ถูกเขาสรรเสริญเยินยอ เราลุ่มหลง เพลิดเพลินไปตามลมปากของเขาไหม ถูกเขาตำหนินินทาเราเสียใจเหี่ยวแห้งเศร้าหมองไหม เราตรวจตราพิจารณาภายในเรื่องของเรา ถ้ารู้เท่าเรื่องสรรเสริญและเรื่องนินทามันมีมาแต่ไหนแต่ไร จิตของเราไม่ลุ่มหลงเสียอย่างมันก็สุขก็สบาย

นี่การประพฤติปฏิบัติ ที่จะทำตัวของตัวให้เป็นมงคลอันสูงสุดได้ ก็เพราะการประพฤติปฏิบัติใจของตัวให้รู้ทั่วในโลกธรรมทั้งแปด ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข นี่เป็นฝ่ายที่มนุษย์และสัตว์ทั่วไปยินดีปรารถนา เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ นี่เป็นฝ่ายชั่วที่เราไม่ปรารถนา แต่สิ่งเหล่านี้มีมาแต่ไหนแต่ไรมา ท่านจึงเรียกว่า **โลกธรรม** คือธรรมประจำโลก เราไม่เกิดมันก็มีอยู่ เราเกิดมาแล้วมันก็มีอยู่ เราตายไปแล้วสิ่งเหล่านี้มันก็มีอยู่ จะไม่ให้ถูกเขาสรรเสริญนั้นเป็นอันไม่มี จะไม่ให้ถูกสิ่งที่เขานินทานั้นเป็นอันไม่มี เพราะคนหรือสัตว์ทั่วโลกมันก็เหมือนกัน ถ้าเขาชอบ จะชั่วจะเสียขนาดไหน เขาก็สรรเสริญ ถ้าเขาไม่ชอบ เขาไม่ยินดี จะดีจะวิเศษขนาดไหนเขาก็นินทา แต่ใจของเรารักษาได้หรือไม่ พ้นไปจากโลกธรรมหรือไม่

มงคลที่พระพุทธเจ้าแนะสอนเทวดามนุษย์ มงคลข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด มงคลสำคัญ เป็นมงคลสุดท้าย ท่านกล่าวเอาไว้ จิตใจของคนใดไม่หวั่นไหวในโลกธรรมทั้งแปด เป็นจิตที่เกษม เป็นจิตที่บริสุทธิ์ ท่านถือว่าเป็นมงคลประเสริฐวิเศษ แต่เราเป็นอย่างนั้นหรือไม่ ที่ไม่เป็นอย่างนั้นก็เพราะเราพิจารณาธรรมะ

ยังไม่ถึงขีดขั้นของมัน ถ้าเราพิจารณาถึงขีดขั้นของมัน เห็นสิ่งเหล่านั้นตามเป็นจริง เห็นผู้ไปรู้ไปเห็นสิ่งเหล่านั้นตามเป็นจริงของมัน ไม่ได้เกี่ยวกัน คำสรรเสริญนินทา มันมีอยู่ในโลก จิตใจที่ไปลุ่มหลงก็เพราะจิตใจยังไม่บริสุทธิ์ จิตใจยังไม่รู้ทั่วในสิ่งเหล่านั้น ถ้ามันรู้ทั่ว มันเข้าใจถึงทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว สิ่งเหล่านั้นก็เป็นสิ่งเหล่านั้น โลกเป็นโลก ธรรมเป็นธรรม ความบริสุทธิ์เป็นความบริสุทธิ์ มันไม่มีอะไรที่มาประสมประสานกัน ต่างอันต่างอยู่ ต่างอันต่างจริง มันจึงไม่มีเรื่องอะไรยุ่งเหยิงวุ่นวายในจิตในใจ

ถ้าเราประพฤติได้อย่างนั้น มันจะสุขจะสบายขนาดไหน จะมีอะไรอยากได้อีก เพราะความบริสุทธิ์นั้นมันพอดี พอเหมาะพองาม เพิ่มเติมอีกไม่ได้ จะเอาออกก็ไม่บกพร่อง ไม่เสียหาย ยังคงเส้นคงวาอยู่เสมอ ตั้งแต่วันรู้จนตลอดวันตายคือวันปรินิพพาน จิตใจที่บริสุทธิ์นั้นไม่มีวันมีเวลา ไม่มีเข้า ไม่มีออกเหมือนจิตใจธรรมดา ความบริสุทธิ์จะเป็นความบริสุทธิ์อยู่อย่างนั้น ไม่มีวันใดที่จะเข้าจะออก ถ้ามันถึงความบริสุทธิ์จริงจัง มันไม่มีอะไรจะสงสัย ว่าจิตใจทำไมวันนี้เป็นอย่างนี้ วันนั้นเป็นอย่างนั้น มันไม่มีอาการ หมดกิริยา ท่านจึงเรียกว่า **อกิริยา** คือ จิตที่บริสุทธิ์ จิตที่เป็นวิมุตติ ไม่ผสมผสานกับเรื่องข้างนอกอีก นี่แหละอานิสงส์ของการประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่เห็นที่เป็นในจิตในใจจึงไม่หวั่นไหว จึงสุขจึงสบายทั้งเวลาตาย ทั้งเวลาอยู่ ไม่มีอะไรที่จะทำจิตทำใจของท่านที่บริสุทธิ์ให้เสียหายไปได้

เขาจะยิงทิ้งเดี๋ยวนี้ ยังไม่ได้เข้าที่เข้าฐาน กลัวจะไปตกนรกหมกไหม้ ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน หรือไปเกิดเป็นอันใดอันหนึ่ง จะมีภพมีชาติอีก ท่านไม่มีความสงสัย ตายเมื่อไรความดับทุกข์ดับกิเลส มันดับมาตั้งแต่ก่อนที่ยังไม่ตายแล้ว พิจารณาทั่วถึงแล้ว เข้าใจแล้ว ตายเมื่อไร ความบริสุทธิ์นั้น มันจะเป็นอะไรไปอีก มันก็บริสุทธิ์อยู่นั้น จะเข้าจะออกไปที่ไหนกันอีก มันหมดปัญหา ไม่มีอะไรที่จะเป็นปัญหาในจิตในใจ ตายเมื่อไรยินดี ว่าเราตายอย่างนี้ เขาจะดูหมิ่นนินทาว่าไม่สมศักดิ์ศรีผู้ประพฤติปฏิบัติ มันเป็นไปไม่ได้ ถ้าจิตบริสุทธิ์ จะต้องตายห่า

ก็ตาม ใจของท่านก็บริสุทธิ์อยู่ อย่างพระพาหิยะ วัวขวิดตายเวลาไปแสวงหาผ้ามาบรรพชาอุปสมบท ท่านก็เป็นพระพาหิยะปรินิพพาน ไม่เห็นว่าท่านยังไม่ได้เข้าที่ แล้ววัวมาชนมาขวิด ขวิดตายอย่างนั้นท่านจะเสียทีเพราะยังไม่ได้เข้าที่ ยังไม่ได้ทำจิตทำใจให้ลงรวม ไม่เป็นอย่างนั้น บริสุทธิ์อยู่สม่ำเสมอไปทุกกาลทุกสมัยทุกเวลา

ถ้าจิตไม่บริสุทธิ์ มันจึงมีกาลมีสมัย บางวันบางเวลาก็ดีเย็นสบาย คนมาเกี่ยวข้องวุ่นวายอะไร ใจก็สุข ใจก็สงบ บางวันบางเวลามันบ้ามันบอ กิเลสตัณหาอารมณ์สัญญาต่างๆ มันเกิดฟุ้งปรุงขึ้นในจิตในใจ ทั้งๆ ที่เขามาดี มันก็เดือดร้อน เขาพูดดีก็ไม่เต็มใจ เห็นใคร เห็นอะไร โกรธ ไม่พอใจไปทั้งนั้น นี่คือจิตใจที่ไม่ดี มันมีการขึ้นการลงอยู่อย่างนั้น คือยังไม่ถึงจุดหมายปลายทางความบริสุทธิ์ มันจะต้องเป็นไปอย่างนั้น

เหมือนกันกับเราเดินทาง ที่ลุ่มมันก็มี ที่ดอนมันก็มี ที่สูงที่ต่ำมันก็มี คือยังไม่ถึงที่ ในระยะเดินมันจะต้องเป็นอย่างนั้น จิตใจของพวกเราท่านก็ทำนองเดียวกัน บางวัน บางเวลา สงบเย็น นั่งก็เป็นสุข เดินก็เป็นสุข พิจารณาอะไรก็ผ่องใส บางวัน บางเวลาเป็นอีกอย่างหนึ่ง เสื่อมเสียไป ทั้งๆ ที่ข้อวัตรปฏิบัติ การกำหนด การกระทำ ทุกสิ่งทุกอย่าง ยังคงเส้นคงวา ไม่มีอะไรเสียหาย แต่ใจมันก็วุ่นวาย ใจก็กังวล ไม่สงบเย็นให้ นี่มันเป็นไป ผู้ปฏิบัติจะต้องเห็นจะต้องเป็นในตัว

ถ้าไม่ทราบเรื่องเหล่านี้ตามเป็นจริงของมัน ว่ามันเกิดขึ้นจากสถานที่ใด อารมณ์สัญญาส่วนนี้มันถึงเป็นไป วันนั้นดี วันนี้ชั่ว มันถึงเป็นไปอย่างนั้น ถ้าไม่ทราบต้นตอของมัน ก็ไม่มีทางที่จะแก้ไขให้สุขให้สบายได้ คือไม่รู้ไม่เข้าใจในโลกธรรมตามเป็นจริง ถ้ารู้ถ้าเข้าใจ ว่าสิ่งใดที่มันเกิดขึ้น สิ่งนั้นมันก็ดับไป อารมณ์ สัญญา สังขาร อันนี้ไม่ใช่เรื่องของจิต คือแยกกันออก เรื่องสังขารกับจิตเป็นคนละสิ่งละอย่าง การปรุงการคิดที่เป็นไปอย่างนั้นมันเป็นเรื่องของสังขาร ไม่ใช่ความบริสุทธิ์ของจิตท่านทราบ ท่านจึงไม่ติดข้อง

นี่ไม่ทราบว่าอะไรเป็นธาตุ อะไรเป็นขันธ์ อะไรเป็นจิตมันเลยยุ่งเหยิงกันอยู่ เข้าใจว่าความคิด ความปรุงก็เป็นจิต ไม่ทราบว่ามันเป็นสังขาร ความจำได้หมายรู้ต่าง ๆ ก็ว่าเป็นจิต ความเจ็บปวด เหน็ดเหนื่อย เมื่อยหิว หรือความสุข ความทุกข์ต่าง ๆ ก็ถือว่าเป็นจิต ไม่ทราบว่าเป็นเรื่องของขันธ์ เพราะจิตของพวกเราท่านมันยังผสมผเสกัน ยังเจียระไนไม่ออก ถ้าเจียระไนได้เช่นเพชร เช่นพลอยต่าง ๆ มันผสมผเสกันอยู่กับหินกับกรวด พอไปเจียระไนแล้วทิ้ง จะทิ้งลงในหินในกรวด มันก็เป็นเพชรเป็นพลอยตามเรื่องของมัน ไม่ผสมผเสกันอีก

นี่การชำระสะสางจิตใจด้วย **ตปธรรม** คือ สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรต่าง ๆ ทุ่มเทลงไป พิจารณาลงไป ตั้งใจกำหนด ตั้งใจรักษา ชำระจิตใจของตัวจนเจียระไนออกเป็นคนละสิ่งละอย่าง เรื่องธาตุขันธ์กับจิตก็เหมือนกันกับเพชรพลอยที่เขาเจียระไนได้ มันไม่ได้ผสมผเสกันอีก ระยะที่เรายังผสมผเสกันอยู่ ไม่รู้ว่าอะไรเป็นจิต อะไรเป็นธาตุ เป็นขันธ์ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี่เรียกว่า ขันธ์ มีอยู่ด้วยกันทุกคน จิตมันก็มีอยู่ในนี้แหละ มีอยู่ในธาตุ ในขันธ์อันนี้ แต่เรายังไม่เห็นจริง เราจึงหลงว่า อันนั้นเป็นอย่างนั้น อันนี้เป็นอย่างนี้ เพราะเราไม่ถึงความบริสุทธิ์ ไม่เคยเห็นความบริสุทธิ์ ไม่เคยเห็นจิตเป็นวิมุตติ

เมื่อเห็นว่าจิตมันบริสุทธิ์ จิตมันเป็นวิมุตติจริงจัง เรื่องธาตุขันธ์มันเป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าท่านก็ยังมีอยู่ ไม่อย่างนั้นก็สอนสรรพสัตว์ไม่ได้ สาวกทั่วไปก็เหมือนกัน แต่ความบริสุทธิ์นั้น มันอยู่ในธาตุในขันธ์หรือไม่ ก็เพราะเห็น เราเป็นในตัวของเรา ไม่มีทางสงสัยว่ามันจะเป็นไปอีกอย่างไร จิตที่เป็นวิมุตติ จิตที่บริสุทธิ์ มันจะเสียหายไปอีกตอนไหน จะเป็นไปอีกรูปใด จะอยากอะไร จะยินดีอะไร ยินร้ายอะไร มันไม่มี ท่านจึงว่าบริสุทธิ์ทุกกาลทุกเวลา นั่งอยู่ก็บริสุทธิ์ นอนอยู่ก็บริสุทธิ์ เดินไปก็บริสุทธิ์ คนบริสุทธิ์นั้นไม่มีกาล ไม่มีสมัย เป็น **อกาลิโก** คือไม่มีกาลอยู่อย่างนั้น ตั้งแต่วันรู้ วันเข้าใจ จนตลอดวันนิพพาน ไม่มีอะไรที่จะสงสัย ว่าจะทำอย่างไรอีก นี่คือถึงขั้นถึงขีดในการปฏิบัติ

แต่จะเป็นไปได้อย่างนั้น ก็เพราะอาศัยพวกเราท่านตั้งหน้าตั้งตากำหนดพินิจพิจารณา สำรวมรักษาจิตใจของตัวชั่วเสียต่าง ๆ ที่เคยมาเกี่ยวข้อง เราหมั่นชำระสะสางออกไป เห็นทุกข์ เห็นโทษ เห็นภัย ในสิ่งที่ชั่วที่เสีย ไม่ให้ใจไปติดไปคิด ไปปรุง ไม่ให้กายไปทำ ไม่ให้วาจาไปพูดเพราะของชั่ว ของเสีย ของเน่าของเหม็นนั้น ถูกอะไรเข้ามันก็เน่าก็เหม็นก็เสียก็หาย ไม่ยอมยินดี ไม่ยอมเกี่ยวข้อง ไฟเราไปแตะต้องเมื่อไรมันก็ไหม้ก็เผา เราจึงไม่ยินดีในเรื่องของไฟ **ราคัคคินา โทสัคคินา โมหัคคินา** มันเป็นไฟ ท่านจึงให้ขับไล่ ไม่ให้ไปแตะต้องให้หลีกเลี่ยงออกไป

เมื่อใจของเรามีสติปัญญา เราอยู่ในโลกซึ่งเต็มไปด้วยกิเลสตัณหา เต็มไปด้วยสัตว์ผู้ที่ข้องติดทั่วไป แต่เราไม่ข้องติด ไม่เกาะเกี่ยว ไม่วุ่นวาย มันจึงเย็นจึงสบายสะดวก คนที่ฝึกหัดปฏิบัติใจของตัวอย่างนั้น ท่านถือว่าเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ารู้ พระพุทธเจ้าเข้าใจอะไร ท่านก็เข้าใจตามเป็นจริงอย่างนั้น จึงถึงสรณะ คือมีที่พึ่ง **พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ** เราถึงพระพุทธเจ้าด้วยใจของเรา พระพุทธเจ้าบริสุทธิ์อย่างไรใจของเราก็บริสุทธิ์อย่างนั้น **ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ** เราถึงพระธรรมด้วยใจของเรา ใจของเราทรงไว้ซึ่งมรรค ซึ่งผลความบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า พระสาวกบริสุทธิ์อย่างไร ท่านมีจิตมีใจทรงไว้ซึ่งธรรมอย่างไร เราก็ทรงไว้อย่างนั้น ไม่มีอะไรที่ผิดแปลกแตกต่างกัน **สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ** ถึงพระอริยสงฆ์ด้วยการประพฤติปฏิบัติ สิ่งที่ควรละได้ ละไปสิ่งที่ควรบำเพ็ญ เราได้บำเพ็ญเต็มที่ จึงไม่มีอะไรสงสัย แล้วสิ่งเหล่านี้ก็มีอยู่ในกาย ในใจของเรา ไม่ได้มีอยู่ที่อื่น **พุทธะ** ผู้รู้ มันก็มีอยู่ที่นี้ **ธรรมะ** ผู้ทรงไว้ซึ่งอรรถธรรมทั่วไป ก็มีอยู่ในนี้ **สังฆะ** ผู้ที่จะปฏิบัติให้เห็นให้เป็นอย่างนั้น ก็คือกาย วาจา ใจ ของพวกเราท่าน เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติ พระพุทธเจ้า พระธรรมพระสงฆ์จึงรวมลงอยู่ที่ตัวของตัว ไม่ได้อยู่ที่อื่น

นี่คือถึงที่พึ่งอันเกษม ถึงที่พึ่งอันบริสุทธิ์ อันศักดิ์สิทธิ์ จะไปสถานที่ใดมีความเย็นกาย เย็นใจ บริสุทธิ์ทุกวันทุกเวลา ไม่มีอะไรที่จะสงสัย นี่คือการปฏิบัติกาย ใจของตัว หมั่นกำหนด หมั่นพิจารณา หมั่นสำรวมรักษา เมื่อเรายังไม่ถึงจุดหมายปลายทาง อย่าประมาท วันเวลาที่ผ่านไป อุตส่าห์พยายาม บังคับบัญชาใจของตัวให้อยู่ในขอบเขตของอรรถของธรรม อย่าเลินเล่อเผลอสติ กำหนดพิจารณาทำจิต ทำใจให้เยือกเย็น ทำจิตทำใจให้ผ่องใส คนที่รักษาใจของตัวอยู่ตลอดเวลาอย่างนั้น จะมีวันมีเวลาบริสุทธิ์ถึงวิมุตติได้

ถ้าหากประมาทเมินเฉยว่าธรรมะเป็นหน้าที่ของพระของเณร ธรรมะเป็นหน้าที่ของคนเฒ่าคนแก่ ธรรมะจะรักษาตอนไหนก็ได้ เป็นของง่ายของสบาย เราอยากจะทำอะไร อยากคิดอะไร ทำไปตามเรื่องของกิเลสตัณหา ระยะเราแก่เสียก่อน จึงจะรักษาจิต ปฏิบัติใจ ถ้าเราเข้าใจอย่างนั้น โยนความดีไปไว้ข้างหน้าอย่างนั้น กาลเวลามันไม่คอยท่า เวลาวารีไม่เคยคอยใคร ความตายมาถึงเข้า เราจะมีอะไรล่ะ ใจของเราเดี๋ยวนี้ มีที่พึ่งที่อาศัยหรือไม่ หรือเกิดสงสัยว่าตายแล้วจะไปเกิดที่ไหน ก็เพราะเราไม่เคยมองดูใจของเรา ใจของเราเป็นมนุษย์หรือเป็นสัตว์ เป็นเทพบุตร เทพธิดา เป็นมาร เป็นพรหม หรือเป็นอะไร ก็ตรวจตราดูใจของตัว

ใจของตัวที่ชั่วที่เสีย ที่เน่าที่เหม็น ที่เดือดที่ร้อน ก็สัตว์นรกน่ะสิ มันจึงร้อนจึงเผา ใจที่ไม่มีสติปัญญา ไม่มีทาน ศีล ภาวนา มีแต่อยากได้ โลภ หลง ก็เหมือนสัตว์ เกิดมาไม่เคยทำบุญสุนทานอะไร ขอแต่ให้มันได้กินได้อยู่สุขสบายก็เป็นพอ ถ้าเราคิดไปเพียงแค่นี้ ก็ไม่ผิดแปลกแตกต่างอะไรกับสัตว์ เราตายไปเราก็เป็นสัตว์ เพราะไม่มีคุณสมบัติของมนุษย์ ใจของมนุษย์

ใจที่รู้จักดีชั่วผิดถูก มีทาน มีศีล มีภาวนา กำกับรักษาใจ **มนุษยธรรม** ที่ท่านกล่าวเอาไว้ คนที่มีคุณธรรมของมนุษย์ มีกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต กรรมบถ ๑๐ ที่กล่าวเอาไว้ นั่นแหละเป็นมนุษย์ ตายเมื่อไรก็ไม่ผิด คือจะไปเกิด

เป็นมนุษย์อีก เป็นมนุสโส เป็นมนุษย์ที่ดี ไม่ว่าร่างกาย จิตใจสง่าสวยงาม ไม่วิปริต เป็นคนดิบคนดี มีสติปัญญา เพราะเรามีมนุษยธรรมประจำตัว

ถ้ามี **เทวธรรม** มีหิริ โอตตัปปะ เกรงบาป กลัวบาป ไม่ว่าที่ลับที่แจ้ง เราจะคิดก็ดี จะพูดก็ดี จะทำก็ดี สิ่งที่เป็นกรรมชั่ว เป็นบาป เรากลัว เพราะเราเองจะได้รับทุกข์รับโทษที่เราทำไป กลัวอยู่ทุกกาลทุกเวลา ไม่ว่าอยู่สถานที่ใด ถ้าเป็นบาปเป็นชั่วแล้วเรากลัวเราเกรง คนที่มีจิตมีใจเป็นอย่างนั้น มีธรรมขาวคือยินดีในทาน ศีล ภาวนา ไม่ยินดีในความชั่ว ควจมเสียต่างๆ กลัวชั่วกลัวเสีย ตั้งหน้าตั้งตารักษาจิต มีสติปัญญาสอนใจ คนนั้นตายไปก็เป็นเทพบุตร เทพธิดา เพราะมีธรรมของเทวดา มีเทวธรรมประจำตัว

คนที่ฝึกจิตอบรมใจเป็นไปในทางสงบสุข มีสมาธิสมาบัติในจิตในใจ ไม่หลงใหลใฝ่ฝันในเรื่องของกามารมณ์ต่างๆ แต่ทราบดีว่าจิตระยะนี้มันนิ่ง มันเฉย มันไม่ใช่มันหมดกิเลส แต่มันไม่ยินดีเต็มใจใคร่ไปในเรื่องของกามารมณ์ต่างๆ เมื่อระยะจิตที่เราฝึกปฏิบัติอย่างนั้น เราตายไปในขณะนั้นในเวลาที่จิตเราเป็นอย่างนั้น พรหมโลกเราก็มีหวัง จะมีอะไรปิดปัง ถ้าเราละเรื่องต่างๆ นานาได้เด็ดขาด ไม่มีอะไรที่จะสงสัยในใจ นิพพาน มันอยู่ที่ไหนล่ะ ก็เข้าใจอีก จะไปตายที่ไหนก็เป็นนิพพาน เพราะจิตมันดับกิเลสตัณหา มันละสิ่งที่หลงใหลใฝ่ฝัน มันไม่มีอะไรที่จะติดข้องในจิตในใจอีก มันเข้าใจในตัวของมัน

ธรรมะถ้าหากผู้ตรวจตราพิจารณาจิตใจแล้วไม่มีอะไรปิดบัง เห็นเด่นชัดอยู่ในตัวของตัว ทุกวันทุกเวลา ทุกกาลทุกสมัย ไม่มีอะไรที่จะสงสัย ถ้าเราพิจารณาธรรมะ เราฝึกธรรมะ เราปฏิบัติในธรรมะ ธรรมะจึงเป็นเรื่องสำคัญที่พวกเราท่านทุกคนไม่ควรมองข้าม ควรนำมาประดับประดากาย วาจา จิตของตัว คนที่มีธรรมเป็นเครื่องประดับแล้ว จะเป็นฆราวาสก็ตาม เป็นพระภิกษุสามเณรก็ตาม เป็นเด็กก็ตาม เป็นหนุ่มสาวก็ตาม ผู้เฒ่าผู้แก่ก็ตาม งามน่าดูทั้งนั้น

ไม่เหมือนเครื่องประดับภายนอก เครื่องประดับภายนอก คนหนึ่งเอาไปใส่เป็นอย่างหนึ่ง คนหนึ่งเอาไปใส่อีกเป็นอย่างหนึ่ง ของเด็ก ของหนุ่มสาว คนแก่เอาไปใส่ ไปประดับประดา เขาก็ดูถูกนินทาว่า เอ๊ะบ้ากามหรือคนนี้ ทำไมแต่งตัวแบบนี้ เฒ่าแก่จะตายแล้ว หนุ่มสาวเอาของผู้เฒ่าผู้แก่มาประดับประดา เขาก็ว่าอีกเหมือนกัน ไม่น่าดู

แต่ธรรมะนั้น ประดับเข้ากับเด็กก็ตาม หนุ่มสาวก็ตาม กลางคนก็ตาม ผู้เฒ่าผู้แก่ก็ตาม ฆราวาสก็ตาม ภิกษุสามเณรก็ตาม งามด้วยกันทั้งนั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรนำมาประดับกาย วาจา ใจของตัว คนที่มีธรรมะในตัว เป็นคนสวยคนงามคนสงบคนเย็น ไม่ว่าแต่มนุษย์ด้วยกันที่จะสรรเสริญชมชอบ เทวดาทั่วไปเขาก็ยินดี เลื่อมใสศรัทธา เพราะคนมีธรรมะจะไปสู่สถานที่ใดเย็นกายเย็นใจไม่มีภัยอันตราย

ฉะนั้น พวกเราท่านอยากมีความสุขความสบาย ก็พึงนำธรรมะมาประดับกาย วาจา ใจของตน เมื่อทุกคนแสวงหาธรรมะมาประดับตัวอย่างนี้ จิตใจที่เคยวุ่นวายกังวลเดือดร้อนต่าง ๆ ก็จะสงบเย็นไป ความสุขความเจริญที่เราไม่เคยเห็นเคยเป็นมาก่อนก็จะผุดโผล่ขึ้นมา ให้เรามีความสุขกาย สุขใจ ทุกวี่ทุกวันนี่คือคนที่มีธรรมะประดับกาย วาจา ใจของตัว เป็นอย่างนั้น

ฉะนั้น ขอพวกเราท่านทุกคนจงสนใจนำธรรมะมาประดับตัวของตัว แล้วก็จะมีความสุข ความเจริญ การอธิบายธรรมะ เห็นว่าพอสมควรแก่เวลา ขอยุติเพียงแค่นี้ เอวัง ฯ

นักบวชที่ไม่มีธรรม

เทศน์อบรมพระ และฆราวาส
เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๒

รูปที่เราเคยเห็น เคยติดข้อง เคยพินิจพิจารณา ก็ทำนองเดียวกัน ถ้ามันยังไม่พอเมื่อใด ใจมันยังสัมผัส ใจมันยังคิดปรุง เราต้องพิจารณาอยู่เรื่อยๆ จนให้ทราบชัดว่ารูปอันนั้นมันไม่มีความหมายอะไร สำคัญอยู่ที่ใจ ไม่ยุ่งเกี่ยว รูปก็เพียงแต่ว่ารูปเท่านั้น ไม่เคยไปสวรรค์นิพพาน ไม่เคยให้สุข ให้ทุกข์ ให้ดี ให้ชั่วกับใคร เขาเกิดมาเขาก็แปรปรวนไปตามหน้าที่ของเขา แล้วก็แตกสลายไป แต่เราไปมั่นหมายว่าเป็นเขาเป็นเรา ว่าสวยอย่างนั้น งามอย่างนั้น จิตจึงเกิดมานะทิฏฐิ จิตจึงเกิดราคะตัณหา อยากได้ในสิ่งที่ตัวชอบตัวยินดีด้วยอำนาจอวิชชาคือ ความหลงของจิตที่ไปยุ่งเกี่ยวว่ามันเป็นอย่างนั้น มันเป็นอย่างนี้ มันดีมันเลิศอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เลยลุ่มหลงไป

นักบวชที่ไม่มีธรรม

การฟังธรรมะเป็นเครื่องซักฟอกจิตใจ สำหรับนักปฏิบัตินักบวช จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสดับรับฟัง ไม่อย่างนั้นก็ไม่เกิดปัญญา ไม่รู้จักทางที่จะปฏิบัติตัวของตัว มีการพูดอยู่บ่อยแต่ก็ไม่ได้พูดอื่นไกลไปจากกายจากใจของผู้ฟัง ถึงแม้ธรรมะนั้นเราจะเคยได้ยินได้ฟังอยู่เรื่อยๆ ก็ตาม แต่มันก็เป็นสาระประโยชน์เหมือนกันกับเรารับประทานอาหาร ถ้าเราไม่รับประทานมันก็หิวโหย ถึงอาหารประเภทนั้นเราจะเคยรับประทานกันอยู่ แต่เวลาหิวโหยมามันก็ต้องรับประทานอีก เรื่องการฟังธรรมะก็ทำนองเดียวกัน ผู้ปฏิบัติธรรมะก็เช่นกัน อย่าไปคิดว่าอันนี้เราเคยได้พินิจพิจารณาแล้ว จะต้องพิจารณาอันใหม่ ทั้งๆ ที่ใจยังข้องติดคิดปรุงยุ่งเกี่ยวอยู่มันก็ต้องพิจารณาอีก กิเลสตัณหามันหน้าเก่า ไม่ใช่มันมาจากที่ไหน มันมาจากใจของเรา รูปที่เราเคยเห็นมันก็ยังไม่เบื่อ ไม่มีพอ ทั้งที่รูปนั้นมันก็มีอยู่แต่ไหนแต่ไรมา แต่เรายังติดข้องชอบใจ ยังยุ่งเกี่ยวกับมัน เวทนา ความสุขทุกข์ เฉยๆ ในเรื่องของกายก็เหมือนกัน มันก็ยังของเก่าไม่มีมาจากที่ไหน มีมาจากกายจากใจของเรา แต่เราก็ยังลุ่มหลง ยังไม่ทราบความเป็นจริงของมัน

ฉะนั้น เมื่อควรพิจารณามันก็จำเป็นจะต้องพิจารณาเพราะของเก่ามันละไม่ได้ มันถอนไม่ออก เราจึงจำต้องพิจารณามัน ไม่ใช่พิจารณาแล้ว แต่มันไม่แล้วในใจของเรา มันยังติดยังยุ่ง ยังคิดยังปรุงอย่างนั้นอย่างนี้อยู่ ฉะนั้น การพิจารณาธรรมะจึงควรพิจารณามันขาดภายในจิตของตัว ถ้ามันยังไม่ละขาดเมื่อใด ถึงสิ่งนั้นเราจะพิจารณาอยู่ ถ้าเข้าใจอยู่แต่มันยังหลงอยู่ ก็ต้องพิจารณาอีก ทำอีกอยู่อย่างนั้น เขาทำนาเขาก็ทำในแผ่นดินแหละทุกปี ทุกกาลทุกเวลา ทุกสมัยที่เขาลงทำ แต่ข้าวเขาก็ได้ใส่ยุ้งในฉางของเขา

นี่การพิจารณาอรรถธรรม ก็พิจารณากายใจของเก่าไม่ได้ไปพิจารณาที่ใหม่ เพราะความลุ่มหลงของกายของใจมันมีจึงต้องพิจารณา ถ้าหากมันพอในเรื่องอะไรแล้ว อันนั้นไม่ต้องบอกมัน มันก็ถอดถอนของมันไปเอง จะไปยุ่งเกี่ยว

ทำไม เพราะสิ่งนั้นมันพอแล้ว เหมือนกันกับเรารับประทานอาหารอิ่ม อาหารถึงจะมีอยู่ในถ้วยในจาน เราก็ไม่สามารถที่จะรับประทานลงไปอีกได้

รูปที่เราเคยเห็น เคยติดข้อง เคยพินิจพิจารณา ก็ทำนองเดียวกัน ถ้ามันยังไม่พอเมื่อใด ใจมันยังสัมผัส ใจมันยังคิดปรุง เราต้องพิจารณาอยู่เรื่อยๆ จนให้ทราบชัดว่ารูปอันนั้นมันไม่มีความหมายอะไร สำคัญอยู่ที่ใจ ไม่ยุ่งเกี่ยว รูปก็เพียงแต่ว่ารูปเท่านั้น ไม่เคยไปสวรรค์นิพพาน ไม่เคยให้สุข ให้ทุกข์ ให้ดีให้ชั่วกับใคร เขาเกิดมา เขาก็แปรปรวนไปตามหน้าที่ของเขาแล้วก็แตกสลายไป แต่เราไปมั่นหมายว่าเป็นเขาเป็นเรา ว่าสวยอย่างนั้นงามอย่างนั้น จิตจึงเกิดมานะทิฏฐิ จิตจึงเกิดราคะตัณหา อยากได้ในสิ่งที่ตัวชอบตัวยินดี ด้วยอำนาจอวิชชาคือ ความหลงของจิตที่ไปยุ่งเกี่ยวว่ามันเป็นอย่างนั้น มันเป็นอย่างนี้ มันดีมันเลิศอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เลยลุ่มหลงไป

สมมติของโลกที่มันมีอยู่ มันกลบวิมุตติเอาไว้ เพราะกายใจของเราเกิดมาไม่เคยไปประสบพบเห็นวิมุตติ เคยเห็นแต่สมมติ เขาว่าอย่างไรเราก็เชื่อเขาไปจนฝังใจ ไม่สามารถที่จะถอดถอนออกได้ ว่าอะไรเป็นอะไรกันแน่ และไม่ค่อยได้สนใจที่จะพิจารณาแก้ไขตัวของตัว เหตุนั้น ความชั่ว ความทุกข์ มันจึงยุ่งอยู่ตลอดเวลา ทั้งๆ ที่ของนั้นเขาไม่ทราบเรื่องของเราเป็นอย่างไร เขามีหน้าที่อย่างไร เขาก็เป็นไปตามหน้าที่ของเขา แต่เราเองไปยุ่งเรื่องเหล่านั้น ทำให้ตัวของตัวเกิดทุกข์เกิดโทษ

นี่เรื่องของปัญญาที่จะละถอนกิเลสออกจากจิตจากใจของตัวผู้ที่ไม่พินิจพิจารณา ไม่ศึกษา ไม่ปฏิบัติ ไม่สามารถที่จะทราบเรื่องของมันถึงเรียนจากตำรับตำรามากขนาดไหนก็ไม่มีวันที่จะแก้ไขใจของตัวให้บริสุทธิ์สะอาดได้ ยกตัวอย่างพระโปฐิละ เรียนจนจบพระไตรปิฎก ไม่มีอะไรที่จะเหลือหลอในพระไตรปิฎก แต่จบเพียงความจำคือสัญญาเท่านั้น แต่จิตใจของท่านไม่ดีอะไรขึ้น แต่มีคนมาศึกษาไต่ถามอะไรก็พูดไปตามคำที่จำมาจากตำรับตำรา แต่จิตใจของ

ตัวชั่วเสียอย่างไรนั้นยังคงเส้นคงวา ไม่มีอะไรที่จะละจะถอน จะเบาสบายไปได้ พระพุทธเจ้าจึงเรียกว่า โปฐิละ คือใบลานเปล่า คัมภีร์เปล่า ไม่มีอะไรเป็นสาระแก่นสารภายในจิตในใจของท่าน ท่านจึงเกิดความละอายหนีไปภาวนาคือศึกษาปฏิบัติ นี่เรื่องโปฐิละ

พวกเราก็ทำนองเดียวกัน ทราบดีว่าอันนั้นเป็นอย่างนั้น อันนี้เป็นอย่างนี้ แต่จิตของเราจริงจังยังไม่ถอดถอน ยังไม่เป็นไม่เห็นทุกข์เห็นโทษ เห็นภัยในความลุ่มหลง ในสมมติที่เราเรียนมา ที่เราติดข้อง จำต้องได้พินิจพิจารณาประพฤติปฏิบัติภายในจิตในใจของตัว ดูภายใน อย่าไปดูภายนอกเมื่อเห็นก็ดีได้ยินก็ดี จิตมันคงที่หรือไม่ หรือมันเอนเอียงไปตามเรื่องรัก เรื่องชอบ เรื่องเกลียด เรื่องชั่วต่างๆ ต้องดูภายในผู้ปฏิบัติ ความลุ่มหลงของใจ หากเราไม่ปฏิบัติ ไม่ศึกษา ไม่ชำระมัน ไม่มีวันเวลาที่จะเบาบางไปได้ ถึงเฒ่าแก่ขนาดไหนมันก็ยังมีอยู่ในจิตในใจของมันอยู่อย่างนั้นเรื่อยๆ ไป กายมันทำได้ แต่ใจมันก็ยุ่งเกี่ยว ชอบยินดี ปรุงคิดติดข้องอยู่อย่างนั้น ฉะนั้นการปฏิบัติจึงเป็นเรื่องสำคัญ

เราจะปฏิบัติตอนไหน กาลใด เวลาใด นอกจากเวลาที่เรายังมีกิเลสตัณหามีชีวิตชีวาอยู่เท่านั้น กาลอื่นเวลาอื่นมันไม่มีจะประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่ท่านบริสุทธิ์แล้วท่านจะมาปฏิบัติทำไม เพราะใจมันบริสุทธิ์แล้ว ไม่ต้องปฏิบัติ ปฏิบัติก็ปฏิบัติเพื่อความบริสุทธิ์ คนตายแล้วก็เหมือนกันจะปฏิบัติอะไรได้ให้มันรับศีลมันก็รับไม่ได้ ให้มันกินมันก็กินไม่ได้ ให้มันไปที่ไหน ทำดูมันทำไม่ได้ทั้งนั้น เพราะมันตายเหมือนกันกับท่อนไม้ท่อนฟืน คนตายหาคุณค่าสาระประโยชน์ไม่ได้ ท่อนไม้ท่อนฟืนยังมีคุณค่า คนยังเอามาหุงต้มทำอาหารได้ เกิดประโยชน์ แต่คนตายนี่ ตายไปแล้วไม่มีคุณค่าสาระอะไร ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ขายไม่ได้ ไปทำหยูกทำยาก็ไม่นิยมกัน เพราะฉะนั้น คนจึงไม่มีคุณค่าอะไรสำหรับกายอันนี้ นอกจากความดีที่เราประพฤติปฏิบัติเท่านั้น ใจมันเป็นเรื่องสำคัญ ไปหายุ่งเกี่ยวติดข้องต่างๆ ทั้งๆ ที่เรื่องเหล่านั้น มันแสดงออกบอกให้ทราบอยู่ตลอดกาล แต่มันก็โง่ ไม่นำมาพินิจพิจารณา ไม่คิด ไม่รักษาตัวของตัว นี่เรื่องของใจ จึงควรใคร่คิดพิจารณา

นักปฏิบัติเท่านั้นที่จะปฏิบัติรักษาจิตใจของตัวได้ ส่วนผู้ไม่ปฏิบัติไม่มีทางที่จะรักษาได้ ยิ่งยุ่งเกี่ยวกับการงานมากเท่าไรภายนอก ก็ยิ่งไม่มีทางที่จะทำจิตทำใจให้สว่างไสว ทำใจให้สงบเย็น เพราะเห็นเรื่องนอกเป็นเรื่องสำคัญกว่าใจของตัว เหตุที่หลงอย่างนั้น พวกเราจึงก่อภพก่อชาติเรื่อยมา ไม่ทราบว่าจะหมดเมื่อไร จะจบเมื่อไร การที่จะละจะแก้ไขก็เลยถือว่าเหลือวิสัย หรือไม่คิดเสียเลยถือว่าโลกอันนี้มันน่าอยู่น่าอาศัยก็จริงสำหรับเมื่อเวลาจิตมันเพลินมันยินดี แต่การยินดีในโลก มันมีวันเบื่อวันหน่าย ไม่มีวันอิ่มพอ ได้อันนี้ก็อยากได้อันนั้นได้อันนั้นมาแทนที่ว่าจะมีสุขมีสบาย อยากอันใหม่อีก เหตุนั้นมันจึงทุกข์โทษอยู่เรื่อยๆ ท่านจึงกล่าวว่า "กิเลสตัณหานำมาซึ่งความทุกข์ของใจ" ฉะนั้น เราจะต้องแก้ไขกิเลสตัณหาออกจากใจ ใจจึงจะสงบ ใจจึงจะสว่างไสว ใจจึงจะเป็นอรรถเป็นธรรม มีความสุขล้ำค่า หากเราแก้ไขกิเลสตัณหาออกจากใจได้ ใครมีกิเลสตัณหาในจิตในใจมากเท่าไร คนนั้นเป็นทุกข์เป็นคนยาก คนลำบากไม่มีความสุขความสบาย ความสงบ ทั้งๆ ที่โลกอันนั้นมันเป็นอยู่ตามธรรมชาติของมัน แต่จิตก็ไปยึดมั่นถือมั่น ลุ่มหลง นี่เป็นเรื่องทุกคนนักปฏิบัติจะค้นคิดพินิจพิจารณา

ความสุขในกามกิเลส ในกิเลสกามต่างๆ เป็นเรื่องสำคัญที่สัตว์ทั่วโลกไปติดพัน เพลิดเพลินมัวเมา ใฝ่ฝันอยากได้ ทะนุถนอมหามา ถึงจะยากลำบากก็เต็มใจพอใจแสวงหา แต่ก็อันนั้นแหละเป็นทุกข์เป็นโทษแก่สัตว์ที่ข้องติดยุ่งเกี่ยว ไม่ใช่อันอื่น คือความลุ่มหลงของจิตของใจถือว่ามันดีอย่างนั้น มันประเสริฐอย่างนี้ นี่คือความอยากของใจ ได้แก่ กิเลส ราคะ ตัณหา ถ้าหากพิจารณาในทางถอดถอน มันก็มีทางที่จะพิจารณาได้ ถ้ามันไม่หาย ไม่มีใครในโลกที่จะเป็นพระพุทธเจ้าหรืออรหันต์ได้ ท่านเหล่านั้นท่านแก้ไขของท่านให้หมดออกจากใจ ท่านจึงมีความสว่างไสว มีความสุขความสงบตลอดกาลตลอดเวลา เราเล่าขาดอะไรจึงทำไม่ได้ หรือยินดีในสิ่งเหล่านี้ในสิ่งเหล่านั้นอยู่เรื่อยๆ ไปยินดีในทุกข์ในโทษ เพราะไม่เคยเห็นความสบายอันประเสริฐวิเศษยิ่งกว่าเรื่องของกิเลสตัณหา

ความสุขในการเสพกามก็เหมือนกันกับคนเรามีบาดแผลที่มันคันเวลาเกาอยู่นั้นก็รู้สึกว่ามันได้รับความสุข มันดิบมันดี แต่เมื่อเวลากลายจากการเกาแล้วล่ะเป็นยังไง แผลนั้นๆ มันมีแต่ออกร้อน มีความเจ็บปวด เรื่องของมันเป็นอย่างนั้น คนที่ลุ่มหลงในกามก็ทำนองเดียวกัน มันเพลินมันหลง ไม่ใช่ของดิบของดีอะไร สัตว์ทั่วไปก็ทำนองเดียวกัน ไม่ว่าแต่มนุษย์ ท่านจึงว่า **กามโลก** คือมันติดในเรื่องของกาม มันยินดีในเรื่องของกาม เราจะต้องพินิจพิจารณาเรื่องของกามอันนี้แหละ ทำให้เราชั่วเราเสียไม่ใช่เรื่องอันอื่น มันเกิดขึ้นจากใจเรา แก้ไขมันไปติดข้องที่ตรงไหน เราจะต้องพินิจพิจาณาแก้ไขที่ตรงนั้น มันไม่มีอะไรเป็นเรื่องสำคัญที่ควรจะลุ่มหลง

ดูในตัวของตัวให้ทั่วถึง มีอะไรกันแน่ที่เป็นสัตว์ เป็นบุคคลเป็นตนเป็นตัวเป็นเราเป็นเขา ผมก็ยังว่าผม ขนก็ยังว่าขน ที่สมมติกัน แต่ทำไมมันหลงว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นสัตว์เป็นบุคคล ตามดูผมมันเป็นคนไหม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อเอ็น กระดูก มันเป็นคนไหม มันก็ไม่ตอบ มันไม่เป็นอะไร แต่เราไปสมมติ แต่ทำไมไปลุ่มหลงมัน เมื่อไปลุ่มหลง ก็ไปเสกสรรอีกว่าอันนั้นดีอย่างนั้นอันนี้ดีอย่างนี้ ทั้งๆ ที่ของเหล่านั้น ปกติของมันก็ปฏิกูล ไม่ใช่ของสวยสดงดงามอะไร มันไหลออกมาจากตา จากหูก็เรียกว่าขี้ จากจมูก จากปาก ติดอยู่ตามซี่ฟันก็เหมือนกัน ไม่ใช่ของสวยงามอะไร เน่าเหม็นทั้งนั้น ยิ่งออกจากทวารหนักก็ยิ่งไปกันใหญ่ เป็นของเน่าของเหม็น เพียงแต่ลมเท่านั้นแหละมันออกจากตัวของบุคคล มันก็เน่าก็เหม็นให้เห็นประจักษ์อยู่แล้ว แต่ทำไมไปหลงกันว่ามันสวยอย่างนั้น มันงามอย่างนี้ เพราะไม่มีปัญญาสามารถที่จะพินิจพิจารณา แก้ไขจิตใจของตัว เขาว่าดีก็ดีตามเขา เขาว่าชั่วก็ชั่วตามเขา เราไม่เป็นตัวของเรา

ทางธรรมะที่พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เป็นตัวของตัว ท่านให้พินิจพิจารณาอะไรกันแน่ แก้ไขตัวของตัวให้เป็นอิสระ อย่าไปตกอยู่ในอำนาจของกิเลสตัณหาเป็นข้าของเขา ไม่มีความสุขความสบายให้ ทุกข์อะไรจะทุกข์เท่าการหลงใหลในเรื่องของกาม อยู่ธรรมดาไม่เกี่ยวเกาะพัวพันยุ่งกับเรื่องของกาม ถึงมีก็เป็นกิเลส

กาม แต่วัตถุกามภายนอกเราไม่เอามายุ่งเกี่ยว มันก็ยังมีความสุขความสบายพอสมควร เพราะหักห้ามจิตใจเอาไว้ไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยว ถ้าหากกิเลสกามก็มีวัตถุกามก็มีอยู่ในนั้น มันก็ไปกันใหญ่ ไม่มีวันที่จะสุขจะสบายได้ ถึงนอนก็ไม่เป็นอิสระ เดี๋ยวลูกร้องไห้ คนนั้นอย่างนั้น คนนี้อย่างนี้ สู้เรานอนอยู่ดีๆ ไม่ได้ ไม่มีใครมายุ่งเกี่ยวกับเรา เราอยากนอนเมื่อไรเราก็นอนได้ ไม่มีใครมารบกวน กินก็เหมือนกัน อันนี้มันมีรสชาติอร่อย เดี๋ยวลูกคนนั้นขอ เดี๋ยวหลานคนนี้ร้องไห้ ก็แบ่งเขาไป มันไม่มีอะไรให้สุขให้สบาย เรื่องของกามกิเลส เรื่องของความอยากของตัณหา มันนำมาแต่ทุกข์แต่โทษ แต่คนก็ไม่เห็นไปยินดีเพลิดเพลิน ถึงจะเหน็ดเหนื่อยเมื่อยหิว ลำบากยากเย็นขนาดไหนก็ยอมเสียสละ แม้กระทั่งชีวิตอุทิศ เรื่องของกามมันเป็นแบบนี้ นี่คือมันมืดมันบอด จิตใจตกเป็นทาสของกิเลสตัณหา

ถ้าหากผู้มีธรรมะภายในใจ ตั้งหน้าตั้งตาแก้ไขอบรมใจของตัวจนให้จิตใจนั้นเข้าถึงธรรม ถึงไม่ละขาดจากเรื่องกิเลสตัณหา แต่ก็พอได้สัมผัสกับธรรมคือความสงบของใจ ความปล่อยวางของใจชั่วกาลชั่วสมัยเป็นขณิก อุปจาร อัปปนา ก็ยังมีโอกาสเวลาพินิจพิจารณาได้ ว่ากามนั้นมันให้ทุกข์ให้โทษขนาดไหน ความสุขในอรรถในธรรมที่พระพุทธเจ้าหรือนักปราชญ์ทั่วไปท่านสรรเสริญเยินยอ มันมีคุณค่าสาระกว่ากันขนาดไหน มันทราบภายในจิตในใจของตัว

นี่ยังไม่เคยสงบ ยังไม่เคยสัมผัสกับอรรถธรรมอะไร เหตุนั้นมันจึงไม่เชื่อไม่เลื่อมใส ไม่เต็มใจ ไม่ยินดีที่จะประพฤติปฏิบัติเคยคิดปรุงยุ่งเกี่ยวกับเรื่องสมมติ กับเรื่องข้างนอกอยู่เรื่อยไป ถึงมาบวชอยู่ในศาสนา เป็นพระเป็นเณรก็เพียงแต่เพศ แต่จิตใจมันยังประกอบไปด้วยกิเลสตัณหา ไม่มีอะไรที่จะละจะถอนจะเบาจะสบายให้เลย ไม่เป็นอะไรในการประพฤติปฏิบัติที่มีคุณค่าสาระ เหตุนั้นมันจึงอยู่ไม่สุขไม่สบาย ถ้าหากเห็นคุณค่าสาระในการบวช ในการประพฤติปฏิบัติ มันก็ห้ามไม่ได้บังคับไม่อยู่ จิตใจมันจะต้องวิ่งว่อนการกระทำบำเพ็ญเพราะความเย็น ความสงบ ความสุข ที่เรียกว่าอรรถว่าธรรมมันเกิดขึ้นทำขนาดนี้

เห็นขนาดนี้ จิตใจมันดี มันสุขมันสบาย มันเคยยุ่งเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ มันวางมันปล่อยไป เดี๋ยวนี้มันอยู่สงบ ถึงคิดปรุงก็คิดปรุงแต่ทางแก้ไขขับไล่กิเลส ไม่ได้คิดปรุงเพื่อความยุ่งเกี่ยวกับทางติดข้องเหมือนเก่าก่อน เราจะทราบจากการประพฤติปฏิบัติของเรา

นี่การประพฤติปฏิบัติ มันมีคุณค่าสาระ ถ้าใครเป็นใครเห็นแล้วเชื่อมั่นในตัวของตัวว่า ความสุขจริงจังนั้นไม่ได้อยู่กับรูปเสียงภายนอก มันอยู่กับจิตกับใจภายใน ถ้าจิตไม่ไปติดข้องยุ่งเกี่ยวกับเรื่องนั้น ได้ชื่อว่าความสงบของจิตมันมี ความสงบนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะเกิดความเชื่อมั่น แล้วเมื่อจิตใจแว้บออกไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องอะไร มันก็ตามไปพินิจพิจารณา มันจะเกิดคุณค่าสาระที่จะแก้ไขกิเลสตัณหา ถึงมันจะหลอกลวงเราไปต้มตุ๋นให้ทุกข์ให้โทษแก่ตัวของตัว มันจะต้องทราบเพราะมันมีสติปัญญามีธรรมะในตัว ไม่ปล่อยตัวเหมือนเก่าก่อน

นี่คือผู้ประพฤติปฏิบัติที่จะอยู่มั่นในศาสนาได้ ที่จะมีความสุขความสบาย มีอรรถมีธรรมในตัวมันเป็นอย่างนั้น ไม่อย่างนั้นการบวชก็ไม่เกิดคุณค่าสาระอะไร คอยวันคอยคืนแต่จะตายอยู่อย่างนั้น ทั้งๆ ที่ร่างกายไม่มีโรคภัยอะไร แต่จิตใจมีโรคภัย คือ กิเลส ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ความอยากในใจมันเป็นโรคภัยเบียดเบียนใจของตัว ไม่มีความสุขความสบายให้ คือ ยินดีเลื่อมใสเต็มใจในเรื่องของโลก เรื่องของอรรถของธรรม ที่เราอยู่ในวัดในวา ในความวิเวกวังเวง มันอยู่ไม่ได้ เพราะใจมันชั่ว เหมือนกันกับปลา มันเคยอยู่ในน้ำ เราจะเอาขึ้นมาบกมันอยู่ไม่ได้นาน เดี๋ยวมันก็ตายเท่านั้น นี่จิตของพวกเราก็ทำนองเดียวกัน พระพุทธเจ้าสรรเสริญ ศีล สมาธิ ปัญญา วิชชา วิมุตติ ว่าเป็นของดิบของดีของวิเศษ แต่คนที่มีกิเลสตัณหาอย่างพวกเราๆ ท่านๆ มันไม่เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ

เหตุใดจึงว่าไม่เห็นเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการพิจารณาเพื่อความแก้ไขกิเลสตัณหามันมีส่วนน้อย แต่ปล่อยไปคิดเรื่องใหม่ เรื่องที่จะสะสมกิเลสตัณหามันมากกว่า ถ้ามันไม่ยินดีมันไม่พอใจ ทำไมมันจึงไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเหล่านั้น

นี่มันยินดีมันพอใจมันจึงไปยุ่งเกี่ยว มันไม่เบื่อ มันเบื่อเรื่องของอรรถของธรรม ถ้ามันเป็นแบบนั้นก็เหมือนกันกับคนเบื่อยา ทั้งที่โรคอยู่ในกายเต็มตัวอยู่แล้ว คอยวันคอยคืนมีแต่ทรงกับทรุด แต่จะเอาเข้าโลงอยู่อย่างนั้น จะเอายาอะไรมาให้ มันก็เบื่อ ไม่รับประทาน ไม่ฉันให้ แต่ของแสลงกับโรคกับภัยมีเท่าไรมันอยาก ห้าม ไม่ฟัง คนอย่างนั้นจะไม่มีวันมีเวลาหายจากโรคภัย มีแต่วันจะเอาเข้าโลงเข้าเตา เท่านั้น ไม่มีวันหาย นี่จิตใจของพวกเราท่าน ถ้ามันเป็นอย่างนั้น ก็ไม่มีวันเวลา

แล้วใครล่ะจะแก้ไขให้ ธรรมะของพระพุทธเจ้า ธรรมะของท่านเราต้องนำมา พิจารณาชำระใจของเรา เราเองเป็นผู้ทำ พระพุทธเจ้าก็เหมือนพ่อครัวทำอาหาร ให้ แต่คนที่รับประทานนั้นไม่รับประทาน จะว่าอาหารไม่มีรสชาติ อาหารไม่เกิด สาระประโยชน์แก่ร่างกาย คนแบบนั้นจะพูดไม่ได้ เพราะไม่รับประทานอาหาร มันจึงไม่อิ่ม ร่างกายจึงไม่สบาย ร่างกายจึงหิวโหย ถ้าเขารับประทานไป อาหารนั้น จะเกิดสาระประโยชน์ให้ คือความหิวโหยจะหายไป กำลังของกายจะเกิดขึ้น เพราะกายมันอยู่ด้วยอาหาร นี่ใจของพวกเราท่านที่มันเป็นอย่างนั้นก็เพราะไม่ พินิจพิจารณาธรรม ถึงท่านสอนไว้มากมายขนาดไหนแต่เราไม่ได้เอาใจใส่ คิดไป ตั้งแต่เรื่องข้างนอก เหตุนั้นจิตจึงยุ่งเหยิงมัวเมาเฝ้าฝันอยู่ตั้งแต่เรื่องนอก เรื่องใน ที่จะขับไล่แก้ไขให้ใจสงบสบายนั้นมันไม่เกิดขึ้น

คนโดยมากส่วนใหญ่หรือทั่วไปก็พูดได้ มักชอบความสนุกมักไม่ชอบ ความสบาย ความสนุกนั้นเป็นคู่กันกับทุกข์ ใครชอบสนุกคนนั้นแหละเจ้าทุกข์ แต่ความสบายนั้นคู่กันกับความสงบ ถ้าสงบแล้วสบาย ถ้าสนุกล่ะ ไม่มีทางที่จะ สงบจะสบายได้ มีแต่ทุกข์โทษตามหลังมาคอยสังหารจิตใจที่เพลิดเพลินที่ ลุ่มหลงนั้นเรื่อยไป ส่วนใหญ่มันเป็นอย่างนั้น จึงไม่ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ เพื่อชำระแก้ไขใจของตัวเอง เพราะความลุ่มหลงความเพลิดเพลิน ความชอบสนุก ให้มาฟังเทศน์ ฟังธรรม นั่งภาวนาชำระใจ มันไม่ชอบ แต่จะทุกข์จะลำบากจะยาก จะเหนื่อยขนาดไหน ถ้าหากมีมหรสพครบงันต่าง ๆ เขาเล่น อย่างนั้นอย่างนี้ให้ เพลินตา พูดอย่างนั้นพูดอย่างนี้ล่อลวงหูให้เกิดกิเลสตัณหา มันชอบไม่ว่าเด็ก

ไม่ว่าผู้ใหญ่ ถึงเฒ่าถึงแก่ก็ยังอุ้มลูกผูกหลานกันไป ไม่ทราบว่าสิ่งเหล่านั้นมันให้สุขจริงจังหรือไม่ มันไม่ได้นำมาวินิจฉัย ไม่ได้นำมาแก้ไขปรับปรุงตัวของตัว เหตุนั้นมันจึงหนาแน่นเต็มอยู่ทั่วโลก คนที่มีกิเลสตัณหา คนที่หมดกิเลสตัณหาหายาก ไม่ใช่ว่าจะหาง่ายๆ

ดูแต่วาระจิตของเรา ทั้งๆ ที่เป็นนักบวช เห็นทุกข์เห็นโทษในวัฏฏสงสาร มันมีบ้างไหมความที่จะแก้ไขจิตใจของตัว ให้มันดีให้มันสงบวาระจิต แต่มันคิดไปเรื่องนอกมันคิดไปได้ทั้งวันทั้งคืนก็ได้ แต่จะมาคิดแก้ไขให้ใจของตัวสงบให้เห็นทุกข์เห็นโทษ ให้เห็นจริงในสิ่งนั้นๆ แล้วจะปล่อยวางแก้ไขกันให้ตกให้ขาด มันหายากวาระจิตที่มันคิดมันปรุงมันแก้มันไขในอรรถในธรรมอย่างนั้น เหตุนั้นมันจึงติดจึงข้อง จึงเพลิดจึงเพลิน จึงมัวจึงเมาอยู่ตลอดระยะเวลา แล้วจะเอาเวลาไหนที่จะทำจิตทำใจให้ผ่องใส ทำจิตทำใจให้สงบ ตายก็ยังว่าตายไม่มีคุณค่าสาระอะไร อย่างที่อธิบายมาก็ยังเป็นอยู่นี้ล่ะ ก็ยังมีอยู่นี้ล่ะที่จะแก้ไข

ศรัทธาความเชื่อมั่นในศาสนาว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นยาสำหรับแก้ไขใจที่ชั่วเสียให้หมดออกไป สามารถตัดขาดเรื่องของโลกได้ถ้าหากพิจารณาด้วยสติปัญญาจริงจัง แต่เราก็ฟังแล้วไม่ถึงใจเลยไม่เกิดประโยชน์อะไรให้ ทั้งๆ ที่สิ่งเหล่านั้นมันมีอยู่ในกายในใจ แต่ไม่นำมาประพฤติปฏิบัติ มันก็ไม่เกิดคุณค่าสาระอะไรให้ แต่สิ่งที่เป็นพิษเป็นภัย ที่พระพุทธเจ้าห้ามอย่าๆ มันก็วิ่งตามอยู่เรื่อย มันยังไม่เห็น มันยังไม่เข้าใจว่าเป็นของดี เหมือนคนตามเสือ เข้าใจว่ากวางหรืออีเก้ง พอตามไปๆ มันกัดตายแล้วถึงรู้ว่าเสือ มันทำนองนั้น

ฉะนั้น พวกเราท่านที่เป็นนักประพฤติปฏิบัติ เป็นนักบวชจึงควรใคร่คิดพินิจพิจารณา อย่าให้เสียข้าวสุกปลาตายของเขา อุตส่าห์ทำคุณงามความดีให้เต็มที่เต็มฐาน เขากราบเขาไหว้เคารพบูชาก็เพราะเรามีศีล มีธรรมในเรา ถ้าหากเราประพฤติปฏิบัติชั่วเสียจากศีลจากธรรมไป ใครเขาจะเลื่อมใสจะเต็มใจมากราบมาไหว้ เฒ่าแก่กว่าพวกเราก็ไม่อดไม่อยาก อยู่ในหมู่บ้าน แต่เขาก็ไม่

กราบไหว้กัน เพราะเหตุใด เพราะเขาทราบว่าคนเหล่านั้นไม่มีศีลมีธรรมพอที่จะกราบจะไหว้ ไม่เป็นปูชนียบุคคล ที่ควรกราบควรไหว้ควรบูชา นี่เราถึงเป็นผู้ที่มีอายุยังน้อยยังอ่อนอยู่ ศีลธรรมของเรามี ถ้าประพฤติปฏิบัติดี เขายังยอมกราบยอมไหว้ ถ้าประพฤติชั่วปฏิบัติเสียให้เขาเห็น ใครเล่าเขาจะมาเลื่อมใสศรัทธา เขาให้อะไรมากก็เพื่อบูชาคนประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเท่านั้น ไม่ใช่ว่าเขาเอามาบำรุงกิเลสตัณหาให้เราเป็นบ้าเป็นบอ อยู่ในวัดในวาเพื่อทำลายเหยียบย่ำศาสนา ไม่เป็นอย่างนั้น เขาให้ด้วยศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส เขาให้เพื่อจะมีจิตมีใจประพฤติปฏิบัติอรรถธรรม

เราทุกคนจงหมั่นพินิจพิจารณาสอนตน อย่าเป็นคนมักง่าย เพราะความมักง่ายไม่ใช่ทางดิบทางดี ความโง่ไม่ใช่ทางที่จะแก้ไขกิเลสตัณหา ความเกียจคร้านก็ผิดจากอรรถธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เรามาบวชก็เพื่อจะชำระสะสางความชั่วต่างๆ ที่เราเคยเป็นเคยมีในกายในใจของเรา เคยทำเคยพูดเรื่องชั่ว ศีลก็หักห้ามเอาไว้ เคยคิดเคยปรุงเรื่องชั่ว สมาธิก็หักห้ามเอาไว้ ถ้าไปคิดไปปรุงไปยุ่งไปเกี่ยว จิตก็ไม่สงบ เคยลุ่มเคยหลงในเรื่องนั้นๆ ไม่ทราบสาเหตุตามเป็นจริงของมัน ปัญญาก็สามารถจะสอดแทรกเข้าไปแก้ไขขับไล่ความลุ่มหลงให้หลุดตกออกไปได้ นี่คือเรื่องธรรมะของพระพุทธเจ้า พระองค์เคยประพฤติปฏิบัติมา ครูอาจารย์เคยปฏิบัติมาอย่างนั้น ท่านจึงเป็นผู้ที่มีความสุขความสบายภายในใจของท่าน

แต่ความสุขความสบายในด้านอรรถธรรมนั้นมันไม่ใช่วัตถุพอที่จะหยิบยกให้คนอื่นดูได้ ท่านทราบจากตัวของท่านเอง แต่ก่อนที่ยังไม่ได้แก้ไข ยังไม่ได้ประพฤติปฏิบัติกายใจให้เข้าถึงสิ่งเหล่านี้ จิตของเราปกติมันเป็นอย่างไร เมื่อตาเห็น หูได้ฟัง จมูกได้กลิ่น หรือเรื่องต่างๆ ที่มันคิดปรุง ทั้งๆ ที่เรื่องเหล่านั้นไม่มีอยู่ในตัว แต่มันก็คิดปรุงไปอย่างนั้น คิดปรุงไปอย่างนี้ อยากดิบอยากดีอยากร่ำอยากรวย มันคิดไปปรุงไป ยิ่งนักบวชไม่มีธรรมะมีวินัยยิ่งคิดใหญ่ปรุงใหญ่ เพื่อจะปรับปรุงเรื่องของโลกให้มันเจริญ แต่จิตใจของตัวไม่ยอมดูว่า

มันชั่วมันเสียอย่างไร โดยมากมันเป็นไปแบบนั้น ทั้งๆ ที่ผ้าก็เหลืองๆ ศีรษะก็โล้นๆ เขาถือว่านักบวช แต่การคิดการทำภายในมันไม่ใช่นักบวช มันนักเบียดนักเหยียบย่ำทำลายศาสนา

ขอให้ทุกคนตรวจตราพิจารณาจิตใจของตัว สิ่งใดที่มันชั่วมันเสีย รีบชำระสะสางห้ามกั้น สิ่งใดมันจะมีความสุขความเจริญมาให้ จะปล่อยวางแก้ไขกิเลสตัณหา นำมาพิจารณาศึกษาปฏิบัติ เพียรระมัดระวังจิตใจของตัวด้วยสติปัญญาอยู่สม่ำเสมอ ผู้ที่มีความเพียรประจำอยู่ในจิตในใจ ละชั่วบำเพ็ญดี แก้ไขจิตใจที่ข้องติดคิดแวะอยู่เรื่อยๆ ผลที่สุดก็จะถึงวิมุตติ คือความหลุดจากกิเลสตัณหาไปได้ สมกับภาษิตที่ว่า **วิริเยนะ ทุกขะมัต เจติ** คนจะล่วงทุกข์ไปได้เพราะความเพียร ไม่ใช่เพราะความเกียจคร้าน

เราทุกท่านเมื่อได้สดับรับฟัง จงนำไปพินิจพิจารณาศึกษาตั้งหน้าตั้งตาละถอนเรื่องชั่วเสียต่างๆ พระคือความประเสริฐก็จะเกิดขึ้นในจิตในใจของพวกเราท่าน การอธิบายธรรมะเห็นว่าพอสมควรแก่เวลา ขอยุติเพียงแค่นี้ เอวัง ฯ

ให้พิจารณาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย

เทศน์อบรมพระ ฆราวาส
เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

ความเจ็บปวดมันเป็นของมีประจำธาตุขันธ์ทุกท่านทุกคน ไม่ว่านักบวชหรือฆราวาส มันมีความเจ็บเป็นธรรมดา จะล่วงพ้นความเจ็บไปที่ไหนไม่ได้ เกิดมามีชีวิตจะต้องมีความเจ็บให้เบียดเบียนเป็นธรรมดา นี่เรื่องความเจ็บ กิเลสตัณหาความชอบคิดติดข้องในสิ่งต่างๆ เมื่อเจ็บหนักมา รูปที่เรารัก เราชอบใจ เราใคร่คิด มันไม่มีอะไรที่จะทำใจให้เพลิดเพลินให้มัวเมาไปได้ เจ็บหนักเท่าไรก็เป็นหน้าที่ของเราจะต้องต่อสู้ เราจะไปยินดีเพลิดเพลินว่าอย่าไปยึดไปถือเรื่องความเจ็บ รูปนั้นมันสวย มันงาม น่าจูบ น่ากอด ไปคิดไปปรุงแบบนั้น มันเป็นไปไม่ได้ เพราะทุกข์ทางใจ ความเจ็บมันบังคับ มันจึงไม่มีความสุข ความสบายอะไรให้

ให้พิจารณาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย

พูดธรรมะก็ไม่มีอะไรอื่น เพราะกิเลสก็ตัวเก่า เหมือนกันกับเรารับประทานอาหาร รับประทานก็ทวารเก่า ถ่ายก็ทวารเก่า แต่ก็จำเป็นต้องรับประทาน เพราะชีวิตมีอยู่ เรื่องธรรมะก็ทำนองเดียวกัน ไม่ใช่พูดธรรมะจะหาที่ไหนมาพูด ธรรมะที่มีอยู่กับพวกเราท่าน มาพูดสู่กันฟังเพื่อฟอกจิตอบรมใจ โดยส่วนใหญ่พวกเราไม่ค่อยได้พิจารณาธรรมะส่งกระแสจิตคิดปรุงไปแต่เรื่องนอก ๆ พอพูดธรรมะจึงไม่ค่อยเข้าใจกัน เพราะไม่เคยพิจารณามาก่อน เหมือนคนที่ไม่ได้เรียนหนังสือพอเอาหนังสือมาให้อ่านมันก็อ่านไม่ออก ทั้งที่ตัวหนังสือมันมีอยู่ แต่คนที่รู้คนที่ศึกษามาพอเห็นจับเข้าก็อ่านได้ เรื่องธรรมะก็ทำนองเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่มีอยู่กับกายกับจิต แต่ไม่ได้คิดว่ามันเป็นธรรมะที่จะนำมาชำระกายใจของตัว ก็เลยหาธรรมะไม่มี เป็นคนอดคนจน จนสติ จนปัญญา จนธรรมะที่จะสอนตัว

ธรรมะที่พระพุทธเจ้าให้เพ่งพินิจพิจารณาทุกวันทุกเวลา ในอภิณหสูตร ท่านพูดถึงความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจ นี่เป็นธรรมะที่ทุกคนควรคิดพินิจพิจารณาชำระใจ ถ้าเราไม่พิจารณาว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดา เมื่อแก่มาก็เสียอกเสียใจเดือดร้อนวุ่นวาย หาอุบายวิธีต่าง ๆ ที่จะปรับปรุงร่างกายของตัวไม่ให้แก่ แต่ถึงจะแก้ไขขนาดไหน หาอะไรมารักษา เรื่องความแก่เป็นธรรมะ เป็นสัจธรรมมันก็แก้ไขไม่ได้ ถึงได้ก็นิด ๆ หน่อย ๆ ความแก่มันมีอยู่อย่างนั้นตั้งแต่ไหนแต่ไร แต่เรายังไม่เกิดมา พวกที่ท่านเกิดมาก่อนท่านก็มี ความแก่เหมือนกันกับเรา เราตายไป คนที่เกิดมาใหม่เมื่อเกิดมาแล้วก็จะต้องแก่ต่อไป เหมือนกันกับปัจจุบัน นี่คือเรื่องความแก่ ที่เราควรพินิจพิจารณา ควรศึกษาหาความรู้เอาไว้ จะไม่ได้เสียใจอย่างนั้นอย่างนี้

แก่มันแก่ไปที่ไหนล่ะ แก่ไปหาความเจ็บ ความตาย แก่ไปหาเตาไฟ มันไม่ได้แก่ไปที่อื่น เมื่อพิจารณาความแก่ประจำจิตอยู่สม่ำเสมอไป ใจมันก็ไม่ค่อยกำเริบเสิบสานไปในทางผิด เพราะเห็นว่าความแก่นี้ไม่มีหยูกยาที่ไหนจะรักษาให้

หาย เกิดมาจะต้องมีความแก่เป็นธรรมดาทุกถ้วนหน้า เขาอย่างไร เราอย่างนั้น เราอย่างไร เขาอย่างนั้น ไม่ว่าปัจจุบันหรืออดีต ความเป็นอยู่อย่างนี้มันมีเป็นปกติของผู้เกิด เมื่อเกิดแล้วจะต้องมีแก่ แก่ไม่เป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไป แต่แก่เบื้องต้น แก่ปิดบังอำพรางตา เป็นที่ชอบที่ปรารถนาของสัตว์ เช่น เด็กแก่ขึ้นมาทุกวันทุกเวลา จนเป็นหนุ่มเป็นสาว รู้สึกว่าชอบอกพอใจ นี่ก็ความแก่เหมือนกัน แต่เรียกว่าแก่ปิดบัง แก่ปกปิด เราไม่ได้คิดว่าเขาแก่ เขาเจริญเติบโต จึงชอบ จึงพอใจ พอมันมาถึงที่ มันจะแก่ไปข้างหน้าเรื่อยๆ ไป เมื่อมันถึงหนุ่มถึงสาวเต็มที่แล้ว มันก็แก่ไปในทางที่ไม่ชอบใจ เป็นแก่เปิดเผย เช่น ผมที่เคยดกดำเป็นเงางามก็หงอกก็ขาวเข้า ตาที่เคยสว่างผ่องใสก็มืดก็บังเข้า หูก็หนวกก็ตึงเข้า เนื้อหนังก็เหี่ยวแห้งย่นยู่เข้า นี่คือความแก่เปิดเผย คนทั่วไปเขาเห็นเขาก็รู้จักว่าเป็นคนแก่ เรียกคนแก่ เรียกพ่อ เรียกแม่ เรียกตา เรียกยายไป นี่คือความแก่ที่เปิดเผย ที่มนุษย์ทั่วไปไม่ชอบ ไม่ยินดีในความแก่ประเภทนี้ แต่ก็หนีไม่พ้นถ้าเราไม่ตายไปก่อน ตอนที่เรายังเป็นหนุ่มเป็นสาว เราจะต้องประสบพบเห็นความแก่ประเภทนี้ด้วยกันทุกถ้วนหน้า

เมื่อเราพิจารณาความแก่อย่างนี้ พิจารณามาถึงตัวของเราหรือพิจารณาถึงรูปที่เราไปใคร่คิดติดข้อง ว่ามันสวยมันงาม พิจารณาเรื่องความแก่อยู่บ่อยๆ รูปที่เราไปยึดว่ามันสวยสด งดงาม น่าดูน่าชมอย่างนั้นอย่างนี้ เราเกิดราคะตัณหา ถ้าเราพิจารณาเรื่องความแก่ พ่อแม่ของเขา ปู่ย่าตาทวดของเขา แต่ก่อนก็เหมือนกันกับคนคนนี้ เมื่ออายุยังไม่มาก ยังไม่แก่จัด มันก็ยังน่าดูน่าชม ไม่อย่างนั้นเขาก็ไม่มีการแต่งงานกัน ไม่มีใครที่จะปรารถนา แต่คนนี้นานปีไปมันก็จะเป็นอย่างเดียวกันกับพ่อแม่หรือปู่ย่าตาทวดของเขา รูปอันนี้จึงไม่ควรที่จะยึดจะถือว่าเป็นของจีรังยั่งยืน เพราะปกติมันบ่งบอกอยู่แล้ว พ่อแม่เป็นเครื่องผ่านมาก่อน ว่าพ่อแม่แก่อย่างไร ลูกที่เกิดมาตามหลังก็จะเป็นไปทำนองเดียวกัน นี่การพิจารณาแก้ไข จิตใจที่ปรุงคิดติดข้องในรูป ว่ามันสวย มันงาม ไปยึดในรูปว่ามันมั่นคงถาวรจีรังยั่นยืนต่างๆ เพื่อจะแก้ใจของตัวให้หายจากความติดข้องมัวเมาในรูปนั้นๆ

ความเจ็บ ทุกคนที่เกิดมาก็จะต้องประสบพบเห็นด้วยกันทุกถ้วนหน้า เว้นแต่จะหนักหรือเบากว่ากันเท่านั้น เคยประสบพบมาเรื่องความเจ็บ คนที่พูดอยู่ก็เคยโดนมานับไม่ได้เหมือนกัน เจ็บหนักๆ จนจวนจะตายก็เคยพบเคยเห็น แล้วคนอื่นๆ ที่นั่งประชุมกันอยู่นี้ก็คงจะโดนกันมาเหมือนกัน จะหนักเบาแค่ไหนก็แล้วแต่ที่เคยโดนมา ต้องโดนมาไม่ว่าใครทั้งนั้นความเจ็บนี้

เราจะมีสมบัติพัสถาน ข้าวของเงินทอง พวกพ้องเพื่อนฝูงมากขนาดไหนก็เฉพาะตัวของเรา ไม่มีใครที่จะช่วยความเจ็บในตัวของเราแบ่งเบาไปได้ เป็นหน้าที่ของตัวจะต้องอดต้องทน ต้องสู้ เป็นของเฉพาะ จริงๆ จังๆ ข้าวของเงินทองจะมากมายก่ายกองขนาดไหน จะจ้างให้เขาเอาความเจ็บออกไปจากตัวของตัวเอาไปไม่ได้ พรรคพวกเพื่อนฝูงบริษัท บริวารมีขนาดไหนก็เหมือนกัน เมื่อเจ็บแล้วความสุขความสบายมันไม่มี ถ้าผู้ไม่มีธรรม ไม่มีความสุข ความสบายเอาเลย บ้านจะใหญ่โตรโหฐาน ที่นั่งที่นอนจะอ่อนนุ่มสะดวกสบายขนาดไหน มันก็ไม่สบายให้ เพราะโรคภัยความเจ็บปวดมันเบียดเบียน

ความเจ็บปวดมันเป็นของมีประจำธาตุขันธ์ทุกท่านทุกคน ไม่ว่านักบวชหรือฆราวาส มันมีความเจ็บเป็นธรรมดา จะล่วงพ้นความเจ็บไปที่ไหนไม่ได้ เกิดมามีชีวิตจะต้องมีความเจ็บให้เบียดเบียนเป็นธรรมดา นี่เรื่องความเจ็บ กิเลสตัณหา ความชอบคิดติดข้องในสิ่งต่างๆ เมื่อเจ็บหนักมา รูปที่เรารักเราชอบใจ เราใคร่คิด มันไม่มีอะไรที่จะทำใจให้เพลิดเพลินให้มัวเมาไปได้ เจ็บหนักเท่าไรก็เป็นหน้าที่ของเราจะต้องต่อสู้ เราจะไปยินดีเพลิดเพลินว่าอย่าไปยึดไปถือเรื่องความเจ็บ รูปนั้นมันสวย มันงาม น่าจูบ น่ากอด ไปคิดไปปรุงแบบนั้นมันเป็นไปไม่ได้ เพราะทุกข์ทางใจ ความเจ็บมันบังคับ มันจึงไม่มีความสุขความสบายอะไรให้

เรื่องความเจ็บ ความไข้ ทุกคนเคยประสบพบมาแล้วก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าสมัยใด ใครจะมีธรรมหรือไม่มีธรรมก็ตาม ใครจะมีสมบัติข้าวของเงินทองหรือจะอดอยากยากจนก็ตาม ความเจ็บนี้มีประจำสัตว์ทั่วโลก ให้เราหมั่นพินิจพิจารณาศึกษา เมื่อเวลาความเจ็บไข้เกิดขึ้นมาจะไม่ตื่นเต้น ไม่ตื่นเต้นอย่างไร เพราะความเจ็บนี้เราได้คิดเอาไว้ ได้พิจารณาเอาไว้ ไม่มีทางไหนที่จะหลีกเลี่ยงไปได้ เราก็สัตวโลกคนหนึ่ง เราจะต้องเจ็บไข้ได้ทุกข์เหมือนกันกับเขา ให้พิจารณามีธรรมะในจิตในใจเอาไว้

เมื่อเจ็บหนักเข้า รักษาด้วยหยูกยาไม่หาย มันก็ต้องตาย ถึงรักษาหายวันนี้ วันหน้า เดือนหน้า ปีหน้า มันก็มีขึ้นมาอีก เรื่องความเจ็บ ผลที่สุดก็ไปสู่ความตาย ความตายนี้ไม่ว่าสัตว์ประเภทไหนเกิดมาแล้วจะต้องตายไปด้วยกัน ไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงความตายไปได้ เกิดมาต้องตาย ไม่มียาขนานไหน ไม่มีพาหนะชนิดใดที่บรรทุกคนหนีจากความตายไปได้ ยาก็รักษาไม่หาย ถ้ารักษาหายคนก็ไม่ตายกัน มีอายุเป็นพัน เป็นหมื่นเป็นแสน คนที่มีเงินที่จะซื้อยามารักษาให้หายจากตายมันมี แต่มันไม่มียาขายให้ ไม่มียารักษาให้หาย จะเป็นแพทย์เป็นหมอดีเด่นขนาดไหน มันก็ไปสู่จุดหมายปลายทางอันเดียวกันคือ ความตาย

ความตายจึงเป็นภัยอันตรายใหญ่หลวงสำหรับสัตวโลกไม่อยากตายทุกรายไป หายากที่สุดคนที่อยากตาย กินยาตาย ผูกคอตาย หายาก คนที่ไม่อยากตายมากที่สุด ถึงเขาตายไปแล้ว ไปฝังไปเผาในป่าช้า หรือเตาเผาต่าง ๆ ถ้าเราปลุกเสกเขาขึ้นมาได้ ถามคุณอยากตายหรือ หรือคุณไม่อยากตาย ไปถามเขา เขาอาจจะตอบเป็นคำเดียวกัน ว่าไม่อยากตาย แต่มันเหลือวิสัย ทนไม่ได้ ถึงกาลถึงเวลาก็ต้องตายไป นี่เป็นเรื่องความตาย

คนที่ไม่มีอรรถมีธรรมในจิตในใจ ไม่มีใครปรารถนาเรื่องความตาย เพราะถือว่าเป็นอันตรายสำคัญ เป็นภัยสำคัญไม่มีใครชอบใจเรื่องความตาย แต่ผู้ที่มีอรรถมีธรรม ศึกษาธรรม พิจารณาธรรม ปฏิบัติธรรม รู้เห็นเด่นชัดในจิตในใจ

ไม่ว่าแก่ ว่าเจ็บ ว่าตาย ท่านเห็นเป็นธรรมดา ไม่ถือว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นศัตรู เป็นอันตราย ของที่มีมาประจำแต่ไหนแต่ไร เรายังไม่เกิดมันก็มีอยู่อย่างนี้ เราเกิดมาแล้วหรือตายไปแล้วมันก็มีอยู่อย่างนี้ มันไม่หนีไปไหน ไม่มีใครที่จะมีอำนาจวาสนาจะห้ามกั้นไม่ให้มันเป็นไปอย่างนั้นได้ มันจะต้องเป็นไปตามธรรมชาติตามธรรมดาของมัน ท่านทราบชัดในสิ่งเหล่านั้นและปฏิบัติจิตใจของตัว ละชั่วบำเพ็ญดีจนถึงที่ เข้าใจตามเป็นจริงว่าสิ่งเหล่านี้หน้าที่ของมันเป็นอย่างไร มันเป็นไปตามหน้าที่ของมัน ไม่ใช่มันมาให้ทุกข์ให้โทษอะไรแก่เรา เราหลงใหลเรายึดถือต่างหากจึงเกิดทุกข์ เกิดโทษในจิตในใจ

แล้วเมื่อเราแก่ เราเจ็บ เราตายไปอย่างนี้ มีอะไรเสียหายสำหรับเรา

เราต้องการอะไร เมื่ออยู่ไปหมื่นปีแสนปีเราต้องการอะไรอีกทราบในจิตในใจ ถ้าหากประพฤติธรรม ปฏิบัติใจให้เป็นอรรถเป็นธรรมแล้ว มีคุณค่าเสมอกัน มีชีวิตอยู่หรือตายไปไม่มีอะไรที่จะเสียหาย กายที่ประกอบด้วยธาตุ ๔ ก็ทราบดีว่าธาตุทั้งสี่มันไม่ได้ตายไปที่ไหน มีแต่สมมติต่างหากที่ตายไปเขาว่าตายไป แต่ดินมันก็เป็นธาตุดินตามเดิมของมัน น้ำ ลม ไฟ ก็เหมือนกัน มันไม่ได้ตาย ไม่ได้ฉิบหายไปที่ไหน จิตผู้รู้สิ่งเหล่านี้มันฉิบหายอีกไหม ท่านทราบภายในเรื่องของท่าน ท่านจึงไม่มีความกังวลวุ่นวาย ไม่มีกิเลสตัณหามารบกวน เพราะใจของท่านทราบดีทุกสิ่งทุกอย่าง

อยู่ไปอะไรที่จะได้ขึ้นอีก เพราะจิตได้ละสิ่งที่ควรละมาจนตลอดเวลา จนหมดจด จนไม่มีอะไรที่จะละอีก สิ่งที่บำเพ็ญได้บำเพ็ญมาเต็มหน้าที่ไม่มีอะไรจะบำเพ็ญให้ดีขึ้นไปอีก ปัจจุบันเป็นอย่างไร บริสุทธิ์ผ่องใสไม่มีอะไรที่จะมาเกี่ยวข้องอยู่ไปแสนปีก็ไม่มีอะไรที่จะดีขึ้น ตายไปวันนี้ก็ไม่มีอะไรที่จะเสียดาย เมื่อมันเป็นอย่างนั้นจึงไม่มีการเสียดาย เพราะชีวิตอันนี้เกิดมาก็เพื่อจะสะสมคุณงามความดี เพื่อจะทำหน้าที่ของตัวให้บริสุทธิ์ เมื่อบริสุทธิ์แล้วจึงไม่มีความหมายอะไรในการเกิดแก่เจ็บตายของท่าน ท่านจึงอยู่เป็นสุข ท่านจึงอยู่

สบาย เพราะท่านเห็นประจักษ์ในจิตในใจ สิ่งที่มันสลายไปนั้นก็เป็นหน้าที่ของมัน สิ่งที่เหลืออยู่เราก็ทราบ เหลือจะมีอะไร ถ้าหากเรามีความต้องการว่า ถ้าหากชีวิตยังมีอยู่ต่อไปจะได้สะสมคุณงามความดีตามหน้าที่ของเรา สิ่งใดที่เราต้องการอยากจะทำก็จะได้ทำต่อไป เพราะเรายังไม่ถึงจุดหมายปลายทาง เราก็อยากจะใช้ชีวิตยืนยงคงอยู่ เพราะจะได้สร้างคุณงามความดีทวีคูณขึ้น เมื่อท่านปฏิบัติความดีถึงที่ท่านจึงไม่มีปัญหาเหมือนพวกเราธรรมดา นี่คือเรื่องของความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ท่านให้พิจารณาประจำทุกวัน ทุกเวลา

ตายแล้วเป็นอย่างไร นี่ก็เป็นปัญหาของใจที่พวกเราท่านควรใคร่คิดติดตามเพื่อแก้ความสงสัย หลงใหล มัวเมาของตัว ตายไปแล้วพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั่วไป บุตร ธิดา ภรรยา สามี ข้าวของเงินทองบ้านช่องทุกอย่าง เราจะต้องจากไป จากของรักของชอบใจส่วนนี้ไปเขาจะตามไปส่งได้ก็ถึงป่าช้า ถึงเตาเผา เขาไม่ไปกับเรา พรรคพวกเพื่อนฝูงที่รักกันขนาดไหน เมื่อเราตายไปเขาจะตายไปด้วยในขณะเราตายนั้น เขาไม่ยอมตาย เราจะต้องพลัดพรากจากเขาไป ลูกหลาน ข้าวของ สามีภรรยา บ้านช่องก็เป็นของคนอื่นไป เขาไปมีภรรยาใหม่ สามีใหม่ เราก็ไม่มีอำนาจวาสนาที่จะมาฟ้องร้องกับเขา ไม่ให้เขาเอาสามีใหม่ภรรยาใหม่ ข้าวของที่เราหามาได้ เข่าอยากจะจ่ายไปแบบไหนก็เป็นเรื่องของเขาอีก เราไม่มีสิทธิ์ที่จะไปฟ้องร้องเอาข้าวของของเราไปได้ แต่เราก็หลงใหลเพราะไม่ได้คิดว่าจะจากสิ่งเหล่านี้ไป ใจเลยข้องเลยติด เลยยึดเลยถืออย่างนั้นอย่างนี้ วุ่นวี่วุ่นวาย โรคของกายกำเริบ โรคของใจคือกิเลสตัณหา ก็มั่วสุมเข้าไปใจก็เลยมืดบอดไม่มีทางที่จะสว่างไสว ไม่มีทางที่จะสุขจะสงบได้

นี่คือใจที่ไม่คิดใคร่ในอรรถในธรรม เข้าใจว่าอันนั้นของกู อันนี้ของกูยึดเอาไว้ ถือเอาไว้ ไม่ได้ใคร่คิดติดตามธรรมะที่พระพุทธเจ้ารู้ พระพุทธเจ้าสอน เราหลงใหลใฝ่ฝันกันอย่างนั้น จึงเป็นทุกข์เกิดขึ้นในจิตในใจ ถ้าทราบดีเราก็มีสิทธิ์ เมื่อมีชีวิตอยู่ เราจะใช้สอยอะไร เราก็ใช้สอยได้ เราก็มีสิทธิ์ที่จะแสวงหามาบำรุงรักษาตัวของเรา ไม่ใช่ว่าทราบแล้วไม่ทำอะไร งอมืองอเท้า

ไม่เป็นอย่างนั้น ทราบแล้วก็ขยันหมั่นเพียรหาแต่ไม่ให้ของเหล่านั้นมาทับถมจิตใจจนหลงใหลใฝ่ฝัน ติดข้อง นี่หมายถึงผู้ที่มีอรรถมีธรรมในจิตในใจที่เป็นฝ่ายฆราวาส ฝ่ายบรรพชิต ท่านก็รักษาบริขารของท่านที่เขาถวายมา ได้มา ไม่ใช่ว่าทราบดีแล้วจะเผาทิ้งโยนทิ้ง ไม่เป็นอย่างนั้น เมื่อมีชีวิตอยู่ก็ใช้สอยมันไป เมื่อชีวิตหาไม่ก็ไปตามเรื่อง

ถ้าหากเราพินิจพิจารณาธรรมะของพระพุทธเจ้าอย่างที่ว่าอยู่บ่อย ๆ ความหลงใหลติดข้องของใจก็ค่อยจะเบาไปบางไป สบายไปเพราะทราบหน้าที่ของมันเป็นอย่างนั้น เมื่อถึงคราวถึงสมัยมันเป็นไปจริงจัง เราก็ไม่ลุ่มหลง เพราะของอันนี้มันเป็นของอนิจจังอยู่แต่ไหนแต่ไรมา เราไม่จากมัน มันก็จากเรา ไม่ใช่ว่าคนเกิดมาแสวงหาทุกสิ่งทุกอย่าง ได้มาแล้วจะมีกรรมสิทธิ์อยู่เสมอไป มีกรรมสิทธิ์เมื่อเวลามีลมหายใจเป็นอยู่เท่านั้น เมื่อหมดลมหายใจแล้วเขาจะเอาไปเผาไฟทิ้งร่างกายยิ่งเป็นสิ่งที่หวงแหน ก็ยังยอมให้เขาเผา เพราะเราไม่มีสิทธิ์ที่จะขู่จะด่าไปว่าไปกล่าวกับเขา หมดสิทธิ์ร่างกายของเราให้เขาเผาเขาฝังได้ สมบัติภายนอกก็ทำนองเดียวกัน เราไม่มีสิทธิ์ที่จะไปยึดไปถือ ไปห้ามไปหวงเอาไว้ ให้ทราบในจิตในใจตามเป็นจริง จิตใจจะเย็นจะสุขจะสบายเมื่อมันเกิดวิบัติภัยอันตรายขึ้นมาเรื่องเหล่านี้เราเคยได้ทราบล่วงหน้า หน้าที่ของมันเป็นอย่างไร เห็นประจักษ์ในใจอยู่แล้ว มันเลยไม่เป็นทุกข์เป็นโทษให้ มันเลยสุขใจ นี่หมายถึงการพิจารณาเรื่องธรรมะ แก้ไขใจของตัว

แล้วสิ่งที่เป็นของของตนนั้น ใน **อภิณหสูตร** ที่ท่านพูดเอาไว้ มีความแก่ความเจ็บ ความตาย เป็นธรรมดา จะพลัดพรากจากของรัก ของเจริญใจทุกสิ่งทุกอย่างไป ต่อไปก็มีกรรมเป็นของของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นผู้ติดตาม

เรื่องของกรรมที่เราทำด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี นี่ท่านถือว่าเป็นของของตน นักปราชญ์ราชบัณฑิตท่านพูดถึงกรรมที่เราทำไปจะเป็นกรรมชั่วก็ตาม กรรมดีก็ตาม เป็นของของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล ละเว้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะปล่อยปละละเลยไม่ได้ กรรมที่เราสร้างเอาไว้ ทำเอาไว้ ไม่ต้องการปรารถนา กรรมนั้นก็จะให้ผลแก่ตนตลอดเวลา กรรมมันก็มีกรรมดีกรรมชั่วอยู่ในโลก เราทำด้วยความจงใจ ด้วยเจตนาก็ดี ทำด้วยความประมาทเลินเล่อเผลอสติก็ดี กรรมทั้งหมดทุกอย่างมันเป็นของของตัว กรรมชั่วที่เราไม่ปรารถนา แต่เราทำ ถึงไม่ปรารถนา กรรมชั่วก็จะตามให้ผล กรรมดีที่เราปรารถนาอยากได้ แต่เราไม่ได้ลงมือทำ กรรมดีก็ไม่ให้ผลแก่ตัวของเรา

ฉะนั้น กรรมที่มีคือ กรรมดี กรรมชั่ว เราต้องพินิจพิจารณาศึกษาก่อนจะทำลงไป จะพูดออกไป จะคิดอะไร ให้ศึกษาว่าสิ่งที่เราทำเราพูดเราคิดนี้ มันมีผลดีหรือผลชั่วอย่างไร ถ้าเป็นทางชั่ว ทางต่ำ ทางเสีย ถึงเราจะอยากทำสิ่งนั้นก็ห้ามกั้นเอาไว้ เพราะเราทำไปกรรมส่วนนี้จะตามให้ผลแก่ตนของตน ให้ประจักษ์ในจิตในใจ ให้ทราบในจิตในใจของตนอย่างนั้น จิตใจเห็นประจักษ์ว่าหนีจากกรรมไปไม่ได้ ทำไปไม่ว่าฝ่ายดีฝ่ายชั่ว กรรมจะติดตามตัวไปเหมือนเงา จะขึ้นเขาลงน้ำ เงาจะต้องตามไปตลอด เรื่องกรรมที่เราทำก็ทำนองเดียวกัน จะอยู่ในที่ลับที่แจ้งก็ตาม แต่เราทำลงไปแล้ว กรรมนั้นจะติดตามเราไป เหมือนหมาไล่เนื้อทันเมื่อไรมันก็จะกัดเมื่อนั้น เราจึงควรละเว้นกรรมชั่ว ไม่ควรทำควรพูดควรคิดในสิ่งที่ผิดที่ชั่วเพราะทำไปแล้วมันจะให้ผล ตนไม่ปรารถนาก็ตาม แต่มันก็ให้ผลแก่ตนของตน ไม่มีคนอื่นเขาจะมาแย่งชิงเอาไปได้ ทำลงไปแบบไหนกรรมนั้นจะติดในใจของเราเรื่อยไป ถึงจะทำหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ทำท่าหลงลืมก็ตาม แต่กรรมนั้นมันไม่ลืม มันจะผลิดอกออกผลให้ในวันใดวันหนึ่ง นี่บางคนเกิดมาไม่เคยทำสักทีความชั่วช้าลามก ทำไมเราจึงได้รับทุกข์รับโทษอย่างนี้ มีเขามาฆ่ามาตีมาเบียดเบียน ไม่เคยลักฉกขโมยของเขา กรรมเก่าแต่ก่อนที่เราทำ เรามองไม่เห็น ถ้าเรามีกรรมเก่ามาสนับสนุนให้ มันจะไม่เป็นไปอย่างนั้น ถ้ากรรมดีรักษาเราจะไม่โดนเขาด่าเขาตีเขาปล้นเขาจี้อย่างนั้น นี่เราเคยทำเขามาเราจึงโดนแบบนั้น

ถึงเราไม่ปรารถนามันก็ได้รับผล คนอื่นที่เขามีกรรมดีสร้างเอาไว้ ไปด้วยกันก็ไม่โดนเหมือนกันกับเรา มันผิดกัน เพราะกรรมดีรักษาเขา เราจึงควรเชื่อกรรม

เชื่อกรรมจนถึงใจ ก็จะมี **หิริโอตตัปปะ** คือ กลัวบาป ไม่ว่าอยู่ในสถานที่ใด จะทำจะพูดจะคิดไปในทางชั่วทางเสีย ภาษาพระภาษาวัดเรียกว่าบาป กลัวในจิตในใจ เกรงบาป กลัวบาป ละอายบาป ไม่อยากจะทำ เพราะทำไปแล้วมันจะให้ผลแก่ตนของตน เลิกละความชั่ว ประกอบกรรมดีให้มีขึ้นในตัว เมื่อเราพิจารณาอยู่อย่างนี้ เรื่องของกรรมถึงใจแล้วเราจะเลือกคัดจัดหาทำกรรมดีให้เกิดมีแก่กาย วาจา ใจของตัว ถ้าเราไม่พินิจพิจารณาอย่างนี้ เราก็ไม่มีทางหลีกเลี่ยง อยากจะทำอะไรก็ทำไปตามอำเภอใจ ไม่ทราบว่าดีชั่วอย่างไร จะให้ผลเป็นสุขเป็นทุกข์ไม่ได้คำนึงคำนวณขอแต่ให้มันชอบ มักอยากทำ ทำไปมันเป็นไปทำนองนั้น

ท่านจึงสอนให้เชื่อเรื่องของกรรม ว่าเรามีกรรมเป็นของของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล สุข ทุกข์ จะเกิดขึ้นก็อาศัยผลของกรรม ไม่ใช่ว่าคนทุกคนไม่ปรารถนาดี ปรารถนาดีกันทุกคนแต่ทำไมถึงยากจนอดอยากลำบากรำคาญ โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนเขา เราอยากเป็นโรคภัยไข้เจ็บไหม เราอยากอดอยากจนไหม ไม่มีใคร ไปถามเขา เขาจะต้องตอบว่า อยากจะมั่งมีศรีสุข อยากจะหายจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งนั้น แต่เหตุใดเล่าเขาจึงเป็นอย่างนั้น มันก็เพราะกรรมเก่าที่เขาสะสมเอาไว้ให้ผล ถึงเป็นพระอรหัตต์ อรหันต์ สิ้นอาสวะกิเลสภายใน กรรมเก่าที่ท่านสร้างเอาไว้ให้ผล ก็ยังโดนทุกข์โดนโทษ อย่างพระโมคคัลลานะมีโจรปล้นฆ่าตีจนแหลกจนตาย ภาษาของเรา หรือพระพาหิยะก็เป็นพระอรหันต์ เที่ยวไปแสวงหาบริขารมาบวชก็ถูกวัวขวิดตาย นั่น ตายโหงตายห่า ยังมีเป็นธรรมดา เพราะกรรมเก่าที่สร้างมาให้ผล กรรมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้ายังมีกายอยู่ นอกจากกรรมนั้นจะไล่มาไม่ทัน เราสร้างเอาไว้เราตายไปก่อนเสีย ก็เลยเป็นอโหสิกรรมเพราะใจบริสุทธิ์แล้ว กรรมจะติดตามไปให้ผลไปอีกไม่ได้ ภพชาติที่เราก่อเกิดไม่มี นี่คือ จิตที่บริสุทธิ์

เมื่อเรายังไม่บริสุทธิ์อย่างนั้น ยังมีกิเลส ตัณหา มานะ ทิฏฐิในใจ จะต้องท่องเที่ยว เวียนว่ายตายเกิด เราจะต้องพินิจพิจารณา ละกรรมชั่ว สร้างกรรมดีให้มีในจิตในใจของตัว เพราะกรรมดีนั้นให้ผล ในปัจจุบันก็ให้ผล ตนของตนมีความสุข ทำไปแล้วคิดว่าผู้รู้ทั่วไปเขาจะไม่ตำหนิ ไม่นินทา เราทำลงไปด้วยความรอบคอบ ด้วยสติ ด้วยปัญญา ไม่ใช่เราทำลงไปด้วยความโง่เง่าเต่าตุ่นของเรา เราได้พิจารณาแล้ว เราจึงทำลงไปไม่ว่าทำอะไร พูดอะไร เราจึงไม่ตำหนิตัวของเราว่า ทำไมไปทำอย่างนั้น พูดไปแบบนั้นโดยขาดสติปัญญา ขาดการยับยั้งชั่งตวง การพินิจพิจารณา เราไม่ตำหนิตัวของเรา เพราะทำด้วยความรอบคอบของเรา ตัวของเราก็ไม่มีที่ตำหนิตัวของเรา คนอื่นเขาก็ไม่มีที่ตำหนิ เว้นแต่คนพาลเต็มที่ มันไม่ทราบอะไร ดีชั่ว เหมือนกับหมา ไม่ว่าพระ ว่าเณร ว่าโจร ว่ามาร มันก็เห่าเรื่อยไป ไอ้ปากแบบนั้น เราจะถือเป็นคตินิมิตไม่ได้ มันไม่พอใจอะไรมันก็เห่าเรื่อยไป ว่าเรื่อยไป แต่ความดีของเราที่สร้างมา กระทำมา เราทำมาในทางดี ตัวของเราก็ทราบว่าเราสร้างความดี คนอื่นที่เขามีจิตใจสูงเขาก็สรรเสริญในความดีที่เราสร้างมา ถึงเขาไม่สรรเสริญ ความดีมีอยู่ในใจเขาจะว่าอะไรเราก็ไม่เจ็บแสบ เพราะความดีมันมีอยู่ ถ้าหากรอบคอบทางสติปัญญา เหมือนกันกับเขาว่าเราทุกข์ยากอดอยากอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่มีอะไร แต่เราก็ทราบดีว่าบ้านช่องของเรามี ข้าวของของเรามี เงินทองของเรามี คนที่เขามาว่า เขาไม่รู้ เขาไม่เข้าใจว่าเรามีอะไร เขาก็ว่าไปตามเรื่องของเขา เราจะเป็นไปตามลมปากของเขามันเป็นไปไม่ได้ ถ้าหากเรามีสติปัญญาพอที่จะยับยั้งจิตนึกคิดไม่โกรธกับเขาได้

นี่การพิจารณาเรื่องของกรรม คือ กรรมเป็นของของตน กรรมเป็นผู้ให้ผลให้ผลแก่เรามาทุกคน คนที่มีความสุขความสบาย มีหน้าตาสวยสดงดงาม ก็เพราะกรรมดีที่เขาสร้างเอาไว้ มีหน้าตาเป็นยักษ์เป็นมารไม่สวยสดงดงามอะไรใครเห็นก็ไม่ปรารถนา ก็เพราะเขาสร้างกรรมชั่วเอาไว้ อดอยากยากจนก็เพราะเขาสร้างกรรมชั่วเอาไว้ เขาร่ำรวยก็เพราะเขาสร้างกรรมดีเอาไว้ ถึงมนุษย์เกิดมาจะไม่เหมือนเทวบุตรเทวดาไม่ได้กินของทิพย์ ปรารถนาอะไรไม่ไหลมา ไม่ต้องแสวงหาเพราะเป็นเทวดา อาศัยบุญกรรมที่ทำแต่เก่าก่อนส่งผลให้ก็ตาม เกิดมา

เป็นมนุษย์ คนทุกคนก็ปรารถนาอยากจะมีข้าวของเงินทอง อยากจะมีความสุข มีความเจริญด้วยกัน แต่อำนาจบุญกรรมของมนุษย์กับเทวดานั้นไม่เหมือนกัน ถึงเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วกรรมดีของเขาก็ส่งผลให้ คือร่างกายของเขาไม่ค่อยมีโรค มีภัยไข้เจ็บเบียดเบียน เรื่องด้านใจของเขาก็มีสติปัญญา สามารถที่จะทำการงานแสวงหาข้าวของเงินทองได้ง่ายดายสะดวกสบาย

คนที่กรรมชั่วให้ผลล่ะ เกิดมาไร้ทรัพย์อับปัญญา ทรัพย์ไม่มี ปัญญาที่จะคิดจะอ่านก็ไม่มี เกียจคร้าน จะทำอะไรก็ทำไม่เป็นทั้งนั้น ก็อดอยากยากจนจนกระทั่งวันตาย นี่คือกรรมชั่วตามให้ผลแก่ตัวเขา เราจึงควรเว้นกรรมชั่วให้ห่างไกล อย่าไปคิด ไปทำ ไปพูดในทางชั่วทางเสีย

ถ้าหากเรารักษาตัวของตัวเราได้อย่างนั้น เราเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร ไปเกิดในสถานที่ใดก็มีความสุขในภพในชาตินั้นๆ ตามสมควรที่กรรมจะให้ผล เรามีกรรมเป็นของของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล มีกรรมเป็นแดนเกิด ไม่ใช่ว่าเราอยากเกิดที่ไหนก็เกิดได้สะดวกสบาย กรรมเท่านั้นจะแบ่งปันให้ไปเกิด เกิดในสถานที่ดี คติที่ชอบ ก็เพราะกรรมดีของเขา ส่งผลไปให้จึงไปเกิดได้ ไปเกิดในที่ชั่วไม่สะดวกสบาย ก็ทำนองเดียวกัน ฉะนั้นกรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญที่เราควรจะนำมาพินิจพิจารณาแนะสอนใจของเรา ไม่อย่างนั้นก็จะไม่เห็นเรื่องการทำ การพูด การคิดเป็นของสำคัญ ไม่เชื่อเรื่องของกรรม ทำไปแล้วไม่เห็นผลอะไรเกิดขึ้นให้

โดยส่วนใหญ่คนที่ไม่คิดถึงเรื่องของกรรมนี้ ไม่เชื่อเรื่องของกรรม ไม่เชื่อว่าตายแล้วจะได้เกิดอีก ตายแล้วสูญไป หรือเคยเกิดเป็นอย่างไรก็จะเกิดเป็นอย่างนั้น มันมีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังมีอยู่ ปัญหาอันนี้มันมีประจำสัตว์เป็นบางประเภท บางตัว หรือคนก็เป็นบางขณะที่มันเกิดขึ้น ความสงสัยลังเลของใจมันเกิดขึ้นแบบนั้น ถ้าเราคิดว่าตายไปแล้วสูญทำดีก็ไม่มีผลอะไร ทำชั่วก็ไม่มีผลอะไร ถ้าคนเชื่อมั่นลงไปอย่างนั้น ท่านเรียกว่า **อุจเฉททิฏฐิ** คือ ปฏิเสธเรื่องทั่วไป ถ้าหากมันเป็นไปในใจอย่างนั้น โลกอันนี้จะไม่มีความสุขความเจริญ มัน

อยากทำอะไรก็ทำไป เพราะตายแล้วก็สูญไม่มีการเกิด ถ้ามันคิดอย่างนั้น มันก็ฆ่าก็ฟันก็ทำไปทุกสิ่งทุกอย่างได้ไม่ละอายใคร ไม่กลัวเรื่องของกรรม กลัวแต่กฎหมายเจ้านายจะจับกุมเท่านั้น ลับตามันทำไปได้ หรือเจ้านายจับกุม หรือเขาฆ่าตาย มันก็คิดว่า โลกหน้าไม่มี ตายแล้วสูญไป มันคิดอย่างนั้น มันจึงกล้าทำทุกสิ่งทุกอย่างเรื่อยไป หรือเชื่อมั่นว่า ตายเป็นอะไรก็จะไปเกิดเป็นอันนั้น มันก็กล้าทำอีกเหมือนกัน ชั่วเสียขนาดไหนมันไม่เกรงใจ เพราะมันเชื่อมั่นในจิตในใจอย่างนั้น มันไม่เป็นไปตามความเชื่อของตัว

ถ้ามันเป็นไปตามความเชื่อของตัว มันก็ไม่มีใครที่จะได้รับทุกข์โทษลำบากยากเย็น จะทำชั่วผลชั่วไม่ให้ผล ทำดีผลดีไม่ให้ผล อยากทำอะไรทำเรื่อยไปโลกแตก อยู่ในวัดในวาจะฆ่าจะแกงกันเมื่อไร จะทำอะไรก็ทำไปอยู่ในโลกก็ทำนองเดียวกัน ไม่เคารพเชื่อมั่นในอรรถในธรรม ถ้าทิฏฐิแรงกล้าลงไปแบบนั้นพระพุทธเจ้าท่านว่า เป็น **มิจฉาทิฏฐิ** เป็นโทษหนักสำหรับคนที่เห็นแบบนั้นไม่มีวันคืนที่จะสว่างไสว ที่จะประสบความสุขของใจ มีแต่ความมืดบอดเรื่อยไปพระพุทธเจ้าจะมาแนะสอนหมื่นองค์แสนองค์มันก็ไม่เข้าไปถึงจิตถึงใจของมันถ้าจิตใจมืดหนาขนาดนั้นแล้วพระพุทธเจ้าท่านตัดสะพานไม่แนะสอน

นี่ใจของเราท่านเป็นอย่างไรก็พิจารณาเพื่อชำระใจของตัว ความจริงหนีความจริงไปไม่ได้ เรื่องจิตใจของพวกเราเอง ปัญหาของพวกเราเองมันสั้น มันไม่มีญาณพอที่จะทราบชัดว่าอันนั้นเป็นอย่างนั้น อันนี้เป็นอย่างนี้ จึงได้อาศัยธรรมะของพระพุทธเจ้าผู้รู้แนะสอน ให้พิจารณาชำระกายชำระใจของตัว ถึงเราไม่เชื่อว่าไฟมันร้อน ใครเขาห้ามว่ามันร้อนนะ ไม่เชื่อไปจับเข้ามันก็ร้อน เป็นธรรมชาติของมันอยู่อย่างนั้น น้ำแข็งมันเย็นนะ ไม่เชื่อ ไปจับเข้ามันก็เย็น เพราะธรรมชาติมันเย็น มันเย็นอยู่ เราไม่สมมติว่ามันเย็นมันก็เย็น คนที่ไม่รู้ หรือคนรู้มันก็ทำนองเดียวกัน ชั่ว ดี ก็ทำนองเดียวกัน คนทำไปจะไม่เชื่อหรือจะเชื่อก็ตามดียังเป็นดีอยู่ตลอดเวลา ชั่วยังเป็นชั่วอยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นไปตามความไม่เชื่อหรือเชื่อของคน ของจริงเป็นของจริงอยู่อย่างนั้น นี่คือ การพิจารณาเพื่อแก้ไข

จิตใจของตัว เชื่อว่าพระพุทธเจ้าท่านเป็นผู้บริสุทธิ์ ท่านมีพยานเด่นชัดแนะสอนสัตว์เพื่อทางดี สิ่งที่ชั่วที่เสียท่านตรัสห้ามไม่ให้ทำ ไม่ให้พูด ไม่ให้คิด

ถ้าเราไม่เชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือไม่เชื่อพระพุทธเจ้า ถือว่าเราดีวิเศษ เราก็ไม่มีทางที่จะละชั่วบำเพ็ญดีได้ อยากจะทำอะไรก็ทำไปตามอำเภอใจ เชื่อว่าคนตายแล้วถ้าหากมันมาเกิดใหม่ มันก็มาพูดให้เราฟังว่า ชาติก่อนมันเกิดอยู่นั่นอยู่นี่ มันมีสมบัติข้าวของอย่างนั้นอย่างนี้ คนเฒ่าจะต้องเกิดมาเป็นคนเฒ่า เด็กตายจะเกิดมาเป็นเด็ก นี่ใครตายที่ไหนก็ไม่เห็นใครมาเล่าให้ฟัง แต่ก่อนคนนั้นเป็นคนนี้ ตายไปแล้วได้รับทุกข์โทษในนรกอย่างนั้นอย่างนี้ ได้ไปเสวยความดีในสวรรค์อย่างนั้นอย่างนี้ เพราะไม่มีคนมาเล่าให้ฟังเราจึงไม่เชื่อ มันอาจคิดปรุงไปแบบนั้น คนที่ไม่เชื่อมั่นในเรื่องของกรรม

แต่คนเรา **สัญญาอนิจจัง** มันจำไม่ได้ทุกสิ่งทุกอย่างไปหรอก ทั้งๆ ที่เราทำอยู่ รู้อยู่ เห็นอยู่ แต่มันก็ลืม เรามานั่งอยู่นี่ หายใจอยู่ตลอดเวลา เราหายใจกี่ครั้ง ถามเท่านั้นมันก็ติด ทั้งๆ ที่เราหายใจอยู่ วันนี้ได้พูดอะไรบ้าง ได้ไปที่ไหน คิดอะไร วานนี้ วานซืนนี้ เราได้พูดกับใคร ได้รับประทานอะไร เดือนก่อนนี้ วันที่เท่านั้นเท่านี้ มันก็หลงทั้งๆ ที่เรายังไม่ตายนะ มันก็หลงอยู่อย่างนั้น ลืมอยู่อย่างนั้น เพราะสัญญาอนิจจัง

นี่ชาติทั้งชาติ ที่ตายไป มาเกิดใหม่ จะให้มันเล่าอะไรให้ฟังได้ เพราะมันนานแสนนานผ่านมา มันจึงจำไม่ได้ แต่ความเวียนว่ายตายเกิดมันเวียนว่ายตายเกิด ผู้ที่มีญาณภายใน ผู้ที่มีใจผ่องใสท่านทราบ ภพชาติที่เคยเกิดเคยตายของท่าน เคยเกิดที่ไหน เคยตายอย่างไร ด้วยโรคภัยอะไร ท่านทราบ ท่านจึงมาสอนให้เรา ว่าการที่เกิดดีเกิดชั่วนั้น เป็นไปเพราะกรรมของตัวที่สร้างเอาไว้ ไม่ใช่เรื่องของใจปรารถนาแล้วไปเกิดในสถานที่ดีคติที่งามได้ ถ้าหากไม่มีกรรมสนับสนุนแล้ว มันเป็นไปไม่ได้ ท่านสอนท่านแนะให้พวกเราได้สดับรับฟัง ได้ไปใคร่คิดพิจารณาอย่างนั้น

ฉะนั้น พวกเราท่านที่เกิดมาเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นผู้มีโชคลาภอันใหญ่หลวง สัตว์อื่นที่มันไม่มีอำนาจวาสนา เกิดมาไม่เคยได้ให้ทาน รักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา เข้าวัดเข้าวาไหว้พระสวดมนต์เลยก็มี ไม่ว่าตั้งแต่สัตว์ มนุษย์บางจำพวกมันก็มีพวกที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ ไม่เลื่อมใสใจศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา แล้วพวกเหล่านั้นเขาจะเป็นอย่างไร ก็กรรมที่เขาสร้างเอาไว้แบบไหน เขาก็จะต้องเป็นไปแบบนั้น

นี่พวกเราท่านนับว่าโชคดี เกิดมาเป็นสัมมาทิฏฐิ บิดามารดาเคยแนะสอนในทางดี พระเจ้าพระสงฆ์มีก็แนะสอนให้เราก็ยังเลื่อมใสกระทำบำเพ็ญตาม ทานเราก็เคยให้ ศีลเราก็เคยรักษา ภาวนาเราก็เคยกระทำบำเพ็ญ เมื่อเราทำตามโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า สะสมคุณงามความดีอยู่อย่างนี้ ยังจะไม่ได้ไปเกิดในสถานที่ดีคติที่งามแล้ว เขาเหล่านั้นที่ไม่ได้สร้างสมอบรมทาน ศีล ภาวนาอะไร เขาจะไปอย่างไร มันก็ยิ่งจะไปกันใหญ่ มืดบอดกันใหญ่

แต่ที่คิดแบบนี้ ที่สอนแบบนี้ ก็เพราะเรื่องจะปรับปรุงใจของเรา เพราะจิตใจนั้น ในคราวที่ควรพยุงขึ้นมา เชิดชูขึ้นมาก็ต้องพยุงขึ้นมา เชิดชูขึ้นมา เมื่อมันลืมเนื้อลืมตัว เราจะข่มขี่มัน ก็ข่มขี่รักษาจิตของตัว ด้วยสติด้วยปัญญา ดูบางกาลบางเวลา มันตำหนิตัวว่าชั่วว่าเสียอย่างนั้นอย่างนี้ เข้าวัดเข้าวา จำศีลภาวนา ให้ทาน ก็ไม่มีอะไรดีวิเศษให้ ไม่เห็นอะไรจะเป็นความอัศจรรย์ในใจ มันอาจจะคิดไป บางทีทานเราก็ได้ให้ ศีลเราก็เคยรักษา ภาวนาก็เคยกระทำบำเพ็ญ เราดีเราเด่นแล้ว มันก็อาจคิดไปบางกาลบางสมัย มันอาจคิดไปอย่างนั้น ถ้ามันคิดไปว่า ตัวดีตัวเด่น กิเลสตัณหาในจิตในใจมันตกไปหรือยัง คนที่ดีวิเศษยิ่งกว่าเราไม่มีหรือ หรือมีแต่เราคนเดียวเท่านั้น ดีวิเศษกว่าเขาในโลก ข่มขู่ให้รู้ตัว ไม่ให้ประมาท ให้กระทำบำเพ็ญคุณงามความดีเรื่อยไป จนให้ใจของตัวบริสุทธิ์

ถ้าเราตำหนิตัวว่าเราชั่ว เราเสียอย่างนั้น ก็พยุงขึ้นมาเหมือนกันกับเขาทำถนน ที่ไหนต่ำเขาก็พูนขึ้นถมขึ้นให้มันสูง ที่ไหนมันสูงเขาก็ขุดลงให้มันต่ำพอรถเรือไปได้ ไม่อย่างนั้นมันก็ไม่สม่ำเสมอ ไปยาก มายาก เรื่องจิตใจของเราถึงเวลาข่มขี่ก็ข่มขี่ เวลาพยุงมันก็พยุงมัน นี่คืออุบายที่พวกเราท่านจะนำมาสอนใจของตัว เมื่อมันต่ำก็พยุงมันขึ้นมา เมื่อมันสูงก็ข่มขี่มันลงไป เพื่อจะให้ใจมันสม่ำเสมอ

เมื่อเราทุกท่านทุกคนพิจารณา เกิด แก่ เจ็บ ตาย และกรรมเป็นของของตนสม่ำเสมอไป ใจที่เคยติดข้องคิดปรุงต่างๆ จะไม่เลยขอบเขตใจคนนั้นจะสุขจะสบาย ใจคนนั้นจะไม่วุ่นวายกังวล เพราะพิจารณาตามอรรถตามธรรมที่พระพุทธเจ้าแนะนำสั่งสอน

ธรรมะเป็นเครื่องซักฟอกใจชำระใจให้ใสสะอาด ให้สุข ให้สงบ คนไม่มีธรรมะ ไม่ได้พิจารณา เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีแต่เพลิดเพลินวุ่นวายไปตามกิเลสตัณหา คนนั้นไม่มีวันเวลาที่จะสงบสุขได้ มีแต่จะวุ่นวายอยู่เรื่อยไป ฉะนั้นพวกเราท่านทุกคนที่มาฝึกฝนอบรมภาวนา ชำระใจตัวเอง ในวันหนึ่งๆ คืนหนึ่งๆ ก็หมั่นพินิจพิจารณาชำระดูภายในอยู่สม่ำเสมอไปว่ามันคิดอยู่ปัจจุบัน มันเป็นเรื่องที่นำความดี หรือความชั่วมาให้ มีสติรู้สึก การนึกคิดของตัว มีปัญญาแนะสอนตัว

เมื่อคนใดหมั่นสอบสืบพินิจพิจารณารักษาใจของตัวอย่างนั้น สิ่งที่ชั่วหมั่นชำระสะสางออกไป สิ่งที่ดีกอบโกยกระทำบำเพ็ญเอาไว้ คนนั้นก็จะมีความสุขกายสุขใจ การอธิบายธรรมะเห็นว่าพอสมควรแก่เวลา ขอยุติเพียงแค่นี้ เอวัง ฯ

ความตาย

เทศน์อบรม

เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๒

ทุกคนก็จะไปสู่จุดเดียวกัน คือ ความตาย เมื่อเราพิจารณาความตาย มรณสติ อยู่สม่ำเสมอ จิตใจเราจะไม่เพลิดเพลิน ไม่มัวเมาในสิ่งของภายนอก จิตใจจะสงบ จิตใจจะเยือกเย็น จิตใจจะเบื่อหน่ายในภพชาติ แสวงหาอยู่ตลอดวันตลอดเวลา ได้มาก็หึงหวงเก็บรักษา เป็นทุกข์ทั้งในเวลาที่แสวงหา เป็นทุกข์ในเวลาที่ได้มาเพราะรักษาเอาไว้ กลัวมันจะหายไป แต่เมื่อตายไปแล้ว สิ่งเหล่านั้นทั้งๆ ที่เราหึงหวงอยู่ขนาดนั้น มันได้อะไรติดตัวของเราไปไหม เราทำไมจึงไปหลงใหล ไปเกี่ยวข้องจนเกินเหตุเกินผล ไม่มีวันเวลาที่จะภาวนาละกิเลส นี่เป็นเรื่องของเราจะสอนเราเอง พิจารณาตัวเราเอง เพราะทุกคนจะไปสู่ความตายด้วยกันทั้งนั้น

ความตาย

การพูดธรรมะ การฟังธรรมะ ธรรมะก็เหมือนกันกับอาหาร คนที่พูดก็เหมือนกันกับผู้ปรุงอาหาร สำหรับอาหารนั้นคนปรุงฉลาดก็ปรุงได้หลายรสหลายชาติ หลายสิ่งหลายอย่าง คนที่ปรุงไม่ฉลาด ก็ปรุงได้เพียงอย่างหนึ่งสองอย่างเท่านั้น รสชาติก็เหมือนกัน คนที่ปรุงดี ปรุงฉลาด รสชาติของอาหารก็เอร็ดอร่อย คนที่ปรุงไม่เป็น ไม่ฉลาด บางทีรสชาติไม่ค่อยดี เค็มไปบ้าง จืดไปบ้าง ไม่น่ารับประทาน แต่ถึงอย่างไรอาหารก็จำเป็นที่ทุกคนจะต้องรับประทานกัน ไม่อย่างนั้นร่างกายก็ดำรงอยู่ไม่ได้ นานๆ เข้าก็จะต้องแก่ต้องตายไป เรื่องธรรมะสอนใจก็ทำนองเดียวกัน เหมือนอาหาร ท่านองค์นั้นสอน ท่านองค์นี้สอน ก็สอนเพื่อให้จิตใจของสรรพสัตว์นั้นๆ ได้รับความสุขสบาย ความเยือกเย็นเป็นสุขเท่านั้น ไม่ใช่สอนเรื่องอันอื่น ถึงท่านสอนไม่ค่อยจะไพเราะ ไม่ค่อยจะชัดเจนเท่าไรก็ตาม ก็สอนเพื่ออยากจะให้คนนั้นได้รับความสุขทางจิตทางใจ แต่ผู้สอนมันไม่มีความสามารถที่จะสอนให้เข้าจิตเข้าใจได้อย่างจริงจัง

ฉะนั้น ทุกคนที่เคยสดับรับฟังธรรมจากครูจากอาจารย์หลายท่านหลายองค์มา ก็ให้ถือว่าเหมือนอาหาร รสอาหารของคนหนึ่งปรุงเป็นอย่างหนึ่ง คนหนึ่งปรุงเป็นอย่างหนึ่ง จะเป็นน้ำพริกก็ตาม เป็นผัด เป็นทอด เป็นต้ม เป็นแกงก็ตาม ก็เป็นอาหารเพื่อจะหล่อเลี้ยงร่างกายเหมือนกัน ธรรมนั้นถึงจะพูดไปสั้นไปยาวไปทางใดทิศใดก็ตาม ก็เพื่อจะมาชำระใจของเราที่เศร้าหมองขุ่นมัวให้ผ่องใส ที่ฟุ้งปรุงให้สงบระงับลงไปให้ใจได้รับความสุขความเจริญ มีแค่นั้นเรื่องของธรรม ไม่มีเรื่องอันอื่น เราทุกคนเคยได้ยินได้ฟังมา ก็จงไปพินิจพิจารณาจงนำไปศึกษาไปปฏิบัติ สิ่งใดที่จิตใจมันวุ่นวายขัดข้อง ก็พยายามชำระสะสางด้วยธรรมของพระพุทธเจ้า

ความขัดข้องวุ่นวายเกิดจากอะไร เกิดจากใจที่ไปยุ่งเกี่ยวกับสัญญาอารมณ์ต่างๆ เราก็หักห้ามเอาไว้ ไม่ให้ใจมันไปปรุงไปคิด ไปติดไปข้อง ด้วยอุบายวิธีต่างๆ จะบริกรรมก็ได้ จะกำหนดลมก็ได้ จะเพ่งกระดูก เพ่งหนัง สิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ หรือจะบริกรรมเรื่องความตายก็ได้ เพราะความตายนั้นทุกคนมีเหมือนกันแขวนคอเราอยู่ ไม่ว่านั่ง ว่านอน ว่ายืน ว่าเดิน จิตใจที่ฟุ้งปรุงเพลิดเพลินต่างๆ ก็เพราะความไม่ได้คิดถึงความตายของเรา คิดว่าเราจะมีอายุยืนยงคงอยู่เป็นระยะยาวนาน ถ้าหากเห็นความตาย ความเจ็บไข้ เป็นประจำกาย ประจำใจอยู่แล้ว มันก็ไม่มีทางเพลิดเพลินไปได้ เพราะคนจวนจะตายถึงข้าวของเงินทองมากมายก่ายกองขนาดไหน เขาก็ไม่มีความสุข ความสบายให้ เพราะทุกข์มันรุมบีบคั้นกายใจ

ทุกคนก็จะไปสู่จุดเดียวกัน คือ ความตาย เมื่อเราพิจารณาความตาย **มรณสติ** อยู่สม่ำเสมอ จิตใจเราจะไม่เพลิดเพลิน ไม่มัวเมาในสิ่งของภายนอก จิตใจจะสงบ จิตใจจะเยือกเย็น จิตใจจะเบื่อหน่ายในภพชาติ แสวงหาอยู่ตลอดวันตลอดเวลา ได้มาก็หึงหวง เก็บรักษา เป็นทุกข์ทั้งในเวลาที่แสวงหา เป็นทุกข์ในเวลาที่ได้มา เพราะรักษาเอาไว้ กลัวมันจะหายไป แต่เมื่อตายไปแล้ว สิ่งเหล่านั้นทั้งๆ ที่เราหึงหวงอยู่ขนาดนั้นมันได้อะไรติดตัวของเราไปไหม เราทำไมจึงไปหลงใหล ไปเกี่ยวข้องจนเกินเหตุเกินผล ไม่มีวันเวลาที่จะภาวนาละกิเลส นี่เป็นเรื่องของเราจะสอนเราเอง พิจารณาตัวเราเอง เพราะทุกคนจะไปสู่ความตายด้วยกันทั้งนั้น

วันนี้ยังเห็นหน้ากันดีๆ อยู่ พรุ่งนี้อาจจะตายไปแล้วก็มี มันเป็นอย่างนี้โลก ท่านจึงให้พิจารณาเรื่องความตาย เป็น **อนุสติ** อันหนึ่ง ซึ่งทำให้จิตใจไม่ประมาทมัวเมา เวลาเป็นอยู่ มีชีวิตอยู่ ก็อยากได้อันนั้นอยากได้อันนี้ วิ่งวุ่นอยู่ตั้งแต่เรื่องข้างนอก เรื่องข้างใน คือใจของตัวเองมันสุขมันสบายไหม มันสงบไหม เข้าใจเหตุผลตามเป็นจริงไหม มีสติ มีปัญญา รักษาใจให้ปลอดภัยจาก

ความยุ่งเกี่ยวสิ่งเหล่านั้นไหม เราไม่ได้ตรวจตราพิจารณาดูใจของตัว มันจึงชั่ว จึงเสีย จึงลุ่มจึงหลง เมื่อความตายเข้ามาถึงก็ร้องไห้เสียใจ คิดอยากจะให้อายุยืนยงคงอยู่ต่อไป เพื่อจะได้ทำบุญสุนทาน สะสมคุณงามความดีอย่างนั้นอย่างนี้ เวลาจะตายมาจริงจัง จึงคิดได้ แล้วจะไปทำได้อย่างไรล่ะ แต่ตัวของตัวเองก็ลุกไม่ได้ เจ็บปวดเหน็ดเหนื่อยอยู่ทุกหนทุกแห่งไป ไม่มีอะไรสุข ไม่มีอะไรสบาย มันเป็นอย่างนั้น เพราะใจไม่สบาย ใจวุ่นวาย ใจไม่เห็นตามเป็นจริง เราจึงควรพิจารณาให้มากเรื่องความตาย

เมื่อเราพิจารณามาก ๆ ใจมันอยู่กับเรื่องอารมณ์ของความตาย เมื่อความตายเข้ามาถึงแล้วเราก็รู้จัก เราก็เข้าใจว่า เราพิจารณาอยู่แล้วเรื่องความตาย ไม่วันใดวันหนึ่งมันก็จะมาถึงเรา นี่มันมาถึงแล้วเราก็ไม่เสียใจ เพราะเราเตรียมท่าเอาไว้แล้ว สิ่งที่ควรเป็นผลเป็นประโยชน์แก่ใจ เราก็ได้สะสม คือ สติ คือปัญญา ศรัทธา ความเพียรต่าง ๆ เราไม่ได้ประมาท เราไม่ได้เสียใจว่าเราเกิดมาเสียชาติเป็นมนุษย์ เกิดมาเป็นโมฆบุคคล นี่คือ ผลของการพิจารณาความตาย

หมั่นพิจารณาเท่าไร ใจก็ยิ่งสงบ ระงับ ตัดความโลภ ความโกรธ ความหลงไปได้ ถ้าหากเมินเฉย ไม่พิจารณา เห็นว่า อายุของเราจะยืดยาว คงทน ตอนนั้นก่อน ตอนนี้ก่อนจึงจะค่อยแนะสอนจิตใจ จึงจะค่อยทำคุณงามความดี ถ้าคิดอย่างนี้ ไม่มีโอกาสเวลา เพราะกิเลสตัณหามันไม่ให้โอกาส มันมีแต่วิ่งวุ่นเรื่อยไป วันนั้นก่อน วันนี้ก่อน เดือนนั้นก่อน ปีนี้ก่อน เรื่อยไป ผลที่สุดก็ชาตินี้ไม่เอาหรอก ชาติหน้าเสียก่อน เลยไปอย่างนั้น ก็เลยไม่ทันเรื่องกิเลสตัณหา ไม่ประสบพบความสงบ ประสบสุข ไม่เห็นมรรคเห็นผลในตนของตน คนผู้ไม่ประมาทท่านจึงระลึกถึงความตายอยู่เรื่อย ๆ ทุกลมหายใจเข้าออก ออกไม่เข้ามันก็ตาย เข้าไม่ออกมันก็ตาย ไม่ว่าหญิงว่าชาย นักบวช ฆราวาส เด็ก ผู้ใหญ่ มันเป็นอยู่อย่างนั้น ความตายมันบีบบังคับอยู่ตลอดเวลา นี่คือ การพิจารณาเพื่อให้เบื่อหน่ายในการเกิด

แล้วมีการเจ็บ การตาย แล้วยังกล้ายังสามารถอยากจะเกิดจะตายอยู่เรื่อยไป อย่างนี้ มันดีแล้วหรือ เกิดมาชาติไหน ภพไหนก็ตาม มันก็ของเก่านี้ล่ะ ไม่หนีไปจากความแก่ ความเจ็บ ความตาย ถ้าเกิดแล้วผลพลอยได้เรื่องความแก่ ความเจ็บ ความตาย มันเกิดมาจากความเกิดของเรา ถ้าเราไม่เกิด ความแก่ก็ไม่มี ความเจ็บไข้ก็ไม่มี ความตายก็ไม่มี ทำอย่างไรเราจึงจะไม่เกิด แต่จิตใจของเรา เราเคยนึกคิดกลัวเกิดไหมหรือยังยินดีเรื่องเกิดเรื่อยไป เมื่อมีเกิดเท่าไร มันก็มีตายเท่านั้น นี่คือทางพิจารณาชำระจิตใจ ถ้าไม่พิจารณาหาทางแก้ไข มันก็หลงใหลเรื่อยไป ไม่มีวันใดที่จะสงบระงับ

การมาวัดมาวามาจำศีลภาวนา ก็คือ มาพิจารณาจิตใจของตัวไม่ใช่เข้าวัดตั้งแต่กาย แต่ใจวุ่นวายเกี่ยวข้องเรื่องนอก เข้าวัดแบบนั้น เข้าเท่าไรมันก็ไม่มีอะไรที่จะตกหล่นออกไป เรื่องความชั่วเสียต่างๆ ถ้าเข้าวัดมุ่งมาปฏิบัติจิตใจของตัว เพราะอยู่บ้านยุ่งเกี่ยวกับการงาน ลูกหลาน ตลอดถึงสัตว์สิ่งของต่างๆ ไม่มีโอกาสเวลาที่จะภาวนา ไม่มีโอกาสเวลาที่จะทำความสงบสงัดได้ พอเข้ามาวัด เราก็ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติ จะกำหนดอะไร พิจารณาอะไร ก็พิจารณาด้วยความตั้งอกตั้งใจ จริงๆ จังๆ เมื่อเราทำจริง ของจริงจะเกิดขึ้น เราจะเห็นความสงบของจิตของใจ จะเห็นความผ่องใส ความละเอียด เห็นความสุขจากอรรถจากธรรม ถ้าเราไม่เห็น ไม่เป็นในจิตในใจ ไม่อยากทำอยากได้ มันก็เป็นไปไม่ได้ เพราะเหตุใด เพราะไม่ทำมันจะได้มาจากที่ไหน ต้องทำเสียก่อนมันถึงจะได้ กินเสียก่อนมันถึงจะอิ่ม ต้องพิจารณาหาเหตุผลแก่จิตใจของตน เพราะทุกคนมันลุ่มมันหลง มืดบอด

ชาติหลัง ชาติก่อนเราเกิดเป็นอะไร เรามาจากที่ไหน เราก็ไม่ทราบข้างหน้าเราจะไปสู่ที่ไหนเราก็ไม่ทราบ ปัจจุบันเราคิดอะไรเราก็ไม่ทราบ นี่คือ คนประมาทขาดสติ ท่านให้พินิจพิจารณาดูแลรักษาจิตใจของตัว ที่มันชั่วมันเสีย มันคิดมันปรุงไปก็หักห้ามเอาไว้ อย่าให้มันไปพูด อย่าให้มันไปทำ อย่าให้มันไปคิด

สิ่งที่ผิด เพราะสิ่งที่ผิดมันเป็นพิษ เป็นทุกข์ เป็นโทษ นำความทุกข์นำโทษมาให้แก่กายแก่ใจของตัว

ต้องพินิจพิจารณา สิ่งที่ชั่วที่ผิดพยายามละออกไปอย่าให้มันมาติดข้องในกายในใจของตัว นี่คือคนผู้มาภาวนาละกิเลส มาปฏิบัติ ถ้าไม่พินิจพิจารณาอย่างนั้น เข้าวัดก็สักแต่ว่าเข้า ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าหรือสาวก หรือครูอาจารย์ก็สักแต่ว่าฟัง ไม่ทราบว่าท่านแนะท่านสอนอะไร พอท่าน เอวัง ฯ ก็สาธุ ว่าได้บุญ บุญคืออะไรก็ไม่ทราบอีก เป็นอย่างนั้นอยู่เรื่อยมา จิตใจก็เลยไม่เห็นอรรถเห็นธรรมให้ ไม่สว่างไสว ไม่สงบเยือกเย็น ถ้าเราฟังว่า ท่านบอกให้ละสิ่งที่ชั่ว ให้พิจารณาสิ่งนั้นสิ่งนี้เพื่อกำจัดความประมาทมัวเมาในใจ เราก็นำไปพินิจพิจารณานำไปชำระตัวของตัว ใจที่เคยชั่วเคยเสีย เมื่อมันได้เหตุผลจากการพินิจพิจารณาเกิดสติเกิดปัญญาขึ้นมา มันก็แก้ไขได้ ถ้าไม่นำไปพินิจพิจารณาอะไร ท่านสอนหนักก็ว่าท่านดุท่านด่า ท่านสอนเบาก็ไม่เข้าถึงใจ มันก็เลยยุ่งอยู่อย่างนั้น

ไม่ทราบว่าจะเอากาลใดเวลาใดประพฤติปฏิบัติ ยังหนุ่มยังสาวก็เพลิดเพลินไปในทางกามารมณ์ต่างๆ พอเป็นกลางคนขึ้นมาก็วิ่งวุ่นกับการทำมาหากิน เฒ่าแก่มาก็ไม่มีกำลังที่จะประพฤติปฏิบัติ อดไม่ได้ทนไม่ไหว เพราะร่างกายมันชำรุด นั่งมากก็เจ็บก็ปวด เดินมากก็เหน็ดก็เหนื่อย อยู่เฉยๆ ก็ยังลำบาก หายใจออกหายใจเข้าก็ยาก เลยไม่มีโอกาสเวลาให้ ไม่ทราบว่าจะเอากาลใดเวลาใด นี่คือความหลอกลวงของใจเรื่องกิเลสมันปกปิดเอาไว้

แต่การทำสิ่งอื่น การคิดสิ่งอื่น เรื่องของโลก มันฉลาดแหลมคมดี จะทำอย่างนั้น จะทำอย่างนี้อยู่เรื่อยๆ เพราะเราไม่ได้พิจารณาถี่ถ้วนชัดเจนให้เห็นในจิตในใจ มันก็เบื่อหน่าย จะวุ่นวายไปทำไม วุ่นวายไปแล้วก็ไม่ได้อะไร เห็นใครซึ่งเป็นหลักฐานพยาน ที่เขาหอบเขาหิ้ว หาบหามสิ่งที่เขาวุ่นวายนั้น สิ่งที่เขาหามานั้นไปได้ มันก็เป็นพยานอยู่ทั่วโลก ไม่มีใครที่จะหอบหิ้วหาบหามไป สมบัติทางโลก

เป็นของโลกอยู่เรื่อยมา ไม่อย่างนั้น เราก็ไม่มีที่อยู่ที่อาศัย เพราะคนเกิดมาก่อนเขาแบกเขาหามเขาหิ้วเขาหาบหนีหมด เขาเคยเป็นเจ้าของของโลกมาก่อนเราแล้ว แต่เขาก็เอาไปไม่ได้ เราที่วุ่นวายกังวลอยู่ในจิตในใจก็ทำนองเดียวกัน นี่คือการแก้ไขขับไล่ความลุ่มหลงของใจ พิจารณาไปเพื่อขับไล่ความหลงต่าง ๆ ให้มันตกมันถอนออกไป ไม่อย่างนั้นก็ลุ่มหลงอยู่เรื่อย เฒ่าขนาดไหน จะให้มันสว่างไสว ให้มันสงบสุข ให้มันหายความอยากได้ มันก็ไม่มีวัน ยิ่งแก่เท่าไรก็ยิ่งมันเหมือนมะพร้าว มันแก่ไปทำนองนั้น ยิ่งแก่ก็ยิ่งยุ่ง เหมือนลูกบวบแต่มันยังอ่อนอยู่ก็พอแกงได้ กินได้สะดวกสบาย พอแก่เข้ามามากเท่าไร ก็กินไม่ได้ มีแต่ยุ่งไม่ทราบว่ามันเกิดมาจากอะไร นี่แก่แบบนั้นมันเป็นแก่ที่ไม่ดี แก่ไม่มีศีลมีธรรมแก่ที่ลุ่มที่หลง

แล้วเข้าวัดแถมเสียสละความสุขต่าง ๆ มา การงานเราก็ไม่ได้แบกได้หามมาทำในวัด ลูกหลานเหลนบ้านช่องของเราก็ไม่ได้หอบหิ้วมาด้วย เรามุ่งมาประพฤติปฏิบัติ วันนี้เราได้เดินจงกรมกันกี่ชั่วโมง นั่งภาวนากันกี่นาที ไม่ค่อยได้ตรวจตราจิตใจของเราดีขึ้นหรือมันเสื่อมลงก็ไม่ได้พิจารณาอีก เพียงแต่เข้าวัดเข้าวัดแล้วไม่ได้วัดดูใจของตัวว่า มันสั้นมันยาว มันสูงมันต่ำแค่ไหน มันเสียไปหรือมันดีขึ้น

นี่การเข้าวัดจะต้องตรวจตราพิจารณาดูภายในของตัว ไม่อย่างนั้นมันก็ไม่เห็นส่วนที่ได้ส่วนที่เสียไป เพียงแต่เข้า เข้าอยู่อย่างนั้น แต่มันไม่เกิดผลอะไรในจิตในใจให้ ถ้าหากเราคิดไปในทางดี พิจารณาไปในทางถูกในทางอรรถทางธรรม เราจะมีความสุข ความสบายของใจ คนจำนวนใหญ่ที่เข้าวัดไม่ได้นับไม่ถ้วน เราเข้ามาวัดโชคดีของเรา ตาก็ได้เห็นพระเจ้า พระสงฆ์ผู้ดำรงในศีล หูก็ได้ยินเสียงอรรถเสียงธรรม ใจก็ได้คิดถึงความผิด ความถูก ความดีความชั่ว เราเป็นผู้ที่มีโชคดีได้เข้ามาในวัดในวา ทางกาย เราก็ได้กราบได้ไหว้ ทางวาจา เราก็ได้สวดมนต์ ทำวัตร ทางใจ เราก็ได้พินิจพิจารณาอรรถธรรม ถ้าคิดอย่างนั้น

จิตใจของเรามันก็ไม่ได้ไปเกี่ยวข้องกับเรื่องอารมณ์ภายนอก มันก็มีวันเบิกบาน มีวันสุข มีวันสบาย นี่คือ การพินิจพิจารณาในการปฏิบัติ

เพียงแต่เข้าวัด วัดนั้นก็ไป วัดนี้ก็ไป ครูอาจารย์นั้นก็เคยสดับรับฟัง อาจารย์นี้ก็เคยได้ยินได้ฟังมาแล้ว แต่กิเลสตัณหามันยังคงเส้นคงวา หรือมันหลุดหล่นออกไป ไม่ได้ตรวจตราพิจารณาอย่างไร สักแต่ว่าไป สักแต่ว่าเห็น สักแต่ว่าได้ยินไม่เคยนำไปกำหนดพินิจพิจารณา ไม่เคยศึกษาเรื่องใจของตัว ไปรอบโลกมันก็ไม่เกิดสาระประโยชน์อะไรให้ ถ้าไปด้วยความสังเกตพินิจพิจารณา ไปสถานที่ใดก็ตั้งใจกำหนดรักษาศีลธรรมของตัว เราจะทราบว่าไปที่นั้นได้สติปัญญาขึ้นอย่างนั้น ได้ละกิเลสตัวนั้น ไปสถานที่นั้นกิเลสตัวนั้นมันเกิดขึ้นข่มขู่จิตใจของเรา ทั้งๆ ที่ตั้งหน้าตั้งตาพิจารณาอยู่ มันก็ไม่สงบให้ มันก็จะทราบในจิตในใจของตัว นี่คือ ไปทำความพากความเพียรดูแลรักษาจิตใจ ถ้าหากใจไม่มีสติ ไปตามกิเลสตัณหา ไปตามสัญญาอารมณ์แล้ว ไปที่ไหนก็ไปเถอะ ไม่มีวันดี ไม่มีวันวิเศษ ให้กิเลสตัวเก่าหลอกลวงอยู่เรื่อยไป ไม่มีอะไรที่จะเกิดมรรคเกิดผลแก่ตนของตนได้

ฉะนั้น การมาวัดมาวา มาจำศีล ภาวนา มาบวชเรียนเป็นพระเป็นเจ้าก็ทำนองเดียวกัน ไม่ใช่ว่าพอบวชมาแล้วจะประเสริฐวิเศษ หมดกิเลสตัณหา ถ้าอย่างนั้นก็ไม่มีการทำความพากความเพียร ไม่มีการสึกหาลาพรตออกไป เพราะเหตุใด เพราะใจมันหมดกิเลส บวชแล้วออกมาบวชแล้วก็หมดกิเลสแล้ว มันไม่เป็นอย่างนั้น ถ้ามันเป็นอย่างนั้น ธรรมคำสอนมันก็เป็นโมฆะเพียงบวชอย่างเดียวเท่านั้นมันก็สำเร็จทุกสิ่งทุกอย่างไป

นี่ใจของเราไม่อย่างนั้น จิตใจที่เคยฟุ้งปรุงคิดนึกโลภหลงอย่างไร มันก็ยังคงเส้นคงวาอยู่ บวชตั้งแต่เพียงกาย ผ้าเหลืองห่อหุ้มตัวเท่านั้น แต่จิตใจยังเป็นเหมือนฆราวาสญาติโยมเหมือนสัตว์อยู่ ยังข้องยังติด ยังคิดยังปรุงในทางชั่ว

ทางเสีย ที่ควรจะชำระสะสาง ที่ควรจะพินิจพิจารณามันมีอยู่ เมื่อมันมีอย่างนั้น มันชั่วอย่างนั้น มันเสียอย่างนั้น จะเอาโอกาสใด เวลาใด เราบวชก็ตั้งใจเพื่อจะขับไล่สิ่งที่สกปรกโสมม คือ กิเลสตัณหาของใจ เมื่อบวชมาแล้วเราจะพิจารณาอย่างไรกิเลสส่วนนั้นมันจึงจะค่อยตกออกไปหล่นออกไป

ถ้าหากเราไม่ได้พิจารณา ไม่ได้ชำระ มันก็ยังอยู่อย่างนั้น และนับวันจะทวีคูณขึ้น ถ้าเราได้ชำระ เราก็ทราบ เราได้พิจารณาอย่างนั้นในวันนั้น เวลานั้น จิตของเราที่เคยฟุ้งปรุงคิดนึกต่างๆ ได้สงบลง รวม ละเอียด เกิดความสุข ความอัศจรรย์ขึ้น ซึ่งไม่เคยเห็นเคยเป็นมาก่อน เราจะต้องทราบในการกระทำบำเพ็ญของตัว นี่คือผู้กระทำบำเพ็ญ ผู้ประพฤติปฏิบัติอรรถธรรม ถ้าลงมือปฏิบัติจะต้องเห็น จะต้องเป็นในจิตในใจ แต่เพียงเข้าวัดเข้าวาบวชเป็นพระเป็นเจ้าแล้ว อยากจะให้สติ ปัญญา วิชชา วิมุตติ มันเกิดขึ้น ทั้งๆ ที่ไม่ได้ทำอะไร มันเกิดขึ้นไม่ได้ เหมือนกันกับเรามีไร่ มีสวน มีนา เราไม่ทำ มันก็อย่างนั้นน่ะ ไม่มีข้าวมีพืชมีผลอะไรที่จะเป็นของมีคุณค่าเกิดขึ้น นอกจากหญ้าจากต้นไม้ ซึ่งไม่มีอะไรที่จะมีคุณค่าให้ ขายทั้งนาทั้งสวนมันก็ไม่ได้กี่สตางค์ เพราะพืชผลนั้นคนเขาไม่สนใจ ไม่อยากได้

ถ้าเราไปปลูกฝังเอาไว้ มีที่ดินที่ไร่ที่นาที่สวน ดินมันก็เป็นดินอยู่อย่างเดิมนี่แหละ แต่ข้าวที่เราปลูกไว้มันผลิดอกออกผลให้ มีกำไรในที่ดินของตัว ถ้าปลูกเงาะ ปลูกทุเรียน เงาะ ทุเรียน มันก็ตกดอกออกผลให้ ผลที่สุดก็เลยเป็นสวนเงินสวนทอง เจ้าของก็เลยได้รับความสุข นี่หมายถึงมีที่ดิน ถ้าอยากทำกินแล้วไม่อดไม่จน

คนเกิดมาเป็นมนุษย์ก็ทำนองเดียวกัน พระพุทธเจ้าหรือสาวกท่านก็มีกายมีจิตเหมือนกันกับพวกเราท่าน ไม่มีอะไรอื่น กิเลสตัณหาท่านก็เคยมีมาแต่เก่าก่อนเหมือนกัน ไม่อย่างนั้นท่านก็ไม่ได้ชำระให้จิตใจของท่านผ่องใส ให้จิตใจของ

ท่านหลุดพ้น นี่เราเห็นว่าท่านหลุดพ้น หมดกิเลส แต่เราทำอย่างไร ทำเหมือนกันกับพระพุทธเจ้าหรือไม่ เมื่อไม่ทำอย่างท่าน แต่อยากได้อย่างท่าน มันจะได้มาจากที่ไหน ก็ต้องสอนใจของตัวอย่างนั้น หมั่นตรวจตราพิจารณา หมั่นศึกษา หมั่นปฏิบัติดูแลใจของตัว ความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์มันเฉพาะตัวไม่ใช่คนอื่นจะไปทำให้

เราทุกคนเมื่อทราบอย่างนี้ ก็เป็นหน้าที่ของเราที่จะประพฤติปฏิบัติ จะให้คนอื่นประพฤติปฏิบัติให้นั้นไม่มีทางที่จะปฏิบัติให้เราได้ เหมือนกันกับอาหารเรารับประทานเรากิน มันถึงจะอิ่ม คนอื่นกินก็อิ่มท้องของเขา เราไม่สามารถที่จะอิ่มหนำสำราญได้ ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ทำนองเดียวกัน รีบเร่งตั้งหน้าตั้งตาศึกษาประพฤติปฏิบัติ เมื่อประพฤติปฏิบัติ มันก็รู้ก็เห็นในตัวของตัว ชั่วเราได้ละไปอย่างไรเราก็ทราบ ว่าดี มันเกิดมันมีขึ้นมาอย่างไร เราก็ทราบ เพราะเราประพฤติเราปฏิบัติ เราย่อมเห็นย่อมเป็นในตัวของตัว

ท่านจึงว่า ธรรมเป็น **สันทิฏฐิโก** เห็นเอง เป็น **ปัจจัตตัง** รู้เฉพาะไม่ใช่คนอื่นจะมาเอาใบประกาศมาให้ หรือคนอื่นจะรับรองให้ เราจะต้องรู้ในใจของเรามันคิดผิด ปรุงผิด ในสมัยก่อนที่เรายังไม่เคยประพฤติปฏิบัติ ตาเห็นก็ปรุงไปตามเรื่องของตา ถ้ารูปมันต้องการอยากได้ มันก็เกิดตัณหา เกิดราคะ ความกำหนัดยินดี ถ้ารูปมันไม่ต้องการ มันไม่อยากได้ มันไม่ปรารถนา มันก็เกิดความโกรธความไม่พอใจ ไม่มีความสุขความสบายให้กระทบฝั่งนั้นกระทบฝั่งนี้อยู่เรื่อยมาต่อเมื่อเรามาภาวนาพิจารณาตามเป็นจริงของเรื่องต่าง ๆ รูปนั้นมันมีความหมายอย่างไร หญิงชายที่เราไปมั่นหมาย ว่ามันสวยมันงามอย่างนั้นอย่างนี้ ล้วนแต่ของเน่าของเหม็นของปฏิกูล

กายอันนี้เป็นของเน่าของเหม็นของปฏิกูล ไม่ใช่ของดิบของดีไหลออกมามีแต่ขี้ ไม่ว่าออกจากที่ใด ขี้ท่วมหัว ขี้หัวมันก็มีนี่ทั่วตัวมีแต่ขี้ จะไปหลงใหลใฝ่ฝัน

ว่าเป็นของดิบของดี เมื่อเราพิจารณาเพื่อแก้กิเลสตัณหา ความลุ่มหลงของใจให้เข้าถึงความเป็นจริงของมัน มันจะละจะถอนความติดข้อง มันจะสุขจะสบาย แล้วแต่อุบายปัญญาของใครที่จะพิจารณาแก้ใจของตัว

โอกาสที่จะศึกษา ที่จะชำระ ที่จะปฏิบัติ ก็คือ พวกเราที่มีลมหายใจเป็นอยู่ ไม่ใช่ตายไปแล้วถึงจะไปประพฤติปฏิบัติให้สอนใจของตัวอย่างนั้น เพราะทุกคนมีสิทธิ์ที่ประพฤติปฏิบัติได้ ไม่ว่าหญิง ว่าชาย ไม่ว่านักบวช ฆราวาส ถ้าประพฤติปฏิบัติระมัดระวังจิตใจของตัว สิ่งที่ชั่วรีบชำระแก้ไข สิ่งใดที่ดีที่มีประโยชน์ก็รีบกระทำบำเพ็ญ ให้มันมีมันเป็น มันเห็นมันรู้ในตัวของตัว จิตมันก็จะมีความสุขความสบาย คิดไปสิ่งนั้นเราได้ชำระสะสางไปแล้ว กาย วาจา เราไม่ได้ไปทำผิดพูดผิดอะไร ทุกข์โทษที่เกิดจากการทำ การพูดของเราไม่มี จิตมันก็ยินดี มันก็เลื่อมใส มันก็สุขก็สบาย เพราะไม่เห็นทุกข์ เห็นโทษที่เกิดจากการทำ การพูดของตนนี่อานิสงส์เห็นขึ้น

เราเคยคิดเคยปรุง เคยฟุ้งซ่านต่างๆ เรามาพยายามบังคับใจของตัวให้บริกรรมหรือกำหนดลมไม่ให้จิตใจไหลไปสู่สัญญาอารมณ์ที่มันเคยปรุง เคยคิด ผูกมันไว้ในคำบริกรรมนั้นๆ หรือลมหายใจนั้น หรือเพ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งเอาไว้จนให้ใจสงบ มันก็จะเห็นอานิสงส์ว่า สมาธิคือ ความสงบของจิตเป็นอย่างนี้ เราได้เห็นได้เป็นในตัวของเรา นี่คือการประพฤติปฏิบัติ จะต้องเห็นในจิตในใจของตัวด้วยปัญญาที่เคยโง่เง่าเต่าตุ่นแต่ก่อนมา พิจารณาเพื่อการละการถอนกิเลสตัณหาอะไรที่เคยสงสัยในจิตในใจที่มั่นหมายว่าหญิง ว่าชาย ว่าสวย ว่างามต่างๆ เราแยกแยะออกดูให้ทั่วถึง ความสวยงามมันมีอยู่ที่ไหน ความมั่นคงจีรังยั่งยืนมันมีอยู่ที่ไหน อะไรเป็นตนเป็นคนเป็นสัตว์ หรือมีแต่เพียงสมมติเท่านั้น มันจะทราบในจิตในใจของตัวอย่างทั่วถึง นี่คือเรื่องการฝึกหัดปฏิบัติ เพื่อความสงบ เพื่อความสุข เพื่อความพ้นทุกข์ ใจไม่มีทุกข์ ใจพ้นทุกข์ สิ่งทั่วไปที่มันมีอยู่ มันก็เป็นตามเรื่องของมัน ไม่ให้ทุกข์อะไรแก่จิตแก่ใจของเราได้

นี่ใจของเราไปยึดไปถือ ไปเกาะไปเกี่ยว ไปลุ่มไปหลง ทุกสิ่งทุกอย่างก็เลยเป็นเวรเป็นภัยไปหมด ฉะนั้น การสอนใจ การฝึกใจ การปฏิบัติใจจึงเป็นเรื่องของทุกคนควรกระทำบำเพ็ญ ไม่ใช่ว่าชาตินั้นเสียก่อน ชาตินี้เสียก่อน รีบทำ รีบกำหนดให้มันลงสู่ความสงบ อย่าให้มันฟุ้งมันปรุง มันคิดมันนึกไปในทางผิด

นี่คือ การปฏิบัติเพื่อกำจัดความลุ่มหลงความโง่เง่าเต่าตุ่นให้หมดออกไปจากจิตจากใจของตน เมื่อเราปฏิบัติถูกตามธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็เหมือนกันกับเรารับประทานอาหาร ความอิ่มหนำสำราญไม่ต้องปรารถนา ถ้าเรารับประทานลงไป ๆ อยู่เรื่อย ๆ ความอิ่มมันจะเกิดขึ้นมาเอง นี่ความสุข ความสบาย ความสงบ ความพ้นจากทุกข์ ก็ทำนองเดียวกัน ถ้าเราปฏิบัติตามมรรคที่พระพุทธเจ้าสอนเอาไว้ พิจารณาเพื่อละ เพื่อแก้ไข ความติดข้องของใจหมดไปแล้ว กิเลสไม่มีในใจ มันหมดไปแล้ว มันสุข มันสว่างไสว มันสงบ มันวิเศษอย่างไรนั้น ไม่ต้องถามคนอื่นเขา เพราะเราเห็น เราเป็นในตัวของเรา การปฏิบัติ ผลตอบแทนมีอยู่อย่างนั้น

ฉะนั้น ทุกคนควรสนใจ ควรกระทำให้เกิดให้เป็น ให้เห็น ให้รู้ พุทธศาสนาคือศาสนาของผู้รู้ พุทธคือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ไม่ใช่ผู้หลับ ไม่ใช่ผู้หลง ศาสนาคือคำสอนของท่าน ท่านสอนอะไรล่ะ สอนกาย สอนใจ สอนไม่ให้คิด ไม่ให้พูด ไม่ให้ทำไปในทางผิด สอนให้รู้ ให้เห็นตามเป็นจริงในสิ่งต่าง ๆ เมื่อมันเห็นมันรู้ตามเป็นจริง ไม่บอกให้มันปล่อยมันวาง มันก็ปล่อยก็วางไป ความหลงใหลยึดถือต่าง ๆ มันจะตกออก นี่คือ การปฏิบัติในทางศาสนา ไม่ได้ปฏิบัติเพื่อความลุ่มความหลง เพื่อความยึดความถือปฏิบัติเพื่อความละความถอน ความรู้ความเห็นที่แจ้งชัดเท่านั้น

ฉะนั้น เราทุกคนเกิดมาพบพระพุทธศาสนา คือ ศาสนาของผู้รู้ เราต้องพิจารณาสอนจิตสอนใจของตัว ระวังรักษาอย่าให้ชั่วรั่วไหลเข้ามาทับถม ชั่วที่มีอยู่รีบทำลาย กำจัดปัดเป่าออกไป สิ่งใดที่จะนำความสุข ความเยือกเย็น ความสว่างไสว ความพ้นทุกข์พ้นภัย เรารีบกระทำบำเพ็ญให้จิตเห็น จิตรู้ เมื่อเราทุกคนทำอยู่อย่างนี้ เราจะประสบความสุขความสบาย

ฉะนั้น ขอทุกท่านจงไปพินิจพิจารณาศึกษา แล้วตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ ต่อแต่นั้นไปก็จะมีความสุขกาย สุขใจ การอธิบายธรรมะ เห็นว่าพอสมควรแก่เวลา ขอยุติเพียงแค่นี้ เอวัง ฯ

หนังสืออ้างอิง

ประวัติและพระธรรมเทศนา ของ พระอาจารย์สิงห์ทอง ธมฺมวโร, ๒๕๔๘, บริษัทคราฟแมนเพรส จำกัด

คำแผ่กุศลแก่สรรพสัตว์ทั่วแดนแห่งไตรภพ

ณ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ในพระสังฆราชูปถัมภ์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วันศุกร์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๐

ตรงกับวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑ เช้าทำภัตกิจเสร็จ เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น.

ตั้งนะโม ๓ จบ พร้อมกัน

มหากุศลผลบุญทั้งหมด ที่ปวงข้าฯ ทั้งหลาย ได้อุตส่าห์บำเพ็ญเพียรมาแล้ว ด้วยกาย วาจา ใจ ได้สร้างพุทธสถานทรัพยากร วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม สร้างศาลาที่ประชุมเจริญพระพุทธมงคล สร้างพุทธปฏิมากรพระประธาน พระนาคปรกไว้บนศาลา และสร้างพระปางนั่งขัดสมาธิไว้ที่พิพิธภัณฑ์ ได้น้อมบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ วัตถุมงคลมหามงคลพร้อมด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก สร้างถนนลาดยางเข้าถึงประตูวัด สร้างแหล่งน้ำ สร้างกำแพงรอบพื้นที่วัด พร้อมด้วยสร้างเสนาสนะ น้อมถวายจตุปัจจัยไทยทานแก่พระสงฆ์มาจากทิศทั้งสี่ สร้างคลังพัสดุและโรงครัว สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ สร้างหนังสือโอวาทธรรมของวิสุทธิบุคคล ถวายไว้ในบวรพุทธศาสนา พร้อมด้วยอานิสงส์รักษาศีล ๕ ทอดผ้าบังสุกุล รวมมหากุศลผลบุญทั้งหมด และที่ได้บำเพ็ญมาแต่ปางก่อน อันเกิดจากน้ำใจใสศรัทธาของปวงข้าฯ ทั้งหลาย

ณ โอกาสนี้ ปวงข้าฯ ทั้งหลาย ขอน้อมจิตแผ่อุทิศให้บิดามารดา ผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ พระอุปัชฌาย์ผู้เลิศคุณ พระอาจารย์ผู้เกื้อหนุน และพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ผู้ทรงมีพระคุณแก่แผ่นดินไทยทุกพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ที่ล่วงลับไปแล้ว ตลอดท่านผู้มีบุญมีพระคุณทั้งหลาย จงได้รับมหากุศลผลบุญของปวงข้าฯ ทั้งหลาย ที่ได้พร้อมใจกันอุทิศในกาลนี้ โดยเจตนาตั้งใจในวันนี้ แผ่อุทิศมหากุศลผลบุญให้แก่สรรพสัตว์ และเปรตญาติทั้งหลาย นับแต่บรรพบุรุษในสมัยโบราณกาล ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ณ วันนี้ และดวงวิญญาณของเหล่านักรบผู้พลีชีพ เพื่อปกป้องแผ่นดินไทย รวมทั้งญาติมิตรหรือมิใช่ญาติมิใช่มิตร และสัตว์เหล่าอื่นที่เป็นกลางๆ พร้อมทั้งเทพทั้งปวงใน ๑๐ แดนโลกธาตุ จงได้รับและอนุโมทนา ส่วนมหากุศลผลบุญ ที่ปวงข้าฯ ทั้งหลายได้ทำการอุทิศให้ในกาลครั้งนี้ เพื่อประโยชน์สุขไม่มีประมาณ

อนึ่ง สัตว์เหล่าใดยังไม่รับรู้ ส่วนมหากุศลผลบุญ ของปวงข้าฯ ทั้งหลายทำการอุทิศให้ขอเชิญเทพทั้งปวงทุกชั้นภูมิ จงนำมหากุศลผลบุญไปแจ้งแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้ได้รับและอนุโมทนา ที่ปวงข้าฯ ทั้งหลายตั้งใจอุทิศให้ เมื่อตกทุกข์ขอให้พ้นจากทุกข์ เมื่อมีสุขขอให้มีสุขยิ่งๆ ขึ้นไป ตราบก้าวเข้าสู่แดนบรมสุขเกษมสำราญ โดยทั่วกันเทอญ...

สาธุ สาธุ สาธุ

สา สา

พระธมฺมวโร หลวงปู่สิงห์ทอง

อนุสรณ์พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์